

H. Rätsep

eesti
keele
lihtlausete
tüübid

EESTI NSV TEADUSTE AKADEEMIA
EMAKEELE SELTSI TOIMETISED NR. 12

Huno Rätsep

eesti keele

lihtlausete tüübid

$\frac{4E}{R 95}$

Kaane kujundanud J. Sonn

R $\frac{70101-093}{M902(16)-78}$ 9-78 © Kirjastus «Valgus», 1978

SAATEKS

Käesoleva uurimuse ülesandeks on pakkuda lugejaile koondkäsitus eesti keele lihtlauseste vormilistest tüüpidest. Tüüpide määramisel on lähtutud lause keskuseks oleva verbi ja tema laiendite rektsioonivahekorrast. Käsikirja esialgne variant valmis 1973. a. ja autor kaitses seda 1974. a. väitekirjana Tartu Riiklikus Ülikoolis.

Autor on südamest tänulik Emakeele Seltsile, kes võimaldas tal töö seltsi toimetiste sarjas publitseerida. Käsikirja trükiks ettevalmistamisel on laiendatud mõnevõrra näideverbide hulka ja tehtud vajalikke parandusi ning täiendusi. Viited kirjandusele on jäetud muutmata. Pärast 1973. a. ilmunud töödele pole olnud enam võimalik viidata.

Töö käsikirjaga on selle valmimise käigus tutvunud autori kolleegid TRÜ eesti keele kateedrist ja õpilased generatiivse grammatika grupist. Kõigi nende sõbralikud nõuanded on olnud suureks abiks ja toeks. Käsikirja lõplikul viimistlemisel on arvestatud väitekirja oponentide professor Paul Alvre, professor Klara Maitinskaja ja professor Marta Rudzite kriitilisi märkusi. Raamatu trükki toimetamisel on palju aega kulutanud ja vaeva näinud dotsent Ellen Uuspõld — kõige selle eest talle suur tänu.

SISSEJUHATAVAT

Igas loomulikus keeles on lihtlausetehulk väga suur, kui mitte piiramatult. On iseendastmõistetav, et sellise lihtlausetehulga ehituski on väga mitmekesine, isegi liiga mitmekesine, et seda esimesel lähenemisel tervikuna haarata ja mõttekalt ning eksplitsiitselt kirjeldada.

Ja ometi valitsevad selle tohutu hulga lausetehulga ehituses kindlad printsiibid, need laused luuakse kindlate mallide¹ alusel. Seda laseb arvata juba meie keeleoskuse olemus. On ju iga emakeelekõneleja võimeline moodustama ka selliseid lauseid, mida ta varem ise pole moodustanud ega kuulnud, ja aru saama sellistest lausetest, mida ta pole kordagi kasutanud ja kuuleb esmakordselt. See generatiivse grammatika teooria põhitõde (Chomsky 1966, 4) iseloomustab kõige paremini keele loomevõimet. Ent emakeelekõneleja on võimeline hindama talle esitatud lauseid ka nende vastuvõetavuse seisukohalt. Samuti on ta suuteline üldjoontes seletama, milles seisneb mittevastuvõetava lause hälbimus. Kõik see sunnib meid arvama, et keele ehitus on süsteempärane ja lausetehulga moodustamine toimub vähemalt teatud osas kindlate reeglite alusel.

Selleks et selgitada eesti keele lihtlausetehulga ehituse süsteempärasust, lihtlausetehulga aluseks olevaid abstraktseid malle, peame ennekõike oma uurimise ainet, eesti keele lihtlausetehulga, lihtsustama ja abstraherima. Me peame leidma olulist informatsiooni andva vaatlusviisi ja sellest lähtudes esialgu välistama, tähelepanuta jätma kõik meie vaatekohalt teisejärgulise neis lausetes. Selline objekti lihtsustamine ja samas ka üldistamine on keeleteaduses vajalik tavaliselt siis, kui on tegemist liiga keerulise nähtustekompleksiga (Apresjan 1966, 81—86).

Käesolevas töös esitatav ja kasutatav lihtlausetehulga ehituse vaatlusviis on verbikeskne: eesti keele lihtlausetehulga ehituse selgitada verbist lähtudes.

Verbid koos neist sõltuvate mitmesuguste laienditega etendavad eesti keele lihtlausetehulga keskset osa. Just nemad määravad

¹ Sõna *mall* on TRU eesti keele kateedri generatiivse grammatika grupi poolt kasutusele võetud murdesõna (kirde-eesti rannikumurdest), mis on inglise termini *pattern* eesti vaste. Sõna on olemas ka soome keeles.

paljuski eesti keele lihtlausete grammatilised põhistruktuurid, eesti keele lihtlausete mallid. Verbide semantika mitmekülgisusest tuleneb suurelt osalt eesti keele lausete ehituse mitmekülgsus. Igal verbil on küllaltki ulatuslikud nõudmised laiendite laadi ja vormi suhtes. Seetõttu tuleb lihtlausete struktuuri kirjeldamisel tahes-tahtmata ja ennekõike tegelda verbi ning temast tingitud lauseelementide vahekordadega.

Nende üldiste tõdede tunnetamine viiski autori aegamööda välja käesoleva töö teema, ulatuse ja problemaatikani. Esialgseks, veel ähmaseks eesmärgiks oli eesti keele lihtlause struktuuri selgitamine. Töö edenedes keskenduti analüüsima eesti keele verbifraaside struktuuri. Autori tähelepanu tsentrumisse astusid nüüd eesti keele tavalisemate verbide rektsioonistruktuurid. Töö hilisemas järjus selgus, et struktuuriskeeme on tarvis laiendada hõlmama subjektifraasi mõningaid põhitüüpe, kuivõrd nendegi vormi tingib otseselt verbi tähendus. Seega oli taas jõutud välja lihtlause piirideni, nüüd aga juba uuel vaat kohalt ja kindlate üldistuste ning kitsendustega. Seejuures on tsentraalseks jäänud rektsioonivahekord, nüüd juba avaramalt ja täpsemalt mõistetuna.

Esimesi ajendeid käesoleva probleemikompleksiga tegelemiseks sai autor 1960. aastate algul automaatse tõlkimise vastu huvi tundnud matemaatikutelt Ain Korjuselt ja Ulo Kaasikult, kuigi ta vaatlusringi olid varemgi kuulunud just verbidega seotud probleemid. Matemaatikud juhtisid tähelepanu lüngale eesti keele süntaksi kirjeldustes: puudus vähegi põhjalikum ülevaade eesti keele sõnade, eriti verbide seondumisvõimalustest. See lünk osutus siiski suuremaks, kui algul võis arvata. Alles pikkamööda selgus meie seniste lauseõpetuste pinnapealsus ja ühekülgisus selle küsimuse käsitlemisel.

Autori esimene lähem tutvus eesti keele rektsioonistruktuuridega toimus üliõpilase Marju Tuka diplomitöö (Tuka 1961) juhendamisel. Selle käigus formuleeriti esimesed provisoorsed lahendused mõnelegi küsimusele, kuid üldiselt jäi tookordne käsitlus hajasaks, sest rektsioonistruktuuritüüpidest ega lausemallidest selles mõttes, nagu need on esitatud käesolevas töös, polnud kummalgi siis veel aimu. Andis tunda korraliku meetodika puudumine.

Hilisem süvenemine strukturaallingvistika printsiipidesse ja meetoditesse, eriti lähem tutvus generatiivse grammatika mitmesuguste suundadega andis kindlama aluse oma analüüsimeetodika väljatöötamiseks.

Olgugi et esimesed viited rektsioonistruktuuride selgitamise vajadusele tulid automaatse tõlkimise uurijatelt, pole käesolev töö siiski otseselt seotud selle laia uurimispiirkonnaga, kuigi autor on arvamusel, et mingit kasu peaks tööst saama ka see, kes kunagi, kui see lõepoolest vajalikuks osutub, asub koostama eesti keele jaoks tõlkimisalgoritme.

Käesolev töö on sündinud põhiliselt induktiivsel teel, temas esitatud üldised seisukohad on välja kujunenud küllaltki ulatus-

liku konkreetse materjali analüüsimisel. Seejuures peab tunnistama, et ainese eritlemine ja klassifitseerimine osutus plaanitsetust tunduvalt töömahukamaks ja probleemidki paistsid hiljem esialgseist palju mitmepalgelisemad.

Kogu see küllaltki mahukas käsitlus oli algul mõeldud kõigi iseseisvate eesmärkide kõrval eeltööna eesti keele generatiivse grammatika teatud osade koostamisele. Generatiivse grammatika konkreetsete reeglite püstitamist pole töö käesolevas järgus siiski taotletud. Liiga värske on veel materjal ja kristalliseerumata generatiivse grammatika teooria ise. Sellest hoolimata on analüüsi käiku ja järelduste tegemist juhtinud generatiivse grammatika mõned ideed ja analüüsipõhimõtted.

Kuigi esialgu oli eesmärgiks tööpoolest üksnes eeltöö tegemine generatiivse grammatika teatud osa koostamiseks, on töö arenedes ikka selgemaks saanud, et kogu esitus sellisena pakub eesti keele lihtlausekäsitluse, mille alusel on võimalik esitada eesti keele lausehituse terviklik kirjeldus. See kirjeldus toetuks elementaarlause ja verbikeskse lausemalli mõistetele ning fikseeriks siit lähtudes muud lausete moodustamise reeglid eesti keeles.

Tuginedes materjali analüüsimisel saadud andmetele, on töö teises osas fikseeritud teatud metakeeles, mida lähemalt on põhjendatud töö esimeses osas, eesti keelele omased elementaarlauseid ja verbikesksed lausemallid, mis on faktiliselt ka eesti keele lihtlauseste põhimallid.

Nii analüüsimisel kui ka tulemuste esitamisel on käesolevas töös asetatud pearõhk eesti keele lihtlauseste pindstruktuuri relevantsete joonte selgitamisele, kuid täiesti mööda minna pole saadud ka lihtlauseste süvastruktuuridest, nn. tegevussituatsioonidest. Nendeni on jõutud töö lõpposas. Verbikesksete struktuuride semantilise aluse detailsem vaatlus jääb järgnevate tööde esitada.

Olgu veel rõhutatud, et esitatav töö on kirjeldavat laadi ja püüab kas või osaliselt vastata küsimusele, missuguse ehitusega on vastuvõetavad lihtlausest eesti keeles. Muud asjaolud, nagu kirjakeele ranged normid ja eriti lausemallide ajalooline kujunemine, on tulnud käesolevas kõrvale jätta. Kuid on ilmne, et järgnevas toodud mallidest lähtudes peaks olema võimalik edasi samuda ka nendes suundades.

Materjalist ja selle allikaist. Traditsioonilisele keeleuurimisele on olnud üldiselt omane rangelt dokumenteeritud materjali rikkalik esitus. Uurija poolt esitatud keeleainestik, näiteks uurija enda poolt loodud laused, on neis töödes sageli teadlikult või alateadlikult kui mitte päris kõlbmatuks, siis vähemalt teisejärguliseks tunnistatud.

Tänapäeva strukturaallingvistikas on emakeelt uuriva lingvistika keeletundmine tunnistatud võrdväärseks keelejuhtide keeletundmisega ja trükitud allikatest kogutud materjal võrdõiguslikuks lingvistika keelepruugist pärineva materjaliga. See ei käi muidugi kirjakeele rangeid norme fikseerivate tööde kohta.

Käesoleva töö aineseks on lihtlauseid eesti üldkeeles. Eriala-keelte sõnapruuk on enamasti kõrvale jäänud. Samuti on analüüsitava materjali hulgast välja jäetud ilmsed murdekeelendid.

Töö eesmärgiks ei ole seatud mitte fikseerida lausemalle mingis kindlas lihtlauseste kogumis, korpuses, vaid on püütud selgitada eesti üldkeeles võimalike, grammatiliselt õigete lihtlauseste põhimalle. Selline potentsiaalse lihtlause mõiste ise tingib teistsuguse materjali hankimise viisi.

Nagu järgnevast esitusest nähtub, ei piisa sellise käsitlusviisi korral kirjandusest juhuslikult või ka süsteemipäraselt kogutud materjalist. Lihtlausemallide kõikide oluliste variantide tuvastamine on võimalik ainult emakeelse informandi otsesel kaasabil. Käesolevas analüüsis on autor kasutanud sellise informandina isennast. See tähendab, et paljud mallid on lõplikult fikseeritud analüüsija enda keelepädevuse alusel. Selliste, suhteliselt lõpliku struktuuriga mallide fikseerimisel poleks teisiti toimimine võimalik. Otsida kirjandusest või helilindistatud materjalist (eesti kõnekeele helilindistused puuduvad meie lingvistika-asutustes täielikult) kõiki vajalikke lihtlausevariante, mille koguarv ulatub kindlasti sadadesse tuhandetesse ja mille esinemissagedus on väga erinev, oleks teostamatu. Selleks otsimistööks ei piisaks mitmeigi uurija eluajast. Pealegi pole kõiki võimalikke variante tõenäoliselt veel kirja pandudki.

Uurija enese keelepädevusele tuginemine ei välista võimalust kasutada kirjalikke materjale abivahendina, sest ainuüksi uurija keeletundmisest alati ei piisa. Õigupoolest piisaks, kuid uurija pole lihtsalt võimeline ammutama oma keelepädevusest kõike seal olemasolevat. Veel enam, mallide fikseerimiseks peab olema lingvisti käsutuses mitmekordselt rohkem toormaterjali. Ja kirjas jäädvustatud tekstidest leiab uurija ainet, millest analüüsi alustada. Tekstides kohtab sellise ehitusega lauseid, selliseid ütlemisvõimalusi, millele lingvistil iseseisvalt oleks raske tulla. Seepärast tuleb ja tuli ka käesoleva töö puhul analüüsi alg- ja lisamaterjali hankida eesti ilu- ja tarbekirjandusest, ajalehtedest ja mujalt.

Seejuures tuleb siiski silmas pidada, et selliste variandirohete lausemallide lõplik viimistlemine ja fikseerimine saab toimuda ikkagi lingvisti enda keelepädevuse alusel. Pealegi pole tõsist põhjust otsida kirjandusest näiteid kõige tavalisematele lausekonstruktsioonidele. Viitamine lauseste *Isa sööb, Ema magab* puhul tunnustatud sõnameistritele paneks lugeja vaid irooniliselt muigama. Selliseid lauseid tunneb ja nende õigsusse usub iga kirjakeelelähedase keelepruugiga kõneleja. Ja lõpuks, kui me usaldame isegi üpris keskpärase kirjanike keeletundmist, kelle käsikirju on tihti korrektorid tublisti parandanud, miks ei peaks me siis vähemalt niisama palju usaldama eesti keele uurija keeletundmist. (Sellest Rätsep 1972b.)

Kirjandusest leitud näitematerjal on allutatud analüüsi käigus redutseerimisele, ühtlustamisele ja varieerimisele. Lauseid on

vajaduse kohaselt laiendatud, lühendatud ja ümber korraldatud. Seetõttu on loobutud näitematerjali kaudsetele allikatele viitamast ja kõiki esitatud näitelauseid tuleb pidada juba uuteks lauseteks, mille õigsuse ja mitteõigsuse eest vastutab ainult autor. Siit on tulenenud ka üks tööd läbiv kitsendus: analüüsida on olnud võimalik ikkagi nende verbide lausemalle, mida analüüsija ise tunneb ja kasutada oskab. Täiesti võõra, analüüsija keelepruuki mittekuuluva verbi puhul pole võimalik määrata täielikku lausemalli, sest analüüsija ei ole võimeline otsustama, kas moodustatud katselaused on vastuvõetavad või mitte. Nagu edaspidi peaks selgeks saama, on lausemalle võimalik kirjeldada ainult siis, kui kirjeldaja ise tunneb vastava verbi kõnealust tähendust. Kirjeldajale tundmatute või vähe tuttavate verbide süntaktilisi iseloomustusi anda pole võimalik. Kirjandusest hangitud paarist näitelausest tavaliselt ei piisa korraliku süntaktilise iseloomustuse koostamiseks.

Selline talitusviis võib kõrvaltvaatajaile tunduda liiga kitsana ja individuaalsena, sest autoril tuli toetuda sageli (aga mitte alati) omaenese keeletundmisele ja tunnistada nii mõnigi kord töö materjali kõige olulisemaks allikaks ja tihti ka lõplikuks arbiitriks oma emakeeleoskus. Mõistes, et selline teguviis toob endaga kaasa hädaohu arvestada ainult ühe idiolekti jooni, peame ikkagi väitma, et selline toimimisviis oli otse hädavajalik väikese esinemissagedusega konstruktsioonide vastuvõetavuse kontrollimisel. On selge, et nõnda hangitud materjal pole ega saagi olla absoluutselt täielik, kuid see on siiski tunduvalt suurem kirjalikest allikatest hangitavast materjalist ja, mis eriti oluline, uurijale realselt kättesaadav. Pealegi julgeb autor arvata, et tema keelepruuk on vähemalt süntaksi osas üldisele keelepruugile võrdlemisi lähedane. Muide, keelepruugi isikupärasust on aidanud mõnevõrra nivelleerida ka kirjandusest saadud ainek ja kolleegide küsitlemine kahtlastel puhkudel. Eriarvamusi mõnedes detailides kahtlemata tekib, kuid neid on võimalik hiljem, kui see osutub vajalikuks, selgitada spetsiaalsete statistiliste uurimistega.

Rõhutagem lõpuks veel kord: selles loos ei analüüsita üksnes sagedamini esinevaid lihtlausevariante, vaid püütakse selgitada, missugused mallid ja nende variandid teatud tingimustel on eesti keeles üldse võimalikud.

I. EESTI KEELE VERBIKESKSETE LAUSEMALLIDE E HITUSEST

Käesoleval ajal on keeleuurijate tähelepanu koondunud üha enam sõnadevaheliste sõltumuste probleemidele. Sellega seoses on hakatud kasutama termineid *noomenisüntaks* ja *verbi süntaks*. Neid oskussõnu on eri autorite poolt käsitatud natuke erinevalt. Käesolevas töös on mõistetud *verbisüntaksi* all seda süntaksi osa, mis hõlmab kõiki verbist, tema vormistikust ja tähendusest tingitud lauseehituslikke seiku, alates verbivormide funktsioonidest lauses kuni verbist sõltuvate laiendite vorminormideni. *Noomenisüntaksi* all mõistetakse aga seda süntaksi osa, mis hõlmab vastavalt kõiki noomenist, tema vormidest ja tähendusest tingitud lauseehitusjooni.

Lause verbikesksus. Eesti lihtlause ehituse järgnevas analüüsis on üheks põhialuseks tees, et verbi finiitvorm on lause struktuuri-line keskus, põhielement, millest on tingitud paljugi olulist lihtlause ehituses. See tõdemus pole olnud seni sugugi iseendastmõistetav seisukoht.

Traditsioonilistes grammatikates on sageli peetud aluse-öeldise vahekorda lauset loovaks vahekorraks ja aluse-öeldise ühendust lausetuumaks — laiendamata lihtlauseks. Selline on praegugi eesti kooligrammatikate üldseisukoht (mis tegelikult kaudselt pärineb igivanadest Aristotelese loogikakategooriatest). H. Glinzi andmeil (1947, 46 jj.) tõi selle käsitluse grammatikasse saksa keeleteadlane K. F. Becker (1827, 158 jj.).

Pikka aega on süntaksiuurijad vaielnud selle üle, mis on aluse-öeldise vahekorras domineeriv: kas alus domineerib öeldise üle või öeldis aluse üle või pole nende vahel üldse dominantsiooni-vahekorda. Aegade jooksul on esitatud mitmeid erinevaid seisukohti. Osa uurijaid on tuginenud lause ehituse binaarsuse teesile. Sageli on aluse-öeldise struktuuri seostatud otsustuse subjekti-predikaadi struktuuriga loogikas.

Mitmed uurijad — H. Paul (1960, 146—147), I. Meštšaninov (1945, 171) T. Lomtev (1958, 78—81) — on pidanud alust ja öeldist sõltumatuteks lauseliikmeteks, mille vahel pole subordinatsioonivahekorda, vaid on mingi muu, eri autoritel erinevalt sele-

tatud vahekord. Nende lauseliikmete vahel on leitud olevat vastastikune rinnastusvahekord (Schmidt 1966, 190—191, 242—243; Admoni 1960, 200). Selline arvamus on toetunud lause ehituse loogilis-grammatilisele käsitusele. Rinnastusvahekorda on pooldanud ka generatiivse grammatika esindajad. Transformatsioonigrammatikas on leidnud lauseehituse binaarsus fikseerimist nominaalfraasi ja verbaalfraasi võrdväärses kõrvuseadmises. Viimased pole aga funktsionaalsed mõisted nagu alus ja öeldis, vaid kategoriaalsed mõisted (Chomsky 1965, 68). Selline lause ehituse binaarsuse kontseptsioon on olemas juba vahetute moodustajate analüüsis ja õigupoolest lähtubki generatiivne grammatika sealt (Bloch, Trager 1942, 42, Hockett 1958, 154)

Teine rühm uurijaid on leidnud, et predikaat sõltub subjektist (Šahmatov 1941, 158, 247) või subjekt domineerib predikaadi üle, mis avalduvat intonatsioonis ja sõnajärjes (Peškovski 1956; 184 jj.). On juhitud tähelepanu ka sellele, et aluse ja öeldise vahel on teatud vormiline korrelatsioon, sest öeldis kongruerub alusega pöördes ja arvus. Seega öeldis alistuvat alusele grammatiliselt kongruentsi kaudu (Smirnitcki 1957, 137—138). Seetõttu on paljudes tavalistes süntaksikäsitlustes peetud alust määravaks, domineerivaks liikmeks. Ent nagu väidab õigesti G. Helbig (Helbig, Schenkel 1969, 25), pole kongruents mitte struktuuriline seos lauseelementide vahel, vaid keelevälises tegelikkuses esineva referentsivahekorra morfoloogiline väljendus.

Mitmed uurijad, nende hulgas ka käesoleva töö autor, on seisukohal, et paljude Euroopa keelte (nende seas ka eesti keele) lause kõige olulisemaks elemendiks on, kui mitte alati, siis vähemalt sageli verbi finiitvorm, mis koondab enda ümber enamiku muudest lauseelementidest ja määrab paljudel juhtudel ka nende vormi. (Eesti keeleteaduses nõnda Valgma 1966, 273 ja Rätsep 1972a, 32.)

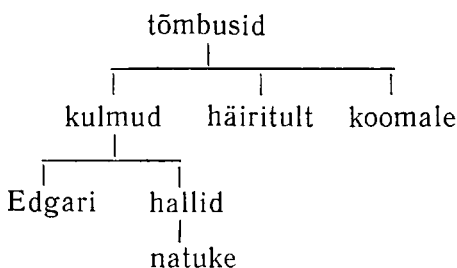
Väide, et verb on lause keskus, esineb juba 1920. aastate lingvistidel. Nii on O. Jespersen (1925/1926, 302 jj.) olnud arvamusel, et verb allutab endale subjekti. Seda seisukohta on jaganud ka Th. Kalepky (1928, 74 jj.). Hiljem on seda käsitust pooldanud L. Tesnière (1953, 5; 1959, 109), L. Štšerba (Barhudarov 1956, 67), H. Glinz (1957, 38), S. Fitalov (1962, 106), J. Erben (1964, 231 jj.). R. Mrazek (1964, 60) jt.

Kõige kaugemale selles suunas on läinud Ch. Bally, kirjutades: « lausest tuletatud süntagma iga grammatilise seose võib tagasi viia verbile. *La maison de mon père* tähendab maja, mis kuulub minu isale, ja meenutab lauset: *Cette maison appartient à mon père* 'See maja kuulub minu isale'; kuuluvuse vahekord sisaldub varjatult sõnakeses *de = qui appartient à* 'mis kuulub'; *de* on verbaalne seostaja, mida võib asendada koopulaga (*appartenir être à* 'kuuluma') ja mis ühendab laiendi laiendatavaga

Seega indoeuroopa keeltes on igasugune grammatiline vahe-

kord verbaalne. Iga grammatika sisaldub tervikuna verbis; ja vastupidi, iga verb väljendab iseenesest või sisaldab endas midagi grammatikast, sest ta on koopulaks või sisaldab eneses koopula.» (Bally 1955, 119—120.)

L. Tesnière (1959, 109) on käsitanud lauset hierarhilise ehitusena, mille keskuseks on kogu lauset regeeriv verb. Verb seisab tal sõltuvushargmiku tipus. Näiteks lause *Edgari natuke hallid kulmud tõmbusid häiritult koomale* sõltuvushargmik näeb välja selline.

Lause perifeerias paiknevad elemendid alistuvad üksteisele kindla korra järgi, aga lõpuks alluvad nad kas otseselt või kaudselt, teiste elementide kaudu, lause verbaalsele tsentrumile — verbi finitvormile. Niisugusel seisukohal on enamik sõltuvusgrammatika esindajaist, kes tuginevad kohati relatsiooniloogikale. Relatsiooniloogika tunnistab nimelt kaheliikmeliste otsustuste kõrval ka enamaliikmelisi otsustusi, (Vrd. Klaus 1959, Schmidt 1957.)

Samal seisukohal on J. Erben (1964, 231 jj.), kes on leidnud, et kuna lausungi määrav keskus on verb, siis võib saksa keele lauset käsitada kui verbaallauset. Samuti peab H. Glinz (1961, 96 jj.) verbi lause teljeks, juhtliikmeks.

Niisiis, kui traditsiooniline grammatika on alusele reserveerinud lauses alati eraldi koha, siis tänapäeva keeleteaduses saab üha valdavamaks tendents arvata alus samasuguseks öeldise laiendiks nagu objekt. Nii pole L. Tesnière'i grammatikateoorias enam ruumi subjektile kui lause ühele pealiikmele. Subjekt kaotab L. Tesnière'i käsituses oma juhtiva positsiooni lauses ja temast saab ainult üks laiendiliik (*un complement comme les autres*).¹

Kui me läheneme eesti keele lihtlausele grammatilise struktuuri seisukohast, siis tuleb lause ehituse selgitamisel lähtekohaks võtta verbi finitvorm, mis oma tähenduse baasil organiseerib lause tuuma ja millest sõltub enamiku elementide esinemise võimalikkus lihtlauses ning sageli nende morfoloogiline vorm. Võrreldagu lauseid *Mannekeenid abiellusid fotograafidega. Mannekeen ja fotograaf abiellusid. Noored abiellusid.* Neis näidetes ilm-

¹ Seda L. Tesnière'i seisukohta on kritiseerinud süntagma mõiste seisukohalt Jugoslaavia lingvist R. Mikuš (1960, 127), süüdistades teda verbi fetišeerimises. Lauseehituse verbikeskuse vastu on välja astunud ka funktsionaalse grammatika esindajad (Schmidt 1966, 128).

neb teatud kolmelaadilisus: verbiga on seotud kas nominatiiv ja komitatiiv või nominatiiv ja nominatiiv või nominatiiv mitmuses (või ka ainsuses, aga mitmusliku sisuga) Selline lausestruktuuri kolmelaadilisus on tingitud verbist *abielluma*, tema tähendusest, sisust. Seetõttu võivad mõned sisu poolest lähedased verbid (käesoleval juhul näiteks *abielluma*, *kihluma*) olla sarnase lauseehitusega. On ju samuti võimalikud laused *Mannekeenid kihlusid fotograafidega*. *Mannekeen ja fotograaf kihlusid*. *Noored kihlusid*.

Lihtlausete ehituse verbikesksuse ja subjekti laiendilise põhjenduseks võib esitada eesti keelest muidki seiku.

Nii sõltub osasubjekti kasutamise võimalus suuresti sellest, missuguse tähendusega on verb. Ainult teatud verbid lubavad eesti keeles kasutada lause sisust sõltuvalt nii osa- kui täissubjekti.

Verbist sõltub mõningatel juhtudel ka subjekti puudumine lauses. Näiteks võivad sellised kolmandapöördelised verbid nagu *hämarduma*, *sadama*, *tuiskama* esineda ilma subjektita, kuigi tavalistebid puhul 3. pöördes subjekt puududa ei saa. Samasugustele süntaktilistele tingitustele ungari keeles on tähelepanu juhtinud I. Molnár (1967, 39)

Lause keskuse fikseerimine sõltub muidugi sellest, mida me tahame kirjeldada. Käesolevas töös huvitab meid eesti keele lihtlausete vormiline ehitus ja selle ehituse oluliste joonte tingitus teatud lauseelementidest. See asjaolu on põhjustanud ka järjekindla verbikeskse vaatlusviisi.

Kui oleme omaks võtnud lihtlause verbikesksuse põhimõtte, siis peame siit tulenevalt tegema rea piiramisi ka vaatlusaluse materjali osas.

Eesti keele lihtlause ehitus on küllaltki keeruline: siin on rohkesti grammatilisi ja semantilisi kitsendusi, siin on ka rohkesti varieerimisvõimalusi. On ilmne, et neis variantides ja kitsendustes orienteerumiseks on vaja lausetest esialgu välistada osa elemente, osa tunnuseid, mis tunduvad olevat teisejärgulisemad, ja leida invariante, millele saaks rajada lihtlausete moodustamise detailsema kirjelduse.

On selge, et verbikesksuse põhimõttest lähtudes saame võtta vaatluse alla ainult need lihtlausead, millel on olemas verbi finiiivorm, seega verbaalsed lihtlausead. Verbita laused jäävad käesolevas töös vaatluse alt välja. Tõenäoliselt on võimalik nendest enamiku moodustamist selgitada verbikesksete lihtlausete struktuurile toetuvate spetsiaalsete reeglitega.

Käesolevas töös on lähtutud seisukohast, et mitmesuguste lihtlauseliikide moodustamise selgitamisel tuleb alustada jutustavate verbaalsete lihtlausete põhimallidest. Küsilausete moodustamise reeglid saab anda nendest põhimallidest lähtudes. Seepärast ei analüüsita käesolevas töös küsilauseid ega anta nende moodustamise reegleid.

Verbikeskne lihtlause. Järgnevas esituses on tähelepanu kesku-

sesse seatud need lihtlause komponendid, mille olemasolu või vormi tingib selles lihtlause keskset osa etendav finiiitne verbivorm, lihtlause põhiverb. Me eeldame, et sellest põhiverbist sõltub terve rida lihtlause ehituse olulisi tunnuseid.

Siit tuleneb ka verbikeskse lihtlause mõiste. Niisugust lihtlause, kus on olemas ainult need elemendid (sõnad, sõnade rühmad), mille olemasolu või vorm on verbist tingitud, nimetame verbikeskseks lihtlauseks. Tavaliselt esineb tekstis verbikesksete lihtlauseste kõrval rohkesti neid lihtlauseid, kus peale verbist tingitud elementide kohtame ka muid, kogu lausest, lause sisust või mõnest verbist tingitud elemendist omakorda tingitud elemente. Selliseid lauseid nimetame laiendatud verbikeskseteks lihtlauseteks. Nii verbikesksed lihtlauseid kui ka laiendatud verbikesksed lihtlauseid on ikkagi konkreetseid lauseid, kus pole veel mingit elementide abstraherimist toimunud. Seega lause *Vastutulija näis mulle tuttav* on verbikeskne lihtlause, aga lause *See vastutulija näis mulle natuke tuttav* on laiendatud verbikeskne lihtlause.

Laiendatud verbikesksete lihtlauseste redutseerimine. Lihtlause ehituse põhiliste seikade tuvastamisel huvitavad meid eeskätt verbikesksed lihtlauseid. Laiendatud verbikesksed lihtlauseid jäävad meie vaatlusringist välja, sest nende moodustamise reeglid põhinevad ilmselt verbikesksete lihtlauseste moodustamise reeglitel.

Konkreetsete lihtlauseste analüüsimisel tuleb meil pidevalt tegemist teha laiendatud verbikesksete lausestega, millest võime saada meile vajaminevad verbikesksed laused, kui me neist lausestest välistame kõik need elemendid, mida antud lause finiiitverb otseselt ei tingi. Siin on meil tegemist analüüsivõttega, mida üldiselt on nimetatud redutseerimiseks ehk taandamiseks (Öim 1965, 29—30), mõnedes saksa allikates räägitakse ka mahakriipsutamismeetodist (sks. *Abstrichmethode*)

Mõni sõna sellest lähemalt. Mõnede süntaksiprobleemide uurimisel osutub vajalikuks asetada tähelepanu keskusesse just teatud üksus, üksuste rühm ja see informatsioon, mida annab tema kohta ümbrus. Sel puhul püütakse välistada materjalist kõik mitteamalane informatsioon, mis uurijat ainult häirib. Sellist lausest (ja ka neile vastavatest abstraktsetest lausemallidest) kõigi nende elementide välistamist, mis ei sõltu teatud tingimustest, s. o. kõigi antud seisukohalt liigsete elementide ärajätmist nimetatakse redutseerimiseks ehk taandamiseks.

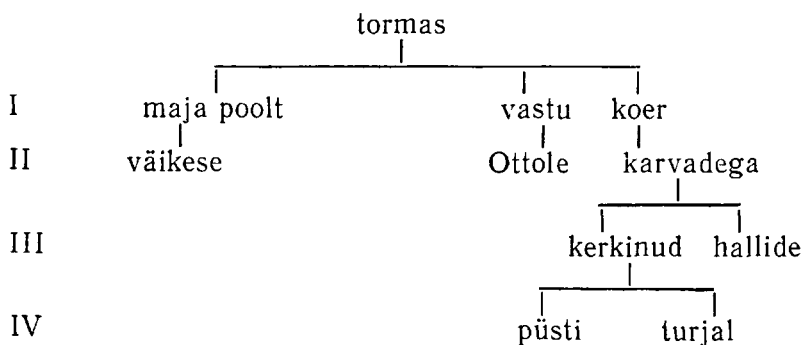
Nõnda saadud fraasi (redutseerida võib ka selliselt, et lause ei säili) nimetatakse orienteeritud fraasiks (Apresjan 1962, 145). Orienteeritud fraas saadakse lausest siis, kui jäetakse alles ainult need sõnad, mis on uuritava sõnaga (sõnade ühendiga), nn. tuumaga, vahetus süntaktilises vahekorras, kusjuures samalaadseist süntaktilistest vahekordadest säilitatakse ainult üks ja vajaduse korral muudetakse verbi arvu. Selliselt mõistetud

redutseerimine erineb mõnevõrra neist kahest reduktsioonimoodust, mille on esitanud D. S. Worth (1962, 644—646).

Konkreetses lauses võib olla palju orienteeritud fraase sõltuvalt sellest, missugune element on valitud tuumaks. Käesoleval juhul on tuumsõnaks verbi finiitvorm ja redutseerimine toimub laiendatud verbaalsetes jutustavates lausetes. Redutseerimisel saadud orienteeritud fraasiks peab alati olema verbikeskne lause. Seega relevantseks süntaktiliseks vahekorraks, mis säilitatakse, on elemendi olemasolu või vormi tingitus verbi tähendusest, verbist kui lekseemist.

Missugused elemendid redutseeritakse laiendatud verbikesksetest lihtlausest, et saada verbikeskne lihtlause?

Kõigepealt peame redutseerima laiendatud verbikesksetest lihtlausest kõik teise järgu laiendid, s. o. verbist tingitud sõnade laiendid (atribuudid ja adverbiaalid) koos nende laienditega, s. o. kolmanda, neljanda jne. järgu laienditega. Näiteks lausest *Väikese maja poolt tormas Ottole vastu turjal püstikerkinud hallide karvadega koer*, mille sõltuvushargmikuks on

välistame teise järgu laiendid *väikese*, *Ottole* ja *karvadega*, kolmanda järgu laiendid *kerkinud* ja *hallide* ning neljanda järgu laiendid *püsti* ja *turjal*.

Eraldi vaatlust nõuavad need teise järgu laiendid, mille olemasolu tingib verb. Esineb nimelt juhte, kus lauses saab teatud substantiiv (või substantiivide klass) esineda ainult koos laienditega, kusjuures laiendite olemasolu ei nõua milte substantiiv ise, vaid verb. Näiteks *käima*-verbi puhul lausetes *Elu käib kindlat rada*, *Te käisite oma teed*, *Teie mõtted käisid teisi teid* ei tingi verb antud juhul mitte ainult sõnade *rada* ja *teed* (teid) esinemise, vaid nõuab ka, et neil oleksid laiendid. Selline kitsendus annab antud juhul verbile *käima* abstraktsema sisu, tegemist pole konkreetse käimisega (vrd. *Mees käis teed*).

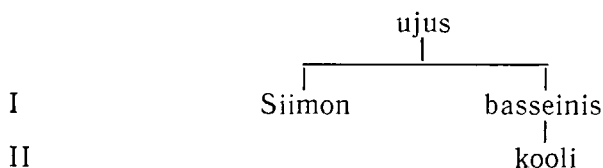
Need verbist tingitud teise järgu laiendi juhud tuleb lahendada juhitudest, kus laiendi olemasolu nõuab substantiivi tähendust. Üht rühma selliseid substantiive (näiteks *tuju*, *iseloorm*, *kuju*

jne.) on lähemalt analüüsinud H. Õim (1971, 153—181). Ta nimetab neid sõnu parameetersõnadeks. Võrreldagu näiteks lauseid *Mul on hea tuju*, *Kivil on ümmargune kuju* mittevastuvõetavate lausetega **Mul on tuju*, **Kivil on kuju*, kus ilmneb selgesti nüüsguste substantiivide laiendite kohustuslikkus. Selliste substantiivide laiendid me välistame analüüsitavaest lausetest, hoolimata nende kohustuslikkusest.

Meil pole vaja arvestada H. Õimu (1966, 203—204) ettepanekut säilitada orienteeritud fraasides ka esimese järgu laiendite terviklikud eksotsentrilised konstruktsioonid (näiteks lause *Ta hakkas plaani tegema* puhul, kuigi *plaan* on teise järgu laiend), sest meie uurimuses on põhilised abstraktsed lausemallid.

Selle protseduuri järel on meie lauseis säilinud ainult verbi-vorm ja esimese järgu laiendid.

Teisena redutseerime lausetest ka need esimese järgu laiendid, mis küll sõltuvad verbist, kuid mille olemasolu ega vormi konkreetset verbid ei tingi. Sellised elemendid on tavaliselt universaalsed: nad võivad esineda lausetes koos enamiku verbidega (modaalverbid välja arvatud) Me nimetame neid v a b a d e k s l a i e n d i t e k s. Näiteks lauses *Siimon ujus kooli basseinis* sõltuvushargmikuga

on esimese järgu laienditest vaba laiend *basseinis*. Tegevuse aja ja koha määratlused võivad esineda kõigi verbidega (välja arvatud modaalverbid) ja seega nende olemasolu lauses ei tingi verb *ujuma* kui lekseem, vaid lause sisu tervikuna. Mõned süntaksi-uurijad ei seosta seda laadi määrusi süntaktiliselt üldse verbiga, vaid kogu lausega või selle mitme liikmaga. Nii leiab A. Smirnitcki (1957 221), et määrusele lauses *Он встретил его там* on tunnusomaseks spetsiifilise sõltuvuse puudumine ühest lauseliikmest. Sellisel määrusel on tendents olla seoses terve sõnade rühmaga lauses, seega seostuda vahetult mitme lauseliikmaga.

Sellised vabad laiendid on enamasti fakultatiivsed. Vaba laiendi olemasolu lauses ei tingi verbi tähendus ega mingi muu lauseelemendi tähendus, vaid kogu lause sisu. Seega me võiksime neid nimetada lauselaienditeks, kui eesti traditsioonilises grammatikas poleks sellele terminile antud palju kitsam sisu. Vabade laiendite rühmad vajavad lähemat uurimist. Pikemalt räägime neist natuke hiljem, substitutsiooniklassidega ühenduses.

Ülejäänud laiendid lauses on nüüd kõik verbi poolt tingitud. Selliseid lauseelemente, mille olemasolu või vorm on otseselt tingi-

tud verbi tähendusest, nimetame seotud laienditeks ja vastandame nad vabadele laienditele. Nii on eespool esitatud lauses seotud laiendiks ainult sõna *Siimon* (alus kuulub seotud laiendite hulka) ja lk. 14 analüüsitud lauses on seotud laiendid *maja poolt, vastu, koer*.

Kolmandana redutseerime lihtlauseist ka need seotud laiendid, mis oma vormilt või muudelt olulistelt grammatilistelt tunnustelt kordavad mõnd muud seotud laiendit. See tähendab, et koordinatsioonivahekorras olevaist lauseelementidest säilitame ainult ühe. Näiteks lausest *Meister teritas nuge, kääre ja kirveid* säilitame kolmest sõnast *nuge, kääre, kirveid* ainult ühe. Seega on meie lõplikuks verbikeskseks lauseks tegelikult kolm lauset: *Meister teritas nuge, Meister teritas kääre* ja *Meister teritas kirveid*, mis kõik on võrdväärsed ja esindavad, nagu hiljem näeme, sama lausemalli.

Mitte alati ei saa siiski korduvaid lauseliikmeid redutseerida. On verbe, mis tingivad just korduvate lauseliikmete esinemist. Sel juhul tuleb neis lausetes kaks sellist lauseliiget kindlasti säilitada. Näiteks lauses *Saaremaa jaguneb Ida-Saaremaaks ja Lääne-Saaremaaks* ei saa me ühtki seotud laiendit redutseerida, sest verb *jagunema* tingib vähemalt kahe substantiivse translatiivse laiendi olemasolu lauses. Samuti lauses *Esimees ja sekretär kohtusid* tuleb mõlemad subjektid säilitada, sest paarissubjekti olemasolu on tingitud otseselt verbist *kohtuma*.

Niisuguse redutseerimise teel saadud verbikesksed laused on vajalikud lausemallide kindlakstegemiseks. See ei tähenda aga sugugi, et me peaksime kõik näitelauseid tüüpide ja mallide esitamisel andma selliselt utreeritud kujul. Järgnevas esituses on näitelausest nii mõnigi kord alles jäetud teise järgu laiend, kui ilma selleta lause osutuks sisult mittevastuvõetavaks. Ei ole ju mõttekam esitada näitelausest redutseeritud mittevastuvõetav lause *Kivi on kujuga* redutseerimata, aga vastuvõetava lause *Kivi on ümmarguse kujuga* asemel. Niisugusel juhul tuleb lausemalli sobivuse kontrollimisel jätta redutseeritav atribuut lihtsalt arvestamata.

Seotud laiendid võivad oma tingituse tugevusest olla kahe- või kolme- sõltuvalt sellest, kas verb kui lekseem määrab ainult seotud laiendi vormi või lisaks sellele veel ka sellise laiendi tingimatu olemasolu lauses. Esimesi neist laiendeist nimetame fakultatiivseteks seotud laienditeks, teisi aga obligatoorseks seotud laienditeks. Seega määrab-tingib fakultatiivsete seotud laiendite vormi (või ka mõne muu olulise grammatilise tunnuse) verb, kuid see verb ei nõua nende laiendite tingimatut esinemist lauses. Küll aga tingib verb nende laiendite esinemise võimalikkuse. Fakultatiivse laiendi olemasolu lauses sõltub juba muudest teguritest, näiteks kõne sisust, kõneleja kavatsusest. Lauses *Joosep tantsis polkat* on element *polkat* fakultatiivne seotud laiend, mille vormi tingib verb *tantsima*,

kuid mille tingimatut olemasolu selles lauses verb ei nõua. Lause *Joosep tantsis* on samuti vastuvõetav lause.

Seevastu teine liik seotud laiendeid — obligatoorsed laiendid — on verbiga tugevamini seotud. Verb ei nõua nende puhul juba mitte ainult laiendi teatud grammatilist vormi, vaid ka selle seotud laiendi tingimatut olemasolu lauses. Kui vastav element lausest ära jätta, jääb lause puudulikuks, on halvasti moodustatud. Seda laadi seotud laiendite obligatoorsuse põhjuseks on ühelt poolt verbi tähenduse üldisus ja ebamäärasus, mida obligatoorne seotud laiend peab konkretiseerima ja täpsustama, teiselt poolt ka verbi tähendusle aluseks olevate tegevussituatsioonide (neist lähemalt töö viimases osas) iseärasused. Näiteks lauses *Daam riputas mantli konksu otsa* on kõik kolm seotud laiendit *daam*, *mantli* ja *konksu otsa* obligatoorsed seotud laiendid, mille olemasolu ja vormi tingib verb *riputama*. Laused **Daam riputas*, **Daam riputas mantli*, **Daam riputas konksu otsa*, **Riputas*, **Riputas mantli* ja **Riputas mantli konksu otsa* on kõik puudulikud ja halvasti moodustatud, s. o. eagrammatilised kontekstivabad laused (selle mõiste kohta vt. lähemalt lk. 70—71).

Seega verbikeskne lihtlause võib koosneda kolmesugustest elementidest: lause keskusest — verbi finitvormist, obligatoorsetest seotud laienditest ja fakultatiivsetest seotud laienditest.

Verbikeskne lausemall. Jõudmaks lähemale eesti keele lihtlauseid iseloomustavaile üldistele tunnusjoontele, tuleb meil siirduda konkreetsete verbikesksete lausete vaatluselt abstraktsete verbikesksete lausemallide vaatlusele. Selleks peame esialgu asendama konkreetsete verbikesksed lihtlauseid abstraktsemate konkreetsele verbile orienteeritud konstruktsioonidega ehk distributsioonivalemitega. See tähendab, et me üldistame konkreetsete verbikesksed lihtlauseid nõnda, et säilitame konkreetsetena ainult verbi ja asendame kõik muud sõnad lauses üldisemate vormikategooriatega vastavalt sellele, millise üldise vormikategooria olemasolu antud konkreetne verb tingib. Nii näiteks saame lauseist

(1) *Advokaat sulges akna.*

(2) *Priidu pidas külalist direktoriks.*

(3) *Tee näis käskjalale pikk.*

järgmised konkreetsele verbile orienteeritud konstruktsioonid

(1^a) $N^1 + \text{nom. sulges } N^2 + \text{gen.}$

(s. o. esimene substantiiv nominatiivis, *sulges*, teine substantiiv genitiivis);

(2^a) $N^1 + \text{nom. pidas } N^2 + \text{part. } N^3 + \text{tr.}$

(s. o. esimene substantiiv nominatiivis, *pidas*, teine substantiiv partitiivis, kolmas substantiiv translatiivis);

(3^a) $N^1 + \text{nom. näis } N^2 + \text{all. } A + \text{nom.}$

(s. o. esimene substantiiv nominatiivis, *näis*, teine substantiiv allatiivis, adjektiiv nominatiivis).

Iga selline verbikeskne konstruktsioon koosneb järelikult konk-

reetsest verbist ja selle verbi laiendeist, mis on üldistatud vormiklassideks ja kirja pandud sõnaliigi ja morfoloogilise vormi ühiste tähistena. Niisiis kodeerime me abstraktsed grammatilised kategooriad, mida konkreetsete sõnavormid esindavad, klasside ja üldistatud grammatiliste vormide sümbolitega. Kõikide nende ja muudegi vajalike sümbolite käsitus tuleb edaspidi. Selles paragrahvis vaatleme ainult sellise üldistamisega seotud üldisi küsimusi.

Kerkib küsimus, miks me üldistame verbikesksed lihtlaused sõnaliikide ja morfoloogiliste vormide tasandil, miks me ei tee seda traditsioonilisele süntaksile nii omaste lauseliikmete tasandil.

Selline teguviis ei tähenda sugugi, et me lausete ehituse kirjeldamisel üldse lauseliikmeid eitame, vaid ainult seda, et lauseliikmed on vajalikud lausete ehituse kirjeldamisel teatud tasandil. Lauseliikmed pole sugugi lausete esmased ehituskivid, kuid nad on vajalikud üksused, sest ilma nendeta ei saa me näiteks esitada mitmeid sõnajärjereegleid ega kontekstireegleid. Verbikesksete lausemallide esitus pole nende määramine aga vajalik, sest konkreetne verb ei tingi otseselt lauseliikmeid (need on liiga kõrgel abstraktsiooniastmel), vaid konkreetsemaid morfoloogilisi vorme, nende substituutsiooniklasse ning nende järjekorda. Seepärast seisavad konstruktsioonides (1^a)—(3^a) subjekti asemel vormiklass $N+nom.$, objekti asemel esialgu vormiklassid $N+gen.$ ja $N+part.$ ning muude lauseliikmete asemel vormiklassid $N+tr.$, $N+all.$ ja $A+nom.$ Edaspidises käsitluses kasutame lauseliikmete mõisteid üksnes lisaseletustes. Seepärast on arusaadav, et me hoidume kasutamast *lauseliikme* üldist nimetust ja tarvitame selle asemel sõnu *lauseelement*, *element*, *komponent*.

Nõnda saadud distributsioonivalemid on siiski veel liiga heterogeensed, selleks et neid saaks võtta verbikesksete lihtlausete abstraktse kujutusena. Ühelt poolt on neis konstruktsioonides esitatud grammatiliste vormide klassid, teiselt poolt paikneb aga sellistes konstruktsioonides alati konkreetne verbivorm. Pealegi võivad sisult sarnased verbid esineda laiendite klasside poolest samasugustes orienteeritud konstruktsioonides. Me võime vabalt paigutada orienteeritud konstruktsioonis (3^a) verbivormi *näis* asemele verbivormi *paistis* või *tundus* ja konstruktsioon püsib endiselt õigena.

Seepärast peame astuma konstruktsioonide abstraherimise käigus sammu edasi ja asendama konkreetse verbivormi üldisema verbiklassiga, mida tähistame sümboliga *V*. Nii saame läbinisti abstraktse vormeli, mida nimetame verbikeskseks lausemalliks. Verbikeskne lausemall on verbikesksele lausele aluseks olev abstraktne oluliste sõnaklasside ja grammatiliste kategooriate konstruktsioon, mis peab peegeldama selle lause olulisi verbi tähendusest tingitud süntaktilis-morfoloogilisi omadusi.

Sõnaklass «verb» sümboliga *V* on sellises lausemallis aga liiga üldine, sest ei saa ju kõiki verbe kasutada antud malliga lausetes.

Seepärast peame verbiklassi tingimata liigendama allklassideks vastavalt samastele distributsioonivalemitele. Selleks on vähemalt kaks viisi.

Esiteks võime iga lausemalli juures eraldi märkida, missugused verbid kuuluvad antud juhul klassi V . Näiteks näidete (1—3) puhul saame verbikeskseid lausemalle märkida järgmiselt

- (1^b) $N^1 + \text{nom. } V \text{ } N^2 + \text{gen.}$
 $V = \text{sulgema}$
- (2^b) $N^1 + \text{nom. } V \text{ } N^2 + \text{part. } N^3 + \text{tr}$
 $V = \text{pidama}$
- (3^b) $N^1 + \text{nom. } V \text{ } N^2 + \text{all. } A + \text{nom.}$
 $V = \text{näima, paistma, tunduma}$

Teiseks viisiks on verbide allklassid numereerida (V_1, V_2, V_3 jne.) ja hiljem anda eraldi verbide loend allklasside kaupa. Selles töös me peame kinni esimesest viisist, sest teisel juhul läheks verbide allklasside numeratsioon liiga suureks ja tuleks opereerida mitme numeratsiooniga, sest jaotusi on mitmeid.

Eristamaks lause keskuseks olevat verbi finiiitvormi infiniitvormidest, tähistame lihtlause tuumaks olevat finiiitvormi alati sümboliga V^1 ja muid verbivorme (resp. tüvesid) esinemise järjekorras sümbolitega V^2, V^3 jne. Näiteks lause *Leidur tundis südant võpatavat* verbikeskseks malliks on

$$N^1 + \text{nom. } V^1 \text{ } N^2 + \text{part. } V^2 + \text{vat}$$

$$V^1 = \text{tundma,}$$

Sellise üldistamisega välistame taas suure hulga antud vaatekohast vähemolulisi varieerumisi. Nüüd pole meie malli puhul enam oluline, missuguses konkreetnes finiiitvormis verb on. Me fikseerime ainult, et sümbol V^1 märgib mingit määratud verbi finiiitvormis personaalses vormis.

Seega eraldame me omaette rühmaks need lausemoodustusreeglid, mis asetavad verbi sõltuvalt lause tähendusest vastavasse finiiitvormi ja viivad läbi sellest verbivormist tingitud täiendused lause vormistuses. Kõik need reeglid jäetakse käesolevas käsitluses kõrvale, eeldades ainult nende olemasolu. Me võtame lausemalli aluseks verbide personaalsed vormid ja jätame arvesse võtmata impersonaalis ja passiivis olevate verbivormide iseärasused. Me eeldame, et impersonaalis ja passiivis oleva verbiga lausete jaoks on olemas omaette reeglid (vt. Rajandi 1969), mis toetuvad personaalis verbiga lihtlausete mallidele.

Meie verbikesksed lausemallid on orienteeritud verbide finiiitvormidele ja seega iseseisvaile lihtlausetele. Verbi infiniitvormid ja osa verbaalnoomeneid tingivad võrdlemisi suurel määral neidsamu

malli iseärasusi, mida tingib vastava verbi finiiivorm. Kuid verbikeskses mallis toimub sel puhul siiski rida olulisi muutusi, nii et tegemist on juba sekundaarse verbikeskse malliga. Need muutused on seaduspärased ja seepärast vajame eri reegliterühma finiiitsete verbivormidega lausemallide ümberkujundamiseks infiniitvormidega või verbaalnoomenitega sekundaarseteks fraasimallideks. Eesti keeles kehtivate reeglite kohta Uuspõld 1966, 1969, 1970, 1972 ja Kasik 1968, 1970, 1972.

Selliste üldistamiste ja piiramiste tulemusena saame abstraktsed lausemallid, mis karakteriseerivad personaalses verbivormis jutustavate lihtlausetega olulisi omadusi ja lubavad anda reegleid vastuvõetavate lihtlausetega moodustamiseks eesti keeles.

1. VERBIKESKSETE LAUSEMALLIDE KOOSTISOSAD

Verbikesksetest lausetest abstrahheerimise teel saadud lausemallides esineb kolmesuguseid elemente. Need on: verbi finiiivorm, morfoloogilised vormiklassid, substitutsiooniklassid.

Kahte viimasesse rühma kuuluvad elemendid võivad olla nii obligatoorsed kui fakultatiivsed, sõltuvalt finiiitse verbivormi tähendusest. Verbi finiiivorm on aga meie poolt eraldatud lihtlausetes alati obligatoorne, on ju tegemist verbikesksete lausetega.

Järgnevas käsitlеме lähemalt neid kolme elementide liiki ja püüame lahendada mõningaid meie analüüsi seisukohalt olulisi probleeme, mis kerkivad esile nende elementidega seoses.

Verbi finiiivormid. Võiks arvata, et kõige lihtsam on tuvastada lihtlause tuumaks olevat verbi, sest sellel on üpris kindlad ja formaalselt selgesti eristatavad tunnused. Tegelikus töös selgub, et see pole sugugi alati nõnda ja et lause verbaalse keskuse täpne määramine toob esile terve probleemide ahela, mida lahendamata pole võimalik anda ka eesti keele lihtlausetega ehituse mõningatele relevantsetele seikadele mõistlikku seletust.

Need probleemid jagunevad kaheks rühmaks: ühed keskenduvad verbi kui ühtse tähendusega lekseemi ja teised verbi kui mitmete sõnavormide ühtsuse ümber. Esimesel juhul on kõige probleemiderohkemaks toiminguks mitmesõnaliste verbaalsete lekseemide (väljendverbide ja muude potentsiaalsete sõnade) eristamine tavalistest sõnaühenditest. Teisel juhul on tähelepanu keskuseks analüütiliste verbivormide tuvastamisega seoses esiletulevad abiverbide ja modaalverbide olemasolu ja piiritlemise küsimused.

Väljendverbide olemusest. Väljendverb ehk väljendtegu sõna on J. V. Veski loodud oskussõna, mida akadeemik ise on kasutanud oma loenguis ja ka trükis. Nii näiteks kirjutas Veski (1955, 75): «Ühend- ja väljendtegu sõnad on meil varemalt üldreeglina koosnenud tegu sõnast ja selle ees asetsevast kõrval- resp. käänd- või määrsõnast, välja arvatud selliselt moodustunud tegu sõnade olevik ja lihtminevik pealauses, kus see järjestus on rahvasuus

ümberpöörduvalt tarvitusel; niisiis: *vastu võtma, läbi lugeda, ära võites, olid kokku tulnud, olevat heaks kiitnud, esile toomata* jne., aga ta loeb läbi, nad tõid esile jne.» J. V. Veski on ise pidanud seda terminit selgeks ja enesestmõistetavaks, nii et pole selle kohta pikemat selgitust kuskil trükisõnas esitanud.

Järgides osalt E. Muugi (1938, 8) pruuki, on meie kooligrammatikad paigutanud mõned väljendverbid (näiteks *osa võtma, tähele panema*) ühendverbide alla (Valgma, Remmel 1968, 263, 393), teisi aga käsitanud lihtsalt kui üht mõistet märkivaid käändsõna ja verbi ühendeid (Valgma, Remmel 1968, 393) Samuti on talitatud vahel ka ülikooliloengutes. Terminist *väljendverb* on eesti keeleteadus seni peaaegu märkamatuult mööda läinud. Esimest korda on sellest pikemalt rääkinud käesolevate ridade autor (Rätsep 1969c, 62—63 ja 1973).

Järgnevas esitame süntaksist ja semantikast lähtudes kriteeriume väljendverbide eristamiseks muudest sõnaühenditest, sealhulgas ka ühendverbidest.

Eesti keeles võime koostiselt eristada lihtverbe (*andma, jooksmata, visklema, suurendama* jne.), liitsõnalise iseloomuga liitverbe (*taaselustama, alahindama, eelsoojendama* jne.) ja sõnaühendilisi verbe süntaksi ja semantika seisukohalt, õigemini verbi ekvivalente, millel parem nimetus seni puudub. Viimaste hulka kuuluvad nii väljendverbid (*aru saama, silma paistma*) kui ka ühendverbid (*sisse minema, alla kirjutama, ära jooksmata*).

Väljendverbide selge eristamine ühendverbidest toimub sõnaliikide eristamise tasemel. Väljendverb on noomeni (käändsõna) ja verbi ühend, ühendverb aga alati adverbi ja verbi ühend. Seega on olemas üldiselt küllaltki selge piir ühendverbide ja väljendverbide vahel. Pole ka õige väita, et väljendverbi juurde kuuluvad noomenid on adverbid (eelnevais näidetes *aru, tähele, silma*), sest neil puudub ühendverbide adverbidetele (*peale, sisse, alla* jne.) omane üldistatud tähendus. Ühendverbide eristamisest tuleb üksikasjaliselt juttu järgmises paragrahvis. Siinkohal tõmbame ainult selge piiri ühendverbide ja väljendverbide vahele.

Hoopis keerukam on väljendverbide eristamine tavalistest noomeni ja verbi ühenditest, nagu *lauale panema, raha saama, tupp paistma*. Tavalisi noomeni ja verbi ühendeid iseloomustab see, et nende puhul kuulub verbi juurde tegelikult mingis kindlas morfoloogilises vormis noomeniklass, s. o. verb tingib teatud kindla tähenduse korral noomenite klassi teatud kindlas vormis esindaja olemasolu. Noomeniklassi suhtes kehtivad sageli mingisugused süntaktilis-semantilised piiramised, mis lubavad antud verbi puhul kasutada antud klassi liikmetest üksnes teatud tunnusega (või tunnuseeta) liikmeid. Just niisugused tunnused määravad selle, et lause *Poiss mängib palli* on eesti keeles vastuvõetav lause, aga *Raamat mängib palli* on tavalises tekstis vastuvõetamatu, sest *mängima*-verb nõuab antud tähenduses subjekti, mille oluliseks semantilis-süntaktiliseks tunnuseks on [+elus].

Selliselt määratletud noomeni ja verbi ühendid kuuluvad vabade sõnaühendite hulka. Tavalised noomeni ja verbi ühendid on just ses mõttes vabad, et me võime valida noomenirühma piirides mis tahes selle rühma liikme, s. t. noomen selles ühendis on tavaliselt asendatav, substitueeritav teise noomeniga. Näiteks ühendis *lauale panema* võime *lauale* asemele substitueerida *põrandale*, *toolile*, *aknale* jne., ilma et verbi *panema* tähendus muutuks.

Väljendverbi eristab tavalisest vabast sõnaühendist just see, et siin saab verbi nominaalseks laiendiks olla mitte rühm noomeneid, vaid üks kindel selle klassi esindaja kindlas grammatilises vormis. Nimetame seda väljendverbi nominaalset komponenti p ü s i s õ n a k s. Püsisõnade grammatiline vorm on tihti määratum kui vabade sõnaühendite noomenite vorm, morfoloogilised paralleelvormidki ei saa siin esineda substituudina. Näiteks väljendverbis *jalga laskma* ei ole *jalga* asendatav ühegi teise noomeniga, ilma et väljendverbi tähendus häviks. Võrreldagu sellega vabu sõnaühendeid *lindu laskma*, *karja laskma*, kus *laskma*-verbil on hoopis teine sisu. Samuti ei saa väljendverbis *silma torkama* esineda lühikese illatiivi asemel pikem, sse-line illatiiv: *Ma torkan silmasse* on juba vaba sõnaühend, millel on hoopis teine tähendus.

Seega on noomeni esinemus väljendverbis maksimaalselt individualiseeritud. Nimetame niisuguseid individualiseeritud liikmega sõnaühendeid a i n u k o r d s e t e k s s õ n a ü h e n d i t e k s. Väljendverbid kuuluvad põhimõtteliselt selliste ainukordsete sõnaühendite hulka, ent kõik ainukordsed noomeni ja verbi ühendid pole veel väljendverbid.

Nagu loomulikus keeles on tavaline, nii leidub ka vabade sõnaühendite ja ainukordsete sõnaühendite vahel üleminekujärke, ühendeid, kus on võimalik mingi väga piiratud asendamine. Näiteks: *maad jagama* ~ *maid jagama*, *pintslisse pistma* ~ *pintslil pistma* jt. Varieerimisvõimaluste arvestamine lubab ilmselt fikseerida mitmesuguseid siirdetüüpe.

Tunduvalt laiemalt on võimalik substitueerida sellise sõnaühendi verbi, nii et saame sünonüümse ühendi. Näiteks: *plehku panema*, *plehku pistma*. Ent neilgi juhtudel on verbide hulk määratud kindla loendiga, kus verbide arv ei ületa tavaliselt viit-kuut.

Ainukordsed noomeni ja verbi ühendid ei ole kõik väljendverbid (ses mõttes, nagu esitas J. V. Veski). Nende hulgas esineb rühm noomeni ja verbi ühendeid, mida me väljendverbide hulka ei arva, sest neil puudub veel üks oluline tunnus. Siia kuuluvad seda laadi sõnaühendid, nagu *õlgu kehitama*, *silmi pilgutama*, *saba liputama*, *pead vangutama*, *käsi ringutama*, *kõrvu kikitama*. Neilegi sõnaühendeile on iseloomulik noomeni maksimaalne määratus, kusjuures noomeniks on enamasti somaatiline sõna. Seejuures torkab silma asjaolu, et sageli on ka verb üpris piiratud esinemusega või ainukordne. Nime neile sõnaühendeile seni keegi andnud pole, ent täiesti omaette rühma nad moodustavad.

Väljendverbide lõplikuks piiritlemiseks läheb meil vaja veel üht süntaktilis-semantilist kriteeriumi.

Nagu nägime, on igal liht- ja liitverbil oma kindel verbikeskne lausemall. Vabas sõnaühendis kuulub verbi seotud laiend ühe elemendina selle verbi lausemalli. Nii on lauses *Emma kallistab last* sõnavorm *last* verbi *kallistama* seotud laiendiks ja esindab vormiklassi *N+part*. See tähendab, et lause verbaalse keskuse moodustab üksnes verbivorm *kallistab*. Samasugune on olukord ka ainukordse sõnaühendi *õlgu kehitama* puhul, kus hoolimata lauseelementide determineeritusest esindab sõnavorm *õlgu* lauses *Mees kehitas õlgu* ikkagi verbi *kehitas* seotud laiendina vormiklassi *N+part*. ja lause verbaalseks keskuseks on ainult *kehitas*.

Neile süntaktiliselt liigendatud sõnaühenditele vastandame väljendverbid (*tähele panema, silma paistma*), kus üks osiseid (noomenid *tähele, silma*) moodustab koos verbiga selle süntaktilise tsentrumi, mis määrab muude laiendite olemasolu ja nende vormi lauses. See püsisõna ei esinda enam antud lihtverbide (*panema, paistma*) lausemalli üht elementi, vaid kuulub selle verbi juurde süntaktiliselt lahutamatu elemendina. Siit tingituna on väljendverbide (*tähele panema, silma paistma*) verbikeskne lausemall erinev *panema, paistma*-verbide kui lihtverbide lausemallidest.

Näiteks väljendverbi *jalga laskma* 'põgenema' verbikesksesse lausemalli võib kuuluda peale aluse veel mitmeid kohta osutavaid elemente ja vahendit osutav element. Võrreldagu: *Ma lasen jalga kustki, kuhugi, midagi mööda, millegagi*. Seevastu verb *laskma* lauseis *Ma lasksin talle kuuli jalga, Ma lasksin talle kuuli kätte* moodustab üksinda lause verbaalse keskuse ja tema verbikesksesse lausemalli kuulub peale aluse, kohaelementide ja vahendit osutava elemendi ka objektile osutav element (*kuuli*), mis saab esineda ainult koos intralokaalse laiendiga (*jalga, kätte*)

Selline väljendverbide süntaktiline terviklikkus, liigestamatus on seotud otseselt nende semantiliste iseärasustega.

Vabas sõnaühendis moodustub ühendi kogutähendus tema komponentide üksiktähenduste summa alusel. Väljendverbidel on ühendi kogutähendus, s. o. a k t u a a l n e t ä h e n d u s, erinev komponentide tähenduste summast, t a u s t t ä h e n d u s e s t. Näiteks *jalga laskma* aktuaalne tähendus on 'põgenema' kuna tausttähenduseks on 'jalga' ja 'laskma' otsene ühend, mille sisu on üpris ähmane. Aktuaalse tähenduse ja tausttähenduse kooseksistents on ühendi idiomaatilise oluline tunnus. Eespool käsitletud ainukordsetel ühenditel *õlgu kehitama* jne. aga sellist semantilist iseärasust pole, vaid nad on tähenduslikult samasugused kui tavalised vabad sõnaühendid, neil on ainult aktuaalne tähendus.

Vastavalt sellele on väljendverbidel ka kaks süntaktilist liigendust: taustaks olev liigendus, kivilinenud, tuhmunud süntaktiliste seoste kompleks, millele vastab ähmunud tausttähendus, ja teiseks õieti liigenduse puudumine, kus oleleb ainult üks süntakti-

line tervik, mis vastab aktuaalsele tähendusele ja mis on mingi kindla lausemalli tsentrum.

Väljendverbi määramiseks selle semantilis-süntaktilise kriteeriumi alusel saab kasutada lihtsat võtet. Me püüame asjaomast sõnaühendit sisaldava jutustava lause kohta moodustada eriküsimuslause nii, et küsimus on suunatud kahtlusalasele noomenile. Kui eriküsimuse moodustamine selle noomeni suhtes pole võimalik (loomulik) või lause tähendus oluliselt muutuks, siis on see noomen süntaktilise (ja semantilise) terviku osa ja meil on tegemist väljendverbiga, sest tavaliste verbaalsete sõnaühendite nominaalkomponentide kohta on alati võimalik esitada eriküsimusi. Näiteks lause *Poiss väristab kodunt varvast* puhul ei saa me moodustada tähendust säilitades vastuvõetavat eriküsimust *Mida poiss kodunt väristab?* Seega moodustab *varvast väristama* verbiga terviku, mida me nimetame väljendverbiks. Samuti ei saa lausele *Koosolek venis pikale* esitada eriküsimust *Missugusele (millele) venis koosolek?* ega lausele *Toimetaja küsimus tuleb täna kõne alla* eriküsimust *Mille alla (kuhu) tuleb täna toimetaja küsimus?* Järelikult *pikale venima* ja *kõne alla tulema* on väljendverbid. See võtte peaks osutama, et väljendverbide määramiseks on olemas alus eesti keeles eneses.

Missugune on fraseologismi ja väljendverbi vahekord? Sellele küsimusele on raske üheselt vastata, sest fraseologismi on määratletud mitmeti (Vakk 1970, 6—8) Kui pidada fraseologismideks kõiki sõnaühendeid, mille elemendid on ainukordsed ja mis moodustavad ühtse süntaktilise tsentrumi ja millel on kaks tähendust, aktuaalne ja tausttähendus, s. t. mis on idiomaatilised, siis moodustavad väljendverbid osa fraseologismidest. Kui lugeda fraseologismide tunnuseks ka tähenduse ekspressiivsust, mis tekib kahe tähenduse metafoorse, piltliku vahekorra alusel (*varvast väristama, kägu ajama*), siis osa väljendverbe, kus see ekspressiivsuse tunnus puudub (näit. *tähele panema, osa võtma*), jääb fraseologismide hulgast välja ja fraseologismid ning väljendverbid on lõikuvad hulgad.

Lõppeks, missugused vormilised iseärasused karakteriseerivad väljendverbe? Väljendverbide püsisõnaks on tavaliselt nimisõna mingis käändes. Kõige sagedasemad püsisõnade käänded on partitiiv (näit. *aru saama, aset leidma, asja saama, hammast ihuma, hinge heitma, hinge tõmbama, hoolt kandma, jagu saama, lugu pidama, nägu näitama, poppi tegema*), illatiiv (*ausse tõstma, ellu viima, hukka mõistma, jõusse jääma, kirja panema, korda mine-ma, korda saatma, luhta minema, ninna kargama, närvi minema, plehku pistma* jt.), allatiiv (*hingusele minema, jutule saama, jälile saama, kaubale saama, lavale tooma, liistule tõmbama, lõpule viima, mehele minema, näole andma, närvidele käima* jt.) ja translatiiv (*andeks andma, haneks võtma, imeks panema, naeruks pane-ma, nõuks võtma, osaks saama, seltsiks olema, teoks saama, tuleroaks langema, õnneks minema* jt.)

Vähem on väljendverbe muude käänetega, sealhulgas nominatiivi-genitiivi-partitiiviga, s. o. kolmekäändelise objektiga (*elu võtma, kaardid avama, käed lööma* jt.), inessiiviga (*aus pidama, joones olema, vaos hoidma* jt.), elatiiviga (*jalust rabama, kurjast olema, laest võtma* jt.), adessiiviga (*kaalul olema, rahul olema, sõjajalal olema* jt.), terminatiiviga (*kõrini olema* jt.) ja komitatiiviga (*jalaga segama, jumalaga jätma, käega lööma, ninaga pilduma* jt.).

Adjektiivid seisavad väljendverbide koosseisus peamiselt translatiivis (*pahaks panema, heaks arvama, heaks tegema, kindlaks tegema, paljaks riisuma, pehmeks kõnelema, sirgeks tegema, vedelaks lööma* jt.). Muid adjektiivide käändevorme kohtame väljendverbides ainult üksikuid (*hea seisma, libedale minema* jt.).

Püsisõnadeks on ka üksikuid pronoomenivorme, näiteks väljendverbides *miksi panema, omaks võtma, paljuks pidama*.

Ilmselt peaksime arvama väljendverbide hulka (küll eri rühmana) sellised verbaalsed sõnaühendid, kus verbi juurde kuulub mitu püsisõna. Nii võib verbide juurde kuuluda noomeni ja kaasõna ühend (*auru all olema, hinge peal olema, läbi sõrmede vaata, naha peale andma, nina peale andma, pea peale pöörama, pinna peale käima, südame peale panema, vastu pükse saama, vee peal hoidma, üle jõu käima* jt.) ja mitu noomenit (*aega surnuks lööma, elu kaalule panema, keelt hammaste taga hoidma, puhta kullana võtma, ei sooja ega külma olema, sõna suust võtma, tõele au andma, ühist keelt leidma* jt.).

Eraldi tuleks mainida neid väljendverbe, kus noomen seondub ühendverbiga, nagu *arust ära olema, jalgu maha saama, külge mööda maha jooksuma, puust ette tegema, vedru välja viskama, tuult alla tegema, tujust ära olema* jt.

Viimane seondumine peaks eriti selgesti osutama sellele, et ühendverb on väljendverbist erinev leksikaalne üksus, mille alusel võib samuti moodustada väljendverbe. Tõsi, mitme püsisõnaga väljendverbid tekitavad mõningat raskust ortograafiareeglite formuleerimisel: neid ju ei kirjutata teatud vormides kokku. Kuid tuleb silmas pidada, et mitme püsisõnaga väljendverbidel on olemas kõik need süntaktilised ja semantilised kriteeriumid, mille alusel me väljendverbe määrame. Käesoleva töö seisukohalt tuleb ka sellised sõnaühendid väljendverbide hulka arvata.

Võtame nüüd väljendverbi iseloomustuse kokku. Väljendverbiks nimetame mingis grammatilises vormis oleva noomeni (või ka noomenite) ja verbi ühendit, kus noomeniklassi (või ka klasse) esindab üks kindel selle klassi liige kindlas grammatilises vormis ja kogu ühend tervikuna moodustab lihtlause keskuse, tingides kindla lausemalli; sealjuures on väljendverbide aktuaalne tähendus erinev komponentide tähenduste summast ehk tausttähendusest, s. t. väljendverbid on idiomaatilised.

Me peame ikkagi silmas pidama, et väljendverb pole ainuüksi ortograafiareegli tarvis kasutuselevõetud termin. See tähistab

eesti keeles eneses ilmnevaid küllaltki selgepiirilisi üksusi. Et me seda mõistet eesti keele lauseehituse kirjeldamisel hädasti vajame, see pidi selguma juba eelnevast. Täidab ju väljendverb paralleelselt liht- ja liitverbiga lihtlause verbaalse tsentrumi ülesandeid. Käesoleva töö teises osas esitatakse ainult liht- ja liitverbide lausemallid. Väljendverbi mõiste selgitus on siiski hädavajalik, et selgesti orienteeruda nende verbide lausemallide ehituses.

Ühendverbide olemusest. Ühendverbide iseärasuste selgitamine ja nende süntaktilise ning semantilise olemuse tuvastamine on eesti keele lihtlause ehituse täpsemal kirjeldamisel väga oluline, sest selle verbide rühmaga seoses kerkib esile arvukalt keerulisi grammatikaprobleeme.

Mis on ühendverb ehk ühendtegu sõna, seda on püütud eesti keele grammatikais ja muus keelevaatlustes jõudumööda selgitada, ent vähegi rangema määratluseni pole seni jõutud. Seletustes on viidatud mitmetele kriteeriumidele, mille abil võiks eristada ühendverbi muudest verbiühenditest. Alljärgnevas olgu tähelepanu juhitud neljale sellisele kriteeriumile.

Esiteks on käibel ortograafiline kriteerium. Sellele osutas juba E. Muuk (1938, 7), väites, et verbiühendeid, mida kirjutame kokku ainult osas verbivormides, nimetame ühendverbideks. Ilmselt on ka termin *ühendverb* E. Muugi loodud. Selle seletuse järgedes käib üks värskemaid eesti keele grammatikaid (Valgma, Rimmel 1968, 113—114): «Ühendverbid koosnevad kahest kord kokku, kord lahkukirjutatavast sõnast.» Niisugune võrdlemisi ähmane selgitus taandab termini *ühendverb* puhtortograafiliseks mõisteks. Kuna aga kokku- ja lahkukirjutamise reegel eeldab, et me oskame ühendverbe eristada teistest sõnaühenditest, mis sellele reeglile ei allu, siis on ilmne, et ortograafiline kriteerium meid edasi ei aita.

Teiseks kasutatakse ühendverbide eristamisel morfoloogilist kriteeriumi. Sel puhul toetutakse tunnusele, et ühendverbid koosnevad verbist ja nn. prefiksaaladverbist ehk abimäärsõnast (Mihkla 1964, 83—84; Vääri 1972, 23, 180). See kriteerium nõuab aga eelnevalt prefiksaaladverbi mõiste defineerimist, selle selgitamist, missugused sõnad kuuluvad prefiksaaladverbide hulka.

Kolmandaks on käibel süntaktiline kriteerium: ühendverbid esinevad lauses ühe lauseliikmena, näiteks öeldisena (Mihkla 1964, 83—84; Vääri 1972, 97). Nagu me hiljem näeme, pole asi selles osas sugugi nii lihtne. Süntaktilised seosed verbi ja nn. abimäärsõna vahel on silmanähtavalt mitmelaadilised.

Neljandale, semantilisele kriteeriumile osutab Johannes Aavik, kes väidab, et verbidega kirjutatakse kokku ainult nn. verbi tähendust modifitseerivaid (muutlevaid) või täiendavaid adverbe (Aavik 1936, 345), ainult neid adverbe, mis verbiga moodustavad mingi uue mõiste või mõistevaryundi, mida me ühe sõnaga ei saa väljendada (Aavik 1936, 329). Samale kriteeriumile on osutanud ka Muuk (1938, 8): «. neis esineval verbil on eriline tähendusvar-

jund, mida samal verbil üksikesinemisel ei ole (tähenduse modifitseerimise printsiip). Seejuures tähendust modifitseeriv sõna kas annab verbile tavaliselt hoopis erineva tähenduse või muudab verbi tegevuse lõplikuks või annab sellele teatava suuna.» Hiljem on seda kriteeriumi ainult korratud, lähemalt konkretiseerimata.

Seega on ühendverbideks nimetatud eesti keeleteaduses sõnaühendeid, mis koosnevad teatud lihtverbidest ja erilist tüüpi sõnadest, mida viimase aja grammatikas on nimetatud prefiksaaladverbideks, abimäärsõnadeks või ka kõrvalsõnadeks (Kure 1950, 57). Võrreldes üheks komponendiks oleva lihtverbi tähendusega, on ühendverbil mõnevõrra teistsugune (modifitseeritud) tähendus. Süntaksi seisukohalt vaadatuna peetakse ühendverbe üheks lauseliikmeks, millest tervikuna võivad sõltuda mitmesugused laiendid.

Nagu me juba eelmises paragrahvis osutasime, tuleb ühendverbid lahuses hoida väljendverbidest, sest viimaste püsisõna on alati mingi nominaalne element, kuna ühendverbide juurde kuulub mingi määrsõna.

Juba pealiskaudselgi vaatlusel on selge, et problemaatiliseks osutub siin abimäärsõnade rühma koosseis ja nende eristamine teistest sõnarühmadest. Sel põhjusel on täiesti arusaadav, miks pole abimäärsõnu üheski grammatikas rangelt piiritletud, vaid on alati piiratud näidete esitamisega ja selgitamisega. Abimäärsõnade lähemal iseloomustamisel on esitatud järgmisi tunnuseid: abimäärsõnad esinevad alati koos verbidega, nende abil tuletatakse lihtverbidest uusi verbe, abimäärsõnad ei vasta ise mingile küsimusele, abimäärsõnad ei ole iseseisvad lauseliikmed, abimäärsõnad osutavad tegevuse suunale, tegevuse lõpetatusele, nad iseloomustavad lähemalt tegemist või olemist. Tegelikult ei saa neid tunnuseid võtta tõestatud omadustena, vaid nende paikapidavust tuleb alles kontrollida.

Peab mainima, et eesti keele grammatikais kohtame selle sõnarühma sõnaliigilisuse suhtes vastandlikke seisukohti. Ühed uurijad kinnitavad, et need sõnad ei moodusta eraldi sõnaliiki, vaid on üheks määrsõnade all-liigiks. Teised väidavad, et nad moodustavad iseseisva sõnaliigi, mis kuulub abisõnade hulka ja mida nimetatakse kõrvalsõnadeks. Esimesel seisukohal on teatavasti tänapäeva kooligrammatikad ja A. Veski (1970, 36), teisel aga oli K. Kure (1950, 215).

Kumb seisukoht on õigem, seda ei saa esitatud seletuste põhjal tuvastada. Kõrvalsõnade sõnaliigiline staatus on jäänud ikkagi ähmaseks. Termin *abimäärsõna* tundub ennatlikuna ja termin *prefiksaalne adverb* oma sõnasõnaliselt tähenduselt vasturääkivana, paradoksaalsena. Kasutame seepärast ühendverbi mitteverbaalse komponendi nimetusena üldisemat terminit *adverb*, jättes selle diferentseerimise natuke hilisemaks.

Püüame kõigepealt selgitada mõningaid ühendverbidele iseloomulikke jooni, mida varem pole esile toodud.

Produktiivsusest jagunevad ühendverbid kahte rühma. Suurel hulgal ühendverbidel puudub selline mitteverbaalse komponendi individualiseeritus, nagu me nägime väljendverbi püsisõna puhul. Need adverbid moodustavad sageli seerialisi sõnaühendeid tervete verbirühmadega, s. t. ühendverbide puhul seondub üks niisugune adverb sageli paljude verbidega ja need verbid moodustavad semantiliselt lähedasi verbide rühmi, ja vastupidi: teatud verbirühma iga liige võib kombineeruda kõigi selle rühma adverbidega. Nii esinevad paljud suunda osutavad adverbid enamiku, kui mitte kõigi liikumist märkivate verbidega. Näiteks:

{ <i>alla, üles, sisse,</i>	{ <i>tulema, minema, jooksma,</i>
{ <i>välja, ette, juurde</i> jne. }	{ <i>ujuma, sõitma, ruttama</i> jne. }

Erandeid, kui neid esineb, tuleks anda üldreegli lisana. Selline sarjas esinemine eristab ühendverbe väljendverbidest, kus noomen seondub tavaliselt ainult ühe verbiga ja vaid harukordadel paari-kolme verbiga.

Teine rühm ühendverbe on ainukordsed sõnaühendid, kus niisugune varieerimine pole võimalik. Näiteks: *Toots kirjutas naabri pealt maha. Lektor pidas loengu maha. Tema kõne ajas hirmu peale. Toots käis Kürele peale, et see annaks talle õuna. Vaenlane tungis peale.* Me ei saa öelda: **Toots kirjutas naabri pealt alla.*

Väljendverbide puhul nentisime kahe tähenduse — aktuaalse tähenduse ja tausttähenduse olemasolu, millest tingitult väljendverb moodustab lauses ühe verbaalse keskuse, mis tervikuna tingib seotud laiendeid. See oluline kriteerium jagab samuti ühendverbid kahte ossa ja annab neile senistest täpsema määratluse.

Ühendverbid jagunevad selle semantilise kriteeriumi seisukohalt kaheks rühmaks. Seeriatena esinevad ühendverbid, mida me võiksime nimetada ka korrapärasteks ühendverbideks (*alla tulema, üles tulema, sisse tulema, välja tulema* jne.), on ainult ühe tähendusega, aktuaalse tähendusega. Ainukordsetel ühendverbidel on kahekordne semantiline liigendus nagu väljendverbidelgi ja nad moodustavad süntaktilise terviku, millest sõltuvad seotud laiendid. Niisiis erinevad ainukordsed ühendverbid väljendverbidest ainult selle poolest, et nende püsisõna on adverb, mitte aga noomen.

Elementide kombineeritavuse vabadust silmas pidades saame rea: vaba sõnaühend, korrapärane ühendverb; ainukordne ühendverb, väljendverb.

Teeme selle põhjal senistest seisukohtadest erineva järelduse. Ainukordsetel ühendverbidel kuulub adverb verbaalsesse tsentrumisse, s. t. see pole verbi seotud laiend, selle kohta ei saa esitada eriküsimust. See on verbi finiitvormi osa nii nagu väljendverbi

nominaalkomponent. Sõnaliigiliselt tuleb meil selline element tunnistada ikkagi adverbiks, nii nagu me tunnistame väljendverbi püsisõna noomeniks.

Korrapäraste ühendverbide adverbid ei kuulu lihtlause verbaalsesse tsentrumisse, vaid on verbi seotud laiendid, mille kohta on võimalik esitada ka eriküsimus. Näiteks: *Õun kukkus puu otsast alla.* — *Kuhu kukkus õun puu otsast? Tagaaetav sööstis kõrvale.* — *Kuhu sööstis tagaaetav?* Sõnaliigiliselt tuleb sellised sõnad tunnistada ikkagi iseseisvateks adverbideks. Seega ei pea tavagrammatikate poolt antud abimäärsõnade iseloomustus paika.

Nii oleme jõudnud järeldusele, et seni nii ühtsena näiv ühendverbi mõiste sisaldab eneses vähemalt kaks mõnetigi erinevat rühma, mille lahushoidmine on eriti tähtis lihtlause ehituse selgitamisel.

Kuid sellega ei lõpe ühendverbidega seotud probleemide ahel. On tarvis lähemalt analüüsida neid adverbe, mida tavaliselt verbiga ühendverbideks seotakse. Häda on selles, et hoolimata kõigist eespool esitatud kitsendustest mahub ühendverbide mõiste alla tänapäeva eesti keele grammatikas mitmeid erineva iseloomuga sõnarühmi. See on tingitud eeskätt asjaolust, et verbi juurde kuuluvad adverbid ei ole oma olemuselt sugugi homogeensed, vaid on oma semantikalt ja ka süntaktilistelt tunnustelt mitmesugused.

Ühendverbe semantiliselt iseloomustades on tihti viidatud tähendusnüanssidele, mida adverb lisab verbi tähendusele. Siit lähtudes ja ka mõningaid vormilisi jooni arvesse võttes võiksime ühendverbide osistena kasutatud adverbid jagada järgmisteks rühmadeks.

I. Orientatsiooniadverbid, mis osutavad mingi objekti paiknemisele või liikumisele ruumis (ja ka ajas) mingi teise objekti suhtes. Orientatsiooniadverbid jagunevad omakorda nelja allrühma.

1. Intralokaalsed orientatsiooniadverbid, mis osutavad üldistatud kujul mingi teise objekti suhtes asendit, kuhu liigutakse, asutakse. Siia kuuluvad adverbid *alla* (*Poiss kukkus trepist alla*), *aselele* (*Müüja andis isale uue pliatsi aselele*), *edasi* (*Poiss sõitis edasi järgmisse linna*), *eemale* (*Paat läks kaldast eemale*), *esile* (*Udust kerkis esile kahar kuusk*), *ette* (*Haab jäi traktorile ette*), *juurde* (*Naine astus kindralile juurde*), *järele* (*Rebane jõudis hanele järele*), *kaasa* (*Poeg sõitis isaga kaasa*), *kallale* (*Röövlid tungisid teekäijale kallale*), *kaugele* (*Karu jooksis majast kaugele*), *kohale* (*Arst jõudis kohale õigel ajal*), *kõrvale* (*Hunt jooksis põdrale kõrvale*), *kätte* (*Karjus andis võtme valvurile kätte*), *külge* (*Liimine paber hakkas igale poole külge*), *ligi* (*Professor võttis konspekti ligi*), *lähedale* (*Lõvi tuli elevandile lähedale*), *maha* (*Raamat kukkus laua pealt maha*), *otsa* (*Buss sõitis jalgratturile otsa*), *paigale* (*Rahulikud inimesed jäid paigale*), *peale* (*Puu kukkus autole peale*), *pärale* (*Raamat jõudis eile pärale*), *sisse* (*Poisid jooksid majja sisse*), *tagasi* (*Peeter*

sõitis linna tagasi), *taha* (Naaber jäi Peetrist *taha*), *vahele* (Jaan pani kepi ratastele *vahele*), *vastu* (Laps jooksis *emale vastu*), *välja* (Auto sõitis *väravast välja*), *üles* (Haige tõusis *voodist üles*), *ümber* (Neiu sidus lindi *puule ümber*).

Sama tüüpi orientatsioonidverbid on ka komparatiivsed *lähemale*, *ligemale*, *kaugemale*, *kõrgemale*, *madalamale* jne. ja *poolejärelosaga* liitadverbid *allapoole*, *ettepoole*, *pealepoole*, *sissepoole*, *tahapoole*, *väljapoole* ja *ülespoole*. Ilmselt tuleb siia rühma arvata ka adverb *ilma* (Poiss jäi *stipendiumist ilma*, *Lapsed jäid vanematest ilma*).

2. Lokaalsed orientatsioonidverbid, mis osutavad üldistatud kujul mingi teise objekti suhtes asendit, kus ollakse, paiknetakse, midagi tehakse. Siia kuuluvad adverbid *all* (Auto ootas *direktorit all*), *eemal* (Laps hoidis *käed tulest eemal*), *ees* (Auto seisis *vankril ees*), *juures* (Tunnistajad seisis *kogu aeg juures*), *kaasas* (Toots kandis *puu-uiske kaasas*), *järel* (Varsti olin *ma tal järel*), *kallal* (Röövlid olid *teekäijal kallal*), *kaugel* (Kaev asetses *majast kaugel*), *kohal* (Laev oli *kohal*), *kõrval* (Kubjas seisis *piitsaga kõrval*; Talu asetses *teest kõrval*), *käes* (Sõbral on *kiri käes*), *küljes* (Kuu on *plekk küljes*). *ligi* (Professoril olid *konspektid ligi*), *lähedal* (Naaber seisis *mul lähedal*), *maas* (Raamat *lamab maas*), *otsas* (Peremees istus *puudel otsas*), *paigal* (Poiss *püsis paigal*). *peal* (Kaas seisab *polil peal*) *päral* (Auto oli *päral*), *sees* (Auto oli *augus sees*), *tagasi* (Ta on *linnast tagasi*), *taga* (Koer jooksis *poisil taga*), *vahel* (Jaan seisis *tülitsejatel vahel*), *väljas* (Lapsed on *väljas*), *ülal* (Peeter on *ülal katusel*), *ülevall* (Peeter on *ülevall katusel*), *ümber* (Külalised seisis *professoril ümber*). Samasse tüüpi tuleb lugeda ka lokaalsed komparatiivsed orientatsioonidverbid *kaugemal*, *kõrgemal*, *ligemal*, *lähemal*, *madalamal* jne. ja *pooljärelosaga* liitadverbid *allpool*, *eespool*, *pealpool*, *seespool*, *tagapool*, *väljaspool*, *ülalpool*.

3. Ekstralokaalsed orientatsioonidverbid, mis osutavad üldistatud kujul mingi teise objekti suhtes asendit, kust lahkutakse, ollakse *eemal*. Siia kuuluvad adverbid *alt* (Peremees tuli *alt keldrist*), *eemalt* (Kütt silmas teda *juba eemalt*), *eest* (Hoidke *eest!*), *kaugelt* (Külaline tuli *kaugelt*), *kohalt* (Auto liikus *kohalt*), *kõrvall* (Peremees tuli *kõrvall*), *käest* (Direktor andis *paberi käest*), *küljelt* (Tuul puhub *küljelt*), *küljest* (Võtke *käed küljest!*), *ligidalt* (Hääl kuuldus *ligidalt*), *lähedalt* (Müra kostis *lähedalt*), *maast* (Poiss võttis *raamatu maast*), *otsast* (Timukas raius *röövlil pea otsast*) *paigalt* (Auto ei liikunud *paigalt*), *paigast* (Maavärin nihutas *müüri paigast*), *pealt* (Võtke *kaas pealt!*), *seest* (Lapsed tulid *seest*) *tagant* (Tuul puhus *tagant*), *takka* (Tuul puhus *takka*), *vahelt* (Ma võtan *paberi kustki vahelt*). *vastast* (Vastast *paistis jändrik puu*), *väljast* (Väljast *kuuldus laste kisa*), *ülalt* (Vanamees tuli *ülalt*), *ülevall* (Vanamees tuli *ülevall*).

Samasse tüüpi peame arvama ka ekstralokaalsed komparatiivsed orientatsiooniadverbid *kaugemalt, kõrgemalt, ligemalt, lähemalt, madalamalt* jne. ja poolt-järelosaga liitadverbid *altpoolt, eestpoolt, pealtpoolt, seestpoolt, tagantpoolt, vastastpoolt, ülaltpoolt, ülevaltpoolt*.

Senises keelealases kirjanduses ei ole tahetud millegipärast seada lokaalseid ja ekstralokaalseid adverbide võrdväärseina intralokaalsete adverbide kõrvale ühendverbide moodustamisel, lokaalsete ja ekstralokaalsete adverbide ühendid lihtverbidega on ühendverbide hulgast sageli kõrvale jäetud. Sellised ühendid kuuluvad kindlasti korrapäraste ühendverbide hulka ja nende kõrvale on sugenenud ka ainukordseid ühendverbe. Meil ei ole mingit mõistlikku põhjendust piirata ühendverbide hulka ainult intralokaalset aspekti märkiva adverbide ja verbi ühenditega.

4. Translokaalsed orientatsiooniadverbid, mis osutavad üldistatud kujul tee asendit mingi objekti suhtes. Siiä kuuluvad adverbid *läbi* (*Rong sõitis tunnelist läbi*), *mööda* (*Rongkäik läks tribüünist mööda*), *ringi* (*Koer hulkus õue mööda ringi*), *üle* (*Jänes jooksis teest üle*).

II. Perfektiivsusadverbid osutavad tegevuse lõpetatusele, millegi lõpule või ettenähtud piirini viimisele. Perfektiivsusadverbid on perfektiivse aspekti leksikaalseks väljenduseks eesti keeles. Tuleb siiski rõhutada, et tegevuse lõpetatus on ka orientatsiooniadverbide tähenduse üks lisavarjundeid, kuigi neis prevaleerivad mitmesugused iokaalsed tunnused. Perfektiivsusadverbideks loeme adverbide *läbi*, (*Poiss luges raamatu läbi*, *Ma vaatasin töö läbi*), *maha* (*Vanamees müüs raamatu maha*), *minema* (*Auto sõitis minema*, *Poiss jooksis minema*), *tulema* (*Eit tuli sealt lihtsalt tulema*), *täis* (*Tüdruk kirjutas vihiku laule täis*), *valmis* (*Kirjanik kirjutas artikli valmis*), *välja* (*Ta kannatas kõik norimised välja*), *ära* (*Auto sõitis maja eest ära*).

Kahtlematult kõige levinum perfektiivsusadverb on *ära*, mis esineb kõige suurema arvu verbidega. Kõige omapärasem perfektiivsusadverb on ilmselt *tulema*, mis esineb ainult koos lihtverbiga *tulema*. Seevastu *minema* esineb perfektiivsusadverbina suure hulga liikumisverbide juures.

III. Seisundiadverbid moodustavad nn. abimäärsõnade hulgas hoopis isesuguse rühma, kusjuures abimäärsõnade hulka on meie grammatikais arvatud üksnes mõned seisundiadverbid (*püsti, kokku, laiali, kinni, lahti, katki* jt.). Seisundiadverbid moodustavad käesoleva töö seisukohtadest lähtudes eraldi substitutsiooniklasse, mille üksikasjaline vaatlus tuleb hiljem. Mainigem siinkohal tõsiasja, et kõik seisundiadverbid on iseseisvad seotud laiendid ega kuulu lause verbaalsesse keskusse, välja arvatud muudugi juhtumid, kus nad on fraseologismi osaks.

Peab ütlema, et meie seniste grammatikate viga on just selles, et nad kuulutavad ühendverbide koosseisu kuuluvad adverbid abimäärsõnadeks ehk prefiksaaladverbideks.

Tuleks veel märkida, et orientatsiooniadverbid võivad esineda koos perfektiivsusadverbidega. Pole teada, kas meie senised grammatikad loeksid ka niisuguseid ühendeid ühendverbideks. Võrreldagu lauseid *Võtke üks kaart juurest ära. Mees võttis kala otsast ära. Taat teadis lume tuleku ette ära.*

Ühes lauses võib kõrvuti esineda mitu orientatsiooniadverbi, nagu näiteks lausetes *Teenrid loopisid õlgkübarad üles tagasi. Majad ajavad tuld seest välja.* Samuti moodustavad seisundiadverbid paare orientatsiooniadverbidega: *Trepikojast põiki üle läks plekkioru. Mees tõmbas joone pildist risti läbi.*

Enne kui siirdume lähemalt vaatlema viimast ja küllaltki keerulist probleemi seoses eespool käsitletud adverbirühmadega, märkigem veel paari silmatorkavat tunnusjoont, mis jäävad selles töös lähemalt vaatlemata. Osa orientatsiooniadverbe on nagu teineteisele vastu seatud, nad moodustavad antonüümide paare (*alla — üles, sisse — välja, edasi — tagasi, taga — ees* jne.) Selline antonüümsus hõlmab siiski ainult kindla hulga orientatsiooniadverbe.

Mitmesugustel põhjustel, kus ei puudu ka saksa ja vene keele vastavate prefiksaalverbide otsesed mõjud, täidavad paljud orientatsiooniadverbid semantiliselt mitut ülesannet, kusjuures antonüümid võivad nad olla ainult ühes tähenduses. Selgituseks esitatakse järgnevas adverbi *peale* olulisemate tähenduste ja nende varjundite kohta näiteid.

- a) *Asetage lihale peale keedetud kaalikad! Ema laotas lapsele teki peale, Jaan tõmbas kingadele tuholid peale, Hangedele on kooruke peale külmanud;*
- b) *Nuga ei hakka sellele puule peale;*
- c) *Mehed istusid autole peale, Laev võtab kauba peale;*
- d) *Mees käratas poisile peale;*
- e) *Mees rüüpas lähkrist hapupiima peale;*
- f) *Peremees ajas võõrale koera peale, Lapsele kippus uni peale;*
- g) *Auto sõitis eidekesele peale, Maa vajus talle peale;*
- h) *Traktor keeras sügavkänniga savi peale;*
- i) *Trust maksis ajalehtedele peale.*

Nende semantiliste erinevuste hindamine ei kuulu käesoleva töö ülesannete hulka. Meil on oluline teha vahet kahesuguste ühendverbide vahel: ainukordsed ühendverbid, mis me arvame tervikuna lihtlause verbaalseks keskuseks, ja korrapärased ühendverbid, mis me lahutame kaheks — verbaalseks keskuseks ja seotud laiendiks. Viimane võib olla sõltuvalt verbist kas obligatoorne või fakultatiivne. Perfektiivsete adverbidega ühendverbid jätame koos ainukordsete ühendverbidega käesolevas töös analüüsimata.

Järgnevas peatume ühel orientatsiooniadverbidega seotud verbi süntaktilisel probleemil, mis verbikesksete lausemallide tuvasdamise seisukohalt on küllaltki oluline. Probleemi detailsem, ent lõpliku lahenduseta käsitus on ilmunud varem (Rätsep 1969c).

Vaadeldgem lauseid (1), (2). (3)!

(1) *Poiss jooksis sillast üle.*

(2) *Poiss jooksis üle silla.*

(3) **Poiss jooksis sillast.*

Käesoleval juhul on meil tegemist lihtverbiga *jooksma* ja ühendverbiga *üle jooksmata* tavalises liikumist märkivas tähenduses. Lauses (1) näeme elementi *sillast*, mis siis, kui adverb *üle* puudub, selles lauses esineda ei saa, sest lause (3) on ebagrammatiline.

Laiendi *sillast* vormi lauses (1) tingib adverb *üle*. Sellele osutab seegi seik, et samasugust elatiivset elementi näeme paljudel juhtudel ka siis, kui *üle* seondub teiste lihtverbidega. Näiteks *Poiss jooksis, läks, kõndis, ronis, lippas sillast üle. Poiss kandis, tiris, viis koera sillast üle.*

Eristatult tähelepanu väärib lausete (1) ja (2) vahet. Sisult on need laused enam-vähem samased, ent grammatiliselt vormilt mitte. Missugused on süntaktilised seosed seda tüüpi lausetes? Olen varem (Rätsep 1969c, 65) väitnud, et sõnavorm *sillast* lauses (1) sõltub ühendverbist *üle jooksmata* ja sõnavorm *silla* lauses (2) on tihedas seoses kaassõnaga *üle* ja seetõttu normaalset transformatsioonivahetuse nende konstruktsioonide vahel pole. Pean tegema selles seisukohas korrektsioone.

On ilmselt õigem väita, et lauses (1) sõltub sõna *sillast* ainult adverbist *üle*. Seega adverbil *üle* võib olla laiend ja see laiend on substantiiv elatiivis.

Asjaolu, et samasisulistest lausetes on *üle* kord adverb, kord kaassõna, osutab orientatsiooniadverbide ja kaassõnade semantilisele ja süntaktilisele lähedusele, kuid mitte samasusele. Me ei saa pidada sõna *üle* lauses (1) kaassõnaks, sest nimisõna ja adverbis seos on hoopis lõdvem kui kaassõna ja nimisõna seos. Sellele viitab ka see, et elatiivse laiendi hoopis suurem paiknemisvabadus lauses. Niisugune iseloomulik joon ei esine üksnes adverbil *üle* korral. Elatiivset laiendit nõuavad veel mitmed teisedki orientatsiooniadverbid. Näiteks: *Laps jäi vanematest ilma. — Laps jäi ilma vanemateta. Rong sõitis tunnelist läbi. — Rong sõitis läbi tunneli. Koer jooksis trepist alla. Kass jooksis trepist üles. Poiss viskas mütsi aknast välja. Poiss viskas mütsi aknast sisse. Auto sõitis koerast mööda. Fabien lendas äikesest ümber.*

Niisiis ühendverbides esinevad adverbid *alla, ilma, läbi, mööda, sisse, välja, üle, üles* ja *ümber* võivad tingida eraldi elatiivset seotud laiendit. Lihtlause finiiitverbi laiendiks on ikkagi vastavad adverbid, elatiivsed sõnavormid loome teise järgu laienditeks, adverbide laienditeks. Muide I. Molnár (1966, 159; 1969, 240) leiab, et ungari lahutamatud verbiprefiksidi määravad teatud verbi-laiendite vormi.

Substantiiv elatiivis pole ainus ühendverbides esinevate orientatsiooniadverbide laiendivorm. Teisel adverbide rühmal on laiendiks nimisõna allatiivis. Siia kuuluvad adverbid *ette, juurde, järele,*

kallale, kõrvale, külge, peale, vahele, vastu. Enamikul neist on olemas paralleelne kaassõnaühend.

Koer jooksis autole ette. — Koer jooksis auto ette.

Valvur tuli poistele juurde. — Valvur tuli poiste juurde.

Röövlid tulid teekäijale kallale. — Röövlid tulid teekäija kallale,

Valvur astus vangile kõrvale. — Valvur astus vangi kõrvale.

Liimine paber hakkas lauale külge. — Liimine paber hakkas laua külge.

Puu kukkus autole peale. — Puu kukkus auto peale.

Poiss pani paberi markidele vahele. — Poiss pani paberi markide vahele.

Otsest ekvivalentsust pole vastavate kaassõnaühenditega adverbidel *järele* ja *vastu*. Võrreldagu lauseid *Laps jooksis emale vastu. Laps jooksis ema vastu. Poiss jooksis tüdrukule järele. Poiss jooksis tüdruku järele.*

Meie käsitlus hõlmas ainult neid juhte, kus pruugi kohaselt vastavaid noomeneid loetletud adverbide laienditeks ei ole peetud. Siin esitatud lahenduse kasuks räägib see asjaolu, et on olemas hulk adverbe, kus ilmselt on vastavat käändevormi ka varem peetud adverbi laiendiks. Sellised adverbid on *eemale, kaugele, ligi, lähedale*. Näiteks: *Poiss jõudis majale lähedale. Poiss jõudis majale ligi. Poiss hiilis majast kaugele. Poiss jooksis majast eemale.*

Komparatiivsete ja *poole*-järelkomponendiga adverbide puhul ilmneb uus joon, mis on muudele adverbidele võõras. Nimelt kannab elatiivne laiend, mis on neile adverbidele omane, teatavas mõttes komparatiivset iseloomu. Võrreldagu näiteks: *Poiss trügis naabrist ettepoole. Naaber jäi poisist tahapoole. Ämber ulatus tükk maad joonest allapoole. Vesi ulatus joonest ülespoole. Jaan jooksis Jürist kaugemale.*

Ilmselt tuleb lugeda *poole*-komponendiga sõnad kaassõnadeks, kui nende juurde kuulub partitiivne substantiiv. Näiteks lauseis *Poiss trügis ettepoole naabrit. Naaber jäi tahapoole poissi. Ämber ulatus tükk maad allapoole joont. Vesi ulatus ülespoole joont.*

Komparatiivse adverbi puhul ilmneb, et meil võib olla tegemist kahesuguse elemendiga, sest lauses *Jaan jooksis majast kaugemale* pole elatiivses substantiivis mingit komparatiivsust, seevastu lause *Jaan jooksis Jürist kaugemale* elatiivne element on kahe tähendusega ja ühes tähenduses selgesti komparatiivne. Adverbid *lähemale, ligemale* on allatiivset laiendit tingivad, nagu nende positiivsed vasted *lähedale, ligidale*.

Seni on olnud juttu peamiselt intralokaalsete orientatsiooniadverbide laienditest ja nende käänetest. Sellised laiendid on ka lokatiivsetel orientatsiooniadverbidel. Adverbid *eemal, kaugel, kaugemal, kõrgemal, kõrval, ligemal, lähemal, madalamal, allpool, eespool, pealpool, seespool, tagapool, väljaspool* ja *ülalpool* tingivad elatiivseid laiendeid. Adverbid *juures, järel, kallal, kõrval, küljes, ligi, lähedal, otsas, peal, taga, vahel, vastas* ja *ümber*

tingivad aga adessiivseid laiendeid. Adverb *sees* tingib inessiivset laiendit. Näiteks: *Maja seisis minust eemal. Maja seisis minust allpool. Valvur seisis haigel kogu aeg juures. Varas oli majas sees.*

Ekstralokaalsed orientatsiooniadverbid tavaliselt omaette laiendeid ei tingi. Peab aga silmas pidama, et ka mitte kõik intralokaalsed ja lokaalsed orientatsiooniadverbid ei tingi teatud käändevormis laiendeid, näiteks puuduvad laiendid adverbidel *edasi, esile, maha, kohale, paigale, pärale, tagasi; kohal, maas, paigal, päral, tagasi, ülal, üleval.*

Omaette seisavad sõnad *kaasa* ja *kaasas*, mis esinevad koos komitatiivis substantiiviga. Kas need on adverbid või kaassõnad? Oleme neid arvanud adverbide hulka.

Modaalverbidest. Mõnedes eesti keele süntaksikäsitlustes on eristatud iseseisvate verbide ja abiverbide kõrval omaette rühmana modaalverbe. Nii on K. Kure (1959, 43; 1963, 34) väitnud, et modaalverb väljendab suhtumist tegevusse, tegevuse võimalikkust jne. (*võime ehitada, saan lugeda, pead tegema, tuleb tõlkida*) J. Valgma, N. Remmel (1968, 114) on esitanud modaalverbidena *võina, tohtima, tarvis olema, vaja olema, pidama.*

Neis käsitlustes on vaadatud modaalverbidele ainult semantika seisukohalt, kuigi järeldusi on kiputud tegema süntaksiski. Järgnevas püütakse vaadata modaalverbide probleemi eesti keeles süntaksi, lauseehituse seisukohalt, eritleda modaalverbide grammatikaliseerumise astet ja teha siit mõned meile vajalikud järeldused.

Semantika seisukohalt on modaalverbid üks modaalsuse mõistelise kateegooria väljendamise vahend keeles. Modaalsuse sisuks on kõneleja suhtumine (arvamus, hinnang, seisukoht) teatatava sisusse, teatatava ja tegelikkuse vahekorrasse. Modaalsus hõlmab selliseid tähendusi, nagu tegevuse võimalikkus, tõenäolisus, tõlevastavus, soovitatavus, (häda)vajalikkus, paratamatus, kohustuslikkus.

Modaalsust väljendatakse keeles mitmete leksikaalsete, grammatiliste ja foneetiliste vahenditega. Siia kuuluvad näiteks kõneviisid, modaalverbid, modaaladverbid, lause intonatsiooni teatud iseärasused. Modaalverbe ja modaaladverbe on kokku nimetatud modaalsõnadeks.

Modaalsõnadel pole mitte üksnes iseloomulikud semantilised tunnused, vaid neil on oma grammatiline, eeskätt süntaktiline karakteristik.

Nii näiteks pole modaaladverbid (*tõesti, tingimata, muidugi, ilmselt, võib-olla, vist, arvatavasti, vahest, vaevalt* jt.) grammatiliselt otseselt seotud lauset moodustavate lauseliikmetega, vaid kuuluvad kogu lause juurde.

Modaalverbid väljendavad samuti kõneleja suhtumist teate ja tegelikkuse vahekorrasse, väljendavad tegevuse võimalikkuse, kohustuslikkuse mitmesuguseid järke kaheldavast võimalikkusest kuni sunniviisilise kohustuslikkuseni. Kuid peale spetsiifilise se-

mantika iseloomustab täielikke modaalverbe ka süntaktilise iseseisvuse tunduv kahanemine, mis muudab nad lähedaseks abiverbidele ja eristab iseseisvatest verbidest. Alles grammatiliste iseärasuste olemasolu õigustab meid eraldama eesti keele grammatikas erilist modaalverbide kategooriat.

Järgnevas katsutakse selliseid grammatilisi iseärasusi esile tuua ja grammatiliselt relevantseid modaalverbe eesti keelest leida.

Kõik eesti keele iseseisvad verbid nõuavad teatud tervikliku lausemalli olemasolu. Iseseisev verb ei määra mitte ainult teatud verbifraasi (öeldisrühma) liikmete olemasolu ja vormi, vaid tingib ka ühte aluse järgnevatest grammatilistest tunnustest:

a) lubab singulari 3. pöördes aluse ärajätmist (*Koidab, Hämardub, Tuiskab, Kahutab, Sajab, Uduab*);

b) nõuab nominatiivis subjekti (*Jaan vihkab valetamist*);

c) nõuab kahekäändelist (nominatiivis või partitiivis) subjekti (*Vesi voolas paati, Paati voolas vett*);

d) nõuab retsiprookverbidele iseloomulikku kolmevariandilist subjektiesinemust (*Jaan kohtus Jüriga, Jaan ja Jüri kohtusid, Poisid kohtusid*). Sellest lähemalt lk. 224—226.

Lisaks neile tunnustele määrab iseseisev verb mõnikord ka subjekti semantilisi tunnuseid, eeskätt tunnusepaari [\pm elus] esinemist.

Kui sellelt seisukohalt vaadata semantiliselt potentsiaalseid modaalverbe, siis ilmneb, et osa neist, mida me nimetaksime täielikeks modaalverbideks, ei nõua ühegi sellise subjekti tunnuse olemasolu, nad ei määra subjekti laadi ega tingi seega täielikku lausemalli. Nii käituvad näiteks modaalverbid *võima* ja *pidama* (*pidin*), mis saavad esineda kõigil eespool esitatud subjektivaliku juhtudel. Aluse olemasolu ja laadi määrab hoopis infiniitvormis verb. Näiteks: a) *Hämardub, Võib hämarduda, Peab hämarduma*; b) *Uuriija muutis tingimusi, Uuriija võib muuta tingimusi, Uuriija peab muutma tingimusi*; c) *Töös esineb vigu, Töös võib esineda vigu, Töös peab esinema vigu, Peetril on raadio, Peetril võib olla raadio, Peetril peab olema raadio*; d) *Peeter kohtus Jaaniga, Peeter võis kohtuda Jaaniga, Peeter peab kohtuma Jaaniga, Peeter ja Jaan kohtusid, Peeter võis Jaaniga kohtuda, Peeter ja Jaan pidid kohtuma*. Seega *võima* ja *pidama* (*pidin*) on teatud mõttes universaalsed verbid. Nad võivad esineda koos iga iseseisva verbiga.

Tuleb aga silmas pidada, et selline universaalsus on omane *võima*-verbile ainult tähenduses 'võimalik olema'. Kui *võima* esineb tähenduses 'suutma', siis ta selekteerib subjekti: subjekt peab olema olema ja tunnusega [$+$ elus].

Subjekti ei selekteeri ka verbid *näima, paistma, tunduma*, kui nad esinevad koos infiniitse verbivormiga. Näiteks: a) *Näib hämarduvat, Paistab hämarduvat, Tundub hämarduvat*; b) *Uuriija paistab muutvat tingimusi, Uuriija tundub muutvat tingimusi*;

c) Töös näib esinevat vigu, Töös paistab esinevat vigu, Töös tundub esinevat vigu, Peetril näib olevat raadio, Peetril paistab olevat raadio, Peetril tundub olevat raadio; d) Peeter näib kohtuvat Jaaniga, Peeter paistab kohtuvat Jaaniga, Peeter tundub kohtuvat Jaaniga, Peeter ja Jaan näivad kohtuvat, Peeter ja Jaan paistavad kohtuvat, Peeter ja Jaan tunduvad kohtuvat. Seega ka verbidel näima, paistma, tunduma, kui nad esinevad koos infiniitse verbivormiga, puudub subjektiselektioon.

Subjektiselektiooni puudumisega on otseselt seotud see fakt, et modaalverbidest ei saa moodustada tegijanime. Näiteks: *Koosolekust osavõtjad sõitsid Tallinna. *Koosolekust osa võtta võijad sõitsid Tallinna. *Koosolekust osa võtma pidajad sõitsid Tallinna. *Koosolekust osa võtvat näijad sõitsid Tallinna. *Koosolekust osa võtvat paistjad sõitsid Tallinna. *Koosolekust osa võtvat tundujad sõitsid Tallinna.*

Igast eesti keele verbist ei saa moodustada *ja*-tegijanime. On osutatud, et *ja*-liitega saab moodustada ainult neid verbaalsubstantiive, mis tuletusaluse verbiga on agentiivivahekorras (Kasik 1971, 13) Kuna modaalverbid ei tingi lause subjekti ega selle mingeid omadusi, siis on mõistetav, miks nendest verbidest ei saa moodustada tegijanime.

Seega modaalverbidel *võima, pidama, näima, paistma, tunduma* puudub täielik lausemall. Nad tingivad obligatoorselt üksnes teise verbi teatavat infiniitset vormi ja esinevad koos viimase poolt tingitud lauseelementidega. Nii nõuab *võima*-verb *da*-infinitiivi, *pidama* (*pidin*) *ma*-infinitiivi, mis võib olla ka passiivis, ja *näima, tunduma* ning *paistma* tingivad modaalverbidena *vat*-vormi (preensi partitsiibi partitiivi). Kui viimased verbid esinevad ilma infiniitvormita (*Õhtu näib ilus; Näib, et ta tuleb*), siis pole nad modaalverbid eespool fikseeritud mõttes.

Modaalverbi ei saa asetada üldiselt infiniitvormi mõne teise infiniitvi nõudva verbi järele. See tähendab, modaalverb ei saa seista leksikaalselt tähenduselt olulise põhiverbi kohal. Võrreldagu: *Ma võin kirjutada. Ma võin hakata kirjutama. *Ma hakkam võima kirjutama. *Ma kavatsen võida kirjutada. Ta näib mõtlevat. *Ta kipub näima mõtlevat. *Ta soovib näida mõtlevat.*

Pandagu tähele, et *võima*-verb saab sellises kombinatsioonis siiski esineda, kuid ta tähenduseks on sel juhul 'suutma, lubatud olema'. Näiteks: *Ta peab võima vabalt liikuda. Ta ütles Jaani võivat juba käia. Jaan näib võivat käia.* Selline kombinatsiooni-võimalus on *võima*-verbil olemas ainult verbidega *pidama, näima, paistma, tunduma* ja *üllema, mõtlema, arvama* tüüpi verbidega.

Omapärane on eesti keeles modaalverbide vahekind abiverbiga *olema*. Neil on sarnaseid süntaktilisi tunnuseid. Ka abiverb *olema* on aluse suhtes ükskõikne, sest aluse määrab põhiverb (*Ma olen kirjutanud, Mul on olnud raamat; Töös on esinenud vigu, Pliiats on olnud sinine*). *Olema*-abiverb tingib samuti verbi infiniitvormi, kuid selleks pole mitte infiniitvi, vaid *nud-* ja *tud-*partitsiip.

Modaalverbid erinevad *olema*-abiverbist eelkõige semantiliselt. Modaalverbidel on säilinud mingi tähendus, mida võib käsitada leksikaalse tähendusena (kui neist ei taheta teha eri kõneviise). Abiverbil *olema* puudub leksikaalne tähendus, ta kannab ainult grammatilisi tähendusi.

Modaalverbide oluliseks erinevuseks on see asjaolu, et nad saavad võtta oma põhiverbiks niisuguse *olema*-abiverbi ja partitsiibi ühendi, kus modaalverbi poolt nõutavas infiniitvormis on *olema*-abiverb. Näiteks lauses *Ma võiksin olla selle töö kirjutanud. Ta näis olevat selle kirja kirjutanud. Ta pidi olema selle töö kirjutanud.*

See senini tähele panemata jäänud asjaolu tekitab eesti keele traditsioonilises vormistikus kiusliku olukorra. Praegustes grammatikates esineb abiverb *olema* ainult perfekti ja pluskvamperfekti. Eespool esitatud vormid ei sobi aga sellesse süsteemi. Ei saa eitada, et vahekord *olema*-verbi ja partitsiibi vahel lauses *Jaan on sauna läinud ning Jaan võib olla sauna läinud* on sama.

Seda keerulist olukorda võib seletada mitmel viisil. Võib väita, et *olema*-abiverb ei esine mitte ainult finitiivsetes liitajavormides, vaid moodustab ka erilisi liitsete infiniitvorme (*olla kirjutanud, olema kirjutanud, olevat kirjutanud*), mis esinevad koos modaalverbidega. Võib ka tunnustada partitsiibid neis liitvormides predikaatiivideks ja lugeda *olema*-verb koopulaverbiks. Kuid sel puhul peaksime need partitsiibid ka perfekti ja pluskvamperfekti predikaatiivideks kuulutama. Ilmselt on see lahendus liiga radikaalne ja kutsuks esile ägedaid vastuväiteid. Võiks tuua ka meie verbivormistikku erilise vormide rühma, kus verbe muudetakse koos modaalverbidega (nagu *may, can, must* paradigmad inglise keeles) Siis oleks sõnaühend *ma võiksin olla kirjutanud* üks kindel liitverbivorm. Ilmselt on võimalik seda probleemi lõplikult lahendada alles eesti keele verbivormistikku koguvaatluses.

On olemas veel teisigi iseärasusi. Nii on modaalverbidest *võima* ja *pidama* võimalik moodustada perfekti ja pluskvamperfekti, kuid modaalverbidest *näima, paistma, tunduma* (s. o. siis, kui nad esinevad koos *vat*-vormiga) on raske neid liitaegu kasutada (vrd. **Jaan oli näinud magavat, *Jaan on paistnud magavat, *Jaan on tundunud magavat*).

Arvestades eespool kirjeldatud modaalverbide süntaktilise iseisvuse puudumist, seda, et terve lausemalli tingib modaalverb koos põhiverbiga, võime põhjendatult väita, et modaalverbid *võima, pidama, tunduma, näima, paistma* moodustavad koos infiniitvormis põhiverbiga liitõeldise. Käesolevas töös on modaalverbid lausemallide verbe esitusest sel põhjusel kõrvale jäetud.

Eelnevat arvestades tuleb veel kord läbi vaadata viimase aja süntaksite seisukoht (Vääri 1972, 97), et liitõeldise moodustab koos infiniitvormiga ainult verb *tuleb* (näiteks *Mul tuli kirjutada*).

Vaegpöördeline verb *tuleb* (tal puuduvad ka infiniitivid) ei kuulu modaalverbide hulka just grammatilistel põhjustel. Vastan-

dina eespool esitatud modaalverbidele nõuab *tuleb* terviklikku ja vägagi detailselt piiritletud lausemalli, milleks on ($N+ad.$) $V^1 V^2+da$. Verb *tuleb* keelab aluse olemasolu lauses (ja esineb ise ainult singulari 3. pöördes), ta tingib fakultatiivset adessiivis substantiivi ($N+ad.$) ning obligatoorset sekundaarse verbi *da*-infinitiivi (V^2+da). Lisaks neile süntaktilistele kitsendustele eeldab see verb, et N (s. o. substantiiv, mis on samaaegselt sekundaarse verbi tegevussubjekti väljendus) oleks tunnusega [$+elus$]. Võrreldagu näiteks lauseid: *Ma kirjutan.* — *Mul tuleb kirjutada.* *Aken klirises.* — **Aknal tuleb kliriseda.* *Tööga kaasnes õnnetus.* — **Tööga tuleb õnnetusel kaasneda.*

Neil kaalutlustel ei kuulu verb *tuleb* modaalverbide hulka ega ole liitöeldise osaks. Sama kehtib ka ühendverbide *tarvis olema* ja *vaja olema*, *tarvis minema* ja *vaja minema* kohta.

Sõnaklassid. Vormiklassid baseeruvad teatud sõnaklasside eristamisel. Seepärast tuleb meil kõigepealt rääkida käesolevas töös eristatud sõnaklassidest.

Traditsioonilises keeleteaduses jagatakse sõnad tavaliselt võrdlemisi ebatäpselt piiritletud sõnaliikideks. Strukturaallingvistikas seevastu on püütud sõnu rangemalt liigitada ja on jõutud välja sõnaklassi mõisteni (Fries 1952), mida hiljem on mitmeti defineeritud.

Sõnaklasside täpne defineerimine on osutunud eesti keele grammatikale seni üle jõu käivaks ülesandeks. Formaalseid sõnaklasse eesti keeles on katsunud rangemalt fikseerida T. Tobias (1962), kuid üldjoontes ja automaatse tõlkimise vajadusi silmas pidades. Käesolevas esituses on loobutud täpselt järgimast nii traditsioonilise grammatika sõnaliikide jaotust kui ka T. Tobiase sõnaklasse ja on põhimõtteliselt silmas peetud klassikalises strukturaallingvistikas esitatud ideid ja teostusi.

Järgnevas on selgitust leidnud ainult need sõnaklassid ja nende allklassid, mis selle töö seisukohalt on olulised. Sõnaklasse tähistame suurtähtedega.

S u b s t a n t i i v i d e k l a s s (sümbol N). Sellesse arvame lisaks traditsioonilistele substantiividele veel substantiive asendavad pronoomenid (personaalpronoomenid, osa indefiniitseid pronoomeneid jm.) ja kardinaalid ehk põhiarvsõnad.

Mõnedes lausemallides esineb põhiarvsõnade allklass (sümbol Num) Sel puhul pole muud substantiivid kasutatavad.

A d j e k t i i v i d e k l a s s (sümbol A). Sellesse kuuluvad peale traditsiooniliste adjektiivide ka adjektiive asendavad pronoomenid (demonstratiivpronoomenid, osa indefiniitseid pronoomeneid jne.) ja osalt ordinaalid ehk järgarvsõnad.

V e r b i d e k l a s s (sümbol V) Sellesse klassi arvame peale tavaliste verbide ka väljendverbid ja ainukordsed ühendverbid. Mõlemast rühmast oli juttu juba eespool.

Muid sõnaklasse pole käesoleva töö seisukohalt olnud vaja eristada. See ei tähenda sugugi, et vajaduse korral ei opereerita

muude sõnaklasside üksikute liikmetega, kuid klassi kui tervikut esile tõsta ei ole olnud tarvis. Nii näiteks on toimitud kaassõnadega ja mõnel juhul ka sidesõnadega.

Vormiklassid. Vormiklass on ühe grammatilise vormi erinevate morfoloogiliste variantide üldistus. Lausemallides me tähistame vormiklassina üht abstraktset grammatilist vormi, millel võib olla konkreetsete sõnade puhul erinevaid realisatsioone.

Vormiklassid jagunevad kolme rühma: käändevormide klassid, kaassõnaliste ühendite klassid ja verbide infiniitvormide klassid.

Käändevormide klassid on substantiivide või adjektiivide sõnaklassi abstraktsed käändevormid. Meie poolt fikseeritavates lausemallides esinevad järgmised käändevormide klassid. Seal, kus arvu pole eraldi märgitud, võib olla substantiiv või adjektiiv nii singularis kui ka pluraalis.

1. Substantiiv nominatiivis ($N+nom.$).
2. Substantiiv pluraali nominatiivis ($N_1+nom.+pl.$).
3. Substantiiv genitiivis ($N+gen.$). See vormiklass esineb peamiselt tegevussubjekti märkijana mõningates mitmeverbilistes lausemallides.

4. Substantiiv singulari nominatiivis või genitiivis või partitiivis või pluraali nominatiivis või pluraali partitiivis (sümboliga $N+ngp.$) See vormiklass on muude vormiklasside hulgas üks väheseid erandeid, kus mitu käändevormi on ühendatud, ent mitte substitutsiooni alusel nagu substitutsiooniklassides, vaid osalt nn. täiendava distributsiooni põhjal, s. t. käändevormid on teineteise suhtes komplementaarsed. Siin ei sõltu vormiklassi käände valik verbi kui lekseemi semantikast, nagu see toimub seotud laiendite puhul, vaid valik vormiklassi sees on tingitud verbi grammatilisest vormist (näiteks eitava kõne, käskiva kõneviisi jne. olemasolu) ja selle vormi semantikast (näiteks tunnuse $/\pm$ perfektiiвне/ esinemisest või ka substantiivi enda semantikast (näiteks tunnuse $/\pm$ totaalne/ esinemisest). Seega verbi kui lekseemi tähendus tingib ainult eespool nimetatud kompleksi $N+ngp.$ olemasolu, mitte aga konkreetse käände valiku. Traditsioonilises grammatikas vastab sellele kompleksile nimetus kolmekäändeline objekt.

5. Substantiiv nominatiivis või partitiivis (sümboliga $N+np.$). Esineb osa- ja täisaluse tähisena.

6. Substantiiv partitiivis ($N_1+part.$)
7. Substantiiv illatiivis ($N+ill.$).
8. Substantiiv inessiivis ($N+in.$).
9. Substantiiv elatiivis ($N+el.$).
10. Substantiiv allatiivis ($N+all.$).
11. Substantiiv adessiivis ($N+ad.$).
12. Substantiiv ablatiivis ($N+abl.$).
13. Substantiiv essiivis ($N+ess.$).
14. Substantiiv translatiivis ($N+tr.$).
15. Substantiiv terminaliivis ($N+term.$).

16. Substantiiv abessiivis (*N+abess.*)

17. Substantiiv komitatiivis (*N+kom.*)

Nagu sellest loetelust nähtub, võib verbikeskses lausemallis omaette vormiklassina esineda substantiivi iga käändevorm.

18. Adjektiiv nominatiivis (*A+nom.*)

19. Adjektiiv nominatiivis või genitiivis (*A+ng.*)

20. Adjektiiv partitiivis (*A+part.*)

21. Adjektiiv essiivis (*A+ess.*)

22. Adjektiiv translatiivis (*A+tr.*)

Seega esineb adjektiivide käändevorme iseseisvate seotud laienditena tunduvalt vähem.

Vajalik on ka ühe numeraalide allklassi käändevormi eristamine verbikesksetes lausemallides.

23. Numeraal translatiivis (*Num+tr.*). Näiteks lauseis *Tee hargnes kolmeks. Mees murdis paberi pooleks.*

Kaassõnaliste ühendite klassides esinevad ainult substantiivide teatud käänded koos kaassõnadega. Funktsionaalselt ei erine need ühendid käändevormidest.

Kaassõnaliste ühendite klasse moodustavad substantiivid genitiivis koos postpositsioonidega *all, alla, asemele, ees, eest, ette, hoolde, hooleks, hulka, jaoks, juurde, juures, järel, järele, järgi, kallal, kallale, kohta, kõrval, kõrvale, käes, käest, kätte, küljes, küljest, näol, otsa, peale, pealt, pihta, poole, poolele, poolest, poolt, päralt, pärast, sees, sisse, suhtes, suunas, taga, tagant, taha, tarvis, vastu, üle, ümber*; substantiivid genitiivis koos prepositsioonidega *läbi, üle ja ümber*; substantiiv genitiivis ja substantiiv genitiivis (või substantiiv pluraali genitiivis) koos postpositsioonidega *vahel, vahet*; substantiiv partitiivis koos prepositsiooniga *vastu*; substantiiv partitiivis koos postpositsiooniga *pidi*; substantiiv elatiivis koos postpositsiooniga *peale*; substantiiv terminatiivis koos prepositsiooniga *kuni*; substantiiv abessiivis koos prepositsiooniga *ilma*.

Nagu eelnevast loetelust nähtub, võivad verbid tingida vähemalt 54 erineva kaassõna esinemist. See on kahtlemata enamik eesti keele kaassõnadest. Vrd. P. Palmeos 1973.

Tuleb märkida, et verbikesksete lausemallide koosseisust võtavad osa ka muud kaassõnad, kuid mitte enam eraldi vormiklassidena, vaid substitutsiooniklasside koosseisus. Viimasel juhul ei tingi verb teatavasti enam konkreetset kaassõna, vaid ainult teatud tunnustega substitutsiooniklassi, mille liikmeiks on ka mitmesugused kaassõnalised ühendid, nende hulgas suurem osa eespool esitatutest.

Kolmanda rühma vormiklasse moodustavad verbi infiniitvormide klassid. Neid klasse tähistame nõnda, et liidame verbiklassi sümbolile vastava infiniitse verbivormi fleksioonisufiksi. Vormiklassidena esinevad verbikesksetes lausemallides järgmised verbide infiniitvormid.

1. Verb *da*-infinitiivis (*V+da*)
2. Verb *des*-gerundiivis (*V+des*). Näiteks lauses *Peeter veetis aega lugedes*. Selle infiniitvormi esinemine verbi seotud laiendina on võrdlemisi haruldane.
3. Verb *ma*-infinitiivi illatiivis (*V+ma*)
4. Verb *ma*-infinitiivi inessiivis (*V+mas*).
5. Verb *ma*-infinitiivi elatiivis (*V+mast*).
6. Verb *ma*-infinitiivi abessiivis (*V+mata*).
7. Verbi aktiivi preesensi partitsiip nominatiivis (*V+v*). Näiteks lauses *Kviitung on kehtiv laupäevani*.
8. Verbi passiivi preesensi partitsiip nominatiivis (*V+tav*). Näiteks lausetes *Põhjus on täiesti mõistetav Ettepanek on rakedatav ka kõrgemas koolis*.
9. Verbi aktiivi preesensi partitsiip partitiivis (*V+vat*). Näiteks lauseis *Haige tundis südant seisatavat. Noormees nägi näkineide tantsivat*. Selle vormi distributsioonis on paljudi sarnast infiniitvormidega, eriti *da*- ja *ma*-infinitiiviga. Seepärast olen varem (Rätsep 1970b, 129) pidanud seda vormi infiniitvormiks, *vat*-infiniitviiks.
10. Verbi passiivi preesensi partitsiip partitiivis (*V+tavat*). Näiteks lausetes *Joosep kuulis sellest räägitavat*. Seda vormi võiks pidada ka *vat*-infiniitviivi passiiviks, nii nagu *ma*-infiniitviil on passiivivorm.
11. Verbi aktiivi preesensi partitsiip essiivis (*V+vana*). Näiteks lauses *Thales kujules maad vees ujuvana*.
12. Verbi aktiivi preesensi partitsiip translatiivis (*V+vaks*). Näiteks lauses *Need meelegaadid kerkisid seal valitsevaks*.
13. Verbi passiivi preesensi partitsiip translatiivis (*V+tavaks*). Näiteks lausetes *Ekraanil saab nähtavaks avar väljak. Pikkamisi ilmuvad silmale tajutavaks eluavaldused*.
14. Verbi aktiivi preteeritumi partitsiip nominatiivis (*V+nud*). Näiteks lauses *Arno arvas raha tagasi võitnud olevat*.
15. Verbi aktiivi preteeritumi partitsiip essiivis (*V+nuna*). Näiteks lauses *Raamat tundub aegununa*.
16. Verbi aktiivi preteeritumi partitsiip translatiivis (*V+nuks*). Näiteks lauses *Laev jäi kadunuks*.
17. Verbi passiivi preteeritumi partitsiip translatiivis (*V+tuks*). Näiteks lauses *Näitus jääb avatuks*.

Kuigi meie kooligrammatikates peetakse *tud*- ja *nud*-partitsiipe käändumatuteks vormideks, ei saa siiski neid translatiivivorme salata. *nu*- ja *tu*-substantiivide translatiivideks lugeda ei luba neid vorme nende tähendus.

Ilmselt tuleb vormiklasside hulka arvata ka ühendid konjunktsioonidega *kui* ja *nagu*. Need on: sidesõna *kui* koos substantiiviga partitiivis (*kui N+part.*), näiteks lauses *Me vaatame kultuuri kui hiidpuu võra*; sidesõna *kui* koos substantiiviga nominatiivis (*kui N+nom.*), näiteks lauses *Inimesed näisid sõitjaille kui siluetid*; sidesõna *nagu* koos substantiiviga nominatiivis (*nagu N+nom.*),

näiteks lauses *Inimesed näisid nagu siluetid*. Et sidesõnad käituvad sellistes lausetes nagu kaassõnad (prepositsioonid), siis oleks võimalik nad antud funktsioonis kaassõnade hulka arvata. Ajalooline aspekt ei tohiks käesoleval juhul otsuse langetamist mõjutada.

Nagu näeme, on verbikesksetes lausetes seotud laienditena esinevate vormiklasside hulk küllalt suur ja järelikult ei saa ka erinevate lausemallide hulk eesti keeles väike olla.

Seotud laiendite substitutsiooniklassid. Kui me hakkaksime ainult vormiklasside alusel verbikeskseid lausemalle eesti keeles tuvastama, siis selguks peatselt ebaühtlusi, mille tõttu mallide hulk kujuneks väga suureks. Lähemal vaatlusel ilmneb, et sellistes verbikesksetes lausemallides pole kõigi grammatiliste vormide klassid tingitud verbi tähendusest, vaid osa neist tuleneb lause sisust või muudest teguritest. Saab selgeks, et teatud puhkudel nõuab verb hoopis kindla grammatilise tähenduse alusel üldistatud, lihtsast grammatilisest vormist kõrgemal abstraktsiooniastmel paiknev vormide klassi.

Olgu meil näiteks konkreetne lause *Jüri tuli keldrist*. Esialgu tundub, et verbi *tuli* seotud laiendiks on siin vormiklass $N+el.$, kuid ligem vaatlus osutab, et verb *tulema* ei tingi siin sugugi vormiklassi $N+el.$ Me võime selle vormiklassi asemele asetada terve rea muid vormiklasse, ilma et lause põhiline grammatiline ehitus või verbi tähendus muutuks. Näiteks: *Jüri tuli pööningult*. *Jüri tuli kapi tagant*. *Jüri tuli metsa alt*. *Jüri tuli puude vahelt*. *Jüri tuli altpoolt*. *Jüri tuli sealt*.

Vormiklassid $N+el.$, $N+abl.$, $N+gen.$ *tagant*, $N+gen.$ *alt*, $N+gen.+pl.$ *vahelt* ja adverbid *altpoolt*, *sealt* kujutavad endast teatud üldisema klassi liikmeid, mis oma konkreetset vormilt on verbi *tulema* suhtes irrelevantsed. Invariantne on siin teatud üldistatud grammatiline tähendus — koht, millest eemaldutakse, lähtutakse. Muide kõigi nende vormide puhul võime esitada *kust*-eriküsimuse ja kõiki neid saame asendada *sealt*-tüüpi proadverbidega.

Mingi liikme valik substitutsiooniklassi sees sõltub üldiselt lausele aluseks olevast semantilisest struktuurist. Siiski liikme $N+el.$ valik on lauses *Jüri tuli keldrist* tingitud ka sellest, et substantiiv *kelder* nõuab kohakäändelistes vormides enamasti sisekohakäänet vastandina näiteks sõnale *pööning*, mis tingib väliskohakäänet.

Niisiis tuleb meil oma verbikesksetes lausemallides ühendada teatud juhtudel rida grammatilisi vorme üheks klassiks ning tähistada seda ka vastava klassisümboliga. Kogu selle protseduuri sisu pole mitte sugugi ainult mingi sümboli kasutuselevõttus, vaid siin me ühendame grammatilised vormid teatud tingimustel (teatud grammatilise tähenduse alusel) vastastikku substitueeritavate vormide klassiks.

Selliste klasside liikmed saame määrata juba L. Bloomfieldi

aegadest teadlikult kasutatud lingvistilise uurimisvõtte — substitutsiooni abil (lähemalt sellest Harris 1951, 45; Fries 1952, 74 jj.; Helbig 1970, 98)

Samades kontekstides samades positsioonides vastastikku asendatavad elemendid — grammatilised vormid — moodustavad ühe substitutsiooniklassi, mida iseloomustavad mingid üldisemad grammatilised-semantilised tunnused. Seega substitutsiooniklassi korral ei määra verb grammatilise vormi — vormiklassi valikut, selle määravad substitutsiooniklassi piirides lause tähendus ja teatud substantiivile omased kitsendused kohakäänete valikus. Verb tingib ainult teatud substitutsiooniklassi kui relevantse grammatilise tunnuse esindaja olemasolu.

Eesti keele lihtverbidele orienteeritud lausemallide analüüsimisel ja kirjeldamisel on vaja läinud järgmisi substitutsiooniklasse (neist varem ka Rätsep 1969b, 20—25; 1972a, 41—51)

Direksionaalid. Eesti keele verbikesksete lausemallide kirjeldamisel näikse vaja minevat kolm erinevat suunaklassi: intralokaalset direksionaali, ekstralokaalset direksionaali ja translokaalset direksionaali.

Ekstralokaalne direksionaal (sümboliga *De*). Sellel substitutsiooniklassil on relevantseks grammatiliseks tähenduseks *kust*-suund, s. t. substitutsiooniklassi liikmed osutavad üldiselt kohta, kust mingist tegevusest osavõttev objekt lähtub, eemaldub, lahkub. Selle klassi relevantset semantilist tunnust nimetame ekstralokaalsuseks. Substitutsiooniklassi liikmete tuvastamiseks võime kasutada järgmisi kriteeriume.

Kõik ekstralokaalsesse substitutsiooniklassi kuuluvad vormid on asendatavad proadverbidega *siit*, *sealt*. Näiteks lausest *Poiss võttis korvist õuna* võime moodustada laused *Poiss võttis sealt õuna*. *Poiss võttis siit õuna*.

Iga ekstralokaalset direksionaali sisaldava lause saab ümber kujundada küsilauseks nii, et kõnealuse elemendi aset täidab küsiv adverb *kust*, s. t. me saame moodustada ekstralokaalset elementi esindavale sõnale suunatud *kust*-eriküsimuse. Näiteks lause *Poiss võttis korvist õuna* saame ümber kujundada lauseks *Kust võttis poiss õuna?*

Substitutsiooniklassi liikmeid on kõige kergem selgeks teha diagnostilise konstruktsiooni abil. Selleks võtame teatud verbile orienteeritud fraasi, kus vastava substitutsiooniklassi esindaja on obligatoorne seotud laiend. Käesoleval juhul näiteks *N+nom. võttis N+el. N+gen*. Jätame ära sellest konkreetse, substitutsiooniklassi kuuluva elemendi, nii et saame tühja kohaga fraasi *N+nom. võttis N+gen*. Kõik vormiklassid, mis on asetatavad niisuguses konstruktsioonis tühja positsiooni, nii et verbi tähendus ei muutu ja säilib antud positsiooni ekstralokaalne tähendus, kuuluvad sellesse substitutsiooniklassi.

Niisugusel asendamisel selgub, et ekstralokaalse direksionaali liikmeteks saavad olla järgmised grammatilised vormid ja ühendid:

N+el., *N+abl.*, *N+gen. alt.*, *altpoolt N+part.*, *N+gen. eest.*, *eestpoolt N+part.*, *N+gen.+pl. hulgast*, *N+gen. juurest*, *N+gen. keskelt*, *N+gen. kohalt*, *N+gen. kõrvalt*, *N+gen. küljest*, *N+gen. ligidalt*, *N+gen. lähedalt*, *N+gen. mant*, *N+gen. najalt*, *N+gen. otsast*, *N+gen. pealt*, *pealtpoolt N+part.*, *N+gen. poolt*, *N+gen.+pl. seast*, *N+gen. seest*, *seestpoolt N+part.*, *N+gen. tagant*, *tagantpoolt N+part.*, *N+gen. takka*, *N+gen.+pl. vahelt*, *N+gen. ja N+gen. vahelt*, *N+gen. vastast*, *väljastpoolt N+part.*, *N+gen. äärest*, *N+gen. ümbert*. Me ei loe seda nimekirja lõplikuks, vaid ainult küllaltki ulatuslikuks loendiks, kuhu saab teha mõningaid täiendusi.

Lisaks neile käändevormidele ja kaassõnaühenditele kuuluvad ekstralokaalsesse substitutsiooniklassi järgmised adverbid: *alt*, *altpoolt*, *eemalt*, *eest*, *eestpoolt*, *juurest*, *kaugelt*, *keskelt*, *kodunt*, *kust*, *kusagilt*, *kuskilt*, *kõikjalt*, *kõrvalt*, *ligidalt*, *lähedalt*, *mujalt*, *paremalt*, *sealt*, *sealtpoolt*, *seest*, *siit*, *siitpoolt*, *siit-sealt*, *taamalt*, *tagant*, *tagantpoolt*, *tealt*, *teisalt*, *vasakult*, *väljast*, *väljastpoolt*, *äärest*, *üvalt*, *ülaltpoolt*, *ülevalt* jt. Need adverbid on samuti substitueeritavad eespool esilatud diagnostilisse konstruktsiooni. Näiteks: *Poiss võttis õuna alt*, *Poiss võttis õuna altpoolt*, *Poiss võttis õuna eemalt* jne.

Mõned selle substitutsiooniklassi liikmed on teatud tingimustel omavahel ekvivalentsusvahekorras. Näiteks: *N+el.* = *N+gen. seest* (*Poiss võttis õuna korvist*, *Poiss võttis õuna korvi seest*) ja *N+abl.* = *N+gen. pealt* (*Poiss võttis õuna laualt*, *Poiss võttis õuna laua pealt*).

Seega võime kõigi eelnevate näitelauseste verbikeskse lausemalli kirja panna esialgu kujul N^{1nom} . $V N^{2+ngp}$. *De*.

Intralokaalne direktsionaal (sümboliga *Di*). Sellel substitutsiooniklassil on relevantseks tähenduseks *kuhu*-suund, s.t. substitutsiooniklassi liikmed osutavad kohta, kuhu mingist tegevusest osavõtlev objekt on suunatud, mille poole ta suundub. Selle klassi relevantset semantilist tunnust nimetame intralokaal-seuseks.

Võtted selle substitutsiooniklassi liikmete tuvastamiseks on sarnased eelmise klassi puhul rakendatud võtetega.

Kõik substitutsiooniklassi *Di* kuuluvad vormid on substitueeritavad proadverbidega *siia*, *sinna*. Näiteks lause *Peeter pani õuna korvi* asemele saame moodustada lause *Peeter pani õuna sinna*.

Iga elementi *Di* sisaldavat konstruktsiooni saame ümber kujundada nõnda, et intralokaalset substitutsiooniklassi esindab konkreetne küsiadverb *kuhu*. Sellist ümberkujundust näitavad laused *Peeter pani õuna korvi*. *Kuhu pani Peeter õuna?*

Orienteeritud fraasi *N+nom. pani N+gen. Di* võime kasutada diagnostilise konstruktsioonina *N+nom. pani N+gen*, kus lünka paigutatavad vormid kuuluvad substitutsiooniklassi *Di*, kui konstruktsioon säilitab intralokaalse tähenduse.

Nõnda saame tuvastada, et intralokaalse substitutsiooniklassi

liikmeiks saavad olla järgmised grammatilised vormid ja ühendid: *N+ill.*, *N+all.*, *N+gen. alla*, *N+gen. asemele*, *allapoole N+part.*, *N+gen. ette*, *ettepoole N+part.*, *N+gen.+pl. hulka*, *N+gen. juurde*, *keset N+part.*, *kesk N+part.*, *N+gen. keskele*, *N+gen. kohale*, *N+gen. kõrvale*, *N+gen. külge*, *N+gen. ligi*, *N+gen. ligidale*, *N+gen. lähedale*, *N+gen. manu*, *N+gen. najale*, *N+gen. otsa*, *N+gen. peale*, *pealepoole N+part.*, *N+gen. poole*, *N+gen.+pl. sekka*, *N+gen. sisse*, *sissepoole N+part.*, *N+gen. taha*, *tahapoole N+part.*, *teispoole N+part.*, *N+gen.+pl. vahele*, *N+gen. ja N+gen. vahele*, *N+gen. vastu*, *vastu N+part.*, *N+part. vastu*, *väljapoole N+part.*, *N+gen. äärde*, *üle N+gen.*, *N+gen. üle*, *N+gen. ümber*, *ümber N+gen. jt.* See loend pole kahtlemata lõplik.

Lisaks neile käändevormidele ja kaassõnalistele ühendele kuuluvad intralokaalsesse substitutsiooniklassi järgmised adverbid: *alla*, *allapoole*, *eemale*, *ette*, *ettepoole*, *juurde*, *kaugele*, *koju*, *kuhu*, *kusagile*, *kuskile*, *kõikjale*, *kõrvale*, *ligi*, *ligidale*, *lähedale*, *mujale*, *paremale*, *siia*, *siapoole*, *siia-sinna*, *sinna*, *sinnapoole*, *taamale*, *taha*, *tahapoole*, *teisale*, *tänna*, *vasakule*, *välja*, *väljapoole*, *üles*, *ülespoole* jne.

Mõned selle substitutsiooniklassi liikmed on teatud tingimustel omavahel ekvivalentsusvahekorras. Näiteks *N+ill.* = *N+gen. sisse* (*Poiss pani õuna korvi*, *Poiss pani õuna korvi sisse*) ja *N+all.* = *N+gen. peale* (*Poiss pani õuna korvile*, *Poiss pani õuna korvi peale*)

Seega võime kõigi eelnevate näitelauseste verbikeskse lausemalli kirja panna kujul $N^1+nom.$ $V^1N^2+ngp.$ *Di*. See on verbi *panema* üks lausemalle.

Translokaalne direktsionaal (sümboliga *Dt*). Selle substitutsiooniklassi liikmed osutavad kohta, vahepealset ala, teed lähtepunkti ja lõpp-punkti vahel, mida mingist tegevusest osavõttev objekt läbib, mida mööda ta liigub. Selle klassi relevantset semantilist tunnust me nimetame translokaalsuseks.

Selle substitutsiooniklassi jaoks pole ühiseid proadverbe. Samuti puudub ka kõikidele liikmetele sobiv ühine küsiadverb.

Seepärast saame translokaalse substitutsiooniklassi liikmeid tuvastada ennekõike diagnostiliste konstruktsioonide abil. Me võime kasutada orienteeritud fraasi *N+nom. kulgeb De Dt Di* diagnostilise konstruktsioonina *N+nom. kulgeb De Di*, kus lünka paigutatavad vormid kuuluvad substitutsiooniklassi *Dt*, kui konstruktsioon säilib translokaalse tähenduse.

Sellise substitutsiooni tulemusena saame translokaalse direktsionaali järgmised liikmed: *N+gen. kaudu*, *läbi N+gen.*, *mööda N+part.*, *N+part. mööda*, *N+part. pidi*, *piki N+part.*, *üle N+gen.*, *ümber N+gen.*

Seega võime kõigi eelnevate näitelauseste verbikeskse lausemalli variandi kirja panna kujul $N+nom.$ $V^1 De Dt Di$, mis on *kulgema*-verbi üks lausemalli variant.

Translokaalse substitutsiooniklassi juures ilmneb nähtus, mis eelnevate substitutsiooniklasside juures vähem silma torkas. Nimelt on selle klassi sees ainult osa liikmete vahel tavaline substitutsioonivahekord, osa liikmete vahel aga palju suuremate kitsendustega vahekord — ekvivalentsusvahekord. Kui me tähistame substitutsioonivahekorda märgiga \sim ja ekvivalentsusvahekorda märgiga $=$, siis näevad translokaalse direktsionaali klassi liikmete vahekorrad välja järgmiselt:

$\text{läbi } N+\text{gen.} \sim N+\text{gen. kaudu} \sim N+\text{part. mööda} = \text{mööda } N+\text{part.} = N+\text{part. pidi} = \text{piki } N+\text{part.} \sim \text{üle } N+\text{gen.} \sim \text{üumber } N+\text{gen.} = N+\text{gen. ümber}$

Selle skeemi kohaselt liigestuvad klassi Dt elemendid viieks rühmaks. Tegelikus keelepruugis ei ilmne niivõrd see viisikjaotus, kui võrd hoopis üldisem kaksikjaotus. Nimelt jaguneb klass Dt kaheks, paljude verbide puhul relevantseks allklassiks:

Dt_1 , kuhu kuuluvad vormiklassid $N+\text{part. mööda}$, $\text{mööda } N+\text{part.}$, $N+\text{part. pidi}$, $\text{piki } N+\text{part.}$

Dt_2 , kuhu kuuluvad vormiklassid $\text{läbi } N+\text{gen.}$, $N+\text{gen. kaudu}$, $\text{üle } N+\text{gen.}$, $\text{üumber } N+\text{gen.}$, $N+\text{gen. ümber}$

Nimelt nõuavad mõned verbid mitte translokaalset substitutsiooniklassi tervikuna, vaid ainult üht selle kahest allklassist.

Näiteks verbi *tungima* puhul saab Dt_2 esineda iseseisvalt, ilma muude verbilaienditeta, ent Dt_1 esineb selle verbi puhul vaid koos substitutsiooniklassiga Di . Võrreldagu lauseid *Rahvas tungis läbi vösa. Rahvas tungis üle väljaku. *Rahvas tungis mööda teed. *Rahvas tungis laia teed pidi. Rahvas tungis mööda teed linna poole. Rahvas tungis laia teed pidi koju.* Keskmised laused on puudulikud ja seetõttu pole nad vastuvõetavad kontekstivabad laused.

Tuleb märkida, et substitutsiooniklass Dt pole nii selge ja üheselt määratav kui eelnevad substitutsiooniklassid. Seepärast tuleb tema vormide esinemist üksikasjalikult vaagida. Mõnelgi juhul tuleb lausemalle viia ainult üks grammatiline vorm vormiklassina, mitte aga translokaalne substitutsiooniklass või mõni selle allklassidest.

Seisundimodaalid. Kolmanda substitutsiooniklasside rühma moodustavad teatud tüüpi adverbid, mis näikse muude adverbide hulgas omavat erilist kohta. Nad osutavad tavaliselt mingile seisundile. Me peame eristama kõigepealt kahte seisundimodaalide klassi: lokaalseid seisundimodaale ja intralokaalseid seisundimodaale.

Lokaalne seisundimodaal (sümboliga *Modl*). Selle substitutsiooniklassi liikmed osutavad seisundile, olukorrale, milles on vastavas tegevuses toimija. Selle klassi relevantseteks semantilisteks tunnusteks on modaalsus ja lokaalsus.

Lokaalsel seisundimodaalil pole spetsiaalselt talle omaseid proadverbe ega küsiadverbe. Sel puhul kasutatakse proadverbali-

seerimisel tavalise modaali proadverbe (*nii, nõnda*) ja küsilause moodustamisel küsiadverbi *kuidas*.

See klass jaguneb omakorda veel kolmeks allklassiks, mida me tähistame vastavalt *Modl₁*, *Modl₂*, *Modl₃*. Allklasside liikmeid saame määrata orienteeritud fraasidest *N+nom. on Modl₁* (*Mees oli purjus*), *N+nom. lamas Modl₂* (*Mees lamas selili*), *N+nom.+pl. asetsevad Modl₃* (*Majad asetsevad lähestikku*) saadud diagnostiliste konstruktsioonide abil.

Allklassi *Modl₁* nimetame modaalse kallakuga lokaalseks seisundimodaaliks. Temasse kuuluvad enamasti inessiivses või adessiivses vormis seisundiadverbid. Selle allklassi liikmed tuleb anda loendina.

Modl₁ = *alasti, ammuli, elevil, hajali, harkis, irevil, irvi, jõllis, katki, kikkis, kimpus, kinni, kissis, kohevil, koos, kortsus, kummis, kõverdi, kõõrdi, kängus, kõssis, lahti, laiali, laokil, liikvel, lokkis, longus, lookas, lõhki, marraskil, mossier, norgus, nurjas, pahu(r)pidi, pingul, pooleli, praakil, purjus, puruks, pärani, rikkis, sassis, segamini, segi, tulvil, vait, valvel, vimmas, vintis, õieli, ärkvel,*

Siin on esitatud ainult väike hulk tavalisemaid sõnu.

Allklassi *Modl₂* nimetame ruumilise orientatsiooniga lokaalseks seisundimodaaliks. Temasse kuuluvad enamasti *li-*, *ti-*, *kil-*liitelised adverbid. Ka selle allklassi liikmed tuleb anda loendina.

Modl₂ = *istukil, istuli, kukil, kummargil, kummuli, kõhuli, kápili, kápuli, kükakil, kükkis, külili, küliti, neljakäpakil, otseti, pikali, põigiti, põiki, põlvili, püsti, rinnuli, risti, selili, seliti, sirgu, siruli, upakil, viltu,*

Paistab, et need sõnad koos järgnevate rühmadega moodustavad tavaliste adverbide seas omaette rühma, mida võiks adverbidest lahutada omaette sõnaliigiks koos muude seisundimodaalide liikmetega, sest need sõnad paiknevad tavaliste adjektiivide ja adverbide vahepeal. Nimelt võivad sellesse substituutsiooniklassi kuuluvad sõnad esineda ka substantiivide laienditena. Võrreldagu fraase: *Mees on purjus — Purjus mees* . *Töö on pooleli — Pooleli töö*

Neile kahele lokaalsete seisundimodaalide allklassile tuleb lisada veel kolmas, vähem esinev allklass *Modl₃*. Seda allklassi nimetame retsiprookset ruumilist orientatsiooni väljendavate lokaalsete seisundimodaalide allklassiks. Ka need adverbid tuleb anda loendina.

Modl₃ = *koos, kõrvu, kõrvuti, lahus, ligistikku, lähestikku, otsakuti, ridamisi, ristamisi, risti, risti-rästi, ristiis, vahelili, vastamisi, vastastikku,*

Modl₃ allklassi liikmed eeldavad kas vormilt või sisult mitmuslikku subjekti või objekti või siis terviklikku retsiprookset lausemalli. Võrreldagu näiteks lauseid *Majad seisid lähestikku*. — **Maja seisis lähestikku. Rahvas seisis ridamisi*. — **Inimene sei-*

sis ridamisi. Jaan seisis Jüriga lähestikku. Jaan ja Jüri seisisid lähestikku.

Intralokaalne seisundimodaal (sümboliga *Modi*). See on eelmisega paralleelne substitutsiooniklass, mille liikmed osutavad mingit seisundit, olukorda, millesse vastavas tegevuses toimija või selle tegevuse objekt siirdub. Klassi relevantseteks semantilisteks tunnusteks on modaalsus ja intralokaalsus. Ka sellel substitutsiooniklassil pole ainult talle omaseid proadverbe ja küsisõnu. Nende asemel kasutatakse tavalise modaali proadverbe *nii, nõnda* ja küsiadverbi *kuidas*.

See klass jaguneb omakorda kolmeks allklassiks, mida tähistame vastavalt *Modi₁*, *Modi₂*, *Modi₃*. Allklasside liikmeid saame määrata orienteeritud fraasidest *N+nom. jäi Modi₁*, (*Leht jäi kummi*); *N+nom. läks Modi₁*, (*Rahvas läks elevile*); *N+nom. kukkus Modi₂* (*Poiss kukkus pikali*); *N+nom.+pl. asuvad Modi₃* (*Külad asuvad kõrvuti*) saadud diagnostiliste konstruktsioonide abil.

Allklassi *Modi₁* nimetame modaalse kallakuga intralokaalseks seisundimodaaliks. Sellesse klassi kuulub peamiselt illatiivseid ja allatiivseid seisundiadverbe. Allklassi liikmed peame andma loendina.

Modi₁ = *alasti, ammuli, elevile, hajali, harki, irevile, irvi, jõlli, jänni, katki, kikki, kimpu, kinni, kissi, kohevile, kokku, kortsu, kõverdi, kõngu, kõssi, lahti, laiali, laokile, liikvele, lokki, longu, looka, lõhki, marraskile, mossi, norgu, nurja, pahu(r)pidi, pingule, pooleli, praokile, purju, puruks, ripakile, sassi, segamini, segi, turri, vait, valvele, vinti, õieli, ärkvele,*

Allklassi *Modi₂* nimetame ruumilise orientatsiooniga intralokaalseks seisundimodaaliks. Sellesse allklassi kuuluvad enamasti *li-, ti-* kile-liitelised adverbid, mis samuti tuleb anda loendina.

Modi₂ = *istukile, istuli, kukile, kummargile, kummuli, kõhuli, käpili, käpuli, kükakile, kükki, külili, küliti, neljakäpakile, otseti, pikali, põigiti, põiki, põlvili, püsti, rinnuli, risti, selili, seliti, sirgu, siruli, upakile, viltu,*

Allklassi *Modi₃* nimetame retsiprookseks ruumilist orientatsiooni väljendavate intralokaalsete seisundimodaalide allklassiks. Ka need adverbid tuleb anda loendina.

Modi₃ = *kõrvu, kõrvuti, lahku, ligistikku, lähestikku, otsakuti, ridamisi, ristamisi, risti, risti-rästi, vaheliti, vastamisi, vastastikku,*

Modi₃ liikmed eeldavad nii nagu *Modi₃* liikmedki kas vormilt mitmuslikku või mitmusliku sisuga subjekti resp. objekti või siis terviklikku retsiprookset lausemalli. Võrreldagu lauseid *Me paigutasime majad lähestikku.* — **Me paigutasime maja lähestikku.*

Osa *Modi* ja *Modi* allklasside liikmeist on oma morfoloogiliselt vormilt ja üldse väliskujult samased. Seega on tegemist omapäraste polüseemiliste adverbidega. Sellised adverbid on näiteks *alasti, ammuli, irvi, kaldu, katki, kinni, kõverdi, kõõrdi, lahti,*

laiali, lõhki, pahu(r)pidi, pooleli, puruks, pärani, segamini, segi, vait, õieli;

istuli, kummuli, kõhuli, kápili, kápuli, külili, küliti, otseti, pikali, põigiti, põiki, põlvili, püsti, rinnuli, risti, selili, seliti, sirgu, siruli, viltu;

kõrou, kõrousti, ligistikku, lähestikku, otsakuti, reastikku, ridamisi, ristamisi, risti, vaheliti, vastamisi, vastastikku.

Nagu loetelust nähtub, on adverbiliited *-li*, *-ti* ja *-stikku* järjekindlalt kaht kohafunktsiooni tähistamas.

See on eesti keele grammatilises ehituses ainulaadne sõnarühm, kus lokaalse ja intralokaalse grammatilise tähenduse vahel ei tehta vormilist vahet ja adverbilise lokaalne või intralokaalne sisu selgub alles muude lauseelementide põhjal: kas verbi valikust või kogu kontekstist. Võrreldagu näiteks lauseid *Teie suu oli ammuli*. — *Teie suu läks ammuli*. *Nöörid on segi*. — *Nöörid läksid segi*. *Jaak lamas kõhuli*. — *Jaak kukkus kõhuli*. *Jüri seisis püsti*. — *Jüri tõusis püsti*. Morfoloogia seisukohalt tuleks need vormilt, häälikuliselt kujult kattuvad elemendid eraldada omaette allklassiks. Kuid käesolevas töös on otstarbekam nad jätta muude, vormilt erinevate sõnadega ühte, muidu me keerustaksime asjatult oma lausemalle.

Muud substitutsiooniklasside *Modl* ja *Modi* liikmed, kuigi nad on omavahel kindlates vormilistes vastavustes (*kimpu* — *kimpus*, *kägarasse* — *kägaras*, *liikvele* — *liikvel*, *istukile* — *istukil* jne.), on eri sõnad.

Eelmistest substitutsiooniklassidest erinevad klassid *Modl* ja *Modi* sellega, et siia kuuluvad üksnes adverbid ja et nende substitutsiooniklasside kõik liikmed on üksiksõnad, mitte aga grammatilised vormiklassid. Oluline on veel rõhutada, et seisundimodaalide iga liige ei saa esineda iga vastavat klassi nõudva verbiga. Adverbide selektsiooni teeb ühelt poolt muidugi verb ise, kuid peaosa etendavad siin selle substantiivi tähenduse teatud tunnused, mis antud seisundis olijat või sinna minejat konkreetset representeerib.

Eelnevas pole käsitletud seisundimodaalide ekstralokaalset allklassi. Enamikku eespool esitatud sõnu ei saa üldse vastavasse ekstralokaalsele tähendusele omasesse vormi seada, ja on kaheldav, kas need sõnad, kus see on siiski võimalik (*haagist*, *jännist*, *koost*, *riidest*, *riivist*), antud substitutsiooniklassidesse üldse kuuluvad. Igatahes on käesolevas esituses *Mode* substitutsiooniklass esitamata jäetud.

Seisundimodaale on eristatud eesti keele uurimises esmakordselt 1969. a. (Rätsep 1969b, 22—23 ja ka Rätsep 1972a, 44—47). Neid pole eraldi rühmana vaadeldud eesti kirjakeele adverbide esituses (A. Veski 1970), kuigi inessiivsete seisundimodaalide õigekeelsuse probleemid olid päevakorral juba 1930. aastatel (Kask 1970, 402—403).

Lisaks tuleks veel tähelepanu juhtida sellele, et *Modl* ja *Modi*

klasside liikmeid pole alati kerge eristada tavalistest $N+in$. ja $N+ill$. vormiklassidest (vrd. *kobaras* — *kobarasse*). Samuti on mõningaid nende klasside liikmeid peetud ühendverbide prefiksaal-advorbideks (näit. *kinni*, *lahti*, *kokku*, *laili* jt.).

Varasemais substitutsiooniklasside esitustes (Rätsep 1969b ja 1972) on eraldi substitutsiooniklasside rühmana toodud nn. lingvaalid, mis osutavad kõnelemist märkivate verbide juures kõnelemisel kasutatavale keelele. Käesolevas töös oleme selle substitutsiooniklasside rühma spetsifitseerimisest loobunud, sest põhjused nende eraldi klasside esiletoomiseks on üpris kasinad. Neil ei esine ühiscid relevantseid grammatilisi tähendusi, on vaid substantiividest tingitud leksikaalsete tähenduste ühtsusi. Seepärast anname lausemallides lingvaalide asemel vormiklassi sümboli $N+part$. (*Professor kõneles mustlaskeelt*) ja substitutsiooniklasside sümbolid Di (*Professor tõlkis raamatu saksa keelde*), De (*Professor tõlkis raamatu vene keelest*)

Vabade laiendite substitutsiooniklassid. Nagu juba eespool märgitud, tuleb lausemallide tuvastamisel arvesse võtta asjaolu, et lihtlausetes võib esineda kahesuguseid laiendeid — verbist tingitud seotud laiendeid ja vabu laiendeid. Samuti selgitati, et lausest välistatakse need laiendid, mille olemasolu ega vormi ei tingi konkreetse verbi tähendus. Nimetasime selliseid laiendeid universaalseteks ehk vabadeks laienditeks ja rõhutasime, et need elemendid on tavaliselt fakultatiivsed. Vabad laiendid võivad esineda kõigi (või peaaegu kõigi) verbide puhul, ilma et lause grammatiline õigsus selle all kannataks. (Nii ka Rajandi 1965, 171.) Neid laiendiklasse ei tingi verbide semantika. Ent neidki laiendeid on võimalik koondada substitutsiooniklassideks.

Tavaliselt võib vabade laiendite klass lauses esineda või sealt puududa, ilma et see mingil moel häiriks lause grammatilist õigsust. Sel puhul on meil tõepoolest tegemist vaba fakultatiivse laiendiga ja verbikeskse lausemalli elemendiks me seda arvata ei saa.

Ent üldreeglist on kõrvalekaldeid, mis väärivad erilist tähelepanu. On nimelt mõned verbide rühmad, mille puhul mõne (mitte kõigi) vabade laiendite klassi olemasolu on obligatoorne. Kui selline klass lausemallis puudub, siis jääb konstruktsioon puudulikuks, mittelõpetatuks ja seega ebagrammatiliseks. Näiteks lauses *Isa tuli üksinda koju* on *üksinda* vaba laiend ega kuulu verbikesksesse lausemalli, aga lauses *Isa jäi üksinda* peab *üksinda* kuuluma lausemalli, sest lause **Isa jäi* pole vastuvõetav. Seega kui mõni vabade laiendite klass teatud puhul osutub obligatoorseks klassiks, siis kuulub ta kindlasti vastavasse verbikesksesse lausemalli. Sellele juhtis lokaalse substitutsiooniklassi puhul tähelepanu H. Křížková (1967, 34).

Esinemine verbikeskse lausemalli elemendina ei tühista sugugi vabade laiendite üht põhiomadust: esinemise vabadust, universaalsust, s. o. esinemist koos mis tahes verbiga. Küll aga tühistab

see asjaolu teise vabade laiendite põhiomaduse: laiendi täieliku sõltumatus verbi semantikast. Teatud verbide semantika lihtsalt nõuab antud laiendiklassi obligatoorset esinemist.

On olemas siiski rühm verbe, kus ei kehti ka vabade laiendite esimene põhiomadus: esinemise fakultatiivne universaalsus. Vabade laiendite klassid ei saa esineda modaalverbide juures. See ei peaks siiski küsitavaks tegema vabade universaalsete laiendite olemasolu, vaid peaks ainult asetama modaalverbid eraldi tavalistest verbidest. Selleks on muidki kaalukaid põhjusi. Vt. eespool, lk. 35—39.

Vabad laiendid rühmituvad samuti substitutsiooniklassideks. Nende formaalne eristamine üksteisest oleks raske ülesanne, kui meid seejuures ei abistaks see, et vähemalt osa neist klassidest esineb teatud verbide juures obligatoorsena. Just nende verbide baasil on meil võimalik moodustada diagnostilisi konstruktsioone, mis lubavad kindlaks teha teatud substitutsiooniklassi liikmesikkiku.

Peale selle on kasulik küsilause moodustamise võte, sest vabade laiendite mõned klassid on asendatavad küsilauseis kindlate sõnadega, mis viitavad ka vastava laiendi klassikuuluvusele.

Vabade laiendite klasside ja seotud laiendite klasside eristamisel kohtame üht raskust. Asi on selles, et teatud substitutsiooniklass kui abstraktne üksus võib seonduda kõigi verbidega kui vaba laiend, kuid tema liikmete vormi võimaliku valiku antud juhul võib määrata ikkagi verbi tähendus. See nähtus puudutab eriti kausaalide substitutsiooniklassi. Vt. lk. 57—58.

Järgnevas vaatleme kõigepealt neid vabade laiendite substitutsiooniklasse, mis võivad esineda lauses obligatoorsete elementidena ja on sel juhul verbikesksete lausemallide elemendid.

L o k a a l (sümboliga *Loc*). See on substitutsiooniklass, mille liikmed osutavad kohta, kus tegevus toimub või tegevusest osavõtjad paiknevad. Selle klassi puhul on relevantne just staatiline kohaosutamine. Tuleb silmas pidada, et lokaali liikmed on vabad laiendid, kuid teatud verbide juures obligatoorsed seotud laiendid. Sama nähtus esineb ka vene, saksa ja inglise keeles.

Võttes selle substitutsiooniklassi liikmete tuvastamiseks on sarnased direksionaalide liikmete tuvastamise võtetega.

Kõiki substitutsiooniklassi *Loc* kuuluvaid vorme saame asendada proadverbidega *siin, seal*. Näiteks lause *Lamp asetseb laual* asemele saame laused *Lamp asetseb seal, Lamp asetseb siin*.

Iga elementi *Loc* sisaldava konstruktsiooni kohta saame luua küsilause, nii et lokaalset substitutsiooniklassi esindab konkreetne küsisõna *kus*. Sellist ümberkujundust näeme näiteks lausepaaris *Lamp asetseb laua all — Kus lamp asetseb?*

Lokaalse substitutsiooniklassi liikmete kindlakstegemiseks võime kasutada orienteeritud fraasi *N+nom. asetseb Loc* alusel loodud diagnostilist konstruktsiooni *N+nom. asetseb* Kõik

vormiklassid, mis on asetatavad sellesse lünkpositsiooni ja osutavad staatilist kohta, kuuluvad antud substitutsiooniklassi.

Lokaalse substitutsiooniklassi liikmeiks võivad olla (kuid ei pea alati olema) järgmised vormid:

N+in., *N+ad.*, *N+gen. all*, *allpool N+part.*, *N+gen. asemel*, *N+gen. ees*, *eespool N+part.*, *N+gen.+pl. hulgas*, *N+gen. juures*, *N+gen. järel*, *keset N+part.*, *kesk N+part.*, *N+gen. keskel*, *N+gen. kohal*, *N+gen. kõrval*, *N+gen. küljes*, *N+gen. ligi*, *N+gen. ligidal*, *N+gen. lähedal*, *N+gen. man*, *N+gen. najal*, *N+gen. otsas*, *N+gen. peal*, *pealpool N+part.*, *N+gen. pool*, *N+gen.+pl. seas*, *sealpool N+part.*, *N+gen. sees*, *seespool N+part.*, *siinpool N+part.*, *N+gen. taga*, *tagapool N+part.*, *teispool N+part.*, *N+gen.+pl. vahel*, *N+gen. ja N+gen. vahel*, *N+gen. vastas*, *N+gen. vastu*, *vastu N+part.*, *väljaspool N+part.*, *N+gen. ääres*, *ülalpool N+part.*, *N+gen. ümber ümber N+gen. jt.*

Lisaks eelnevaile käändevormidele ja kaassõnaühendeile kuuluvad lokaalsesse substitutsiooniklassi adverbid *all*, *allpool*, *eemal*, *ees*, *eespool*, *juures*, *kaugel*, *kodu*, *kus*, *kusagil*, *kuski(l)*, *kõikjal*, *kõrval*, *ligi*, *ligidal*, *lähedal*, *mujal*, *paremal*, *seal*, *sealpool*, *siin*, *siinpool*, *siin-seal*, *taamal*, *taga*, *tagapool*, *teal*, *teisal*, *vasakul*, *väljas*, *väljaspool*, *ülal*, *ülalpool*, *üleväl* jt.

Mõned selle substitutsiooniklassi liikmed on teatud tingimustel omavahel ekvivalentsuvahekorras. Näiteks: *N+ad.* = *N+gen. peal* (*Lamp asetses laual* — *Lamp asetses laua peal*); *N+in.* = *N+gen. sees* (*Lamp asetses kastis* — *Lamp asetses kasti sees*).

Seega kõigi eespool esitatud näitelauseste ühiseks lausemalliks on *N+nom. V Log.*

Modaal (sümboliga *Mod*) Selle klassi liikmed osutavad tegevuse viisi, vahekorra viisi, mis on olemas tegevusest osavõtjate vahel. Selle klassi relevantset semantilist tunnust nimetame modaalsuseks.

Klassi liikmete selgitamiseks võime proovida substitutsiooni võimalikkust proadverbidega *nii* ja *nõnda*. Näiteks: *Peeter suhtub vaenlasesse kui aumees.* — *Peeter suhtub vaenlastesse nõnda. Eit astus kebvalt.* — *Eit astus nõnda.* Samuti peab võimalik olema lause ümberkujundamine küsilauseks selliselt, et modaalsesse substitutsiooniklassi kuuluvat liiget saaks asendada küsiadverbiga *kuidas*. Näiteks: *Peeter suhtub vaenlastesse lugupidamisega. Kuidas suhtub Peeter vaenlastesse? Hobune astus aeglaselt. Kuidas astus hobune?*

Modaali kui terviku liikmete tuvastamine diagnostiliste konstruktsioonide abil ei anna nii positiivseid tulemusi kui eelmiste klasside korral. Ilmneb, et modaali obligatoorselt nõudvad verbid selekteerivad modaali liikmete hulgast ainult teatava hulga vorme ja adverbe, mida nad otseselt tingivad. Ülejäänutega moodustuvad antud verbi puhul mittevastuvõetavad laused. Näiteks olgu meil verb *suhtuma*, mille üheks obligatoorseks seotud laiendiks

on modaal. Kasutades selle verbi lausemalli diagnostiliselt ja substituueerides *Mod* elemendi positsiooni erinevaid viisi osutavaid elemente, saame küll *Direktor suhtus sekretärisse lugupidavalt, kui aumees, endist viisi, hästi, lugupidamisega, aumehena* jne. Kuid ei saa moodustada vastuvõetavalt **Direktor suhtus sekretärisse vägisi, meelevdi, ilmaasjata, suuliselt, paljajalu, vagusi* jne.

Kui modaal on aga lauses vabaks laiendiks, siis võib ta liikmete hõlmatus olla hoopis laiem. Näiteks *Tüdruk laulis hästi, meelevdi, vägisi, ilmaasjata* jne. Ent siingi näivad olevat modaali liikmete valikus mingid verbi tähendusest tingitud semantilised kitsendused.

Substitutsiooniklass *Mod* ei vasta täpselt traditsioonilise grammatika viisimäärusele, sest ta ei hõlma kõiki viisimäärusi ja haarab kaasa osa võrdlusmäärustestki.

On siis ilmne, et selle substitutsiooniklassi liikmed jagunevad väga keeruliselt ja tõenäoliselt verbi semantikale vastavalt suureks hulgaks allklassideks. Küsimuse üksikasjaline selgitamine jääb aga käesoleva töö piiridest välja ja moodustab omaette ulatusliku analüüsiobjekti.

Me peame nentima, et modaali klass on oma koosseisult heterogeenne; selle moodustab küllaltki suur hulk erivormilisi liikmeid, nii morfoloogilisi vorme, kaassõnaühendeid kui ka mitmesuguseid konkreetseid adverbide. Kogu selle mitmekesisuse üksikasjaline vormiline eritlemine oleks liiga mahukas ettevõte ja selleks pole antud töö seisukohalt erilist vajadustki. Seepärast piirdume modaali tüüpilisemate liikmete esitamisega.

Modaali liikmete hulka kuuluvad kõigepealt adjektiividest liidetega *-lt* ja *-sti* tuletatud viisiadverbid, näiteks lauses *Peeter käitub viisakalt. Peeter tunneb end hästi. Laul kõlab vaikselt.*

Peale selle võivad modaali liikmetena esineda mitmed käändevormid, nagu *N+ess.*, *N+kom.*; samuti võivad modaalklassi liikmeiks olla mitmesugused kaassõnaühendid, nagu *N+gen. kombel*, *N+gen. moodi*, *N+part. mööda*, ilma *N+abess.* Lisaks sellele peame modaali substitutsiooniklassi arvama adjektiivi ning substantiivi ühendid, näiteks *A+part. N+part.* (*Noormees käitus endist viisi*), *A+ad. N+ad.* (*Peeter suhtus tõesse hoolimatul kombel*) jne.

Ka selles substitutsiooniklassis võib mõnede liikmete vahel olla ekvivalentsusvahekord. Näiteks: *N+ess.* = *kui N+nom.* = *nagu N+nom.* (*Peeter käitub huligaanina — Peeter käitub kui huligaan — Peeter käitub nagu huligaan*)

Temporaal (sümboliga *Temp*) on substitutsiooniklass, mille liikmed osutavad mingi tegevuse, sündmuse toimumise või millegi / kellegi seisundis olemise aega. Nii nagu lokaal ja modaal on see peamiselt vabade laiendite substitutsiooniklass, mida ainult mõned verbid obligatoorselt nõuavad ja mis siis nende puhul esi-

neb seotud laiendite klassina. Püüame siin vaadelda eeskätt neid juhtumeid, kus temporaal on obligatoorseks klassiks.

Selle substitutsiooniklassi liikmete tuvastamiseks võime kasutada asendamise võimalust proadverbidega *siis, sellal ~ sel ajal, tollal ~ tol ajal*. Näiteks *Peeter sündis 29. jaanuaril. — Peeter sündis siis. Mõrv toimus rongi saabumisel. — Mõrv toimus sel ajal.*

Samuti saame substitutsiooniklassi *Temp* liikmeid selgitada eriküsimuslauseid moodustades. Temporaali liikmeid saame asendada küsiadverbidega *millal, mis ajal*. Näiteks: *Vargus sündis keskööl. — Millal sündis vargus?*

Peale nende kriteeriumide võime kasutada veel orienteeritud fraase *N+nom. juhtus Temp* (*Õnnetus juhtus palgapäeval*) alusel moodustatud diagnostilist konstruktsiooni *N+nom. juhtus*. Kõik vormid ja nende ühendid, mis on asetatavad sellesse lünka ja osutavad staatilist aega, kuuluvad antud substitutsiooniklassi.

Nende tunnuste ja kriteeriumidega peaks antud substitutsiooniklass olema küllaltki piisavalt piiritletud. Kui me võrdleme substitutsiooniklassi *Temp* traditsioonilise grammatika ajamäärusega, siis näeme, et esimene neist on ilmselt kitsam. Ajalist kestust, ajahulka, korduvust märkivad ajamäärused jäävad sellest substitutsiooniklassist välja ja moodustavad omaette substitutsiooniklassid.

Temporaalide substitutsiooniklassi morfoloogiline iseloomustus on küllaltki keeruline, sest puuduvad ühtsed, ainult sellele klassile iseloomulikud morfoloogilised elemendid. Temporaali liikmeteks on mitmesugused nominaalsed konstruktsioonid, mille vormi tingib tihti sellesse konstruktsiooni kuuluva substantiivi semantika.

Järgnevas esitame ainult illustreeriva ülevaate klassi *Temp* liikmetest, kasutades seejuures olemasolevaid uurimusi ajamäärusest eesti keeles (Rannut 1959 ja 1960).

Temporaali liikmetena võivad esineda substantiivide mitmesugused käändevormid: *N+in.* (*Lugu juhtus lapsepõlves*) *N+ad.* (*Õnnetus juhtus hommikul*), *N+ess.* (*Lugu juhtus lapsena*). Veelgi rohkem on selles substitutsiooniklassis mitmesuguseid kaassõnaühendeid, nagu *N+gen. aegu, N+gen. eel, N+gen. eest* (*Õnnetus juhtus seitsme aasta eest*), *enne N+part., N+gen. jooksul, N+gen. järel, N+gen. keskel, N+gen. paiku, peale N+part., pärast N+part., N+gen. ümber* (*Lugu juhtus mardipäeva ümber*) jne.

Lisaks sellele peame temporaali substitutsiooniklassi arvama mitmesuguseid sõnaühendeid, nagu adjektiivi ja substantiivi ühendeid *A+nom. N+nom.* (*Õnnetus juhtus eelmine kord*), *A+part. N+part.* (*Õnnetus juhtus hommikust ööd*); adverbilisi sõnaühendeid, nagu *aasta tagasi.* (*Õnnetus juhtus aasta tagasi*).

Siia tuleb arvata ka mitmesugused kellaega, kuupäeva, aastat märkivad sõnaühendid, nagu *kell Num+nom.* (*Õnnetus juhtus*

kell kaheksa), *kella Num+gen. ajal* (Õnnetus juhtus *kella kaheksa ajal*) jne.

Peale selle on temporaali substitutsiooniklassi liikmeiks ajaadverbid *ammu, eile, enne, ennemuiste, ennevanasti, homme, hiljuti, juba, jalamaid, kord, kunagi, millal, millalgi, muiste, mullu, nüüd, otsekohe, pea, peagi, peatselt, praegu, pärast, sedamaid, seekord, sellal, siis, tollal, tookord, toona, tunamullu, täna, tänavu, vanasti, varsti, äsja, öösel, öösi, ükskord, üleleile, ülehomme* jt.

Mesuraaltemporaal (sümboliga *Tempmes*) See on substitutsiooniklass, mille liikmed osutavad tegevuses või seisundis olemise kestust, ajamäära. Kõiki selle substitutsiooniklassi liikmeid võime asendada lausetes proadverbiliste ühenditega *nii kaua, nõnda kaua*. Näiteks: *Koosolek vältas viis tundi*. — *Koosolek vältas nii kaua*.

Samuti on mesuraaltemporaali liikmeid võimalik asendada eriküsimuslausete moodustamisel küsiva sõnaühendiga *kui kaua*. Näiteks: *Koosolek vältas viis minutit*. — *Kui kaua vältas koosolek?*

Lisaks eelnevaile kriteeriumidele võime selle klassi liikmete tuvastamisel kasutada orienteeritud fraasi *N+nom. vältas Tempmes* alusel moodustatud diagnostilist konstruktsiooni *N+nom. vältas*. Kõik grammatilised vormid ja sõnaühendid, mida saab asetada sellesse positsiooni, nii et konstruktsiooni grammatilisus säilib, kuuluvad antud substitutsiooniklassi.

Traditsioonilise grammatika seisukohalt vaadatuna kuulub siia substitutsiooniklassi osa ajamäärustest. Mesuraaltemporaali liikmete vorm on küllaltki piiratud. Käänevormidest esinevad siin *N+gen.* (*Koosolek vältas hetke*) ja *N+term.* (*Koosolek vältas õhtuni*). Kaassõnaühenditest kuuluvad siia *kuni N+term.* (*Koosolek vältas kuni õhtuni*), *N+nom. otsa* (*Koosolek vältas öö otsa*). Enamik selle substitutsiooniklassi liikmeid on mitmesugused substantiiviühendid, nagu *Num+nom. N+part.* ja *N+nom. N+part.* (*Sõda vältas kolm kuud, Haavatu elas tükk aega*), *N+el. N+term.* (*Koosolek vältas hommikust õhtuni*) Peale selle kuuluvad siia veel ajaadverbid *eilseni, homseni, kaua, seni, tänaseni, tänini* jt. Lõpuks võib mesuraaltemporaali liikmeks arvata ka terve kõrvallause. Näiteks *Koosolek vältas, kuni kõik olid lahkunud*.

Mesuraal (sümboliga *Mes*) on substitutsiooniklass, mille liikmed osutavad hulka, mõõtu, määra (välja arvatud ajamõõt). Kõiki selle substitutsiooniklassi liikmeid võime asendada proadverbilise ühendiga *nii palju*. Näiteks: *Kast kaalub sada kilogrammi*. — *Kast kaalub nii palju. Kraadiklaas näitab kuus kraadi*. — *Kraadiklaas näitab nii palju*.

Selle substitutsiooniklassi liikmeid on küsilauseste moodustamisel võimalik asendada küsiva sõnaühendiga *kui palju*. Näiteks: *Kohver kaalub kümme kilo*. — *Kui palju kaalub kohver? Kasum moodustas tuhat rubla*. — *Kui palju moodustas kasum?*

Diagnostiliste konstruktsioonide kasutamisel saaksime ilmselt terve rea mesuraali allklasse. Seda peaksid selgesti osutama juba

eespool toodud näitelauseid. On ju ilmne, et kümme kilo, tuhat rubla, kuus kraadi kuuluksid erinevatesse allklassidesse. Kuid verbide omaduste selgitamise seisukohalt selline jaotus ainult keerustaks kirjeldust, lisamata olulisi tunnuseid. Tihti määrab allklassi valiku mingi noomen, mitte verb.

Kõige lihtsamaks mesuraali liikmeks on *Num+nom*. (*Mehi on viis*). Tavaliselt on aga selle substitutsiooniklassi liikmed mõõtu, määra tähistavad sõnaühendid: *Num.+nom. N+part*. (*Ruutmeetri taastamine maksis kaks rubla*). *Num+nom. N+nom*. (*Ruutmeetri taastamine maksis üks rubla*). Peale selle võivad siia kuuluda määraadverbid *enam, niivõrd, palju, rohkem, vähe, vähem* jne.

Et vältida määraga seotud subjekti seostamist käesoleva substitutsiooniklassiga, peame selle klassi määratlusse sisse viima olulise kitsenduse. Mesuraali liikmeteks ei loeta sõnaühendeid, kus substantiiviks pole mõõtühiku nimetus, vaid mingi tavaline substantiiv. Seega lauses *Kolm poissi jooksis õues pole kolm poissi* mesuraal, sest *poissi* pole mõõtühiku nimetus.

Distributsionaal (sümboliga *Distr*) on substitutsiooniklass, mille liikmed tõstavad esile mingist tegevusest osavõtjate arvu.

Selle substitutsiooniklassi puhul võib diagnostilise konstruktsiooni aluseks võtta orienteeritud fraasi *N+nom. jäime Distr* (*Me jäime kahekesi*)

Distributsionaali liikmeteks on adverbid *ükski, üksinda, ihuükski, ihuüksinda* ja *kesi*-liitega tuletatud adverbid *kahekesi, kolmekesi, viiekesi, kümnekesi, hulgakesi, mitmekesi, paarikesi* jt. Näiteks: *Me jätsime nad üksinda. Poisid debüteerisid viiekesi.*

Frekventaal (sümboliga *Frekv*) on substitutsiooniklass, mille liikmed tõstavad esile tegevuse toimumise kordumise määra, hulka.

Selle substitutsiooniklassi liikmeid võime asendada küsilause moodustamisel küsivate sõnaühenditega *mitmendat korda, kui tihti*. Näiteks *Õnnetus juhtus teist korda. — Mitmendat korda õnnetus juhtus? Haiguse sümptoomid avaldusid sageli. — Kui tihti haiguse sümptoomid avaldusid?*

Diagnostilise konstruktsiooni aluseks sobib orienteeritud fraas *N+nom. ilmnes Frekv* (*Viga ilmnes teist korda*).

Sellesse substitutsiooniklassi kuuluvad adverbid *aniharva, aruharva, harva, jälle, korduvalt, mõnikord, sageli, taas, tihti, uuesti* jt. Peale nende kuuluvad siia mitmesugused *kord*-sõnaga ühendid: *esimest korda, kolmandat korda, kümnendat korda, üks kord, mitu korda, palju kordi* jt.

Kausaal. Selle substitutsiooniklassi liikmed osutavad tegevuse põhjust, ajendit.

Kausaali liikmed eristab selgesti omaette küsiadverbi *miks* ja küsivate sõnaühendite *mille tõttu, mille tagajärjel* olemasolu.

Selle vabade laiendite substitutsiooniklassi puhul on olukord hoopis erilaadne. Substitutsiooniklassina kausaali meil eesti ver-

bikesksete lihtlausete mallidesse lülitada ei tule, sest pole sellist verbi, mis nõuaks kausaali obligatoorselt. Selle substitutsiooniklassi liikmed võivad esineda enamiku verbide juures nagu tavalised vabad laiendid.

Kuid selle substitutsiooniklassi mõned liikmed on oma morfoloogiliselt vormilt lause kesksest verbist tingitud, s. t. verb ei tingi antud juhtumil nende olemasolu, nad on fakultatiivsed, kuid verb tingib nende laiendite grammatilist vormi. Sel juhul ei esine kausaali liikmed mitte ainult tavalises üldises vormis: $N+gen. tõttu$ (*Haige suri kopsupõletiku tõttu*), $N+gen. tagajärjel$ (*Haige suri kopsupõletiku tagajärjel*), vaid neil on antud verbi puhul sellised grammatilised vormid, mis teiste puhul esineda ei saa.

Näiteks *surema*-verbi puhul võime põhjust edasi anda grammatiliste vormidega: $N+ill.$ (*Koer suri nälga.*), $N+gen. kätte$ (*Koer suri nälja kätte*), $N+gen. läbi$ (*Koer suri nälja läbi*), $N+gen. pärast$ (*Koer suri nälja pärast*)

Käesolevas töös arvame me sellised mitteüldised kausaalivormid fakultatiivse grammatilise vormiklassina (mitte substitutsiooniklassina) verbikeskse lausemalli koosseisu. Seega tähistame lausete *Koer suri nälga*, *Mees suri janu kätte* lausemalle vastavalt $N+nom. V (N+ill.)$, $N+nom. V (N+gen. kätte)$. Universaalsed (või ? universaalsemad) kausaali liikmed ($N+gen. tõttu$, $N+gen. tagajärjel$) oleme verbikesksetest lausemallidest välistanud.

Tuleb silmas pidada siiski veel üht seika, mis olukorda mõnevõrra keerulisemaks muudab. Nimelt sõltub mõnikord kausaali liikme valik ka substantiivist, mis moodustab kausaali keskuse. Võrreldagu lauseid *Mees oigas valust. Tütarlaps suri igatsusest noormehe järele. *Haige suri kopsupõletikust.*

Kõrvallused seotud laiendite klassina (sümboliga *KL*) Käesoleva töö eesmärkidest lähtudes jagame kõrvallused kaheks rühmaks:

a) kõrvallused, mis kuuluvad verbi seotud laiendite hulka, s. o. kõrvallused, mille olemasolu ja tihti ka vormi tingib verb oma tähendusega;

b) kõrvallused, mis täiendavad, laiendavad mõnd muud lause elementi ja on sellest tingitud; samuti kõrvallused, mis on tingitud lausest tervikuna, millel on pealausest sõltumatu autonoomne struktuur.

On selge, et verbikesksete lausemallide seisukohalt huvitab meid ainult esimene rühm kõrvallauseid. Me loeme neid verbikeskse lause seotud laiendite ekvivalentideks. Sellised kõrvallused on tavaliselt substitutsioonivahekorras mingi vormiklassiga.

Juba praegu on selge, et pealause verb ei tingi alati kõrvallause üldse, vaid teatud kõrvallause tüüpi. Võrreldagu näiteks verbide *küsima* ja *õpetama* poolt tingitud kõrvallausete vormi järgnevat lausetes: *Jüri küsis, kas teil on aega. Jüri õpetas, et kaks*

*korda kaks on neli. *Jüri õpetas, kas kaks korda kaks on neli. *Jüri küsis, et kaks korda kaks on neli.*

Kõrvallauseste tüüpide eritlemine verbidest lähtudes jääb käesolevas töös probleemi ulatuse ja ruumi kitsikuse tõttu kõrvale.

Otsese kõne tekst seotud laiendite klassina (sümboliga OK). Verbikesksetes lausemallides me peame eraldama omaette üksuseks verbist sõltuva otsese kõne, olgu see siis kui tahes pikk lausung. On verbe, mis tingivad obligatoorselt või fakultatiivselt otsese kõne olemasolu, selle eelnemist või järgnemist tekstis. Nii näiteks lause *Jüri ütles* on poolik, puudulik, sest *ütleva*-verb nõuab veel ühe seotud laiendi olemasolu. Selleks seotud laiendiks võib olla substantiivi teatud vormiklass, võib olla kõrvallause, kuid võib olla ka otsene kõne kui eelmistega substituutsioonivahekorras olev üksus. Võrreldagu lauseid. *Jüri ütles ainult ühe sõna. Jüri ütles, et ta õpib kõnekunsti. Jüri ütles: «Ma õpin kõnekunsti.»* Nagu näitest ilmneb, võib olla reeglipärane vahakord *ütleva*-verbi poolt tingitud kõrvallause ja otsese kõne vahel.

Otsest kõnet tingivad tavaliselt teatamisverbid. Tuleb aga silmas pidada, et otsest kõnet ei tingi retsiprookset, vastastikust teatamist väljendavad verbid (*vestlema, juttu ajama* jt.). Kui sel puhul tekstis esinebki otsene kõne, siis sõltumatult mainitud verbidest.

Otsest kõnet tingivate verbide ringi on tunduvalt laiendatud jutustavas tekstis (eriti ilukirjanduses), kus paljud muudki verbid võivad olla otsese kõne saateverbideks. Käesolevas töös pole püütud tõmmata mingit selget piiri kõnelemist tähistavate saateverbide ja muude saateverbide vahele. Arvesse on võetud esinemise tavalisust. Seetõttu kuulub element OK ka näiteks verbide *naerma* («*Mind sa kätte ei saa,*» *naeris poiss*), *naeratama* («*Tule aga tule,*» *naeratas õpetaja*) lausemalli, olgugi et üksnes fakultatiivse elemendina.

Tavaline lause seotud laiendina (sümboliga S). Selle seotud laiendi liigi alla ei arva me kõrvallauseid ega otsest kõnet, millest oli juttu juba eelnevatel lehekülgedel. On nimelt verbe, mis ei saa esineda lause keskse verbina, ilma et sellele lausele järgneks veel teine lause, olgu siis iseseisvana või eelmisega rindlauseks ühinenult. Jälgitagu lauseid *Jaan võttis kätte ja läks asja ise vaatama. Kohe võttis Ebe jalad selga ja jooksis kesklinna kingitust otsima. Aitas nohust ja Laura istus kas või öö otsa üleval.*

Laused *Jaan võttis kätte, Kohe võttis Ebe jalad selga* ja *Aitas nohust* jäävad puudulikuks, kui neile ei järgne rindlause teist poolt. Selline tingitus tuleneb verbidest *kätte võtma, jalad selga võtma, aitama* ja seda tuleb ka vastavale verbile omases lausemallis tähistada.

Eelnevas käsitlesime neid vabade laiendite rühmi ja substituutsiooniklasse, mis võivad esineda teatud tingimustel verbi seotud laienditena. Muude vabade laiendite vaatlus jääb käesolevast tööst välja, kas või ainult sel põhjusel, et me ei arva neid elemente

kunagi verbikeskse lausemalli koosseisu. Lihtlause üldise ehituse seisukohalt väärivad nad kahtlemata tähelepanu ja nende põhjalikul läbitöötamisel võib ilmned olulisi seiku ka verbikesksete lausemallide kohta.

Käesoleva peatüki lõpetuseks tuleb kõnelda veel ühest nähtusest, mis pole küll seotud substitutsiooniklassidega, kuid millest me ei saa mööda minna, kui küsimus on elementide kuulumisest või mittekuulumisest verbikesksesse lausemalli.

Possessiivne allatiivivorm ja adessiivivorm. Omaette probleemiks kujunes käesoleva töö puhul lahutamatu omanduse omajat osutava lauseelemendi kuuluvus verbikesksesse lausemalli. Teatavasti on eesti keeles olemas rühm substantiive, mis tähistavad teatud objektiga sisemiselt seotud mõisteid. Ei kõnelda pojast, vaid ikka kellegi pojast, ei kõnelda tavaliselt näost, vaid kellegi näost, ei öelda, et keegi on tütar, vaid et keegi on kellegi tütar. Selliste substantiivide kasutamise puhul tuleb teada, kelle poeg, kelle nägu, kelle tütar, s. t. peab olema teada teine mõiste, mille kohta esimene käib. Samal ajal pole sugugi kohustuslik tähistada igasuguste objektide omanikke. Raamatust kõneldes ei pea me sugugi teadma, kelle raamat see on. Vastavalt sellele teemegi vahet kahesuguse omanduse — lahutamatu omanduse (ingl. *inalienable possession*) ja lahutamava omanduse (ingl. *alienable possession*) vahel. Lahutamatu omandust tähistavad substantiivid kuuluvad nn. relatiivsete substantiivide hulka ja on kõige sagedamini (keha)osade nimetused või sugulusnimetused. Lähemalt lahutamatust omandusest ja selle väljendamisest generatiivses grammatikas Isačenko 1966, 7—27; Fillmore 1968, 61—62.

Lahutamatu omanduse omaja väljendamiseks kasutatakse eesti keeles peamiselt kolme käändevormi. Kõige laulisem on substantiiv genitiivis (*Peetri pea rippus üle voodiserva, Kass silitas lapse kätt*).

Peale possessiivse genitiivi kasutatakse lahutamatu omanduse omaja väljendamiseks eesti keeles sageli substantiivi allatiivis või adessiivis, mida eristab tihti muudest allatiivi- ja adessiivivormidest see, et neid on võimalik ekvivalentsetl asendada possessiivse genitiiviga. Näiteks allatiivivorm: *Juhan pistis valvurile raha pihku. — Juhan pistis raha valvuri pihku. Peeter pani vennale mütsi pähe. — Peeter pani mütsi venna pähe.* Nagu märkame, pole lausepaarid sisuliselt täiesti identsed, kuid küllaltki lähedased selleks, et osutada allatiivivormi possessiivsust. Näiteid adessiivivormi kohta: *Pearu peksis poisil selja veriseks. — Pearu peksis poisi selja veriseks. Karvane käsi tõmbas mehel soni peast. — Karvane käsi tõmbas soni mehe peast.*

Nähtus ise pole sugugi ainult eesti keelele spetsiifiline, vaid selline vahekorrd daativi ja genitiivi vahel on indoeuroopa keeltes üldiselt tuntud. Saksa lingvistilises kirjanduses räägitakse sel puhul possessiivsest daativist või vabast daativist (Helbig, Schen-

kel 1969, 38). Vene keele grammatikas on sellised vormid paigutatud nõrga verbaalse reksiooni juhtude hulka (Grammatika 1970, 503)

Lahutamatu omanduse keeleline väljendus on väärt monograafilist uurimist. Siin saame pakkuda ainult üldjoonelise lahenduse. Paistab, et verb ei tingi vastava adessiivse või allatiivse substantiivivormi olemasolu ega ka mitte selle vormi (vähemalt otseselt mitte) Omajat osutava substantiivi käände määrab omandust märkiva nimisõna grammatiline vorm. See tähendab, et näiteks kehaosa märkiva sõna illatiivivorm tingib omajat märkiva sõna allatiivivormi, elatiivivorm vastavalt adessiivivormi, nn. kolmekäändeline objekt (*N+ngp.*) tingib samuti adessiivivormi ja translatiivivorm allatiivivormi. See järeldus on muidugi üpris esialgne ja vajab kinnitust laiemal konkreetse materjali alusel.

Käesolevas töös on selline possessiivne allatiivivorm ja possessiivne adessiivivorm verbikesksetest lihtlausemallidest enamasti välistatud. Mõnede verbikesksete lausemallide esitamisel osutub siiski vajalikuks sellise laiendi esitamine, eriti siis, kui see laiend on disjunktsioonivahekorras lausemalli mõne elemendiga.

Käesolevas verbikesksete lausemallide esituses on kõrvale jäetud substitutsiooniklass *i n s t r u m e n t a a l*, mille relevantseks tunnuseks on vahendi, instrumendi osutamine. Selle substitutsiooniklassi liikmete ja esinemisala fikseerimine on küllalt töörohke ettevõte. Klassi üksikute liikmete vorm sõltub teatud määral verbist, teatud määral noomenist endast. Võrreldagu näiteks lauseid *Peeter sõitis autoga. Peeter sõitis autos. Peeter sõitis laeval. Peeter lõikas leiba noaga. Peeter lõikas leiba noa abil. Peeter lõikas leiba oma käega.*

Raske on piiri tõmmata modaali ja instrumentaali vahele. Näiteks pole hõlpus teada saada, millal *N+ad.*, *N+gen. kaudu* või *N+gen. teel* märgivad instrumentaali, millal modaali. Eelnevat arvesse võttes on käesolevas töös verbikesksesse lausemalli arvatud ainult obligatoorsed vahendit märgivad komitatiivivormid. Fakultatiivsed vahendit märgivad komitatiivid on lausemallidest kõrvale jäetud. Neid tuleks arvesse võtta verbikesksete lausemallide all-liikide fikseerimisel. Lähemalt sellest lk. 231—233. Ka vene keele grammatikas on sellised vormid paigutatud nõrga reksiooni valdkonda (Grammatika 1970, 504)

2. SEOTUD LAIENDITE VAHEKORD VERBIGA

Eelmises peatükis rääkisime sageli sellest, et verb tingib teatud lauseelementide olemasolu ja vormi, kuid üksikasjalisemalt me seda vahekorda verbi ja tema laiendite vahel ei analüüsinud. Järgnevas püüame selgilada seda vahekorda lähemalt ja katsume selgusele jõuda selles, kuidas on see vahekord seotud mõnede traditsioonilistes keeleõpetustes laialt kasutatud mõistetega.

Rektsiooni mõistest eesti keele alases kirjanduses. Mis on rektsioon, ses suhtes on eesti keelemehed olnud võrdlemisi üksmeelisel seisukohal. Et meil on käesoleva töö seisukohalt küllaltki olulise mõistega tegemist, siis lubatagu esitada selle mõiste selgitusi ja definitsioone eri autoritelt tsitaatidena.

Aavik (1936, 358): «Rektsiooniks nimetatakse seda, millist käänat või kaassõnalist väljendit mingi sõna nõuab.»

Muuk, Tedre (1940, 97): «... ka sõnast endast võib oleneda juurdekuuluva sõna muude Säärast muutelist olenevust teatud sõnast nimetatakse rektsiooniks.»

Kask jt. (1952, 11): «**Sõltumise (rektsiooni)** puhul on küll laiendi vorm tingitud põhisõnast, kuid laiend ja põhisõna ei ole samas vormis.»

Remmel jt. (1961, 146): «Grammatiline seos on kahesugune: **ühildumine e. kongruents ja sõltumine e. rektsioon** Sõltumiseks nimetatakse laiendi käände olenevust põhisõna tähendusest.»

Mihkla (1964, 11): «**Sõltumiseks e. rektsiooniks** nimetatakse selliste sõnade alistavat seost, millest alistav sõna nõuab sõltuva sõna asetamist teatavasse käändevormi või selle tarvitamist vastava kaassõna abil.»

Valgma, Remmel (1968, 144): «**Sõltumine e. rektsioon** on selline seos, mille puhul laiendi vorm sõltub põhisõna tähendusest. Verbide juurde kuuluvad käändsõnad esinevad kindlas vormis, Rektsioon võib esineda ka käändsõnade puhul.»

Vääri (1972, 90—91): «Grammatiline seos on kahesugune: **ühildumus e. kongruents ja sõltumus e. rektsioon. Sõltumus e. rektsioon on laiendi käände olenevus põhisõnast.**»

Kui skitseerida nende rektsioonimõiste selgituste põhjal mõningaid olulisemaid seiku, siis oleks pilt järgmine:

a) rektsioon e. sõltumine e. sõltumus on üks grammatilise seose liike;

b) rektsioon on üks alistava seose liike;

c) rektsiooniseoses on kaks komponenti: põhisõna ja laiend ehk teiste nimetustega — alistav sõna ja sõltuv sõna;

d) põhisõna nõuab ehk tingib laiendi vormi, käänat, käändevormi või kaassõna tarvitust; laiendi vorm, käänat, käänat oleneb ehk sõltub põhisõnast;

e) laiendi vorm sõltub põhisõna tähendusest.

Neis olulistes tunnusoontes on rida arvestatavaid seisukohti, ent need seletused on ebapiisavad oma liiga üldise laadi tõttu. Vähegi detailsemad küsimused on aga erinevail autoreil eri viisi lahendatud.

Rektsiooni mõistest käesolevas töös. Käesolevas töös oleme püüdnud ja püüame rektsiooni mõistet täpsemini ja mõnevõrra ka teisiti käsitada.

Alustagem kõige üldisemast tunnusest. Rektsiooniks me nimetame teatud kindlat vahetõrka keeleüksuste vahel lauses.

Sel puhul on vaja teha märkus. Sõnal *rektsioon* paistab mõnes keeles olevat mitte vahekorra, vaid üksuse tähendus. Nii tõlgitakse ungari lingvistikatermin *vonzat* teistesse keeltesse rektsioonina (sks. *Rektion*, sm. *rektio*), kuid ungari keeleteaduslikus kirjanduses tähendab *vonzat* ka põhisõnaga rektsioonivahekorras olevat elementi (Lörinczy 1962, 251; Molnár 1967 37). Sellist kasutust võib kohata ka eesti keelemeeste ebatäpses suulises pruugis, aga mõnikord grammatikateski.

Rektsiooni puhul on meil tegemist alistava vahekorraga ehk subordinatsiooniga, kus üks vahekorra liikmetest on laiendatav, laiendust nõudev või laiendust lubav element, mida nimetatakse põhisõnaks, ja teine vahekorra liige on põhisõna laiendav element, mida nimetatakse laiendiks. Sel juhul me ütleme, et laiend laiendab põhisõna. Laiendamine seisneb tegelikult põhisõna tähenduse lähemas piiritlemises, semantilises täiendamises mingi teise sõna lisamise teel. Üht põhisõna võib laiendada mitu laiendit (sõna või sõnaühendit).

Subordinatsioonivahekordi on mitmesuguseid. Igasuguse laiendi vahekord põhisõnaga pole veel rektsioon. Rektsioon kuulub sellisesse alistava vahekorra, s. o. põhisõna ja laiendi vahekorra liiki, kus üks vahekorra liikmetest on laiendit määrav, nõudev, tingiv element, mida nimetatakse määravaks põhisõnaks, ja teine liige on olemasolult, vormilt määratud laiend. Sel juhtumil põhisõna määrab laiendi.

Teine alistava vahekorra liik on selline, kus vahekord liikmete vahel pole määrava, tingiva, nõudva iseloomuga, vaid laiend üksnes laiendab põhisõna lause mõtte täiendamise kaalutlustel. Selline alistav vahekord eksisteerib just vaba laiendi ja põhisõna vahel. Rektsioon kui vahekord kuulub kahtlemata esimesse liiki.

Laiendi vormi võivad määrata põhisõna grammatilised või leksikaalsed ja semantilised omadused. Vastavalt sellele võime määrava iseloomuga alistava vahekorra jagada kaheks all-liigiks.

Kui laiendi vormi tingib määrava põhisõna grammatiline vorm, siis on meil tegemist kongruentsi ehk ühildumisega ja põhisõna grammatilisest vormist tingitud vormiga laiendit me nimetame kongruendiks ehk ühilduvaks liikmeks. Selle vahekorra puhul ütleme, et laiend kongruueerub ehk ühildub põhisõnaga. Meie grammatikates on tavatsetud arvata kongruentsivahekorra peamiselt kaht süntaktilist nähtust. Esiteks, teatud täiendiliikide käände ja arvu samasust põhisõnaks oleva substantiivi käände ja arvuga. Öeldakse, et adjektiivne täiend ühildub oma põhisõnaga käändes ja arvus, mõnel juhul ka ainult arvus (näiteks *vanale raamatule, vanade meestega*). Teiseks, personaalpronoomenist aluse ühildumist öeldisega isikus (pöördes). Võrreldagu näiteks lauseid *Kirjutun kirja. — Mina kirjutun kirja.*

Kongruentsivahekorra jaoks tuleb eelneva määratluse põhjal pidada ka vahekorda verbi vormi (kui põhisõna) ja kolmekäändelise objekti konkreetse käände (kui ühilduva liikme) vahel teatud

valikujuhtude puhul. Nii määrab näiteks finiiitverbi eitav vorm kolmekäändelise objekti käändeks partitiivi (*Mina ei kirjutanud kirja*) ja verbi imperatiivivorm määrab sellise laiendi käändeks nominatiivi (*Kirjutage kiri!*) Needki vahekorra juhtumid tuleb arvata kongruentsi ehk ühildumise liiki. Verbi ja kolmekäändelise objekti vahel valitseb muidugi reksioonivahekord.

Kui põhisõna leksikaalsed, semantilised omadused tingivad laiendi grammatilise vormi või selle laiendi kuuluvuse teatud kindla grammatilise tunnusega klassi (substitutsiooniklassi), siis on meil tegemist alistava vahekorra niisuguse liigiga, mida me nimetame reksiooniks ehk sõltumiseks. Reksiooni kui vahekorra põhisõna me nimetame regeerivaks sõnaks ning regeeriva sõna tähenduse poolt tingitud vormiga laiendit seotud laiendiks. Sel korral me võime öelda, et põhisõna regeerib laiendit.

Seega meie käsituses on reksioon selline alistav süntaktiline vahekord põhisõna ja laiendi vahel, kus põhisõna kui regeeriva sõna semantilised omadused või tähendus tervikuna tingivad laiendi grammatilise vormi või selle laiendi kuulumise teatud kindla grammatilise tunnusega klassi (substitutsiooniklassi).

Sõltuvalt sellest, mis laadi laiendivormi tingib regeeriv põhisõna, võime reksioonivahekorra eesti keele lausetes liigitada edasi viide all-liiki. Need all-liigid on järgmised:

1. Käändereksioon, kui regeeriva põhisõna tähendus tingib laiendi käändevormi, näiteks verb *austama* lauses *Me austame vanemaid* tingib seotud laiendi partitiivivormi.

2. Kaassõnareksioon, kui regeeriva põhisõna tähendus tingib laiendi kaassõna valiku, nagu näiteks verb *vastutama* lauses *Ametnikud vastutavad kartoteegi eest* tingib seotud laiendis esineva postpositsiooni *eest*.

3. Infiniitvormireksioon, kui regeeriva põhisõna tähendus tingib laiendiks verbi infiniitvormi, nagu näiteks verb *proovima* lauses *Peeter proovis künda* tingib seotud laiendiks teise verbi *da*-infinitiivi.

4. Lause ja lausungireksioon, kui regeeriva põhisõna tähendus tingib laiendiks mingit tüüpi lause või lausungi, nagu näiteks verb *rääkima* lauses *Me rääkisime, et te olete oraator* tingib seotud laiendina kõrvallauset.

5. Substitutsiooniklassi reksioon, kui regeeriva põhisõna tähendus tingib laiendi kuulumise mingisse kindla grammatilise tunnusega substitutsiooniklassi, nagu näiteks verb *rippuma* lauses *Seintel rippusid maalid* tingib seotud laiendi (*seintel*) kuulumise lokaali substitutsiooniklassi.

Üks põhisõna võib erinevate seotud laienditega erinevas reksioonivahekorras olla, kuigi teatud kombinatsioonilised kitsendused on siingi olemas.

Teiselt poolt, sõltuvalt sellest, missugusesse sõnaklassi kuulub

regeeriv põhisõna, võime eesti keele lausetes esinevad rektsiooni-vahekorrad liigitada nelja all-liiki. Need all-liigid on järgmised:

1. **Verbirektsioon**, kui regeerivaks põhisõnaks on verbivorm, olgu see siis finiidne või infiniitne. Näiteks verbivormid *peab kinni* ja *kinni pidada* lausetes *Rektor peab kinni traditsioonidest* ja *Rektor tahab traditsioonidest kinni pidada* tingivad mõlemad elatiivset seotud laiendit. Verbaalnoomenite rektsioonivahekorrrast tuleb pikemalt juttu lõpp-peatükis.

2. **Substantiivirektsioon**, kui regeerivaks põhisõnaks on substantiiv. Näiteks substantiiv *vastuolu* lauses *Tekkis vastuolu juhtkonna ja revidentide vahel* tingib seotud laiendit kaasõnaga *vahel*.

3. **Adjektiivirektsioon**, kui regeeriv põhisõna on adjektiiv. Näiteks adjektiiv *teadlik* lauses *Organisatsiooni juhtima valiti ülesandest teadlik liige* tingib elatiivset seotud laiendit.

4. **Adverbirektsioon**, kui regeerivaks põhisõnaks on adverb. Näiteks adverb *kaugele* lauses *Käbi ei kuku kannust kaugele* tingib elatiivset seotud laiendit.

Need kaks rektsioonivahekordade all-liigitust lõikuvad selliselt, et kõige rohkem kombinatsioonivõimalusi on verbirektsioonil, mis võib olla samal ajal ka käänderektsioon, kaasõnarektsioon, infiniitvormirektsioon, lause- ja lausungirektsioon ning substituutsiooniklassi-rektsioon. Kõige vähem kombinatsioonivõimalusi on adverbirektsioonil.

Valentsi mõistest. Valentsi mõiste on viimasel aastakümnel üha enam silma paistma hakanud mitme maa, sealhulgas ka nõukogude keeleteaduslikus kirjanduses. Seda terminit kasutatakse nii teoreetilistes uurimustes kui ka keeleepikutes. Lähem tutvumine nende töödega osutab, et valentsi mõiste ise oga sellest lähtuvad teoreetilised seisukohad pole põrmugi ühtsed. On mitmeid täiesti erinevaid valentsikäsitusi.

Valentsiteooria lähtus sisustruktuuri selgitamisest ja on kohati jõudnud puhta vormistruktuuri vaatluseni. Valentsiteooria eesmärgiks on olnud lause keskse mehhanismi selgitamine, verbiklassi allklassideks jaotamine ja konfiguratsioonide piiritlemine. Valentsi määramisel on oluliseks kriteeriumiks peetud lauseelementide sisulis-struktuurilist tsentraalsust, elementide fakultatiivsust ja obligatoorsust ning verbi enda distributsiooni. Pole siis imestada erinevate vaatekohtade ja rakenduste üle.

Termin *valents* ise on üle võetud keemiast ja keeleteadusesse tõi selle A. J. B. N. Reichling, esimest korda kasutas seda lingvistikas aga hollandi keeleteadlane A. W. de Groot (1948, 437). Nõukogude keeleteaduses kasutas terminit *valents* esmakordselt L. Sova (1970, 95) andmeil S. Katsnelson (1948, 132). Laiemale keeleteaduslikule üldsusele saab termin *valents* tuntuks alles prantsuse strukturaallingvisti, sõltuvusgrammatika looja Lucien Tesnière'i esimeses terviklikus strukturaalsüntaksi käsitluses (Tes-

nière 1953) ja tema postuumses peatöös «Struktuuralse süntaksi elemendid» (1959).

L. Tesnière'ist alates on termin *valents* lingvistikas üha enam ja enam levinud. [Peamiselt ainult tšehhi lingvistid on kasutanud teist nimetust — *intentsioon* (Mrazek 1964)] Mainigem siinkohal nõukogude uurijaid A. Holodovitšit, B. Leikinat (1961) ja Saksa DV uurijaid J. Erbenit, G. Helbigit ning Saksa FV uurijat H. Brinkmanni. Lühikesed ülevaated valentsimõiste kasutamisest on N. Filitševalt (1967) ja L. Lokštanovalt (1971), ulatuslikult on valentsiteooria arengut (peamiselt küll saksakeelses kirjanduses) kirjeldanud, kritiseerinud ja selle kohta omapoolseid täiendusi esitanud Gerhard Helbig (Helbig 1965; Helbig, Schenkel 1969; Helbig 1970).

Nagu on osutanud Zs. Telegdi (Károly 1963, 170), oli valentsi mõistele üsna lähedal juba Karl Bühler, kes väitis, et teatud sõnaklasside sõnad avavad enda ümber ühe või mitu lünka, tühi kohta (*Leerstelle*), mida tuleb täita teatud sõnadega teistest sõnaklassidest (Bühler 1934, 173)

Tesnière'i süntaksikäsitlus tugineb sõltuvusvahekordade tuvastamisele sõnade vahel. Iga seos e. konnektsoon ühendab regeeriva ja alistuva üksuse. Iga regeeriv üksus, mis domineerib alistuva üksuse üle, moodustab koos nende alistuvate üksustega sõlme (Tesièr 1959, 14)

Lause koosneb verbaalsetest, substantiivsetest, adjektiivsetest ja adverbilistest sõlmedest. Verbaalse lause keskseks sõlmeks on Euroopa keeltes peamiselt verbaalne sõlm (Tesnière 1959, 15, 16). Tesnière'i järgi väljendab verbaalne sõlm nagu väikest näidendit. Nii nagu näidendki, nõuab ka verbaalne sõlm tingimata mingit tegevusprotsessi ja selles protsessis kõige sagedamini esinevaid näitlejaid ning olukordi, asjaolusid. Struktuuraalsüntaksis vastab sellele protsessile verb, näitlejaile aktandid ehk tegurid ja olukordadele, asjaoludele sirkonstandid. Nii kujuneb Tesnière'il välja kolmikjaotus: verb — aktandid — sirkonstandid, millele, tõsi küll, lisandub hiljem muidki komponente. Sirkonstandid väljendavad aja, koha, viisi jm. asjaolusid, tingimusi, milles leiab aset protsess. Sirkonstantide ülesandeid täiendavad kas adverbid või adverbidega ekvivalentsed sõnad ja sõnade rühmad. Sirkonstandid alluvad alati verbile. (Tesnière 1959, 102—103, 125.)

Aktandid väljendavad olendeid või esemeid, mis võtavad protsessist osa kas aktiivsemalt või passiivsemalt, lihtsalt statistidena. Nii näiteks lauses *Arno annab oma raamatu Jürile* on aktantideks peale *Arno* ka *raamat* ja *Jüri*, kuigi nad ise otseselt ei tegutse. Aktandid alluvad vahetult verbile ja on substantiivid või substantiivide ekvivalendid. Aktandid erinevad üksteisest loomu ja funktsiooni poolest. Ühel verbil võib olla kõige rohkem kolm erinevat aktanti. Niisama palju on Tesnière'il (1959, 106) ka aktantide liike. Hiljem kausatiivsust käsitledes lubab ta erand-

likult nelja-viit aktanti. Kõik verbid ei nõua sama arvu aktante. On olemas aktantideta verbid, ühe aktandiga verbid, kahe aktandiga verbid ja kolme aktandiga verbid. Isegi üks ja sama verb ei nõua alati sama arvu aktante.

Neid kolme aktanti nimetab Tesnière (1959, 108) lihtsalt järjekorranumbri alusel. Niisiis on olemas esimene aktant, teine aktant ja kolmas aktant. Semantilisest vaatekohast on lauses esimeseks aktandiks see, kes teeb tegevust. Eelnevas näitelause on esimeseks aktandiks *Arno*. Teine aktant on semantilisest vaatekohast see, mis talub endal tegevust, mis kannatab tegevuse all. Seega näitelause on teiseks aktandiks *raamatu*. Kolmas aktant on see, kelle kahjuks või kasuks tegevus toimub. Selle aktandi semantiline väärtus laieneb üldse kergesti mingile isikule, kelle suhtes protsessi vaadeldakse. Eelmises lauses on kolmandaks aktandiks *Jürile*.

Vastavalt aktantide arvule varieerub ka verbi iseloom. Ses suhtes võrdleb Tesnière (1959, 238) verbi konksulise aatomiga, mis võib hoida enda küljes niipalju aktante, kui tal on konksukesti nende hoidmiseks. Konksukeste arv verbil, s. o. aktantide arv, mida antud verb saab regeerida, moodustabki selle, mida nimetatakse verbi *valentsiks*.

Pole sugugi nõutav, et verbil oleksid igas lauses kõik aktandid olemas, s. o. et verb oleks küllastatud. Verbil võivad jääda teatud aktandid kasutamata ehk vabaks. Valentsi mõistest lähtudes nimetatakse aktantideta verbe nullvalentseteks ehk avalentseteks verbideks, ühe aktandiga verbe ühevalentseteks ehk monovalentseteks verbideks, kahe aktandiga verbe kahevalentseteks ehk divalentseteks verbideks ja kolme aktandiga verbe kolmevalentseteks ehk trivalentseteks verbideks.

Tesnière'i valentsiteooria tugineb sellele, millist osa etendab lause üks või teine komponent sisuliselt tegevusprotsessis. Tesnière'i kontseptsioonis pole primaarsed mitte verbi laiendite vormilised erijooned ega ka laiendite fakultatiivsus-obligatoorsus. Valentsiteooria rajaneb struktuuriliselt ja sisuliselt kõige olulise mate lauseelementide eristamisel. Ja selles ongi selle teooria tugev külg.

On märgitud (Filitševa 1967), et Tesnière'i valentsimõistele on A. Holodoviči valentsimõiste väga lähedane. See seisukoht ei pea paika. Tesnière'i ja Holodoviči valentsikäsitused on põhilises erinevad. Holodovičil (1960) määratakse verbi kohtade arv, mida nimetatakse valentsiks, optimaalse ümbruse elementide arvu põhjal. Optimaalsesse ümbrusse arvatakse kõik kontekstiväliselt obligatoorsed elemendid. Seega valentsi aluseks pole lause struktuurilis-sisulise tuumiku moodustavate aktantide arv (kusjuures aktandid võivad olla nii obligatoorsed kui ka fakultatiivsed), vaid obligatoorselt verbi juurde kuuluvate elementide arv

Valentsimõiste formaliseerimises ja Tesnière'i semantiliselt põhjendatud aktandistruktuuri likvideerimises on läinud lõpuni

G. Helbig, kes esitas 1965. aastal oma valentsikäsituse (Helbig 1965), kus erilist osa etendab generatiivsest grammatikast pärinev kustutustransformatsioon, mille abil määratakse, kas mingi element on struktuuriliselt obligatoorne või mitte.

Et demonstreerida Helbigi käsitluse erinevust Tesnière'i omast, toogem mõned näited. Lauses *Linn asub jõe kaldal* on verb Tesnière'i järgi ühevalentne, sest *asuma*-verbil on siin ainult üks, esimene aktant, *kaldal* on kohasirkonstant. Helbigi järgi on verb *asuma* siin kahevalentne, sest teiseks kaasamängijaks, s. o. aktandiks loetakse struktuuriliselt hädavajalik *kaldal*. Lauses *Poiss paneb raamatu lauale* on verb Tesnière'i järgi kahevalentne, kuid Helbigi järgi kolmevalentne, sest kolmandaks kaasamängijaks on struktuuriliselt hädavajalik *lauale*. Lauses *Arst võib aidata* on verb *võib* Helbigi järgi kahevalentne, kuid Tesnière'i järgi pole *võima* verbil üksinda üldse mingit valentsi, sest ta on abiverb ja sellisena lahutatud tuuma osa. Valents on olemas ainult tuumal tervikuna.

Helbig arvab kaasamängijateks kõik lauseelemendid, mille olemasolu on struktuuriliselt verbist tingitud, ja peab neid olulisteks verbi valentsi määramisel. Verbi valentsi, s. o. kaasamängijate arvu tundmisest ei piisa verbi õigeks kasutamiseks. Tuleb tunda ka nende kaasamängijate süntaktilist ja semantilist laadi, s. o. verbi distributsiooni. Selleks tuvastab Helbig verbi süntaktilised ümbrused rangelt formaalseis mõisteis. Verbide semantilised ümbrused fikseeritakse N. Chomsky poolt kasutatud süntaktilistes tunnustes, mida käsitatakse semantiliste tunnustena (Helbig, Schenkel 1969, 35—36).

Helbigi valentsiteooria puudusteks tuleks pidada aktandimõiste edasist laiendamist ja sellega seoses valentsimõiste rajamist hoopis teistele alustele kui Tesnière'il.

Kõige õigem oleks säilitada valentsile tema esialgne, juba Tesnière'i poolt antud sisu. Oluliste sisuliste kriteeriumide kasutamine peaks andma sellele käsitlusele erilise väärtuse. Selt vaatekohalt jääks valents omaseks üksnes verbile või verbiga ekvivalentsetele ühenditele.

Seda arvesse võttes pole järgnevas verbikesksete lausemallide esituses mallide liigitamisel kasutatud mõisteid ü h e v a l e n t n e, k a h e v a l e n t n e j n e., sest liigitus on läbi viidud vormiliselt, mitte sisuliselt. Küll on aga valentsi mõistet ja aktantide struktuuri arvesse võetud töö lõpp-peatükis verbikesksete lausemallide sisuliste lähtekohtade esitamisel.

II. ELEMENTAARLAUSED JA VERBIKESKSED LAUSEMALLID EESTI KEELES

Vastuvõetav lause ja grammatiline lause. Iga normaalne inimene võib eristada oma keele lauseid kõikidest muudest objektidest universumis. Ka iga eesti keelt emakeelena kõneleja suudab vahet teha eesti keeles olemasolevate sõnajärjendite ja eesti keelde mittekuuluvate sõnajärjendite vahel. Keeleoskajal pole olemas mitte üksnes sõnajärjendite eristamise võime. Iga keele põlis-kõneleja on võimeline looma lõpmatu hulga lausungeid, mis kuuluvad tema keelde, ja on võimeline lõpmatust hulgast oma keele lausetest aru saama. See, kas ta lausungit on varem kuulnud-näinud, pole oluline.

Nende kõneleja põhivõimetega on otseselt seoses mõisted (keeleline) vastuvõetavus ja grammatilisus, mida viimasel poolteisel aastakümnel on keeleteaduses laialdaselt käsitletud (Chomsky 1957, Hill 1961, Chomsky 1961, Putnam 1961, Revzin 1962, Katz 1964, Chomsky 1965, Rajandi 1965, Uspenski 1965, Apresjan 1966, 1967, Revzin 1967, Viitso 1969, Lyons 1969, Mutt 1970, Kaplinski 1971). Eesti keele lihtlausete kirjeldamisel osutuvad need mõisted olulisteks, nii et me peame nende juures lähemalt peatuma.

Kui keele kõneleja leiab, et antud sõnade järjend pole tema keele lause, siis on ta peaaegu alati võimeline ütleva, kas erinevus on tingitud tähenduse kõrvalekalletest või vormi hälvetest. Veelgi enam, iga keeleoskaja on võimeline seletama, mis suhtes need laused on normaalsetest lausetest kõrvalekalduvad (Chomsky 1965: 50).

Nendele üldistele põhimõtetele tuginedes ongi keeleteaduses kasutusele võetud mõisted vastuvõetav lause, mitte vastuvõetav lause ning grammatiline lause ja mittegrammatiline lause. Grammatilise lause mõiste ilmus generatiivse grammatika teooriasse juba selle alguses (Chomsky 1957: 15—16). Vastuvõetavuse mõiste tuleb generatiivse grammatika teooriasse hoopis hiljem (Chomsky 1965, 11). Kõigi nende mõistete sisu on viimasel ajal seostatud keelepädevuse ja keelekasutuse distinktsiooniga. Keelepädevuse all mõeldakse ideaalse keelekõneleja sisemisi (intuitiivseid) teadmisi oma keelest.

Keelekasutus on aga keele tegelik tarvitamine, keele realiseerumine suhtlemisel.

Grammatilised on kõik abstraktsed konstruktsioonid, mis on meie keelepädevusele omased ja eagrammatilised need konstruktsioonid, mis meie keelepädevusele omased ei ole. Grammatilisus ei kuulu konkreetsete lausete juurde, vaid on süntaktiliste konstruktsioonide omadus. Kui konstruktsiooni vormel on vastavuses antud keele reaalse lausetega, siis tuleb tunnistada ka kõik teised selle vormeli põhjal ehitatud laused grammatilisteks. Grammatilisus on sõltumatu konstruktsiooni leksikaalsest täitmisest ja lause esinemise tõenäosusest (Chomsky 1961)

Grammatilisust ei tohi mõista normatiivselt, ta on deskriptiivne, mitte aga preskriptiivne. Grammatilisus ei ütle midagi selle kohta, kuidas lauseid tuleb moodustada, see tunnus ainult jagab sõnade järjendid kahte klassi (Bierwisch 1963, 6) Seetõttu on ilmselt kahtlane seostada grammatilisust otseselt õigekeelsuse ehk ortoloogia küsimustega, nagu võib aru saada O. Muti kirjutisest (Mutt 1970, 521). Grammatilisus on ikkagi seoses inimese sise-keeleoskusega, mitte aga mingi instantsi poolt seatud normidega.

Keelelist vastuvõetavust on generativistid seostanud keelekasutuse uurimisega. Meie lähtume siin vastuvõetavuse mõistest nii, nagu seda on määratlenud J. Lyons (1969, 137—138): «Vastuvõetav lausung on selline lausung, mida keele põliskõneleja on loonud või luua võib mingis sobivas kontekstis ja mida teised põliskõnelejad on aktsepteerinud või aktsepteeriksid kõnealusesse keelde kuuluvaks. Termin «vastuvõetav» rõhutab ka fakti, et lingvist peab arvestama mitte üksnes neid lausungeid, mis tegelikult minevikus on esinenud, vaid ka väga palju muid lausungeid, mis niisama hästi oleksid võinud esineda ja saaksid esineda tulevikus.» Vastuvõetav lause on tegelikult üldnimetus. T.-R. Viitso (1969, 28—30) on näidanud, et keeles esineb üksteistkümme erinevat tüüpi vastuvõetavust. Peamine eristamine toimub siiski fonoloogiliselt vastuvõetavate ja grammatiliselt vastuvõetavate lausungite vahel. Fonoloogia võtab arvesse lausungite vastuvõetavust ja mittevastuvõetavust sedavõrd, kuivõrd seda saab teha reeglite ja vormelite abil, mis määratlevad kirjeldatava keele fonoloogiliste üksuste lubatavaid kombinatsioone. Grammatika seletab vastuvõetavust sõnade lubatavate kombinatsioonide terminites (Lyons 1969, 143).

Eesti keele lihtlausemallide tuvastamisel peame silmas pidama seda, et laused on grammatiliselt kahesuguselt vastuvõetavad: isoleerituna, väljaspool konteksti ja teatud kontekstides. Kindlas kontekstis võime teatud laused tunnistada täiesti vastuvõetavaks, hoolimata sellest, et väljaspool seda konteksti, ilma selle kontekstita on need laused puudulikud ja grammatiliselt mittevastuvõetavad. Näiteks küsimuste vastustena võivad olla normaalsed sellised laused, mis ilma eelneva küsimuseta, üksinda, pole eesti keeles vastu-

võetavad: *Kas sa käitunud sünnipäeval korralikult? Käitun küll. Kas rahvas elatub küttimisest? Ei elatu.* Laused *Käitun küll, Ei elatu* on üksinda, ilma vastava küsimuseta mittevastuvõetavad kui lõpetamata, tervikut mitte moodustavad laused.

Selt aluselt lähtudes teeme vahet kontekstivabade ja kontekstisidusate lausete vahel. Kontekstivabad laused on vastuvõetavad ka väljaspool konteksti, isoleeritult, lausungi, vestluse ainsa lausena. Kontekstisidusad laused on vastuvõetavad üksnes teatud kontekstides, seoses teatud teiste lausetega. Väljaspool spetsiifilisi kontekste on sellised laused mittevastuvõetavad.

On ilmne, et kontekstisidusate lausete moodustamine toimub kontekstivabade lausete mallide alusel eriliste kontekstireeglite kohaselt. Mõnel juhul sõltuvat see ka konkreetse keele ehituse üldistest seaduspärasustest (Admoni 1958, 114). Seetõttu on otsustavaks eesti keele lihtlausete põhiliste mallide fikseerimisel lähendada esialgu ainult kontekstivabadest lausetest. Seega kontekstivabade lausete ehituse seisukohalt on laused *Käitun küll, Ei elatu* grammatiliselt mittevastuvõetavad ja me ei arvesta selliseid lauseid verbikesksete lausemallide fikseerimisel.

Mõningaid võtteid kontekstivabade ja kontekstisidusate lausete eristamiseks antakse elementaarseid selgitavas paragrahvis lk. 72—76.

Fakultatiivsed ja obligatoorsed laiendid. Me eristame lihtlauses kahesuguseid elemente: neid, mis peavad seal kindlasti olema, ja neid, mis võivad seal olla. Esimesi me nimetame obligatoorseteks elementideks. Kui obligatoorne element lauses puudub, siis on lause mittevastuvõetav, poolik, lõpetamata.

Lause obligatoorsete elementide hulka kuulub tavaliselt verbi finiitivorm. Peale selle võivad obligatoorseteks elementideks olla ka mitmed verbi seotud laiendid, mida antud verb tingib lausemalli täielikkuse saavutamiseks. Mõned uurijad on väitnud (Ivantsikova 1965, 85; Lesnik 1965), et obligatoorsete elementide olemasolu põhjuseks on põhisõna leksikaalne mittetäisväärtuslikkus ilma vastava lisaelementita. Kui neid lisaelemente lauses ei realiseerita, siis osutub lause keskne sõna — verb — semantiliselt puudulikuks ja kogu lause lõpetamatuks.

Elemente, mis võivad lauses olla või ka sealt puududa, ilma et lause muutuks mittevastuvõetavaks, poolikuks, nimetame fakultatiivseteks elementideks. Fakultatiivse elemendi puudumisel säilib lause oma terviklikkuse ja puudub keelest tingitud vajadus lauset täiendada. Fakultatiivse elemendi põhisõna on ka ilma selle elemendita süntaktiliselt autonoomne.

Fakultatiivsed lauseelemendid jagunevad kahte rühma: vabad laiendid, mille vormi ja olemasolu võimalikkust ei määra põhisõna tähendus, ja fakultatiivsed seotud laiendid, mille vormi ja olemasolu võimalikkuse tingib põhisõna tähendus. Fakultatiivsed seotud laiendid saavad esineda üksnes teatud verbide laiendi-

tena, olgugi et fakultatiivselt. Verb ei nõua nende tingimatut olemasolu, ta teeb selle ainult võimalikuks.

Obligatoorsete ja fakultatiivsete elementide kõrvale võiksime seada kolmanda rühma elemente — keelatud elemendid. Need on laiendid, mis kunagi või teatud tingimustel ei saa esineda teatud põhisõna laiendina. Keelatud elementide tuvastamine laseks lubavate reeglite kõrval fikseerida ka keelavad reeglid. Me ei esita käesolevas töös keelatud elemente eraldi, kuigi mallide fikseerimisel ja kontrollimisel tuleb nendega kogu aeg tegemist teha.

Vastavalt verbi poolt tingitud seotud laiendite obligatoorsusele ja fakultatiivsusele jagame reksioonivahekorra kahte all-liiki: obligatoorseks verbireksiooniks ja fakultatiivseks verbireksiooniks.

Laiendi fakultatiivsus või obligatoorsus kerkib esile alles teatud tüpiseerimistasandil, siis, kui me hakkame koondama lausemalli variante täielikeks verbikeskseteks lausemallideks. Üksikutes variantides puudub laienditel fakultatiivsus, sest antud variandi olemasoluks on vajalikud kõik laiendid. Kui me mõne elemendi ära jätame, siis pole meil enam tegemist antud variandiga, vaid mõne teise variandiga.

Eesti keeles pole alati lihtne vahet teha obligatoorsete ja fakultatiivsete seotud laiendite vahel. On keerulisi ja vahepealseid juhtumeid nagu loomulikus keeles ikka. Kuid see ei tähenda, nagu poleks sellel distinktsioonil eesti keeles tähtsust. Seotud laiendi obligatoorsus või fakultatiivsus osutub küllaltki oluliseks lausemallide eristajaks. Eksisteerivad vormilt paralleelsed mallid, kus ainsaks erinevuseks on ainult mõne seotud laiendi fakultatiivsus või obligatoorsus. Seejuures on selliselt erinevad lausemallid oma sed hoopis erineva tähendusega verbidele.

Disjunktsioonivahekord. Peale obligatoorsuse ja fakultatiivsuse võib lausemalli elementide vahel esineda disjunktsioonivahekord. Sel puhul saavad esineda kas mõlemad elemendid korraga või ainult üks nendest, kuid mõlemad ei tohi korraga puududa. Disjunktsioonivahekorda tähistab märk v elementide vahel, kusjuures vahekorra ulatust piiravad loogelised sulud. Näiteks on lausete *Te mahute pesuruumi*, *Te mahute pesema*, *Te mahute pesuruumi pesema* ühiseks verbikeskseks lausemalliks $N+nom. V^1\{V^2+ma v Di\}$ Disjunktsioonivahekord võib esineda ka rohkem kui kahe elemendi vahel.

Elementaarlause mõiste. Lähtudes seotud laiendite obligatoorsuse-fakultatiivsuse kriteeriumist, on meil võimalik fikseerida lausemallide teatud tüüpi morfoloogilis-süntaktilised invariandid.

Kui me välistame lihtlausest kõik elemendid, mis ei kuulu obligatoorselt keskse verbi (verbi finiitvormi) juurde, ja asendame konkreetset sönavormid nende sõnaklassi ja morfoloogilise vormi või substituutsiooniklassi tähisega, siis saame verbikeskse lausemalli, mis moodustab lause struktuuri miinimumi. Selliseid mini-

maalse hulga laienditega (ainult obligatoorsete seotud laienditega) abstraktsid verbikeskseid lausemalle nimetame elementaarlauseteks. Nii on lause *See raamat kuulub mulle* elementaarlause $N^1 + nom.$ $V^1 N^2 + all.$ konkreetne avaldus ja lause *Jaan hoolitses lapse eest* elementaarlause $N^1 + nom.$ $V^1 N^2 + gen.$ *eest* konkreetne avaldus.

Rõhutagem veel kord: elementaarlused on abstraktsed minimaalsed verbikesksed lausemallid, mitte aga konkreetset lauseid. Elementaarlused on selliste konkreetsete lausete moodustamise aluseks, nende põhistruktuuriks.

Elementaarlausete relevantsete omadused sõltuvad keskse verbi tähenduse iseärasustest. Seega teatud elementaarlused on omased teatud verbidele teatud tähenduses. Just sellistel elementaarlause-
tel baseeruvad paljud lausemoodustusreeglid eesti keeles.

Lause süntaktilist miinimumi on püütud viimasel aastakümnel eri keeltes ühel või teisel moel tuvastada (Holodovitš 1960; Grebe 1959; Reinicke 1961 jt.). Oluline kõigi selliste uurimuste puhul on see, mida peetakse obligatoorseks elemendiks, kuidas tõmmatakse piir obligatoorsete ja fakultatiivsete elementide vahele. Kõige edukamalt on seda tehtud seotud laiendite ärajätmise katse abil (Glinz 1961, 93 jj.), mida transformatsioonianalüüsis on nimetatud ka kustutustransformatsiooniks (Harris 1957, 324; Helbig 1966; Helbig, Schenkel 1969, 27). Sel puhul vastav seotud laiend elimineeritakse ja kontrollitakse, kas järelejääv lauseosa on veel grammatiliselt vastuvõetav või on muutunud mittevastuvõetavaks. Kui järelejäänud lause on grammatiliselt vastuvõetav, siis on elimineeritud element fakultatiivne element. Kui järelejäänud lause pole grammatiliselt vastuvõetav, siis on elimineeritud element obligatoorne. Näiteid:

Vargad tungisid muuseumi.

**Vargad tungisid.*

Mehed varastasid maalid muuseumist.

*Mehed varastasid maalid.
Mehed varastasid muuseumist.*

Lapsed pildusid paberid pörandale.

Mehed varastasid.

**Lapsed pildusid paberid.
Lapsed pildusid pörandale.

Naine põlvitas jalad valusaks.

**Lapsed pildusid.*

**Naine põlvitas valusaks.
*Naine põlvitas jalad.
Naine põlvitas.*

Viimane näide osutab, et on vaja sooritada elimineerimiskatse kõigi seotud laienditega. Seotud laiendite elimineerimise katsetega peab koos käima ka selle kontrollimine, kas järelejäänud lauseosa on endiselt kontekstivaba.

Et hõlbustada obligatoorsete seotud laiendite äratundmist kontekstivabas lauses, võib kasutada esialgu ühe võttena selle proovi-

mist, kas sellise lausega saaks alata lausung. Igal konkreetsel juhul võib arutleda umbes järgmiselt: kui ma tulen tuppa ja ütlen toasolijaile kõnealuse lause ja see lause tundub olevat terviklik, grammatiliselt vastuvõetav toasolijate seisukohalt, siis on kõnealune lause kontekstivaba. Sellest võttest ei piisanud siiski lausete kontekstivabaduse tuvastamiseks kriitilisematel juhtudel, sest need järgneva kontekstiga ja momendil olemasoleva situatsiooniga jäävad endiselt püsima, kuigi need alati ei sega.

Hiljem on püütud tõmmata piiri kontekstivaba lause ja kontekstidusa lause vahele järgmise võtte abil. Kui lause kohta on võimalik esitada tundmatule isikule *kas*-küsimus kujul: «Kas te kunagi olete .?» või «Kas x kunagi on .?», nii et see kõnet alustava küsimusena ei vaja kuulaja-vastaja jaoks arusaamiseks täiendavat (verbikesksete elementide kohta käivat) informatsiooni, mis normaalselt peaks ilmnema kuulaja täiendavas vastuküsimuses, siis võib lugeda lause kontekstivabaks ja järelikult selline minimaalne kontekstivaba lause esindab konkreetsel kujul elementaarlauset.

Toome näiteks lause *Mees suusatas* kontekstivabaduse kontrollimiseks järgmise mõttelise eksperimendi. Keegi tundmatu inimene tuleb minu juurde ja ma küsin temalt: «Kas te olete kunagi suusatanud?» Kui tulijale on see lause täiesti mõistetav, siis ta saab vastata? «Jah, olen!» või «Ei ole!» või «Ma ei tea.» Kui kontrollitav lause on puudulik, siis on vastaja sunnitud esitama vastuküsimuse segase koha täiendamiseks. Käesoleva näite puhul pole vaja lisaküsimust, sest esitatud küsimusele saab vastata ka tundmatu inimene. Seega me tunnistame lause *Mees suusatas* kontekstivabaks.

On ilmnenu, et elemendi obligatoorsuse tugevust seoses kontekstivabadusega on kolme järku.

Esimese järgu puhul on reksioonivahekord niivõrd tugev, et verb nõuab vastavat seotud laiendit ka enamikus kontekstides, s. t. verb saab esineda ilma selle seotud laiendita kontekstisidusalt äärmiselt piiratult, vahest ainult vastuslausena küsimusele. Selline reksioonivahekord seotud laiendiga esineb just mitmesugustel abstraktseid vahekordi märkivatel verbidel. Niisugust mittevastuvõetavust me tähistame järgnevates lausetes kolme tärniga. Näiteks lause ****See maja kuulus* on üpris puudulik. Täielik lause peaks olema ühe elemendi võrra suurem, näiteks *See maja kuulus kingsepale*, sest küsimusele «*Kas see maja on kunagi kuulunud kingsepale?*» saab reeglikohaselt vastata. Seega *kuuluma*-verbi ühes elementaariauses peab olema seotud laiend N^1+all .

Tugevuselt samasuguseks hindame reksioonivahekordi lausetes *Jaan käitus meeldivalt.* (***)*Jaan käitus.*) *Peeter suhtus eksamisse tõsiselt.* (***)*Peeter suhtus.* (***)*Peeter suhtus eksamisse.* (***)*Peeter suhtus tõsiselt.*) *Automatiseeritud tootmine eeldab haridustaseme tõusu.* (***)*Automatiseeritud tootmine eeldab.*)

Teist järku kontekstivaba obligatoorsuse puhul on obligatoorne rektsoonivahekord keskmise tugevusega. Verb saab esineda ilma vastava seotud laiendita kontekstisidusalt küllaltki sageli, kuid ilma sellise seotud laiendita lause tundub üksinda võetult ilma erilise kontrollimisetaagi puudulik ja sellised mittevastuvõetavad laused tähistame järgnevais näidetes kahe tärniga.

Lause ****Professor süvenes** on ilmselt puudulik lausungi alguseks, kuigi vestluse sees võib ta isegi esineda. Täielik lause peaks olema elemendi võrra pikem, näiteks *Professor süvenes raamatusse*, sest küsimusele *Kas te olete kunagi süvenenud sellesse raamatusse?* saab reeglikohaselt vastata. Umbes sama tugevusega rektsoonivahekord obligatoorse seotud laiendiga on verbil ka lauses *Riik hoolitses lapse eest.* (****Riik hoolitses.**) *Peeter aitas isa.* (***Peeter aitas.**)

Kolmandat järku kontekstivaba obligatoorsuse puhul on obligatoorne rektsoonivahekord kõige nõrgem. Verb saab esineda siin ilma teatud seotud laiendita kontekstisidusalt nii laialt, et üksinda võetult tundub laiendita lause esialgu täiesti vastuvõetavana, täielikuna. Just niisuguse rektsoonivahekorra puhul on vaja kontrollida eraldi, kas meil on tegemist kontekstivaba lausega, kui vastav seotud laiend puudub. Alles eespool kirjeldatud kontrollimisviis aitab selgitada siin vastava seotud laiendi obligatoorsuse või fakultatiivsuse. Seesugune rektsoonivahekord näikse olevat just mõnedel liikumisverbidel mitmesuguste direktsionaalidega. Näiteks lause **Külaline tuli.* Kontrolliv küsimus *Kas te olete kunagi tulnud?* on ilmselt puudulik ja segane. Sellele järgneb vastaküsimus «*Kuhu?*» või ka «*Kust?*». Seega täielik lause võiks olla näiteks *Külaline tuli saali* või *Külaline tuli teatrist*. Niisiis *tulema*-verbi ühte elementaarlausesse peaks kuuluma ka ekstra-lokaalne või intralokaalne direktsionaal.

Sama tugevusega peaks olema obligatoorne rektsoonivahekord ka lauses *Jüri läks kinno.* (***Jüri läks.**) *Mees sammus laua juurde.* *Mees sammus aeglaselt.* (***Mees sammus.**) Tugeva ja nõrga rektsooni eristamine (Peškovski 1956, Jordanskaja 1961) mille statistilisi kriteeriume on püüdnud tuvastada Apresjan (1964), ei saanud tulla käesolevas kontseptsioonis arvesse, sest nende piir ei kattu fakultatiivse ja obligatoorse laiendi piiriga ega seotud ja vaba laiendi piiriga. Nõrga ja tugeva rektsooni praktiliseks piiritlemiseks pole veel esitatud rahuldavat meetodikat. Eespool esitatud lause kontekstivabaduse määramise võte selgitab mõnikord ka vähem silmapuutuvaid tähendusdiferentse ja neist tulenevaid elementaarlausete erinevusi.

Kui me *kuulma-* ja *nägema-*verbidega lauses elimineerime tavaliselt nende verbidega koos esineva partitiivse seotud laiendi (näiteks lauseid *Jüri kuulis häält*, *Peeter nägi laeva*), siis saame laused, mis esialgu lunduvad olevat kontekstivabalt mittevastuvõetavad (*Jüri kuulis*, *Peeter nägi*). Kontrollimisel selgub aga, et küsimused *Kas te kunagi olete kuulnud?* *Kas te kunagi olete näi-*

nud? on täiesti asjakohased, kui nende puhul mõeldakse kuulmisvõime või nägemisvõime omamist üldse. Kuid kontrollitavates lausetes ei olnud verbidel *kuulma* ja *nägema* sellist tähendust. Järelikult on verbidel *kuulma* ja *nägema* vähemalt kaks erinevat elementaarlauset, $N^1 + nom.$ V $N^2 + part.$ ja $N + nom.$ V sõltuvalt nende verbide tähendustest.

Teiselaadset tähenduse jagunemist näeme *seisma*-verbi puhul. Kontrollküsimus *Kas te olete kunagi seisnud?* saab tähendada ainult seismist kui staatilist tegevust. Seega on elementaarlauseks $N + nom.$ V (*Jüri seisab*). Kui verbi sisuks on dünaamiline seismine (*Valdur seisis ukse ette*) siis on intralokaalne direksionaal obligatoorne seotud laiend, sest sellisele tähendusele vastab küsimus *Kas te olete kunagi seisnud ukse ette?*

Elementaarlausete eristamisel tuleb silmas pidada veel kahte seika. Esiteks, elementaarlausetes sisalduvaist relevantseist tunnuseist ei piisa alati verbi iga erineva tähenduse markeerimiseks. Kõigi tähenduserinevuste markeerimiseks on vaja elementaarlausetele lisada veel fakultatiivsed seotud laiendid ja ühendada samatähenduslikud lausemallid tüüpideks.

Teiseks oluliseks seigaks on, et ühel verbil võib olla ka ühe ja sama tähenduse korral mitu elementaarlauset. Need elementaarlauset on nagu ühe kõrgema üksuse variandid, mis omavahel on teatud vahekordades.

Verbikesksete lausemallide iseloomustus on esitatud juba eespool lk. 17—20.

Elementaarlausete liigitamine. Elementaarlausete liigitamisel tuleb kõigepealt eristada kolme elementaarlausete rühma.

Esiteks, tavalised elementaarlauset, kuhu teiste elementaarlausete sisestamine sekundaarse verbivormi kaudu pole võimalik. Tavalised elementaarlauset jagunevad edasi kohtade arvu järgi nullkohalisteks, ühekohalisteks, kahekohalisteks, kolmekohalisteks ja neljakohalisteks elementaarlauseteks, kusjuures loetakse kohti, mida täidavad finiiitverbi obligatoorsed laiendid.

Teiseks, sekundaarse (te) verbivormi (de) ga elementaarlauset, kus ühe elemendi (sekundaarse verbivormi) kaudu on võimalik sisestada elementaarlausesse kui matrikslausesse teine elementaarlause mõnevõrra muudetud kujul (sekundaarse verbaalkonstruksioonina) Sekundaarseteks verbivormideks eesti elementaarlausetes on verbi infiniitvormid.

Kolmandaks, sekundaarse lause või lausungiga elementaarlauset, kus üks elementaarlause tingib seotud laiendina mitmesuguseid lauseid või lausest veelgi suuremaid tekstiosi.

Lausemallid on neis rühmades esitatud kindlas järjekorras laiendite vormi järgi. Laiendivormide järjekord on järgmine: käändevormid tavalises järjestuses; kaassõnad alfabeetilises järjekorras; substituutsiooniklassid vastavalt *Loc, De, Di, Dt, Dt₁, Dt₂, Mod, Modl, Modi, Temp, Tempmes, Mes, Distr, Frekv*; verbi infi-

niitvormid, algul infinitiivvormid, siis partitsiibivormid; lausesümbolid.

Verbikesksed lausemallid on numereeritud. Põhinumeratsiooni (1, 2, 3 jne.) kannavad elementaarlaused. Iga elementaarlause alla kuuluvad verbikesksed lausemallid saavad lisaks oma järjekorranumbri (seega 1.1, 1.2, 1.3 jne.) Kui elementaarlause on ka verbikeskne lausemall, siis saab ta põhinumbrile lisaks järjekorranumbri 0 (näit. 1.0, 2.0, 3.0 jne.) Kaheksuguse objektiga paralleelne verbikeskne lausemall saab lisanumbri 1 (näiteks 1.2.1) Viited ekvivalentsetele lausemallidele antakse verbiloendi järel, kusjuures ekvivalentstsust märgib = ekvivalentse malli numbriga ees.

jne. näidete lõpul tähendab, et esitatud pole kõiki autorile teada verbe; punkt tähendab, et autorile pole teada rohkem selliseid verbe.

Näitelausestesse on vajaduse korral toodud malli mittekuuluvaid laiendeid (näit. atribuute). Need tuleb kontrollimisel ära jätta.

A. TAVALISED ELEMENTAARLAUSED

Tavaliste elementaarlausete hulka arvatakse niisugused minimaalsed verbikesksed lausemallid, kus keskne verbivorm (finitivorm) on lauses ainsaks verbivormiks, s. t. puuduvad sekundaarsed infiniitvormid, ja elementideks pole kõrvallauseid ega lausungeid.

Nullkohalised elementaarlaused

1. V *Müristab.*

1.1. (N+nom.) V

V = hämaidama (*Hämaidub, Ruum hämaidus*), iiveldama (*Iiveldab, Süda iiveldab*), müristama (*Müristab, Pikne müristab*), tuulama (*Tuulab, Ilm tuulab*), tõmbama (*Tõmbab, Tuul tõmbab*) jne.

1.2. (N+nom.) V

N+nom. V(N+ngp. (A+tr.))

V = kahutama (*Kahutab, Öökülm kahutas tee*), külmetama (*Külmetab, Öö külmetab, Öö külmetab maa*), sulatama (*Sulatab, Päike sulatab maa pehmeks*).

1.3. V (N+part.)

(Di) V N+part.

V = sadama (*Sadas, Sadas vihma, Mantlile sadas vihma*), tibatama (*Tibab, Tibas vihma*), tibutama (*Tibutab külma vihma*), tuisutama (*Tuiskab, Tuiskab lund*), udutama (*Udutab, Udutas vihma*) jne.

Nagu näeme, kuuluvad sellesse esimesse tüüpi peaaegu eranditult nn. meteoroloogilised verbid. Ainult *iiveldama* on siin erandiks.

Ühekohalised elementaarlaused

2.0. N+nom. V

V = aeguma (*Õpikud aeguvad*), hukkuma (*Laev hukkus*). ilma (*Romaan ilmus*). kestma (*Konverents kestab*), klõbisema (*Kirjutusmasinad klõbisevad*), kohisema (*Mets kohises*), kumisema (*Kõrvad kumisevad*), lõbutsema (*Kuningas lõbutseb*) peatuma (*Pendel peatus*), pikutama (*Peeter pikutas*), põrama (*Trummid põravad*), pööritama (*Süda pööritab*), raksuma (*Liikmed raksuvad*). seisma (*Ehitustöö seisab*), surisema (*Pea suriseb*), teravnema (*Võitlus teravnes*). täituma (*Peetri unistus täitus*), täiustuma (*Seadis täiustub*), vaikima (*Müra vaikis*), vananema (*Õpikud vananevad*), vasardama (*Süda vasardas*), veiklema (*Õlilaid veiklevad*), vinguma (*Autokummid vingusid*), virvendama (*Silmad virvendavad*), vurlestuma (*Peeter vurlestus*), võbelema (*Peetri sõõrmed võbelesid*), võsuma (*Oras võsub*), õitsema (*Mandlipuu õitses*) äparduma (*Streik äpardus*) jne. = 14.0 kumisema, pööritama, raksuma, surisema, virvendama puhul.

See on kõige rohkem verbe hõlmav elementaarlause ja siin on ka rohkesti alltüüpe. Need alltüübid on jagatud kolme rühma: fakultatiivse laiendita alltüüp (2.0), fakultatiivse objektiga alltüübid (2.1) ja ainult muude fakultatiivsete laienditega alltüübid (2.2).

2.1.1. N¹+nom. V (N²+ngp.)

V = demoraliseerima (*Jälitamised demoraliseerivad armee*), kurdistama (*Müra kurdistab*), lüpsma (*Perenaine lüpsis lehma*), võitma (*Inglased võitsid*). väsitama (*Detailid väsitasid kuulaja*) jne.

2.1.2. N¹+nom. V (N²+in.) (N³+all.) (N⁴+ngp.)

V = kaotama (*Jüri kaotas males Peetrile partii*).

2.1.3. N¹+nom. V (N²+ngp.) (N³+in.) (N⁴+kom.)

V = võitma (*Peeter võitis Jaani kaugushüppes meetriga*).

2.1.4. N¹+nom. V (N²+all.) (N³+el.) (N⁴+ngp.)

V = luuletama (*Peeter luuletas lastele merest laulu*), kirjutama (*Peeter kirjutab rahvuslikust liikumisest monograafia*)

2.1.5. N¹+nom. V (N²+all.) ((N³+el.) N⁴+ngp.)

V = heegeldama (*Tütarlaps heegeldas õele lõngast kampsuni*), ketrama (*Èma ketras perenaisele lõnga*), kuduma (*Vanaema kudus lõngast kindad*). õmblema (*Rätsep õmbleb Jaanile sellest riidest ülikonna*) jne.

2.1.6. N¹+nom. V (De)(Dt₂)(N²+all.)(Di)(N³+el.)(N⁴+ngp.)

V = laulma (*Perenaine laulis poodiumilt külalistele laulukese*, *Naine laulis mikrofoni*, *Naine laulis armastusest*), kõõrutama (*Naine kõõrutas poodiumilt külalistele laulukese*), leelutama (*Eideke leelutas kuulajaile pika rahvalaulu*) jne.

2.1.7. $N^1 + \text{nom. V}((\text{De})(\text{Dt}_2)(N^2 + \text{al.})(\text{Di}) \{N^3 + \text{el. v } N^4 + \text{ngp.}\})$

V = lobisema (*Vanamees lobises turistidele oma võitudest*), pomisema (*Peeter pomises pojale ühe lause*). rääkima (*Kapten rääkis torusse paar sõna*), sosistama (*Eit sosistas ukse vahelt Jürile uudise*) jne.

2.1.8. $N^1 + \text{nom. V}((N^2 + \text{all.})(\text{Di}) (N^3 + \text{el.}) N^4 + \text{ngp.})$

V = ehitama (*Brigaad ehitab kolhoosile järve äärde paneelidest elamu*), nikerdama (*Meister nikerdas lauale puust kujukese*), voolima (*Peeter voolis aeda savist kuju*) jne.

2.1.9. $N^1 + \text{nom. V}(\text{De}) (N^2 + \text{el.}) (N^3 + \text{ngp.}) (\text{Di})$

V = laskma (*Kütt laskis püssist paugu õhku*), tulistama (*Sõdur tulistas nurgast valangu kuju pihta*).

2.1.10. $N^1 + \text{nom. V}((\text{De}) \{N^2 + \text{el. v Di}\} (N^2 + \text{ngp.}))$

V = põmmutama (*Sõdur põmmutas võsa äärest kahurist šrapnelli vaenlaste keskele*).

2.1.11. $N^1 + \text{nom. V} (N^2 + \text{el.}) (N^3 + \text{ngp.}) (\text{Di})$

V = nutma (*Ema nuttis suurest rõõmust mõne pisara taskurätikusse*)

2.1.12. $N^1 + \text{nom. V} (\text{Di} (N^2 + \text{el.}) N^3 + \text{ngp.})$

V = õmblema (*Kingsepp õmbleb säärikuile nahatükkidest mustri*).

2.1.13. $N^1 + \text{nom. V} (N^2 + \text{all.}) (N^3 + \text{ngp.})$

V = kaotama (*Austria kaotas Preisile sõja*), ohverdama (*Preester ohverdas junalale talle*) = 2.2.5 kaotama puhul.

2.1.14. $N^1 + \text{nom. V} ((N^2 + \text{all.}) N^3 + \text{ngp.})$

V = arvutama (*Matemaatik arvutas tehasele parameetrid*), kalkuleerima (*Peeter kalkuleeris toitudele hinnad*), komponeerima (*Helilooja komponeeris sõbrale serenaadi*), sünnitama (*Naine sünnitas Mihklile tütre*), likkima (*Tütär tikkis emale liniku*) jne.

2.1.15. $N^1 + \text{nom. V} ((N^2 + \text{all.})(\text{De})(N^3 + \text{abl.}) N^4 + \text{ngp.})$

V = kavaldama (*Andres kavaldas meile labida*), kerjama (*Munk kerjas endale kokkadelt toidu*), näppama (*Peeter näppas sõbralt kella*) santima (*Naine santis perele kokalt toidu*), varastama (*Peeter varastas endale aiast labida*) jne. = 2.1.17 kavaldama, kerjama, santima puhul, 2.1.19 näppama, varastama puhul.

2.1.16. $N^1 + \text{nom. V} (N^2 + \text{all.}) (\text{Di})(N^3 + \text{ngp.}) (N^4 + \text{kom.})$

V = maksma (*Külaline maksis ametnikule kassasse arve paberahaga*), tasuma (*Külaline tasus ettekandjale arve*)

2.1.17. $N^1 + \text{nom. V}((N^2 + \text{all.}) (\text{De}) (N^3 + \text{gen. käest}) N^4 + \text{ngp.})$

V = kavaldama (*Andres kavaldas meile aiast aedniku käest labi-*

dad), kerjama (*Munk kerjas endale köögist kokkade käest toidu*), santima (*Naine santis perele vaesteköögist koka käest toidu*). = 2.1.15.

2.1.18. N¹+nom. V (N²+all.) (N³+gen. peale) (N⁴+ngp.)

V = luiskama (*Peeter luiskas mehele terve loo*), valetama (*Tunnistaja valetas kohtule Jaani peale terve loo*).

2.1.19. N¹+nom. V ((N²+all.) (De) (N³+gen. tagant) N⁴+ngp.)

V = näppama (*Poeg näppas isa tagant raha*), varastama (*Peeter varastas endale aiast aedniku tagant labida*). = 2.1.15.

2.1.20. N¹+nom. V (De) (N²+all.) (N³+ngp.)

V = improviseerima (*Näitleja improviseeris poodiumilt külalistele stseeni*), mängima (*Orel mängis rõdult kuulajaile prelüüdi*)

2.1.21. N¹+nom. V ((De) N²+ngp. N³+all.)

V = ahnitsema (*Peeter ahnitses lepingud igalt poolt endale*). = 2.1.38.

2.1.22. N¹+nom. V (De) (Dt₂) (Di) ((N²+all.) N³+ngp.)

V = hõikama (*Villem hõikas akna juurest paar sõna esimehe jutu vahele*) karjuma (*Poiss karjus üle paadiserva kapteni kõrva tervitussõnad*), möirgama (*Peeter möirgas seersandile selle sõna*) jne.

2.1.23. N¹+nom. V (De) (Dt₂) (N²+all.) (Di) (N³+ngp.)

V = dikteerima (*Direktor dikteeris laua tagant stenografiatile teksti*), teadustama (*Tütarlaps teadustas kuulajaile mikrofoni pala*).

2.1.24. N¹+nom. V (N²+all.) (N³+ngp.) ((De) Di)

V = tõlkima (*Peeter tõlkis ajakirjale novelli prantsuse keelest eesti keelde*).

**2.1.25. N¹+nom. V ((N²+all.) N³+ngp. Di)
N¹+nom. V ((N²+all.) N³+part. (Di))**

V = süstima (*Õde süstis haigele penitsilliini lihasesse. Õde süstis penitsilliini*).

2.1.26. N¹+nom. V (N²+abl.) (N³+ngp.)

V = õppima (*Peeter õppis meistrilt ameti*) = 2.1.37

2.1.27. N¹+nom. V (N²+ngp. (N³+tr.))

V = kodeerima (*Masin kodeeris teate impulssideks*).

2.1.28. N¹+nom. V (N²+ngp. A+tr.)

V = imema (*Laps imeb pudeli tühjaks*), jooksmata (*Poiss jooksis naha tuliseks*) kisendama (*Laps kisendab enese hingetuks*) naerma (*Mihkel naeris enese kõveraks*), puhuma (*Tuul puhub veepin-*

na viiruliseks), rääkima (*Peeter rääkis poja uimaseks*), vihastama (*Peeter vihastas cnese haigeks*) jne.

2.1.28.1. $N^1 + \text{nom. V} (N^2 + \text{ngp. A} + \text{tr.})$
 $N^1 + \text{nom. V} (N^2 + \text{part. (A} + \text{tr.)})$

V = mäluma (*Lehm mälus heina peeneks*, *Lehm mälus heina*), treenima (*Mihkel treenib lihased tugevaks*, *Mihkel treenib liha-seid*)

2.1.29. $N^1 + \text{nom. V} (N^2 + \text{ngp. (De) (A} + \text{tr.)})$

V = harjama (*Teener harjas livree puhtaks*), kaarutama (*Masin kaarutab heina kohevaks*), kraamima (*Tütar kraamis laua puhtaks*), niitma (*Mehed niitsid põllud paljaks*), värvima (*Maaler värvis seina altpoolt siniseks*), äestama (*Peeter äestab põllu kohevaks*) jne.

2.1.29.1. $N^1 + \text{nom. V} (N^2 + \text{ngp. (De) A} + \text{tr.})$
 $N^1 + \text{nom. V} (N^2 + \text{part. (De) (A} + \text{tr.)})$

V = päevitama (*Naine päevitas sääred eestpoolt pruuniks*, *Naine päevitas sääri*), toksima (*Rähn toksis puutüve auklikuks*) jne.

2.1.30. $N^1 + \text{nom. V} (N^2 + \text{ngp. A} + \text{tr.}) (\text{Di})$
 $N^1 + \text{nom. V} (N^2 + \text{part. (A} + \text{tr.)}) (\text{Di})$

V = nuuskama (*Peeter nuuskas nina taskurälikusse*).

2.1.31. $N^1 + \text{nom. V} (N^2 + \text{kom.}) (N^3 + \text{ngp.})$
 $N^1 + \text{nom. ja } N^2 + \text{nom. V} (N^3 + \text{ngp.})$
 $N + \text{nom. + pl. V} (N^3 + \text{ngp.})$

V = keerutama (*Noorpaar keerutas viimase valsi*), tantsima (*Peeter tantsis Miinaga viimase valsi*, *Peeter ja Miina tantsisid viimase valsi*, *Noored tantsisid viimase valsi*), viigistama (*Peeter viigistas Jaaniga partii*)

2.1.32. $N^1 + \text{nom. V} (N^2 + \text{ngp. (N}^3 + \text{kom.)})$

V = tankima (*Peeter tankis paagi bensiniga*)

2.1.33. $N^1 + \text{nom. V} ((N^2 + \text{kom.}) N^3 + \text{ngp.})$

V = jooksuma (*Peeter jooksis 3.51.1-ga rekordi*), võitma (*Peeter võitis 7.16-ga kaugushüppe*).

2.1.34. $N^1 + \text{nom. V} (N^2 + \text{ngp. (Di) (N}^3 + \text{kom.)})$

V = tikkima (*Tüdruk tikkis mustri linikule kollase lõngaga*)

2.1.35. $N^1 + \text{nom. V} (N^2 + \text{ngp. (De) \{Di v } N^3 + \text{gen. järele}\})$

V = vilistama (*Peeter vilistas mehed metsast koju toidu järele*).

2.1.36. $N^1 + \text{nom. V} (N^2 + \text{ngp. (De) \{Dt}_2 \text{ v Di v } N + \text{gen. järele}\})$

V = sõudma (*Peeter sõudis reisijad laevalt randa*)

2.1.37. $N^1 + \text{nom. V} (N^2 + \text{gen. käest}) (N^3 + \text{ngp.})$

V = õppima (*Peeter õppis meistri käest ameti*). = 2.1.26.

2.1.38. $N^1 + \text{nom. V} ((\text{De}) N^2 + \text{ngp. } N^3 + \text{gen. kätte})$

V = ahnitsema (*Kaupmees ahnitses kõikjalt lepingud oma ettevõtte kätte*) = 2.1.21.

2.1.39. N¹+nom. V (N²+ngp. De)
N¹+nom. V (N²+part. (De))

V = õppima (*Peeter õppis ajaloo uuest õpikust*).

2.1.40. N¹+nom. V (De) (N²+ngp.)

V = jooma (*Peeter jõi pudelist piima*), sööma (*Laps sõi kausist pudru*)

2.1.41. N¹+nom. V ((De) N²+ngp.)

V = nokkima (*Kana nokkis kausist terad*), opereerima (*Kirurg opereeris pimesoole*), veerima (*Daam veeris plakatilt nime*).

2.1.42. N¹+nom. V (De) (Di) (N²+ngp.)

V = ammuma (*Lehm ammus inimeste poole*), hirnata (*Hobune hirnatas*), häälitsema (*Soo-roolinnud häälitsevad igast kaarest*), kaagutama (*Kana kaagutab õrrelt mulle kõrva*), trillerdama (*Lõoke trillerdas laulu*), vaakuma (*Vares vaakus aiateibast*) jne.

2.1.43. N¹+nom. V (N²+ngp. (De)) (Di)

V = aevastama (*Laps aevastas herne ninast taskurätikusse*), köhima (*Haige köhis röga rätikusse*).

2.1.44. N¹+nom. V ((N²+ngp.) (De) Di)

V = sihtima (*Peeter sihtis püssi eemalt vaenlasele rindu*).

2.1.45. N¹+nom. V (N²+ngp. {De v Dt₂ v Di})
N¹+nom. V (N²+part. (De) (Dt₂) (Di))

V = kühveldama (*Sõdur kühveldas mulla august üle serva rinnatisele*).

2.1.46. N¹+nom. V (N²+ngp. (De)) (Dt₂) (Di)

V = sülgama (*Jaan sülgas vere suust valamusse*), sülitama (*Peeter sülitas hamba suust üle barjääri põrandale*)

2.1.47. N¹+nom. V (De) (Dt₂) (N²+ngp.)

V = filmima (*Operaator filmis katuselt läbi võre rongi saabumise*), pildistama (*Fotograaf pildistas künkalt maastiku*)

2.1.48. N¹+nom. V (N²+ngp.) ((De) (Di))

V = harjama (*Peeter harjas juuksed peadligi*), kammima (*Peeter kammis juuksed eest vasakule*)

2.1.49. N¹+nom. V (N²+ngp. (De) Di)
N¹+nom. V (N²+part. (De) (Di))

V = külvama (*Taat külvas vilja kastist põllule*).

2.1.50. N¹+nom. V (N²+ngp.) (Di)

V = joonistama (*Peeter joonistas märgi uksele*), kirjutama (*Õpetaja kirjutab lause tahvlile*), protokollima (*Sekretär protokollis jutuajamise kaustikusse*) jne.

2.1.51. N¹+nom. V (Di N²+ngp.)

V = jootma (*Peeter jootis toru otstesse elektroodid*), keevitama (*Töoline keevitas masti külge raua*), õmblema (*Rätsep õmblis pükstele poordid*).

2.1.52. N¹+nom. V ((Di) N²+ngp.)

V = hõoveldama (*Puusepp hõoveldas raami valtsi*), kündma (*Peeter kündis kraavi äärde esimese vao*), puurima (*Puusepp puuris lauda augu*), saagima (*Peeter saagis raamisse valtsi*) jne.

2.1.53. N¹+nom. V ((N²+ngp.) Di)

V = lüpsma (*Naine lüpsis piima pange*), oksendama (*Haige oksendas söödu valamusse*).

2.1.54. N¹+nom. V (N²+ngp. Modi₁)

V = puhuma (*Tuul puhub purjed pingule*)

2.1.55. N¹+nom. V¹ (N²+ngp. V²+ma)

V¹ = puhuma (*Tuul puhus tule põlema*), vântama (*Mihkel vântas auto käima*)

2.1.56. N¹+nom. V¹ (N²+ngp.) (V²+ma)

V¹ = uinutama (*Laul uinutas lapse magama*).

2.1.57. N¹+nom. V¹ (N²+ngp. (V²+ma))

V¹ = harjama (*Peeter harjas kingad läikima*). joonistama (*Poiss joonistas koera paistma kuudi avausest*), kammima (*Peeter kammis juuksed läikima*) poleerima (*Peeter poleeris kasti läikima*) jne.

2.1.58. N¹+nom. V¹ (N²+ngp. (De) {Di v V²+ma})

V¹ = vilistama (*Peeter vilistas mehed metsast koju sööma*), viipama (*Ema viipas lapsed sööma*).

2.1.59. N¹+nom. V¹ (N²+ngp. (De) {Dt₂ v Di v V²+ma})

V¹ = sõudma (*Peeter sõudis inimesed laevalt maale puhkama*).

2.1.60. N¹+nom. V¹ (N²+ngp. V²+vat)

N¹+nom. V¹ (N²+ngp. V²+nud olevat)

V¹ = kartma (*Juhan kartis rangluud murduvat*).

2.1.61. N¹+nom. V (N²+part.)

V = ahistama (*Kurbus ahistab leinajaid*), helistama (*Peeter helistas kella*), imestama (*Õpetaja imestas tüdruku argust*), janunema (*Jumalad janunesid verd*), kartma (*Peeter ei karda kogemuste kasutamist*), kuulutama (*Naine kuulatas öö hääli*), limpsama (*Poiss limpsab huuli*), pelgama (*Poiss pelgas kohtumist perenaisega*), rõhuma (*Väsimus rõhub õlgu*), soonima (*Rihmad soonivad selga*), tilkuma (*Kraan tilgub vett*), tüütama (*Koolitunnid tüütavad Jaani*), valvama (*Sõdurid valvavad sissekäiku*), vihtlema (*Taat vihtles selga*) jne. = 2.2.1 soonima puhul; 2.2.61 janunema

puhul; 2.2.91 *imestama* puhul; 2.2.92 *limpsama* puhul; 2.2.117, 2.2.127 *kartma* puhul; 6.11 *tilkuma* puhul.

2.1.62. $N^1 + \text{nom. V (N}^2 + \text{part.) (N}^3 + \text{in.)}$

V = eksamineerima (*Professor eksamineeris Jaani matemaalika*)

2.1.63. $N^1 + \text{nom. V (N}^2 + \text{el.) (N}^3 + \text{part.)}$

V = mõtlema (*Jüri mõtles sõjast imelikke mõtteid*), puhkama (*Eideke puhkas suurest käimisest jalgu*)

2.1.64. $N^1 + \text{nom. V (De) (Dt}_2\text{) (N}^2 + \text{el.) (N}^3 + \text{part.)}$
 $(N^4 + \text{kom.)}$

V = tulistama (*Sõdurid tulistasid eemalt suurtükkidest laevu*).

2.1.65. $N^1 + \text{nom. V (N}^2 + \text{part.) (N}^3 + \text{all.)}$

V = ergutama (*Sirge tee ergutas mehi kiiremale sõidule*), hüüdma (*Sarv hüüdis mehi võitlusele*), innustama (*Autasu innustas Peetrit uutele tegudele*), kannustama (*Auahnus kannustas kardinali võitlusele*), tiivustama (*Puhkus tiivustas meeskonda edu püüetele*), virgutama (*Vaade virgutab mehi kiiremale sõidule*). = 2.1.93.

2.1.66. $N^1 + \text{nom. V (N}^2 + \text{all.) (N}^3 + \text{part.)}$

V = näitlema (*Peeter näitles tüdrukutele uljaspead*). simuleerima (*Peeter simuleeris arstidele paralüütikut*) jne.

2.1.67. $N^1 + \text{nom. V ((De)(N}^2 + \text{all.)(Di) N}^3 + \text{part.)}$

V = lugema (*Mees luges kokkutulnutele poodiümilt Tammsaaret*).

2.1.68. $N^1 + \text{nom. V (N}^2 + \text{part.) ((De) Di) (N}^3 + \text{all.)}$

V = kutsuma (*Mäed kutsuvad matkajaid orgudest metsalagendikele puhkusele*) meelitama (*Rannavesi meelitab lapsi kümblysele*). = 2.1.94.

2.1.69. $N^1 + \text{nom. V (De) (Dt}_2\text{) (N}^2 + \text{all.) (Di) (N}^3 + \text{part.)}$

V = naeratama (*Daam naeratas poodiumilt läbi loori kuulajaile alla saali oma põlglikku naeratus*), naerandlema (*Ametnik naerandles laua tagant külalistele*), rääkima (*Arno rääkis sõbrale õigesti*) jne.

2.1.70. $N^1 + \text{nom. V ((De) (Dt}_2\text{) (N}^2 + \text{all.) (Di) N}^3 + \text{part.)}$

V = hõiklema (*Voorimehed hõiklesid koormate otsast läbi udu teineteisele terovitsi*)

2.1.71. $N^1 + \text{nom. V (N}^2 + \text{all.) (De) (Dt}_2\text{) (N}^3 + \text{part.)}$

V = heilutama (*Tütarlaps heilutas lahkujaile ükselt kätt*), lehvitama (*Tüdruk lehvitas lahkujaile trepilt üle võre rätti*), nikutama (*Tundmatu nikutas daamile pead*), nokutama (*Taat nokutas nendele habet*), noogutama (*Naine noogutas Siimonile pead*) vilgutama (*Lendur vilgutab meile eemalt pardatulesid*) jne. = 2.1.78 *nikutama, nokutama, noogutama* puhul; 2.2.20 ja 2.2.44 *heilutama, lehvitama, vilgutama* puhul.

- 2.1.72. $N^1 + \text{nom. V ((De) (Dt}_2) N^2 + \text{part. (N}^3 + \text{tr.))}$
 V = pilkama (*Peeter pilkas läbi võre sõpra hobuse unenäoks*),
 sõimama (*Peeter sõimas laua tagant sõpra kaabakaks*).
- 2.1.73. $N^1 - \text{nom. V (N}^2 + \text{part. (De) (Dt}_2) (N^3 + \text{kom.))}$
 ($N^1 + \text{gen. eest}$)
 V = tänama (*Peeter tänas mehi rõdult paari sõnaga abi eest*).
- 2.1.74. $N^1 + \text{nom. V (N}^2 + \text{part. (De) (Dt}_2) (N^3 + \text{kom.))}$
 V = sõimama (*Alees sõimas peremeest akna tagant ränkade sõn-
 dega*), tervitama (*Mihkel tervitas külalisi üle aia peanoogutusega*)
- 2.1.75. $N^1 + \text{nom. V (N}^2 + \text{gen. ees) (N}^3 + \text{part.))}$
 V = vabandama (*Jüri vabandas külalise ees oma teravat tooni*).
 = 2.2.54.
- 2.1.76. $N^1 + \text{nom. V (N}^2 + \text{gen. eest) (N}^3 + \text{part.))}$
 V = paluma (*Emal palus poja eest jumalat*).
- 2.1.77. $N^1 + \text{nom. V (N}^2 + \text{part. ((De) Di) (N}^3 + \text{gen. järele))}$
 V = ootama (*Emal ootas poega töölt koju asjade järele*).
- 2.1.78. $N^1 + \text{nom. V (De) (N}^2 + \text{gen. poole) (N}^3 + \text{part.))}$
 V = nikutama (*Tundmatu nikutas lävelt daami poole pead*), noku-
 tama (*Taat nokutas nende poole habet*), noogutama (*Kõneleja
 noogutas poodiumilt saali poole pead*) = 2.1.71.
- 2.1.79. $N^1 + \text{nom. V ((De) (Dt}_2) N^2 + \text{part. (N}^2 + \text{gen. pärast))}$
 V = noomima (*Emal noomis voodist last kergemeelsuse pärast*).
- 2.1.80. $N^1 + \text{nom. V (N}^2 + \text{part.)) (N}^3 + \text{gen. vastu)}$
 V = süstima (*Õde süstis Mihklit tüüfuse vastu*)
- 2.1.81. $N^1 + \text{nom. V (N}^2 + \text{part.)) (vastu N}^3 + \text{part.))}$
 V = trampima (*Mehed trampisid jalgu vastu põrandat*) = 2.2.47
 2.2.48.
- 2.1.82. $N^1 + \text{nom. V (N}^2 + \text{part.)) (De)}$
 V = atakeerima (*Vastane atakeeris diviisi paremalt*), dirigeeri-
 ma (*Peeter dirigeeris orkestrit lavalt*), ründama (*Vaenlane rün-
 das kindlust kahelt poolt*)
- 2.1.83. $N^1 + \text{nom. V (N}^2 + \text{part. (De))}$
 V = hammustama (*Koer hammustas teekäijat säärest*), purema
 (*Koer pures Peetrit käest*), salvama (*Uss salvas last säärest*) jne.
 = 2.1.91.
- 2.1.84. $N^1 + \text{nom. V ((De) N}^2 + \text{part.))}$
 V = haukuma (*Koer haukus aia vahelt möödujat*), tuupima (*Poiss
 tuupis raamatust luuletust*) = 2.2.80 haukuma puhul.

2.1.85. N¹+nom. V ((De) N³+part.) (Di)

V = kõhima (*Haige kõhis kopsust verd taskurätikusse*), sülitama (*Narr sülitas suust tuld rahva sekka*). Vrd. 2.1.43.

2.1.86. N¹+nom. V ((De) N²+part. (Di))

V = kiirgama (*Koobalt-60 kiirgab ruumi gammakiiri*), läkastama (*Masin läkastas torust suitsu õhku*).

2.1.87. N¹+nom. V (De) (Dt₂) (N²+part.)

V = piiluma (*Peeter piilus nurgast sisseastujaid*), põrnitsema (*Doktor põrnitises laua tagant külalist*), vahtima (*Mihkel vahtis läbi võre hundikulsikat*) jne. = 2.2.78.

2.1.88. N¹+nom. V ((De) (Dt₂) N²+part.)

V = lugema (*Peeter luges plangult kuulutust*).

2.1.89. N¹+nom. V (N²+part.) (Di)

V = koogutama (*Kutsar koogutas keha ettepoole*) = 2.2.51.

2.1.90. N¹+nom. V (Di) (N+part.)

V = trummeldama (*Mehe sõrmed trummeldasid vastu akent marssi*).

2.1.91. N¹+nom. V (N²+part. (Di))

V = hammustama (*Koer hammustas teekäijat sääرده*), nõelama (*Mesilane nõelas poissi nina otsa*), purema (*Koer pures teekäijat sääرده*), salvama (*Uss salvas last sääرده*) jne. = 2.1.83.

2.1.92. N¹+nom. V ((Di) N²+part.)

V = jorutama (*Vanamees jorutas laulu*), kihistama (*Riita kihistas enda ette naeru*), kudrutama (*Tüdruk kudrutas naeru*). = 2.2.117

2.1.93. N¹+nom. V¹ (N²+part.) (V²+ma)

V¹ = ergutama (*Selline elu ergutas inimesi tegutsema*), innustama (*Raamat innustas poissi matkama*), kannustama (*Äuahnus kannustas kardinali Rooma sõitma*), tiivustama (*Eesmärk tiivustas meeskonda edu taotlema*), virgutama (*Hüüatus virgutab reisi-ajaid märke tõusma*) jne. = 2.1.65.

2.1.94. N¹+nom. V¹ (N²+part.) ((De) Di) (V²+ma)

V¹ = kutsuma (*Mäed kutsuvad matkajaid orgudest metsalagendikele puhkama*) meelitama (*Rannavesi meelitab lapsi kümblema*) = 2.1.68.

2.1.95. N¹+nom. V¹ (N²+part. ((De) Di) (V²+ma))

V¹ = ootama (*Ema ootas poega vabrikust koju sööma*).

2.1.96. N¹+nom. V¹ (N²+part. V²+vat)

V¹ = kartma (*Leili kartis venda punastavat*), ootama (*Mehed ootavad sealt midagi veel järele tulevat*), pelgama (*Leili pelgas õde punastavat*)

2.2.1. N¹+nom. V (N²+ill.)

V = armuma (*Peeter armus tütarlapsesse*), haigestuma (*Kalur haigestus soetõppe*), koolma (*Peeter kooles nälga*), kõngema (*Me kõngeme janusse*), kärvama (*Hobune kärvas nälga*), lõpma (*Lammast lõppes vesitõppe*), mõjuma (*Luuletused mõjusid kuulajasse*), nakkama (*Üldine meeolelu nakkas külalisse*), riietuma (*Peeter riietus halli ülikonda*), soonima (*Püssirihm soonib õlasse*), surema (*Hobune suri katku*) jne. = 2.1.61 soonima puhul; 2.2.73 koolma, kõngema, kärvama, lõpma, surema puhul.

2.2.2. N¹+nom. V ((N²+abl.) N³+ill.)

V = kerkima (*Päevapalk kerkis kolmelt rublalt kümnetesse rubladesse*), tõusma (*Dollari hind tõusis sajalt margalt miljarditesse markadesse*)

2.2.3. N¹+nom. V (Di) (N²+ill.)

V = joonduma (*Mehed joondusid väljaku äärde riuvi*), grupeeruma (*Külalised grupeeruvad lauakeste äärde rühmadesse*), reastuma (*Jalavägi reastus väljakule nelinurka*), rivistuma (*Pioneerid rivistusid väljakule kahte viirgu*) jne. = 2.2.28 ja 2.2.34.

2.2.4. N¹+nom. V (N²+in.)

V = eksima (*Jüri eksis sõbras*), kaaluma (*Selle mehe sõna kaalus neis asjus*), kahtlema (*Kaebealune kahtles otsuse õigsuses*), lahustuma (*Lavsaan lahustub seebikivilahuses*), pettuma (*Peeter pettus sõbras*) realiseeruma (*See printsiip realiseerub rakus*), vaevlema (*Jaani vaevles kahtlustes*) jne. = 2.2.72 vaevlema puhul; 2.2.84 eksima puhul.

2.2.5. N¹+nom. V (N²+all.) (N³+in.)

V = kaotama (*Austria kaotas Preisile sõjas*). = 2.1.13.

2.2.6. N¹+nom. V (N²+all. (N³+in.))

V = alistuma (*«Kalev» alistus «Dünamole» jalgpallis*).

2.2.7. N¹+nom. V (N²+kom.) (N³+in.)

N¹+nom. ja N²+nom. V (N³+in.)

N+nom.+pl. V (N³+in.)

V = võistlema (*Peeter võistles Jüriga males, Peeter ja Jüri võistlesid males, Noored võistlesid males*)

2.2.8. N¹+nom. V (N²+el.)

V = haisema (*Tuba haises sibulast*), hõõguma (*Naise silmad hõõgusid nõrdimusest*), kajama (*Kaasik kajab lauludest*), kaugenema (*Linn kaugenenes meist*), kihama (*Tänav kihas koolilastest*), lehkama (*Vattkuub lehkab higist*), lõhnama (*Saun lõhnas suitsust*), mõtisklema (*Peeter mõtiskles reisimisest*), mõtlema (*Ann mõtles meheleminekust*), paranema (*Haige paranes südamehaigusest*), punama (*Väljad punasid maasikatest*), rohetama (*Kinkude harjad rohetavad viljaoraseist*), toibuma (*Peeter toibus ehmatuses*),

tüdima (*Jaan tüdib lugemisest*), tüdinema (*Peeter tüdineb riidlemisest*), ummistuma (*Tänav ummistus vankritest*), unistama (*Inimkond unistas igavesest noorusest*), vabanema (*Riik vabanes koloniaalsõltuvusest*), vaikima (*Peeter vaikib sellest loost*), valendama (*Sood valendavad villpeast*), virguma (*Jaan virgus tukastusest*), väsima (*Jaan on väsinud randade rahvarohkusest*, *Oraator väsis kõnelemisest*), ärkama (*Heimar ärkas sügavast unest*) jne. = 2.2.16, 2.2.79, 2.2.91 mõtlema puhul; 2.2.61 haisema, lehkama, lõhnama puhul; 2.2.91 mõtisklema puhul; 2.2.127 tüdima, tüdinema, väsima teise näite puhul.

2.2.9. N¹+nom. V (De) (Dt₂) (N²+all.) (Di) (N³+el.)

V = jutlustama (*Pastor jutlustas kantslist rahvale karjastest*), kõnelema (*Rektor kõneles rõdult üliõpilastele*), raporteerima (*Korrapidaja raporteeris ohvitserile*), rääkima (*Prorektor rääkis külalisele ülikooli ajaloost*)

2.2.10. N¹+nom. V ((De) (Dt₂) (N²+all.) (Di) N³+el.)

V = halisema (*Peeter halises vennale kõrva sisse oma õnnetusest*), sonima (*Nooruk sonis voodist meile oma seiklustest*), targutama (*Peeter targutas üle plangu sõbrale moraalist*)

2.2.11. N¹+nom. V (N²+el.) (N³+tr.)

V = eristuma (*Puud eristusid majast tumedaks müüriks*)

2.2.12. N¹+nom. V ((N²+el.) N³+tr.)

V = manduma («*Sakala*» oli mandunud kuulsast häälekandjast provintsidehekeseks).

2.2.13. N¹+nom. V ((N²+el.) (kuni) N³+term.)

V = varieeruma (*Mitokondrid varieeruvad ellipsoidist kuni niitja vormini*)

2.2.14. N¹+nom. V (N²+el. (N³+kom.))

V = eralduma (*Rakk eraldus teisest rakust vaheseinaga*)

2.2.15. N¹+nom. V (N²+el.) (Di)

V = eralduma (*Jaan eraldus kaaslastest oma tuppa*), lahkuma (*Saatjad ei lahkunud turistidest kuhugi*).

2.2.16. N¹+nom. V (N²+all.)

V = alistuma (*Linnus alistus vaenlasele*), komistama (*Peeter komistas kändudele*), kontsentreeruma (*Teadlane kontsentreerub peamisele*), kuuletuma (*President kuuletus rahva tahtele*), mõtlema (*Peeter mõtles tulevikule*), poseerima (*Sugulased poseerisid Peetrile*), pugema (*Peeter poeb ülemustele*) jne.

= 2.2.8, 2.2.79, 2.2.91 mõtlema puhul; 2.2.53 pugema puhul; 2.2.77 2.2.88 ja 2.2.89 komistama puhul.

2.2.17. N¹+nom. V ((N²+abl.) N³+all.)

V = aeglustuma (*Kiirus aeglustus kolmelt meetrilt kahele meet-*

rile sekundis), kasvama (*Võimsus kasvab 0,5 millivatilt 1 millivatile*), kiirenema (*Tempo kiirenes kahelt meetrilt kolmele meetrile sekundis*), langema (*Temperatuur langes viielt kraadilt nullile*), pikenema (*Läbisõit pikeneb 600 kilomeetrile*), suurenema (*Loengute arv suureneb tuhandelt kahele tuhandele*), tõusma (*Tuntud taimeliikide arv oli tõusnud 6000-le*), vähenema (*Lüps vähenes 20 liitrilt 15 liitrile*) jne. = 2.2.71.

2.2.18. $N^1 + \text{nom. V } (N^2 + \text{kom.}) ((N^3 + \text{abl.}) N^4 + \text{all.})$

V = levima (*Nakkus levib esemetega inimeselt inimesele*)

2.2.19. $N^1 + \text{nom. V } (N^2 + \text{all.}) (N^3 + \text{kom.})$

V = lõppema (*Lugu lõppes Peetrile peksasaamisega*)

2.2.20. $N^1 + \text{nom. V } (\text{De}) (N^2 + \text{all.}) (N^3 + \text{kom.})$

V = esinema (*Peeter esines rõdult kuulajaile kõnega*), heilutama (*Tütarlaps heilutas ükselt lahkujaile rätiga*), lehvitama (*Peeter lehvitas trepilt lahkujaile rätiga*), viipama (*Kuningas viipas ükselt külalistele käega*), vilgutama (*Mees vilgutab tornist tulijaile tulega*) jne. = 2.1.71 ja 2.2.44 heilutama, lehvitama, vilgutama puhul.

2.2.21. $N^1 + \text{nom. V } ((\text{De}) (\text{Dt}_2)) (N^2 + \text{all.}) N^3 + \text{gen. üle}$

V = halama (*Peeter halas sõbrale raske saatuse üle*), hädaldama (*Eideke hädaldas rõdult äparduse üle*), kaeblema (*Perenaine kaebles Peetrile valude üle*), kurtma (*Peeter kurtis Markusele üksilduse üle*), nurisema (*Peeter nurises direktorile Jüri üle*), vinguma (*Peeter vingus voodist iga asja üle*) jne.

2.2.22. $N^1 + \text{nom. V } (N^2 + \text{all.}) (\text{De})$

V = pilkuma (*Tähed pilkusid talle taevast*), plinkima (*Tuletorn plingib meile muuliotsalt*), vilkuma (*Tuluke vilkus Peetrile aknalt*)

2.2.23. $N^1 + \text{nom. V } (\text{De}) (N^2 + \text{all.})$

V = aplodeerima (*Üliõpilased aplodeerisid rõdult viiuldajale*), haugatama (*Koer haugatas õuest teekäijale*), kummardama (*Peeter kummardas ükselt daamidele*), kummarduma (*Peeter kummardus lävelt külalistele*), saluteerima (*Pataljon saluteeris lipule*), ura(h)tama (*Koer urahtas õuest möödujale*) jne. = 2.2.80 haugatama, ura(h)tama puhul.

2.2.24. $N^1 + \text{nom. V } (\text{De}) (\text{Dt}) (N^2 + \text{all.})$

V = liginema (*Hüigellaine liginas mööda merepinda kaldale*), lähenema (*Tankid lähenesid tee poolt kõrgendikule*)

2.2.25. $N^1 + \text{nom. V } (\text{De}) (\text{Dt}_2) (N^2 + \text{all.}) (\text{Di})$

V = grimassitama (*Tütarlaps grimassitas leti tagant teistele*), irvitama (*Miina irvitas laua tagant Mihklile näkku*), muigama (*Peeter muigas läbi võre sõbrale*), naerma (*Peeter naeris mehele näkku*)

2.2.26. $N^1 + \text{nom. V } (N^2 + \text{ad.})$

V = korduma (*See väide kordub mitmel autoril*)

2.2.27. N¹+nom. V (N²+ess.)

V = eksisteerima (*Aine eksisteeris plasmana*), funktsioneerima (*Park funktsioneerib linna kopsudena*), lugema (*See paber loeb rahana*), töötama (*Vend töötas elektrikuna*). = 2.2.55 ja 2.2.59 lugema puhul; 2.2.76 eksisteerima puhul.

2.2.28. N¹+nom. V (N²+ess.) (Di)

V = grupeeruma (*Külalised grupeerusid rühmadena lauakeste äärde*), joonduma (*Mehed joondusid ridadena üksteise taha*), reastuma (*Jalavägi reastus nelinurkadena väljakule*), rivistuma (*Pioneerid rivistusid kahe viiruna tee äärde*). = 2.2.3 ja 2.2.34.

2.2.29. N¹+nom. V (N²+tr.)

V = arenema (*Intriig arenes konfliktiks*), diferentseeruma (*Läänemeresoomlased diferentseerusid hõimudeks*), kasvama (*Poiss kasvas meheks*), keskendumata (*Peeter keskendus hüppeks*), konkretiseeruma (*Mõte konkretiseerus kujundiks*), kuivama (*Turbatükk kuivas käsnaks*), kõdunema (*Lehed kõdunesid kompostiks*), külmuma (*Vesi külmub jääks*), moonduma (*Nägu moondus lõustaks*), nõrgenema (*Klusiil on nõrgenenud leenisklusiiliks*) organiseeruma (*Proletariaat organiseerus valitsevaks klassiks*), põlema (*Puud põlesid tuhaks*), sirguma (*Poiss sirgus meheks*), sulama (*Jää sulas veeks*), tihenema (*Varjud tihenesid hämarikuks*), vaibuma (*Hääldesumin vaibus pikaks ohkamiseks*), valmima (*Pöörõisikud valmivad viljadeks*), õppima (*Jaan õppis agronoomiks*) jne. = 2.2.70, 32.0 arenema puhul; 32.0 kasvama, sirguma puhul; 2.2.118 keskendumata puhul.

2.2.30. N¹+nom. V (N²+tr. ja N³+tr.)

V = eristuma (*Tallus on eristunud peateljeks, külgharudeks ja kinnitusorganiteks*), hargnema (*Pede hargneb Pedja jõeks ja Põltsamaa jõeks*), lagunema (*Pärlid lagunevad süsihappegaasiks ja lubjaks*), liigestuma (*Taime maapealne osa liigestus lehtedeks ja varreks*) jne.

2.2.31 ja 2.2.32. N¹+nom. V (vastu N²+part. = N²+gen. vastu) (N³+tr.)

V = murduma (*Nõel murdus vastu taldrikut tükkideks*), purunema (*Pudel purunes vastu kivi kildudeks*).

2.2.33. N¹+nom. V (De) (Di) (N²+tr.)

V = kukkuma (*Vaas kukkus laualt põrandale kildudeks*), kogunema (*Poisid kogunesid igalt poolt aianurka ühiseks salgaks*)

2.2.34. N¹+nom. V (Di) (N²+tr.)

V = grupeeruma (*Külalised grupeeruvad lauakeste äärdè rühmadeks*), hajuma (*Piisk hajub klaasile tumedaks laiguks*), hanguma (*Rasv hangus plaadile kivikõvaks kamakaks*), joonduma (*Mehed joondusid üksteise taha ridadeks*), kaarduma (*Oksad kaardusid vastu katust õlviks*), pudenenema (*Tukid pudenesid kaminavõrele*)

süteks). reastuma (*Jalavägi reastus väljakule nelinurkadeks*), rivistuma (*Pioneerid rivistusid tänavale ridadeks*), tarduma (*Sõdur tardub paigale raidkujuks*). = 2.2.3 ja 2.2.28 grupeeruma, joonduma, reastuma, rivistuma puhul.

2.2.35. N+nom. V (A+tr.)

V = kerkima (*Päevapalk kerkis kahekordseks*), moonduma (*Liigutused moondusid groteskseteks*), paisuma (*Hääled paisusid lugevamaks*), sirguma (*Poiss sirgus suuremaks*), sumbuma (*Hääled sumbusid väevukuuldavaiks*), tarduma (*Mees tardub liikumatuks*), tõusma (*Kiirus tõusis suureks*) jne.

2.2.36 ja 2.2.37. N¹+nom. V (vastu N²+part. = N²+gen. vastu) (A+tr.)

V = murduma (*Nõel murdus vastu kivi tõmbiks*).

2.2.38. N+nom. V (De) (A+tr.)

V = kahvatama (*Pögenik kahvatab näost valgeks*), kasvama (*Puu kasvas keskelt kõveraks*), kuivama (*Lehed kuivasid servast hapraks*), kuluma (*Riie kulus põlvede kohalt õhukeseks*), painduma (*Plaadid painduvad ühest servast kõveraks*), pleekima (*Juuksed pleekisid paatjaks*), päevituma (*Nägu päevitus pruuniks*), selgima (*Järv selgib keskelt peegelvaikseks*) jne.

2.2.39. N¹+nom. V (N²+kom.)

V = algama (*Ülestõus algas lossi vallutamisega*), askeldama (*Perenaine askeldas lauanõudega*), eksima (*Korraldajad eksisid ajaga*), hangeldama (*Eit hangeldas puskariga*), hullama (*Lapsed hullavad koeraga*), kaubitsema (*Vanamees kaubitseis koluga*), kiirustama (*Peeter kiirustas väljumisega*), kobistama (*Tüdruk kobistas ämbriga*), koonerdama (*Peeter ei koonerdanud rahaga*), lahenuma (*Küsimus lahenes seadme ehitamisega*), liialdama (*Direktor liialdas kiitusega*), lipitsema (*Prantslased lipitseisid itaallastega*), lõppema (*Läbirääkimised lõppesid nurjumisega*), mängima (*Laps mängib nukuga*), rehkendama (*Poiss rehkendab suurte arvudega*), relvastuma (*Talumehed relvastusid hangudega*), risk(eer)ima (*Jaan riskeeris eluga*), spekulierima (*Peeter spekuleeris riisiga*), sõdima (*Eestlased sõdisid sakslastega*), žongleerima (*Peeter žongleeris taldrikutega*), täienema (*Laboratoorium täienes instrumentidega*), ummistuma (*Toru ummistus poriga*), viivitama (*Jaan viivitas ümbriku avamisega*), võitlema (*Organism võitleb mikroobidega*), äritsema (*Mees äritseis koertega*) jne. = 2.2.87 sõdima, võitlema puhul; 2.2.53 ja 2.2.94 lipitsema puhul; 2.2.127 viivitama puhul.

**2.2.40. N¹+nom. V (N²+kom.)
N¹+nom. ja N²+nom. V
N+nom.+pl. V**

V = abielluma (*Neiu abiellus fotograafiga, Neiu ja fotograaf abiellusid*), kaklema (*Kerjus kakles poistega*), kurameerima (*Pee-*

ter kurameeris naabritüdrukuga), poksima (Mihkel poksib sõbraga), vehklema (Jaan vehkles Jüriga) jne.

2.2.41. $N^1 + \text{nom. V } (N^2 + \text{gen. ees}) (N^3 + \text{kom.})$

V = esinema (Peeter esines üliõpilaste ees kõnega).

2.2.42. $N^1 + \text{nom. V } (N^2 + \text{kom.}) (N^3 + \text{gen. eest})$

V = võitlema (Indohiinlased võitlesid prantslastega kodumaa vabaduse eest)

2.2.43. $N^1 + \text{nom. V } (N^2 + \text{kom.}) (N^3 + \text{gen. kallal})$

V = eksperimenteerima (Arst eksperimenteeris preparaadiga enda kallal).

2.2.44. $N^1 + \text{nom. V } (\text{De}) (N^2 + \text{gen. poole}) (N^3 + \text{kom.})$

V = heilutama (Tütarlaps heilutas ükselt lahkujate poole rätiga), lehvitada (Tütarlaps lehvitas trepilt tulijate poole rätiga), vilgutama (Mees vilgutab tornist tulijate poole tulega) = 2.1.71, 2.2.20.

2.2.45. $N^1 + \text{nom. V } (N^2 + \text{kom.}) (N^3 + \text{gen. pärast})$

$N^1 + \text{nom. ja } N^2 + \text{nom. V } (N^3 + \text{gen. pärast})$

$N + \text{nom. + pl. V } (N^3 + \text{gen. pärast})$

V = kauplema (Ostja kauples müüjaga iga asja pärast), tingima (Peeter tingis kaupmehega hinna pärast) = 2.2.49 tingima puhul.

2.2.46. $N^1 + \text{nom. V } (N^2 + \text{kom.}) (N^3 + \text{gen. vastu})$

V = eksima (Laps eksib selle teoga viisakusreegli vastu), patustama (Peeter patustas hügieeni vastu).

2.2.47 ja 2.2.48.

$N^1 + \text{nom. V } (N^2 + \text{kom.}) (N^3 + \text{gen. vastu = vastu } N^3 + \text{part.})$

V = trampima (Mehed trampisid jalgadega vastu põrandat), tõuklema (Inimesed tõuklesid küünarnukkidega) = 2.1.81 trampima puhul.

2.2.49. $N^1 + \text{nom. V } (N^2 + \text{kom.}) (N^3 + \text{gen. üle})$

$N^1 + \text{nom. ja } N^2 + \text{nom. } (N^3 + \text{gen. üle})$

$N + \text{nom. + pl. V } (N^3 + \text{gen. üle})$

V = tingima (Ostja tingis müüjaga hinna üle) = 2.2.45.

2.2.50. $N^1 + \text{nom. V } (\text{De}) (N^2 + \text{kom.})$

V = algama (Aed algab maja külje alt muruplatsiga).

2.2.51. $N^1 + \text{nom. V } (N^2 + \text{kom.}) (\text{Di})$

V = koogutama (Peeter koogutas kehaga ettepoole). = 2.1.89.

2.2.52. $N^1 + \text{nom. V } (N^2 + \text{gen. all})$

V = kannatama (Rahvas kannatab isevalitsuse all), nõrkema (Mees nõrkeb kandami all), oigama (Peeter oigab raskuse all), piinlema (Rahvas piinleb ikke all), vaevlema (Rahvas vaevleb töökoorma all) jne.

2.2.53. N¹+nom. V (N²+gen. ees)

V = kapituleeruma (*Peeter kapituleerus fakti ees*), lipitsema (*Peeter lipitses direktori ees*), lõmitama (*Ametnikud lõmitasid juhataja ees*), pugema (*Peeter poeb ülemuste ees*), taanduma (*Klassikaline mehhaanika taandub relatiivistliku mehhaanika ees*), taganema (*Vana taganeb uue ees*). = 2.2.16 pugema puhul; 2.2.39, 2.2.94 lipitsema puhul.

2.2.54. N¹+nom. V (N²+gen. ees) (N³+gen. pärast)

V = vabandama (*Jüri vabandas peremehe ees hilinemise pärast*) = 2.1.75.

2.2.55. N¹+nom. V (N²+gen. eest)

V = lugema (*See paber loeb raha eest*). = 2.2.27, 2.2.59.

2.2.56. N¹+nom. V (N²+gen. eest) (N³+gen. poole)

V = palvetama (*Ema palvetas poja eest jumala poole*).

2.2.57. N¹+nom. V (N²+gen. eest) (De) (Dt) (Di)

V = pagema (*Elanikud pagesid katku eest linnast maale*), põgenema (*Inimesed põgenesid röövlite eest mööda puisteed jõe äärde*), taanduma (*Väed taandusid linnast metsadesse*), taganema (*Sõdurid taganesid vaenlase eest salakäike mööda kindlusse*).

2.2.58. N¹+nom. V (N²+gen. eest) (Di)

V = varjuma (*Jaan varjus kuulide eest kivi taha*)

2.2.59. N¹+nom. V (N²+gen. ette)

V = lugema (*See paber loeb raha ette*). = 2.2.27 2.2.55.

2.2.60. N¹+nom. V (N²+gen. juures)

V = töötama (*Peeter töötas selle probleemi juures*). = 2.2.68.

2.2.61. N¹+nom. V (N²+gen. järele)

V = haisema (*Tuba haisis sibula järele*), janunema (*Jumalad janunevad vere järele*), lehkama (*Vattkuub lehkab higi järele*), lõhnama (*Mees lõhnas viina järele*). = 2.1.61 janunema puhul; 2.2.8 muude verbide puhul.

2.2.62. N¹+nom. V (De) (Dt) (Di) (N²+gen. järele)

V = naasma (*Peeter naasis Ameerikast merd mööda kodumaale perekonna järele*), startima (*Lennuk startis mereväebaasist varustuse järele*)

2.2.63. N¹+nom. V ((De) (Dt) Di) (N²+gen. järele)

V = ilmuma (*Peeter ilmus linnast jõge mööda siia kraami järele*).

2.2.64. N¹+nom. V (Dt) ((De) Di) (N²+gen. järele)

V = jalutama (*Doktor jalutas mööda metsarada naabertallu piima järele*), jooksuma (*Jaan jooksis läbi metsa arsti järele*), kihutama (*Auto kihutas läbi metsade Tallinnast Tartusse haige järele*),

lendama (*Peeter lendas Moskvast Vladivostokki preparaadi järele*), purjetama (*Kapten purjetas piki rannikut põhja kauba järele*), reisima (*Geograaf reisis mööda Vahemerd Gibraltarist Kairosse varustuse järele*), sõudma (*Peeter sõuab üle järve jõe suudmesse külaliste järele*) jne.

2.2.65. N¹+nom. V (Dt₂) ((Dt₁) (De) Di) (N²+gen. järele)

V = trügima (*Nooruk trügis teisest toast läbi rahvahulga Miina poole kirja järele*)

2.2.66. N¹+nom. V ((De) (Dt₂) N²+gen. järele)

V = karjuma (*Kõrtsmik karjus ükselt korra valvurite järele*), kisendama (*Peeter kisendas läbi akna abi järele*) jne.

2.2.67. N¹+nom. V (Di) (N²+gen. järele)

V = kummarduma (*Peeter kummardus laua alla noa järele*), küürutama (*Eit küürutas allapoole marjade järele*) jne.

2.2.68. N¹+nom. V (N²+gen. kallal)

V = kohmitsema (*Vanataat kohmitses vankri kallal*), nuputama (*Insener nuputas leiulise kallal*), nõiduma (*Alkeemik nõidus rohude kallal*), töötama (*Insenerid töötasid projekti kallal*), vaevlema (*Peeter vaevles diplomitöö kallal*) jne. = 2.2.60 töötama puhul.

2.2.69. N¹+nom. V (N²+gen. kohta)

V = kehtima (*Seadus kehtib kinode kohta*), maksma (*See seadus maksab puhkepäeva kohta*). = 2.2.84.

2.2.70. N¹+nom. V ((kuni) N²+term.)

V = arenema (*Intriig areneb konfliktini*) = 2.2.29 ja 32.0.

2.2.71. N¹+nom. V ((N²+abl.) (kuni) N³+term.)

V = aeglustuma (*Kiirus aeglustus kahe meetrini sekundis*), kasvama (*Võimsus kasvab 0,5 millivatilt 1 millivatini*), kiirenema (*Tempo kiirenes kolme meetrini sekundis*), langema (*Temperatuur langes nullini*), pikenema (*Läbisõit pikeneb 600 kilomeetrini*), suurenema (*Loengute arv suureneb kahesajani*), tõusma (*Tuntud taimeliikide arv oli tõusnud 6000-ni*), vähenema (*Lüps vähenes 1950 liitrilt 1250 liitrini*) jne. = 2.2.17

2.2.72. N¹+nom. V (N²+gen. käes)

V = piinlema (*Miina piinles valu käes*), vaevlema (*Kroonprints vaevles igavuse käes*) jne. = 2.2.4, kui N² on tunnusega /— elus/. Vrd. *Peeter vaevles timukate käes*, kus ekvivalentsust pole.

2.2.73. N¹+nom. V (N²+gen. kätte)

V = koolma (*Peeter kooles nälja kätte*), kõngema (*Me kõngeme janu kätte*), kärvama (*Hobune kärvas nälja kätte*), lõpma (*Lammas lõppes vesitõve kätte*), surema (*Mees suri südamevalu kätte*). = 2.2.1.

- 2.2.74.** N¹+nom. V (N²+gen. küljest)
V = murduma (*Õis murdus varre küljest*)
- 2.2.75.** N¹+nom. V (läbi N²+gen.)
V = difundeeruma (*Kolloidlahused ei difundeeru läbi kelmete*),
murduma (*Kiired murduvad läbi klaasi*) jne.
- 2.2.76.** N¹+nom. V (N²+gen. näol)
V = eksisteerima (*Aine eksisteerib plasma näol*) = 2.2.27
- 2.2.77.** N¹+nom. V (N²+gen. otsa)
V = komistama (*Taat komistas tooli otsa*) = 2.2.16, 2.2.88 ja 2.2.89.
- 2.2.78.** N¹+nom. V (De) (Dt₂) (N²+gen. otsa)
V = põrnitsema (*Doktor põrnitses üle prillide külalise otsa*),
vahtima (*Laps vahtis läbi klaasi mehe otsa*) jne. = 2.1.87.
- 2.2.79.** N¹+nom. V (N²+gen. peale)
V = mõtlema (*Ann mõtles mehelemineku peale*) tigetsema (*Vürst tigtetses naabri peale*) vihasama (*Peeter vihasas sõbra peale*),
vihasuma (*Karl vihasus vennanaise peale*) 2.2.8, 2.2.16, 2.2.91
mõtlemata puhul; 2.2.91 *vihasama, vihasuma* puhul.
- 2.2.80.** N¹+nom. V (De) (N²+gen. peale)
V = haugatama (*Koer haugatas õuest teekäijate peale*), haukuma
(*Koer haukus võre tagant võõra peale*), klähvima (*Kutsikas klähvis tõlla peale*) ura(h)tama (*Koer urahtas kuudist Jaani peale*)
jne. = 2.1.84 *haukuma* puhul; 2.2.23 *haugatama, klähvima, ura(h)tama* puhul.
- 2.2.81.** N¹+nom. V (De) (N²+gen. poole)
V = kummardama (*Peeter kummardas lävelt külaliste poole*),
kummarduma (*Peeter kummardus daami poole*)
- 2.2.82.** N¹+nom. V (N²+gen. poolt)
V = hääletama (*Kindral hääletas ettepaneku poolt*).
- 2.2.83.** N¹+nom. V (N²+gen. pärast)
V = kartma (*Elanikud kardavad oma tervise pärast*) kiivlema
(*Andres kiivles Liisi pärast*), kripeldama (*Poisi süda kripeldab puudumiste pärast*), muretsema (*Mehed muretsesid masina pärast*),
närveerima (*Jaani närveeris Peetri pärast*) jne.
- 2.2.84.** N¹+nom. V (N²+gen. suhtes)
V = eksima (*Jüri eksis sõbra suhtes*), kehtima (*See seadus kehtib kinode suhtes*), maksma (*See seadus maksab puhkepäevade suhtes*),
terituma (*Peetri pilk teritus ühiskondlike nähtuste suhtes*)
= 2.2.4 *eksima* puhul; 2.2.69 *kehtima, maksma* puhul.
- 2.2.85.** N¹+nom. V (N²+gen. ja N³+gen. vahel)
N¹+nom. V (N²+gen.+pl. vahel)

V = laveerima (*Paat laveeris kalda ja kaljude vahel, Poisid laveerisid mätaste vahel*), võnkuma (*Hääl võngub fa ja soli vahel*) jne.

2.2.86. $N^1 + \text{nom. V (} N^2 + \text{gen. vahet)}$
 $N^1 + \text{nom. V (} N^2 + \text{gen. ja } N^3 + \text{gen. vahet)}$

V = jooksuma (*Peeter jooksis kooli ja kodu vahet, Peeter jooksis kodu vahet*), reisima (*Araablased reisivad Prantsusmaa ja Aafrika vahet*) jne.

2.2.87. $N^1 + \text{nom. V (} N^2 + \text{gen. vastu)}$

V = hääletama (*Peeter hääletas ettepaneku vastu*), mässama (*Talupojad mässasid tsaari vastu*), sõdima (*Eestlased sõdisid sakslaste vastu*), tegutsema (*Luuraja tegutses vaenlaste vastu*), võitlema (*Organism võitleb mikroobide vastu*) jne. = 2.2.39 sõdima, võitlema puhul.

2.2.88 ja 2.2.89. $N^1 + \text{nom. V (} N^2 + \text{gen. vastu} = \text{ vastu}$
 $N^3 + \text{part.})$

V = komistama (*Poiss komistas pingi vastu, Poiss komistas vastu pinki*), krigisema (*Muld krigiseb vastu terast*), kõlksuma (*Mõök kõlksub vastu jalust*), laksuma (*Lained laksuvad vastu kive*), loksuma (*Lained loksuvad vastu laevatreppi*), pekslema (*Traadid pekslevad üksteise vastu*) jne. = 2.2.16, 2.2.77 komistama puhul.

2.2.90. $N^1 + \text{nom. V (De) ((} N^2 + \text{kom.}) N^3 + \text{gen. vastu} = \text{ vastu}$
 $N^3 + \text{part.})$

V = kukkuma (*Pikadoor kukkus hobuselt peaga vastu barjääri*).

2.2.91. $N^1 + \text{nom. V (} N^2 + \text{gen. üle)}$

V = hämmastama (*Peeter hämmastus teate üle*), imestama (*Poiss imestas sõbra kärsituse üle*), juubeldama (*Rahvas juubeldas võidu üle*), kurvastama (*Peeter kurvastas kaotuse üle*) mõtisklema (*Piloot mõtiskleb oma lennu üle*), mõtlema (*Anu mõtles mehelemineku üle*), rõõmustama (*Peeter rõõmustas kirja üle*), vihastama (*Karl vihastas selle sõnavõtu üle*), vihastuma (*Jaan vihastus oma hämmelduse üle*) jne. = 2.1.61 imestama puhul; 2.2.8 mõtisklema puhul; 2.2.8, 2.2.16, 2.2.79 mõtlema puhul; 2.2.79 vihastama, vihastuma puhul.

2.2.92. $N^1 + \text{nom. V (üle } N^2 + \text{gen.})$

V = limpsama (*Keel limpsas üle huulte*) = 2.1.61.

2.2.93. $N^1 + \text{nom. V (üle } N^2 + \text{gen.}) (Di)$

V = kummarduma (*Peeter kummardus üle käsipuu paadi kohale*), painduma (*Helilaine paindub üle rohelise võõndi objektide juurde*)

2.2.94. $N^1 + \text{nom. V (} N^2 + \text{gen. ümber)}$

V = keerutama (*Lektor keerutas ühe küsimuse ümber*), lipitsema (*Prantslased lipitsevad itaallaste ümber*), pöörlema (*Ratas pöör-*

leb telje ümber). = 2.2.39, 2.2.53 *lipitsema* puhul; 2.2.96 *pöörlema* puhul.

2.2.95. N¹+nom. V (N²+gen. ümber (Dt₁))

V = keerlema (*Tera keerleb puu ümber kindlat joont mööda*), ringlema (*Rändur ringles peamošee ümber kitsaid tänavaid mööda*), sebima (*Inimesed sebisid auto ümber*), tiirlema (*Maa tiirleb Päikese ümber*) väätlema (*Humal väättles okste ümber*) jne. = 2.2.97

2.2.96. N¹+nom. V (ümber N²+gen.)

V = pöörlema (*Ratas pöörleb ümber telje*) jne. = 2.2.94.

2.2.97. N¹+nom. V (ümber N²+gen. (Dt₁))

V = keerlema (*Tera keerleb ümber puu kindlat joont mööda*), ringlema (*Rändur ringles ümber peamošee kitsaid tänavaid mööda*), sebima (*Inimesed sebisid ümber auto*), tiirlema (*Maakera tiirleb ümber Päikese*), väätlema (*Humal väättles ümber puu*) jne. = 2.2.95.

2.2.98. N+nom. V (De)

V = kaduma (*Visin kaob kõrvust*), katkema (*Kõis katkes kesk-kohast*), lõhkema (*Toru lõhkes ühest otsast*), puuduma (*Jaan puudus koolist*), tärkama (*Rohulibled tärkavad mullast*) jne.

2.2.99. N+nom. V (De) (Di)

V = aurustuma (*Vesi aurustub lehe pinnalt õhku*), emigreerima (*Vanaisa emigreeris Prantsusmaalt Ameerikasse*), haihtuma (*Suits haihtub õuest mändide vahele*), pikeerima (*Lennukid pikeerisid linnale*), tõusma (*Kuu tõuseb metsa tagant*) jne.

2.2.100. N+nom. V ((De) Di)

V = hüppama (*Kassipoeg hüppas pōrandalt õhku*), jooksmata (*Koer jooksis Peetrile kõhtu*), kolima (*Peeter kolis maalt linna*), ladestuma (*Arseen ladestub juustesse*) jne.

2.2.101. N+nom. V (De Di)

V = kõikuma (*Laev kõikus ühelt küljelt teisele*), suruma (*Mesilased surusid õielt õiele*), vaaruma (*Peeter vaarus ühelt jalalt teisele*) jne.

2.2.102. N+nom. V (De) (Dt) (Di)

V = eemalduma (*Tundmatu eemaldus akna juurest vaipa mööda toa sisemusse*), jätkuma (*Põõsaste rida jätkus värava juurest trepi juurde*), libisema (*Peetri jalad libisesid pingilt laua alla*), puhuma (*Tuul puhus metsa poolt rõdule*), voolama (*Vesi voolab allikast mööda nõlvakut järve*) jne.

2.2.103. N+nom. V (Dt) ((De) Di)

V = kukerpallitama (*Lapsed kukerpallitasid üle pōranda*), lendlema (*Mesilased lendlesid metsa poole*) levima (*Tuli levis labora-*

tooriumist tõmbetoru mööda põõningule), liikuma (*Tankid liikusid baasist teed mööda sadamasse*), looklema (*Tee lookleb jõe äärest läbi metsa keskusesse*), matkama (*Peeter matkas mööda maanteed Vaibla poole*), vingerdama (*Uss vingerdas üle tee*), vonklema (*Maod vonklevad põõsastesse*), voogama (*Lained voogavad kõrgele*) jne.

2.2.104. N+nom. V (De) ((Dt) Di)

V = hajuma (*Gaas hajub ruumist toru mööda metsa alla*), käänama (*Tee käänas põõsa juurest mööda nõlvakut orgu*), käänduma (*Tee käändus merekaldalt steppi*).

2.2.105. N+nom. V (Dt₁) (De Di)

V = hulkuma (*Peeter hulkus mööda linna ühe maja juurest teise juurde*), luusima (*Poisid luusisid mööda tänavaid*), hüppama (*Lapsed hüppavad õue mööda*), jalutama (*Peeter jalutas mööda pargiteid*), uitlema (*Peetri pilk uitles mööda tuba*), veerlema (*Jalgpall veerles ühest väljaku äärest teise*) jne.

2.2.106. N+nom. V((De) (Dt₁) {Dt₂ v Di})

V = keerlema (*Tolm keerleb tee pealt üles*) jne.

2.2.107. N+nom. V (De) (Dt₂) (Di)

V = kerkima (*Linnuparv kerkis maast õhku*), kõrvetama (*Päike kõrvetab pilvede vahelt lagipähe*), paistma (*Päike paistis läbi akna tupp*), piiluma (*Poiss piilus eemalt üle õla pidusaali*), põrnitsema (*Mees põrnitses voodist lakke*) jne.

2.2.108. N+nom. V (Dt₂) (De) (Di) (Modi₂)

V = kukkuma (*Peeter kukkus kapi otsast põrandale pikali*) jne.

2.2.109. N+nom. V (De) (Dt₂) (Di) (Modi₁)

V = kasvama (*Varred kasvasid ühest juurest kahele poole kaardu*).

2.2.110. N+nom. V (De) (Modi₂)

V = tõusma (*Peeter tõusis laua tagant püsti*).

2.2.111. N+nom. V (Di)

V = haigutama (*Taat haigutab pihku*), hilineama (*Mees hilines laevale*), juurduma (*Taim juurdub mulda*), jõudma (*Õhtu jõuab metsa*), koputama (*Peeter koputas uksele*), loojuma (*Päike loojus metsa taha*), lokaliseeruma (*Valu lokaliseerus õlga*), minestama (*Neiu minestas tugitooli*), pöörduma (*Arno pöördus küsija poole*), uppuma (*Laev upub karide juurde*), öökima (*Mattias öökis kraanikaussi*) jne.

2.2.112. N+nom. V (Di¹ Di²)

V = hüplema (*Tõrvikud hüplesid üles-alla*), kiikuma (*Kuuskede ladvad kiiguvad edasi-tagasi*), kõikumama (*Püss kõigub ette-taha*), nihelema (*Mees niheles siia-sinna*), vaaruma (*Tooder vaarub sinna-tänna*), õõtsutama (*Lind õõtsub üles-alla*) jne.

2.2.113. N+nom. V (Di) (Modi₂)

V = kalduma (*Laev kaldus kalda poole külili*), pöörduma (*Jüri pöördus kummuli*).

2.2.114. N+nom. V (Dt₂)

V = vinguma (*Tuul vingus üle välja. Piitsad vingusid läbi õhu*).

2.2.115. N+nom. V (Modi₂)

V = istuma (*Jaan istus poollebakil*), lamama (*Vanamees lamas selili*) jne.

2.2.116. N+nom. V (Modi)

V = nõksatama (*Nende põlved nõksatavad sirgu*), võpatama (*Magaja võpatas ärkvele*).

2.2.117. N+nom. V¹ (V²+da)

V¹ = ebalema (*Peeter ebales sisse astuda*), häbenema (*Peeter häbeneb seda tunnistada*), jorutama (*Riita jorutas laulda*), kartma (*Peeter kardab kasutada teiste kogemusi*), kihistama (*Éma kihistas naerda*), kudrutama (*Tüdruk kudrutas naerda*), kõhklema (*Mehed kõhklesid edasi minna*), lõhkuma (*Mu pea lõhub valutada*), norskama (*Taadid norskasid magada*), rabama (*Mehed rabavad tööd teha*), tihkuma (*Naine tihub nutta*), unistama (*Peeter unistas talle midagi kinkida*), veerima (*Peeter veerib lugeda*) jne. = 2.1.92 jorutama, kihistama, kudrutama puhul; 2.1.61, 2.2.127 kartma puhul eituse korral; 2.2.127 häbenema, kõhklema puhul.

2.2.118. N+nom. V¹ (V²+ma)

V¹ = keskenduma (*Peeter keskendus hüppama*), kuluma (*Riie kulus läikima*), peatuma (*Sa peatud laule kuulatama*), plahvatama (*Lennuk plahvatas põlema*), ruttama (*Peeter ruttas majast väljuma*), seisatama (*Turistid seisatasid mälestussammast vaatama*), süttima (*Traktor süttis põlema*), toibuma (*Peeter toibus tajuma, et ta on tänaval*) jne. = 2.2.29 keskenduma puhul.

2.2.119. N¹+nom. V¹ (N²+el.) (V²+ma)

V¹ = ehmatama (*Laps ehmatas sellest mürinast seisma*), ehmu-
ma (*Laps ehmus mürinast seisma*), rōkatama (*Lapsed rōkatasid rōõmust naerma*) jne.

2.2.120. N+nom. V¹(De) (V²+ma)

V¹ = tõusma (*Peeter tõusis voodist ust avama*).

2.2.121. N+nom. V¹ ((De) Di) (V²+ma)

V₁ = kogunema (*Inimesed kogunesid suvilatest hotelli kohvi jooma*).

2.2.122. N+nom V¹ (De) (Dt) (Di) (V²+ma)

V¹ = startima (*Lennukid stardivad baasist varurada mööda vaenlase tagalat pommitama*).

2.2.123. N+nom. V¹((De) (Dt) Di) (V²+ma)

V¹ = ilmuma (*Linlased ilmusid linnast jõge mööda sohu marju korjama*).

2.2.124. N+nom. V¹(Dt) ((De) Di) (V²+ma)

V¹ = aerutama (*Peeter aerutas üle väina saarele puhkama*), jalutama (*Doktor jalutas mööda metsarada naabertallu haiget vaatama*), jooksmata (*Peeter jooksis toast koridori ust avama*), lendama (*Lind lendas põllule toitu tooma*), marssima (*Töölised marssisid tehastest barrikaadidele võitlema*), purjetama (*Mehed purjetasid üle väina saarele*), ratsutama (*Mees ratsutas mööda teerada aleviku suunas*), reisima (*Jaan reisis läbi Ameerika*), roomama (*Angerjas roomas korvist põrandale*), sõitma (*Jaan sõitis läbi linna lasteaeda*) jne.

2.2.125. N+nom V¹ (Dt₂) ((Dt₁) (De) Di) (V²+ma)

V¹ = trügima (*Eided trügivad läbi rahvahulga sāngi kõrvale kõõgutama*) jne.

2.2.126. N+nom. V¹ (Di) (V²+ma)

V¹ = istuma (*Peeter istus laua taha sööma*), kummarduma (*Peeter kummardus lapsele tekki peale panema*), kükitama (*Laps kükitas trotuaarile raha üles korjama*), küürutama (*Mees küürutas nuga võtma*), põlvitama (*Naine põlvitas poja ette sidet kohendama*) jne.

2.2.127. N+nom. V¹ (V²+mast)

V¹ = häbenema (*Peeter ei häbene seda kooliõpetajale ütlemast*), kõhklema (*Mehed kõhkleksid edasi minemast*), kartma (*Peeter ei karda kasutamast kogemusi*), lõrkuma (*Teenijad lõrguvad söömast vesist suppi*). tüdima (*Jaan tüdib lugemast*), tüdinema (*Peeter tüdineb riidlemast*), viivitama (*Jaan viivitas ümbrikku avamast*), väsima (*Oraator väsis kõnelemast*). = 2.2.117 häbenema, kõhklema puhul; 2.1.61, 2.2.117 kartma puhul; 2.2.39 viivitama puhul; 2.2.8 tüdima, tüdinema, väsima puhul.

2.2.128. N+nom. V¹ (De) (V²+mast)

V¹ = tõusma (*Peeter tõusis voodist magamast*).

2.2.129. N+nom. V (KL)

V¹ = imestama (*Andres imestas, et ärkas toas*), kahtlema (*Peeter kahtles, kas vesi on kvaliteetne*), kuulutama (*Peeter kuulatas, kas ei kosta autopõrinat*), mõtlema (*Peeter mõtles, kuidas koju saaks*), ootama (*Arno ootas, millal sõber ilmub*), rõõmustama (*Peeter rõõmustas, et ta koolist pääses*) jne.

2.2.130. N¹+nom. V ((N²+all.) KL)

V = arvutama (*Peeter arvutas meile, kui palju materjali kulub*), kalkuleerima (*Juhataja kalkuleeris Peetrile, missugune tuleb hind*).

2.2.131. N¹+nom. V (N²+all.) (KL)

V = luiskama (*Peeter luiskas isale, et ta ei tea midagi*), vale-
tama (*Peeter valetas vennale, et tal on selline raamat*).

2.2.132. N¹+nom. V (De) (Dt₂) (N²+all.) (Di) (KL)

V = dikteerima (*Direktor dikteeris laua tagant stenografiatile, mida tuleb järgmisel päeval teha*), jutlustama (*Pastor jutlustas kantslist, et ei tohi tappa*), raporteerima (*Sõdur raporteeris ohvitserile, et kõik on korras*) jne.

2.2.133. N¹+nom. V ((De) (Dt₂) (N²+all.) (Di) KL)

V = hüüdma (*Peremees hüüdis sellile, et pangu pood kinni*), karjuma (*Tädi karjus teisest toast, et ta pole pea peale kukkunud*), kelkima (*Peeter kelkis sõbrale, et ta suudab magamata olla*), kisendama (*Keegi kisendas, et ta on peapiiskop*) röökima (*Peremees röökis, et mees peetakse kinni*) jne.

2.2.134. N¹+nom. V (N²+kom.) (KL)

V = nõustuma (*Peeter nõustus eelkõnelejaga, et asja on vaja uurida*).

2.2.135. N¹+nom. V ((De) (Dt₂) N²+kom.) (KL)

V = riidlema (*Peremees riidleb poisiga, et see hilines*) jne.

2.2.136. N¹+nom. V (N²+gen. ees) (KL)

V = vabandama (*Peeter vabandas külalise ees, et kõik pole veel kohal*).

2.2.137. N¹+nom. V (N²+gen. poole) (KL)

V = palvetama (*Ena palvetas jumala poole, et see hoiaks tema poega*).

2.2.138. N+nom. V (De) (KL)

V = filmima (*Peeter filmis autolt, kuidas külalised saabusid*), õppima (*Peeter õppis raamatust, kuidas raadiot parandada*).

2.2.139. N+nom. V ((De) KL)

V = lugema (*Naine luges ajalehest, et vajatakse marjakorjajaid*), veerima (*Vanake veeris ajalehest, et vajatakse marjakorjajaid*).

2.2.140. N+nom. V ((De) (Dt₂) (Di) KL)

V = ahastama (*Tüdruk ahastas läbi võre, et kuhu peab ta end peitma*), teravmeelitsema (*Peeter teravmeelitses selja tagani mulle kõrva sisse, et troopikas esineb ka säärane tõbi*), ägama (*Tädi ägas, et seda olevat ta teadnud*) jne.

2.2.141. N+nom. V (De) (Dt₂) (KL)

V = piiluma (*Peeter piilus koridorinurgast, kes tuleb*), uudistama (*Peeter uudistas laua tagant, kes tuppale tuleb*), vahtima (*Mees vahtis läbi võre, kuidas auto mööda sõitis*) jne.

2.2.142. N+nom. V (Di) (KL)

V = kirjutama (*Peeter kirjutab tahvile, et mingi nad koju*),
protokollima (*Peeter protokollis, et kaebealune ei tunne meest*).

2.2.143. N+nom. V (OK)

OK V N+nom.

V = kaalutlema (*Antti kaalutles: «Kas teha nii või teisiti?»*),
mõtisklema (*Peeter mõtiskleb: «Kui nüüd Anna juhtuks tulema!»*),
mõtlemä (*Peeter mõiles: «Mis minuga lahti on?»*) jne.

2.2.144. N¹+nom. V ((De) (Dt₂) N²+part.) (OK)

OK V N¹+nom. (De) (Dt₂) (N²+part.)

V = karjuma (*Kõrtsmik karjus ükselt tüdrukut: «Miina, Miina, ae!»*),
käsutama (*Kapten käsutab komandosillalt madruseid: «Reh-
vige puri!»*), naerma (*Mihkel naerab Mardi juttu*), näägutama
(*Peeter näägutas eemalt sõpra*), parastama (*Ema parastas tütarit:
«Siin sa mul oled!»*) sajatama (*«Kogu see lugu on sinu riugas,»
sajatas Peeter läbi trellide sõpra*), tänitama (*Eit tänitas: «Katsu
et sa koju saad!»*) jne. = 2.2.151 näägutama puhul.

2.2.145. N¹+nom. V (De) (Dt₂) (N²+all.) (Di) (OK)

OK V N¹+nom. (De) (Dt₂) (N²+all.) (Di)

V = deklameerima (*Tütarlaps deklameeris poodiumilt külalistele:
«Nüüd õitsvad kodu valged ristikeinad.»*), dikteerima (*Peeter
dikteeris: «Olen tingimustega nõus.»*), raporteerima (*Korrapidaja
raporteeris ohvitserile: «Kõik on korras.»*), teadustama (*Peeter
teadustas: «Algab kontsert.»*) jne.

2.2.146. N¹+nom. V ((De) (Dt₂) (N²+all.) (Di) OK)

OK V N¹+nom. (De) (Dt₂) (N²+all.) (Di)

V = halisema (*Peeter halises voodist: «Aga mina mille eest?»*),
hõikama (*Peeter hõikas nurgast esimehe jutu vahele: «Mis te
keerutate!»*), hõiskama (*Loki hõiskab: «Isa, kuldnokad on väl-
jas!»*), hädaldama (*Eideke hädaldas: «Et see nõnda pidi mine-
ma!»*), kiljuma (*Naine kiljus talle kõrva sisse: «Ära mine!»*),
kiruma (*Ernst kirus: «Raudu tuleks need panna!»*). nurisema (*Pe-
ter nuriseb: «Toored haavad .»*), rääkima (*«Ma olen kaotanud
pileti,» rääkis Jaan ülemusele*), röögatama (*Keegi röögatas pime-
dusest: «Appi!»*), sosistama (*Toots sosistas Arnole: «Näita, kudas
on!»*), torisema (*Keegi torises: «Andke talle tappa!»*), uratama
(*Antti uratas endale nina alla: «Eks sel Jussil seda karja ole.»*)
jne.

2.2.147. N¹+nom. V (N²+kom.) (OK)

OK V N¹+nom. (N²+kom.)

V = nõustuma (*Doktor nõustub Peetriga: «Vihma enam ei tule.»*).

2.2.148. N¹+nom. V (N²+kom.) (N³+gen. ees) (OK)

OK V N¹+nom. (N²+kom.) (N³+gen. ees)

V = hooplema (*Taavet hoopleb oma kingadega: «Need on sul*

vanad, aga mul on uued.»), kiitlema (*Antti kiitles rahva ees: «Küll mul on hea hobune!»*) praalima (*Mees praalis oma rahakotiga: «Ostan te übrikud ära!»*), suurustama (*Peeter suurustas: «Ma ujun üle järve.»*) jne.

2.2.149. N¹+nom. V (N²+kom.) ((De) (Dt₂) OK)
OK V N¹+nom. (N²+kom.) (De) (Dt₂)

V = kärkima (*Kapten kärgib laua juurest: «Ants kurat!»*), lõõpima (*Taavet lõõpis naiseaga: «Mul ei ole nii häid uudiseid.»*), naljatama (*Andres naljatas Pearuga: «Üleaiamees tahaks vist rammu katsuda.»*) jne.

2.2.150. N¹+nom. V (N²+gen. ees) (OK)
OK V N¹+nom. (N²+gen. ees)

V = vabandama (*Karin vabandas külaliste ees: «Mul pole klaverisaatjat.»*).

2.2.151. N¹+nom. V ((De) (Dt₂) N²+gen. kallal) (OK)
OK V N¹+nom. (De) (Dt₂) (N²+gen. kallal)

V = norima (*Isa noris voodist poja kallal. Kindral noris läbi akna meeste kallal*), näägutama (*Peeter näägutas poisil kallal: «Küll sa oled käpard.»*, *Emä näägutas rõdult tütre kallal*), teravmeelitsema (*Peeter teravmeelitses teose kallal: «See on debiiliku kirjutatud.»*). = 2.2.144.

2.2.152. N¹+nom. V (De) (N²+gen. peale) (OK)
OK V N¹+nom. (De) (N²+gen. peale)

V = karjuma (*Jüri karjus naise peale: «Kuulsin juba!»*), muigama (*Mees muigas voodist selle jutu peale*), röökima (*Mees röökis Peetri peale laua tagant: «Käi välja!»*), urisema (*Poiss uriseb sõbra peale: «Ole vait!»*) jne. = 2.2.154 muigama puhul.

2.2.153. N¹+nom. V ((De) (Dt₂) (N²+gen. vastu v OK)
OK V N¹+nom. (De) (Dt₂) (N²+gen. vastu)

V = protest(eer)ima (*Peeter protesteeris lisaportsjoni vastu: «Aga ema!»*, *Elanikud protesteerisid lendude vastu*), vaidlema (*Jüri vaidles voodist Jaani ettepaneku vastu: «Oleme kohal, vaata ainult kaarti.»*).

2.2.154. N¹+nom. V ((De) (Dt₂) N²+gen. üle) (OK)
OK V N¹+nom. (De) (Dt₂) (N²+gen. üle)

V = ahastama (*Peeter ahastas voodist äparduse üle: «Kuhu pean ma oma silmad peitma!»*), filosofoerima (*Peeter filosofoeris elu mõtte üle*), ironiseerima (*Peeter ironiseeris künka otsast venna üle: «Sa ei jõua ju mäta otsagi ronida.»*), irvitama (*Peeter irvitas teise õnnetuse üle*), itsitama (*Laura itsitas oma mõtete üle*), juubeldama (*Peeter juubeldas võidu üle: «Küll ma olen õnnelik!»*), muhelema (*Isa muheles selle otsuse üle: «Tehke pealegi.»*), mu-

gama (Peeter muigas selle jutu üle), naljatama (Peeter naljatas oma õnnetuse üle), rõõmustama (Isa rõõmustas asja üle: «Ja vaata kui kena.»), teravmeelitsema (Peeter teravmeelitses: «Troopikas esineb ka säärane hull tõbi.»), virisema (Poiss virises toidu üle: «Liiga rasvane.») jne. = 2.2.152 muigama puhul.

2.2.155. N¹+nom. V ((De) OK)

OK V N¹+nom. (De)

V = lugema (Peeter luges ajalehest: «Müüa lehm.»), veerima (Peeter veerib plakatilt: «Tantsuõhtu.»)

2.2.156. N¹+nom. V (De) (Dt₂) (Di) (OK)

OK V N¹+nom. (De) (Dt₂) (Di)

V = lõugama (Lapsed lõugasid aiast: «Mustlane, mustlane!»), naerma («Ei tea mis hea eest,» naeris Peeter üle laua mehele vastu), nutma («Ma ei saa,» nuttis laps), ohkima («Oh jumal, jumal küll,» ohkis Juuli voodist) puhkima (Juhan puhkis: «Pane ka valmis.»), ura(h)tama («Küsi midagi muud,» uratas Ants voodist), vanduma (Peeter vandus enda ette: «Kurat!»), ägama (Tädi ägas: «Seda ma ei teadnud.») jne.

2.2.157. N¹+nom. V (Di) (OK)

OK V N¹+nom. (Di)

V = kirjutama (Peeter kirjutas tahvlile: «Minge koju!»), protokollima (Sekretär protokollis raamatusse: «Otsus võeti ühehäälselt vastu.»).

3. V N¹+nom. Koitis uus päev.

3.1. (De) (N¹+all.) V N²+nom.

V = koitma (Idast koitis uus päev, Meestele koitis vabads).

Kui esinevad mõlemad laiendid, on üks neist verbi järel.

Vrd. Idast koitis rändureile uus päev. Rändureile koitis idast uus päev.

3.2. (N¹+ad.) V N²+nom.

V = algama (Meil algas töö), hakkama (Meil hakkas lõsine töö), käima (Neil käis kibe kesaküünd).

3.3. (De) V N¹+nom.

V = liginema (Kaugelt ligines lõpetamise päev), lähenema (Kaugelt lähenesid valimised) jne.

3.4. (Di) V N¹+nom.

V = saabuma (Saabus öö, Tartusse saabus kevad).

4. V A¹+nom.

V = olema (Oli valge, Oli külm, Oli palav, Oli surmvaikne).

5. N¹+np. V

V = tulema (Vesi tuli, Lumi pole veel tulnud, Vett ei tule).

6.0. V N¹+np.

V = defileerima (Defileeris tankidiviis), leiduma (Leidub julgeid

inimesi) möllama (*Möllas torm*). olema (*Oli viimane kevadpäev, Oli viimaseid kevadpäevi*) jne.

6.1. (N¹+el.) V N²+np.

V = hargnema (*Tervitusest hargneb vestlus*), siginema (*Mõle- test siginesid arusaamad*), sugenema (*Laiskusest sugenes süve- nematust*), sündima (*Fragmentidest sündis uus teos*), tekkima (*Katketest tekkis uus teos*), tõusma (*Sädemest tõuseb leek*)

6.2. (N¹+el.) V (N²+all.) N³+np.

V = selguma (*Andmetest selgus lugejale huvide vastuolu kahe grupi vahel*).

6.3. (N²+el.) V (Di) N²+np.

V = sugenema (*Valgustlaigust sugenes ekraanile kujutis*), tek- kima (*Gaasidest tekkis ruumi uduviolet*)

6.4. (N¹+all.) V N²+np.

V = juhtuma (*Jürile juhtus äpardus*), järgnema (*Avastusele järgnesid uued olsingud*), leiduma (*Pudelile leidub ruumi*), tule- ma (*Meile tulid paremad ajad, Tuli ka paremaid aegu*). = 6.8 juhtuma puhul.

6.5. (N¹+all.) V (De) (Di) N²+np.

V = sugenema (*Ajakirjale sugenes kõikjalt keskusesse kaastöö- lisi*), tekkima (*Ajalehele tekkis provintsi kaastöölisi*).

6.6. (N¹+ad.) V N²+np.

V = ilmuma (*Kirjanikul ilmus teine romaan*), juhtuma (*Jüril juhtus äpardus*). olema (*Juhatajal oli võimalus kontrollida*), puu- duma (*Peetril puudusid andmed*), sugenema (*Rahval sugenes arvamine, et metsa ei tasu minna*), tekkima (*Meil tekkis arusa- mine, et ei tasu üritada*), valmima (*Kirjanikul valmis essee*) jne. = 6.4 juhtuma puhul; 6.9 ilmuma puhul.

6.7. (N¹+abl.) V N²+np.

V = ilmuma (*Kirjanikult ilmus teine romaan*), säilima (*Aris- toteleselt pole säilinud komöödia teoreetilist käsitlust*). = 6.8 ilmuma puhul.

6.8. (N¹+kom.) V N²+np.

V = juhtuma (*Jüriga juhtus kummalisi lugusid*), sündima (*Jüriga sündis kummalisi lugusid*) toimuma (*Jüriga toimus kum- malisi lugusid*).

6.9. (N¹+gen. ette) V N²+np.

V = kerkima (*Teadlaste ette kerkis uusi küsimusi*)

6.10. (De) V N⁺+np.

V = kõmama (*Ahtritekill kõmab saluut*), laksatama (*Jõekäärust laksatas sulpsalus*), raksatama (*Ligidusest raksatasid püssipau- gud*), säilima (*16. sajandi keskelt on säilinud jooniseid*) jne.

Kolme esimese verbi puhul on konstruktsioon *De V N+np.* ekvi-valentne konstruktsiooniga *Loc V N+np.* Vrd. *Ahtritekil kõmab saluut. Jõekäärus laksatas sulpsatus.*

6.11. (De) V (Di) N+np.

V = tilkuma (*Räästast tilgub krae vahele vett*), tõusma (*Soost tõusis põõsaste kohale udu*). = 2.1.61 *tilkuma* puhul teatud tingimustel.

6.12. (De) V (Dt) (Di) N+np.

V = ilmuma (*Köögist ilmusid lauale road, Hoidlast ilmus toru mööda köökidesse gaas*), tulema (*Kraanist ei tulnud vett*).

6.13. (De) V (Di) (Dt₂) N+np.

V = kajama (*Rõdult kajas läbi tuisu kõneleja hääl*), kostma (*Tänavalt kostis hüüatus*), kuulduma (*Koridorist kuuldub tupp samme*), kõlama (*Kõlab püssipauk*), kõmisingema (*Toast kõmisinge tige hääl*)

6.14. (Di) V N+np.

V = kerkima (*Rannikule kerkisid linnad*), sündima (*Maapinda sündis lõhe*), tekkima (*Varemetele tekkis linn*).

7.0. N+part. V

V = olema (*Vett ei ole*)

7.1. ja 7.2. N¹+part. V (N²+all. = N²+gen. jaoks)

V = jätkuma (*Raha jätkus, Klaasi jätkub tööstusele, Klaasi jätkub tööstuse jaoks*), piisama (*Raha piisas, Klaasi piisab tööstusele, Klaasi piisab tööstuse jaoks*)

7.3. N¹+part. V (N²+ad.) (N³+tr.)

V = jätkuma (*Vett jätkus, Sütt jätkub meil kaminat kütmiseks*), piisama (*Raha piisas, Raha piisas tal linnasõiduks*) Kui lauses on ainult N¹ ja N², siis paikneb N² verbi ees. Vrd. *Sütt meil jätkub. Raha tal piisas.*

8.0. V N+part.

V = heitma (*Heidab välku*), lööma (*Lõi välku*), olema (*Oli päikest*), valama (*Valas vihma*).

8.1. (De) V (Di) N+part.

V = piisutama (*Piisutas peent vihma*), piserdama (*Taevast piserdab vihma*), poetama (*Pilvist poetas rahet*), rabistama (*Aken-dele rabistas vihma*), tulema (*Pilvest tuli vihma*) jne. Kui esineb ainult Di, siis paikneb ta verbi ees.

9. V N+el. Aitab vedelemisest.

9.1. V (N¹+all.) N²+el.

V = aitama (*Aitab poisile vedelemisest*)

10. V N+all. Läheb sulale.

10.1. (N¹+nom.) V N²+all.

V = kiskuma (*Kisub tuisule, Ilm kisub vihmale*), minema (*Läheb külmale, Ilm läheb soojale*) = 12.1 minema puhul.

11.0. N+ad. V

V = koitma (*Poisil koidab*), näkkama (*Jaani näkkas*).

11.1. N¹+ad. V (N²+in.)

V = vedama (*Peetril veab, Peetril vedas kaardimängus*).

11.2. N¹+ad. V (N²+kom.)

V = vedama (*Näitlejal ei vedanud osadega*).

12. V N+tr. Läheb ehitamiseks.

12.1. (N¹+nom.) V N²+tr.

V = mieema (*Läheb tormiks, Ilm läheb sulaks*) = 10.1.

12.2. (N¹+ad.) V N²+tr.

V = minema (*Taavetil läks kõvaks tööks, Läks kakkuseks*)

13. V A+tr. Läheb pimedaks.

13.1. (N+nom.) V A+tr.

V = minema (*Läheb valgeks, Ilm läheb külmaks*), muutuma (*Muutub jahedamaks, Ilm muutub jahedamaks*)

14.0. Loc V

V = kumisema (*Kõrvus kumiseb*), pöörutama (*Südame all pööratab*), raksuma (*Liikmetes raksub*), surisema (*Peas suriseb*), virvendama (*Silmade ees virvendab*) jne. = 2.0. Vrd. *Kõrvus kumiseb. Kõrvoad kumisevad.*

14.1. Loc V (N+nom.)

V = helisema (*Igal pool heliseb miski*), kummitama (*Lossitornis kummitab*), kõmisema (*Ümberringi kõmiseb*), mulksuma (*Torus mulksub*), pistma (*Rinnus pistab*) jne.

Kahekohalised elementaarlaused

15.0. N¹+nom. V N²+nom.

V = olema (*Ühinemine on arengu tulemus, Tütar on ainus pärija, «Arvukaile» on luuletus, Linda oli lauljanna, Poeedi eesmärk oli sonetipärja kirjutamine, Noormehe nimi oli Ants*), tähendama (*L. tähendab Leningrad*). = 45.0 *olema* esimese ja teise näite puhul; 46, 275.0, 283 *olema* viienda, 46 kuuenda näite puhul. N-na võib esineda mis tahes märk või märkide kompleks.

15.1. N¹+nom. V (N²+all.) N³+nom.

V = olema (*Plasma on bioloogidele lahus*). = 45.2.

15.2. ja 15.3. N¹+nom. V (N²+abl. = N²+gen. poolest) N³+nom.

V = olema (*Mu isa oli ameli poolest aednik*).

16.0. N¹+nom. V A⁺+nom.

V = juhtuma (*Nööp oli juhtunud vaele*), olema (*Vesi on soe, Klimi tervis oli nõrk, Mees oli kaine*), püsima (*Toolid püsisid tühjad*), saama (*Laul sai ilus*), sattuma (*Nööp oli sattunud vaele*), seisma (*Kamber seisis tühi*), tulema (*Maja tuleb kahekorruseline*). = 44.0 püsima ja seisma puhul.

Vrd. 37 ja 52.0 olema teise näite puhul.

16.1. N¹+nom. V (N²+all.) A⁺+nom.

V = kuulduma (*Hääl kuuldus Peetrile tuttav*) näima (*Võõras näis peremehele jutukas*), olema (*Katsumus oli kangelasele raske, Suitsetamine ei ole tervislik*), paistma (*Peetri tulek paistis Jaanile imelik*), tulema (*Maja tuli Peetrile kallis*), tunduma (*Leid tundus Peetrile imepärane*) = 44.1 kuulduma, näima, paistma, tunduma puhul; 276.1 olema teise näite puhul.

17.0. N¹+nom. V N²+ngp.

V = ammindama (*Vastus ammindab materjali*), avastama (*Astronoom avastas asteroidi*), barrikadeerima (*Töölised barrikadeerisid bulvari*), jätma (*Pois jättis veiderdamise*), kaotama (*Jaan kaotas julguse*), katkestama (*Arst katkestas ravikuuri*), looma (*Teadlane lõi uue teooria*), lõpetama (*Tõnisson lõpetas söömise*), moodustama (*Allee moodustab tausta*), mürgitama (*Peeter mürgitas kohvi*), natsionaliseerima (*Valitsus natsionaliseeris pangad*), otsustama (*Peeter otsustas materjali vajaduse*), paljastama (*Uuri ja paljastas kuriteo*), provotseerima (*Ajaleht provotseeris väljastumise*), remontima (*Jaan remontis oma korteri*), saavutama (*Lennuk saavutas maksimaalse kiiruse*), saduldama (*Tiit saduldas hobuse*), tapma (*Peeter tappis mehe*), tegema (*Jõgi teeb järsu käänaku*), täitma (*Kolhoos täitis aastaplaani*), unustama (*Jaan unustas mineviku*), ületama (*Pakkumine ületas nõudmise*) jne. = 99.0 otsustama puhul.

17.1. N¹+nom. V N²+ngp. (Mis tahes märk)

V = pealkirjastama (*Kirjanik pealkirjastas raamatu «Terra incognita»*), saama (*Chersonesos sai nime Gallipole*).

17.2. N¹+nom. V N²+ngp. (N³+ill.)

V = ehtima (*Sultan ehtis teenijad kalliskividesse*), jaotama (*Mehed jaotavad saagi kahte ossa*), kaaluma (*Müüja kaalus jahu kotli*), kuivatama (*Peeter kuivatäs näo rätikusse*), köitma (*Meister köitis raamatu vasikanahka*), mähkima (*Õde mähkis ta pea marlisse*), pakkima (*Peeter pakkis pudeli ajalehesse*), sorteerima (*Müüja sorteeris lõekid kahte hunnikusse*) jne. = 17.67, 17.80 kuivatama, mähkima puhul; 17.80 kaaluma, pakkima puhul.

17.3. N¹+nom. V (Di) (N²+ill.) N³+ngp.

V = kaapima (*Koer kaapis liiva augu*), kaevama (*Jüri kaeväs metsa ärde maasse augu*) jne. = 17.81.

17.4. N¹+nom. V N²+ngp. (Di) (N³+ill.)

V = järjestama (*Teenija järjestas soolatoosid lauale ritta*), palmima (*Tütarlaps palmis juuksed ühte patsi*), rivistama (*Kapten rivistas sõdurid värava ette kahte viirgu*) jne. = 17.22, 17.62 palmima puhul.

17.5. N¹+nom. V N²+ngp. (N³+in.)

V = alistama (*«Norma» alistas «Kalevi» korvpallis*), lahustama (*Kokk lahustas kuubikud vees*), ületama (*Peeter ületas vastased kiiruses*) jne.

17.6. N¹+nom. V (N²+in.) N³+ngp.

V = kujundama (*Kesklinn kujundab külalises esialgse mulje*), personifitseerima (*Kirjanik personifitseeris Hamilkari kujus isiku püüde ajalugu juhtida*), tekitama (*Uus peakate tekitas inimestes kadedustunde*), äratama (*Pildid äratavad vaatajas soovi oma silmaga kõike näha*).

17.7. N¹+nom. V (N²+all.) (N³+in.) N⁴+ngp.

V = leidma (*Peeter leidis endale Jüris vastase*), sooritama (*Peeter sooritas professorile matemaatikas eksami*), tegema (*Üliõpilane tegi professorile eksami*), õiendama (*Noormees õiendas eksami*).

17.8 ja 17.9 N¹+nom. V (N²+abl. = N²+gen. käest) (N³+in.) N⁴+ngp.

V = saama (*Peeter sai õpetajalt matemaatikas kahe*).

17.10. N¹+nom. V N²+ngp. (N³+in.) (A+tr.)

V = karastama (*Tööline karastas varva õlis teraskõvaks*), leotama (*Kokk leotas saiaviilud pumas pehmeks*). = 17.79.

17.11. N¹+nom. V (N²+in.) (N³+kom.) N⁴+ngp.

V = pärima (*Peeter päris odaviskes 52.54-ga võidu*), püstitama (*Sportlane püstitas rekordi*), saama (*Mägi sai tõkkejooksus 11.5-ga neljanda koha*), saavutama (*Jaan saavutas kaugushüppes 7.50-ga esikoha*).

17.12. N¹+nom. V (N²+in.) (De) N³+ngp.

V = tundma (*Lehm tundis tulijas juba eemalt perenaise*).

17.13. N¹+nom. V N²+ngp. (N³+el.)

V = desinfitseerima (*Sanitar desinfitseeris ruumi pisikuist*), isoleerima (*Teadlased isoleerisid putukad magnetvälja mõjust*), nõrutama (*Kokk nõrutas kalad veest*), päästma (*Peeter päästis mehed hukkumisest*), vabastama (*Väeosa vabastas linna vaenlastest*), tühjendama (*Mehed tühjendavad süsta veest*), äratama (*Müra äratas Jaani unest*) jne. = 17.71, 17.102 päästma puhul.

17.14. N¹+nom. V (N²+el.) N³+ngp.

V = komplekteerima (*Staaп komplekteeris uustulnukatest ohvitser-*

konna), koostama (*Treener koostas noortest uue meeskonna*), moodustama (*Valitsus moodustas Virumaa idaosast Narva maa-konna*), sünteesima (*Rakk sünteesis monomeeridest mRNH*), toit-ma (*Mees toidab oma palgast kogu perekonna*), tuletama (*Tead-lane tuletas kogemustest seadused*) jne.

17.15. $N^1 + \text{nom. V} (N^2 + \text{all.}) \{N^3 + \text{el. v } N^4 + \text{ngp.}\}$

V = rääkima (*Rahvasuu räägib isandast imelugusid, Ajakiri räägib kaevanduste võimalikust mõjust loodusele*) jne.

17.16. $N^1 + \text{nom. V} (N^2 + \text{all.}) (N^3 + \text{el.}) N^4 + \text{ngp.}$

V = keetma (*Ema keetis lastele lihast supi*), saama (*Jaan sai Jürist endale surmavaenlase*), tegema (*Laborant tegi kasvajast preparaadi*), valmistama (*Isa valmistas pojale pudelikorkidest korkvöö*), vestma (*Taat vestis eidele halust pudrunuia*), voltima (*Olev voltis poisile paberist lennuki*) jne.

17.17. $N^1 + \text{nom. V} (\text{De}) (\text{Dt}_2) (N^2 + \text{all.}) (\text{Di}) (N^3 + \text{el.}) N^4 + \text{ngp.}$

V = kohmama (*Poiss kohmas voodist jutu sekka asjast ainult ühe lause*) lausuma (*Mees lausus tulekahjust oma arvamuse*), nohistama (*Taat nohistas eidele kõrva sisse paar sõna*), ütleva (*Juhataja ütles Jürile läbi trellide ainult ühe sõna*) jne. = 17.42.

17.18. $N^1 + \text{nom. V} (N^2 + \text{all.}) (\text{Di}) (N^3 + \text{el.}) N^4 + \text{ngp.}$

V = ehitama (*Brigaad ehitas trustile maantee serva paneelidest elamu*), kasvatama (*Aednik kasvatas endale aeda seemnest vilja-puu*), kombineerima (*Kunstnik kombineeris põrandale plaudikes-test mustri*), meisterdama (*Peeter meisterdas pojale laua juurde väikese pingi*), pätsima (*Lapsed pätsivad lauale liivast saia*), tegema (*Ema tegi lastele kannu sisse morssi*), valmistama (*Pere-naine valmistas mahlast joogi*) jne.

17.19 ja 17.20. $N^1 + \text{nom. V} (N^2 + \text{abl.} = N^2 + \text{gen. käest}) (\text{De}) \{N^3 + \text{el. v } N^4 + \text{ngp.}\}$

V = kuulma (*Mees oli teadlastelt instituudist kuulnud uuest teooriast ainult ühe lause, Mees oli teadlaste käest kuulnud uudise*).

17.21. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp.} (N^3 + \text{el.}) (\text{A} + \text{tr.})$

V = juurima (*Mehed juurisid legendiku kändudest puhtaks*), laasima (*Puuraiuja laasis kuusetüve okstest puhtaks*) rookima (*Kokk rookis kalad sisikonnast*)

17.22. $N^1 + \text{nom. V} (\text{Di}) (N^2 + \text{el.}) N^3 + \text{ngp.}$

V = formeerima (*Staaap formeeris linna vabatahtlikest partisaani-salga*), kuduma (*Ämblik koob okste vahele võrgu*), looma (*Leit-nant löi sõduritest partisaanisalga*), moodustama (*Töölised moodus-tasid igasse linna relvastatud üksused*), organiseerima (*Bolševi-kud organiseerisid Tallinna töolistest Punakaardi*), palmima

(*Neiu palmis juustest patsi*) = 17.4, 17.62 *palmima* puhul. Selles mallis on *Di* ekvivalentne *Loc-iga*. Vrd. *Staaþ formeeris linnas vabatahtlikest partisanisalga*.

17.23. N¹+nom. V (N²+all.) N³+ngp.

V = andma (*Katsetamine andis teadlastele hea tulemuse*), broneerima (*Sekretär broneeris direktorile pileti*), dikteerima (*Need faktid dikteerisid vastasele taktika*), garanteerima (*Nõukogude Liit garanteeris Austriale neutraliteedi*), hüvitama (*Peeter hüvitas sõbrale ajakulu*), kavandama (*Kongress kavandas organisatsioonile ülesanded*), keelama (*Võimud keelasid laevadele vilja mahalaadimise*), kehtestama (*Valitsus kehtestas sellele lennukitüübile müügikeelu*), püstitama (*Kongress püstitas rahvale konkreetsed ülesanded*), reetma (*Kindral reetis tagaotsijaile kuninga*), tagama (*Uued hinnad tagasid kolhoosidele rentaabli tootmise*), tegema (*Peeter tegi sõbrale väikese nalja*), tekitama (*Kantsero-geenne aine tekitab hiirele kasvaja*), tõkestama (*Puu tõkestas autole tee*) jne. = 17.50 *tekitama* puhul; 17.50, 306.0, 307.0, 309, 325, 326 *keelama* puhul; 17.66 *tegema* puhul; 17.82 *kehtestama* puhul.

17.24. N¹+nom. V N²+ngp. (N³+all.)

V = hindama (*Ametnik hindas raamatu väärtuse kümnele rublale*), jaotama (*Peeter jaotas toidu kolmele päevale*), kinnitama (*Komitee kinnitas ärasõiduaja 11. novembrile*), kulutama (*Perekond kulutas preemia ostudele*), mobiliseerima (*Partei mobiliseerib rahvahulga võitlusele*), pantima (*Mõisnik pantis maa kloostri*), planeerima (*Peeter planeeris ekskursiooni sügisele*), raiskama (*Peeter raiskas raha maiustustele*), reetma (*Kardinal reetis kuninga tagaotsijaile*) jne. = 17.59 ja 17.78 *kulutama*, *planeerima*, *raiskama* puhul; 17.78 *jaotama* puhul; 17.98 *mobiliseerima* puhul; 160.0 *kinnitama* puhul; 255 *hindama* puhul.

17.25. N¹+nom. V {N²+all. v N³+ngp.}

V = andestama (*Peeter andestas sõbrale ta süüteo*)

17.26. N¹+nom. V (N²+abl.) (N³+all.) N⁴+ngp.

V = haarama (*Tuumad haaravad gaasiatomeilt endale elektrone*), rekvireerima (*Väesalk rekvireeris eraomanikult endale auto*), saavutama (*Kolhoos saavutas ministriumilt endale õiguse*) jne.

17.27. N¹+nom. V N²+ngp. ((N³+abl.) N⁴+all.)

V = koondama (*Esimees koondas oma mõtted kõrvalistelt asjalt olulisele küsimusele*).

**17.28 ja 17.29 N¹+nom. V (N²+abl. = N²+gen. käest)
N³+ngp. (N⁴+all. = N⁴+gen. kätte)**

V = haarama (*Kindralid haarasid valitsuselt võimu enda kätte*), võtma (*Noormees võtab tütarlapse käest tikku endale*)

17.30 ja 17.31. N¹+nom. V (N²+abl. = N²+gen. käest)
(N³+all.) (N⁴+tr.) N⁶+ngp.

V = saada (*Võitja sai žüriilt endale preemiaks raamatu*).

17.32 ja 17.33. N¹+nom. V (N²+all.) (De) (N³+abl. =
N³+gen. käest) N⁴+ngp.

V = hankima (*Peeter hankis endale pealinnast sõbralt uue albumi*), laenama (*Poiss laenas lugemislauast raamatu*), nõudma (*Mees nõudis endale kõrvallauast menüü*), ostma (*Peeter ostis tütrele Tallinnast raamatu*), paluma (*Köögitüdruk palus perenaiselt lõpparve*), saada (*Ühing sai endale valitsuselt raske ülesande*) jne.

17.34 ja 17.35. N¹+nom. V (N²+all.) (Di) (De) (N³+abl. =
N³+gen. käest) N⁴+ngp.

V = tellima (*Peeter tellis isale maale postkontorist ametnikult ajakirja*), tooma (*Teener tõi kaptenile linnast teate*).

17.36 ja 17.37. N¹+nom. V (N²+all.) (N³+abl. = N³+gen.
käest) (Di) N⁴+ngp.

V = hankima (*Kunstnik hankis endale tuttavalt mereranda suvila*), ostma (*Andres ostis mõisnikult talukoha*) üürima (*Kirjanik üüris linnaserva väikese toa*) jne.

17.38. N¹+nom. V (N²+all.) N³+ngp. (N⁴+tr.)

V = hautama (*Perenaine hautas meile kalafilee pudruks*) jne.

17.39. N¹+nom. V (N²+all.) N³+ngp. (A+tr.)

V = kütma (*Sulane küttis külalistele sauna kuumaks*).

17.40. N¹+nom. V (N²+all.) N³+ngp. (De) (A+tr.)

V = hautama (*Perenaine hautas kalafilee pehmeks*), küpsetama (*Perenaine küpsetas saia pealt helepruuniks*), praadima (*Kokk praeb külalisele kala mõlemalt poolt pruuniks*) jne.

17.41. N¹+nom. V (N²+kom.) (N³+all.) N⁴+ngp.

V = kaotama (*Austria kaotas selle sõjaga Preisile Sileesia*).

17.42. N¹+nom. V (De) (Dt₂) (N²+all.) (Di) (N³+gen. koh-
ta) N⁴+ngp.

V = kohmama (*Poiss kohmas voodist jutu sekka asja kohta ainult ühe lause*), lausuma (*Külaline lausus kõnetoolist ettepaneku kohta ainult ühe lause*), nohistama (*Taat nohistas eidele töö kohta paar sõna*), ütleva (*Juhataja ütles Jürile ainult ühe sõna*) jne. = 17.17

17.43. N¹+nom. V (De) (Dt₂) (N²+all.) (N³+gen. peale)
N⁴+ngp.

V = kostma (*Süüdlane ei kostnud meile selle küsimuse peale sõnagi*), vastama (*Jaan vastas mulle selle küsimuse peale ainult ühe sõna*) = 17.48.

17.44 N¹+nom. V (N²+all.) (De) N³+ngp.

V = leidma (*Sõber leidis meile külast teejuhi*), murdma (*Peeter murdis tüdrukule peenralt õie*), otsima (*Peeter otsis pojale sahtlist pliitsi*), püüdma (*Kalur püüdis järvest suure kala*) varuma (*Kolhoos varus endale luhasid heina*) jne.

17.45. N¹+nom. V (N²+all.) (Di) (De) N³+ngp.

V = kutsuma (*Peeter kutsus Jürile linnast arsti*), tooma (*Teener tõi külalisele tuppja restoranist hommikusöögi*) jne.

17.46. N¹+nom. V (De) (Di) (N²+all.) N³+ngp.

V = teatama (*Isa teatas Tallinnast Tartusse pojale oma aadressi*), telegrafeerima (*Saadik telegrafeeris Londonist ministrile ärasõidu kuupäeva*) jne.

17.47. N¹+nom. V (De) (Dt₂) (N²+all.) (Di) N³+ngp.

V = avaldama (*Tüdruk avaldas voodist sõbratarile oma saladuse*), defineerima (*Professor defineeris kõnetoolist kuulajaile iga mõiste*) häälutama (*Poiss häälutas õpetajale uue sõna*) loetlema (*Mees loetles ametnikule kõrva sisse oma ametid*), nimetama (*Ettekandja nimetas külalistele oma nime*), pidama (*President pidas kollektsionääridele kõne*), pöörutama (*Peeter pöörutas mikrofoniga vänge vandesõna*), ütleva (*Peeter ütles Jaanile kõrva sisse oma nime*) jne.

17.48. N¹+nom. V (De) (Dt₂) (N²+all.) N³+ngp.

V = kostma (*Süüdlane ei kostnud sellele küsimusele sõnagi*), tegema (*Eedi tegi ükselt tütarlapsele kummarduse*), vastama (*Jaan vastas sellele küsimusele ainult ühe sõna*) = 17.43 kostma, vastama puhul.

17.49. N¹+nom. V (N²+all.) (Di) N³+ngp.

V = istutama (*Peeter istutas endale mäe servale aia*), katma (*Perenaine kattis külalistele aeda laua*), kaevama (*Mees kaevas metsaserva kraavi*), püstitama (*Trust püstitas instituudile Krimmi raadioteleskoobi*), tagastama (*Peeter tagastas sekretärile paberid*), uuristama (*Jaan uuristas mäekülge koopa*) jne.

17.50. N¹+nom. V (N²+ad.) N³+ngp.

V = keelama (*Võimud keelasid laevadel vilja mahalaadimise*), tekitama (*Kaniserogeenne aine tekitab hiirel vähkkasvaja*). = 17.23 tekitama puhul; 17.23, 306.0, 307.0, 309, 325, 326 keelama puhul.

17.51. N¹+nom. V (N²+abl.) N³+ngp.

V = peletama (*Hirm peletas poisilt une*), riisuma (*Vaidlused riisusid osavõtjatelt kogu vaba aja*) röövima (*Vankrirataste kriiksumine röövib mehelt une*) jne.

17.52 ja 17.53. $N^1 + \text{nom. V } (N^2 + \text{abl.} = N^2 + \text{gen. käest})$
 $N^3 + \text{ngp.}$

V = anastama (*Mõisnikud anastasid talupoegadelt maa*), konfiskeerima (*Valitsus konfiskeeris mõisnike käest maa*), riisuma (*Mõisnikud riisusid talupoegadelt maa*), saama (*Milla sai vabrikandilt lapse*), vallutama (*Naabrid vallutasid mehhiklastelt kõrbe*) jne. = 17.66 saama puhul.

17.54 ja 17.55. $N^1 + \text{nom. V } (N^2 + \text{abl.} = N^2 + \text{gen. käest})$
 $(N^3 + \text{gen. eest}) N^4 + \text{ngp.}$

V = saama (*Aspirant sai nõukogult uurimuse eest kandidaadikraadi*), võtma (*Büroo võttis kliendilt teenuse eest korraliku tasu*).

17.56 ja 17.57. $N^1 + \text{nom. V (De)} (N^2 + \text{abl.} = N^2 + \text{gen. käest})$
 $N^3 + \text{ngp.}$

V = omandama (*Poiss omandas koolist õpetajalt oma teadmised*), saama (*Peeter sai Tallinnast sõbra käest kirja*).

17.58. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. (De)} (N^3 + \text{abl.})$

V = tabama (*Valvurid tabasid põgeniku poest varguselt*).

17.59. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. (N}^3 + \text{tr.)}$

V = jahvatama (*Veski jahvatas massi jahuks*), jaotama (*Mehed jaotavad kaasavara kaheks osaks*), kulutama (*Perekond kulutas preemia ostudeks*), maskeerima (*Tüdruk maskeeris end poisiks*), planeerima (*Peeter planeeris ekskursiooni sügiseks*), põletama (*Nad põletavad põlevkivi tuhaks*), raiskama (*Peeter raiskas raha maiustusteks*), realiseerima (*Kaupmees realiseeris kauba rahaks*), reorganiseerima (*Valitsus reorganiseeris laboratooriumi instituudi*), sulatama (*Peeter sulatas jää veeks*), üldistama (*Teadlane üldistas vaatlusandmed teooriaks*) jne. = 17.24, 17.78 kulutama, planeerima, raiskama puhul; 151.0 jahvatama, üldistama puhul.

17.60. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. (N}^3 + \text{tr. ja N}^4 + \text{tr.)}$

V = lagundama (*Aine lagundab metalli elavhõbedaks ja soolaks*), lõhestama (*Ühiskonna areng lõhestas rahva kodanlasteks ja aadliks*) jne.

17.61. $N^1 + \text{nom. V (De)} N^2 + \text{ngp. (N}^3 + \text{tr.)}$

V = abstraheerima (*Teadlane abstraheeris objektist omaduse iseiseisvaks mõisteks*)

17.62. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. (Di)} (N^3 + \text{tr.})$

V = kivistama (*Nõid kivistas õed jõe kaldale sammasteks*), palmima (*Neiu palmis juuksed kuklasse patsiks*) jne. = 17.4, 17.22 palmima puhul.

17.63. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. (A} + \text{tr.)}$

V = hakkima (*Peeter hakkis seemed peeneks*), riisuma (*Rahvahulk riisus viljalao tühjaks*), rüüstama (*Rahvas rüüstas poe*) jne.

17.64. N¹+nom. V N²+ngp. (A¹+tr. ja A²+tr.)

V = liigitama (*Autor liigitab emotsioonid positiivseteks ja negatiivseteks*), rühmitama (*Kriitik rühmitas tegelased headeks ja halbadeks*) jne.

17.65. N¹+nom. V N²+ngp. (De) (A+tr.)

V = kriimustama (*Tüdruk kriimustas käe pöidla juurest veriseks*), loputama (*Peeter loputas käed puhtaks*), minkima (*Tüdruk minkis paled punaseks*), pesema (*Peeter pesi näo puhtaks*), pussitama (*Röövel pussitas teekäija surnuks*), tolmutama (*Mees tolmutas plaadi halliks*), varjutama (*Pilved varjutavad inimesed halliks*), värvima (*Oroi värvis oma juuksed tumedamaks*) jne.

17.66. N¹+nom. V (N²+kom.) N³+ngp.

V = saama (*Milla sai vabrikandiga lapse*), tegema (*Peeter tegi sõbraga väikese nalja*), õiendama (*Jaan õiendas Jüriga äriasjad*) jne. = 17.52, 17.53 saama puhul; 17.23 tegema puhul.

17.67. N¹+nom. V N²+ngp. (N³+kom.)

V = dateerima (*Autor dateeris artikli eilse kuupäevaga*), illumineerima (*Perenaine illumineeris aia laternatega*), kuivatama (*Peeter kuivatas näo rätikuga*), maksustama (*Valitsus maksustas pangad kõrge maksuga*), mähkima (*Õde mähkis ta pea marliga*), naitma (*Isa naitis poja sõbra tütreaga*), relvastama (*Valitsus relvastas töölised vintpüssidega*), vürtsitama (*Kokk vürtsitas kalad pipraga*) jne. = 17.2, 17.80 kuivatama, mähkima puhul.

17.68. N¹+nom. V N²+ngp. (N³+kom.) (N⁴+gen. vastu)

V = vaktsineerima (*Arst vaktsineeris koera elusvaktsiiniga marutaudi vastu*).

17.69. N¹+nom. V N²+np.+pl. (N²+kom.) (Di) (Modi₁)

V = niduma (*Jaan nidus vitsad niitega lati juurde kokku*), siduma (*Peeter sidus mehe käed seljale*)

17.70. N¹+nom. V N²+ngp. (N³+gen. alla)

V = matma (*Rändluided matsid linna enda alla*).

17.71. N¹+nom. V N²+ngp. (N³+gen. eest)

V = katma (*Päikesevari kattis mehe ülakeha vaatajate pilkude eest*), ohverdama (*Sõdur ohverdas oma elu isamaa eest*), päästma (*Taavet päästis oma kraami hävimise eest*), sulgema (*Lill sulges õiekorvi vihma eest*) = 17.13, 17.102 päästma puhul.

17.72. N¹+nom. V N²+ngp. (N³+gen. eest) (Di)

V = peitma (*Tüdruk peitis saiapätsi vihma eest kaenla alla*).

17.73. N¹+nom. V N²+ngp. (N³+gen. ette)

V = rakendama (*Mees rakendas hobuse vankri ette*).

17.74. $N^1 + \text{nom. V } (N^2 + \text{gen. jaoks}) N^3 + \text{ngp.}$

V = kaotama (*Tegelikkus kaotas tema jaoks tähtsuse*), minetama (*Harjutused minetasid tema jaoks oma mõtte*) jne.

17.75. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. (De) (Di) } (N^3 + \text{gen. järele})$

V = kutsuma (*Direktor kutsus sekretäri eesruumist kabinetti dokumendi järele*), sirutama (*Haige sirutas käe voodist sahtlisse prillide järele*).

17.76. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. } (N^3 + \text{gen. kätte})$

V = saama (*Direktor sai sõnajärje enda kätte*), võtma (*Direktor võtab jutujärje enda kätte*).

17.77. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. (läbi } N^3 + \text{gen.) (Di)}$

V = kurnama (*Perenaine kurnas leeme läbi sõela kaussi*).

17.78. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. } (N^3 + \text{gen. peale})$

V = jaotama (*Peeter jaotab toidu kolme päeva peale*), kulutama (*Poiss kulutas raha pileтите peale*), planeerima (*Peeter planeeris ekskursiooni sügise peale*), raiskama (*Laps raiskas raha maiustuste peale*) = 17.24, 17.59 kulutama, planeerima, raiskama puhul; 17.24 jaotama puhul.

17.79. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. } (N^3 + \text{gen. sees}) (A + \text{tr.})$

V = karastama (*Tööline karastas varva õli sees teraskõvaks*), leotama (*Kokk leotas saiaviilud vee sees pehmeks*) = 17.10.

17.80. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. } (N^3 + \text{gen. sisse})$

V = kaaluma (*Müüja kaalus jahu koti sisse*), kuivatama (*Peeter kuivatas näo rätiku sisse*), mähkima (*Ode mähkis mehe pea marli sisse*), pakkima (*Peeter pakkis heeringad ajalehe sisse*) = 17.2, 17.67 kuivatama, mähkima puhul; 17.2 kaaluma, pakkima puhul.

17.81. $N^1 + \text{nom. V (Di) } (N^2 + \text{gen. sisse}) N^3 + \text{ngp.}$

V = kaapima (*Koer kaapis aia äärde liiva sisse augu*), kaevama (*Jüri kaevas melsa äärde maa sisse augu*) jne. = 17.3.

17.82. $N^1 + \text{nom. V } (N^2 + \text{gen. suhtes}) N^3 + \text{ngp.}$

V = kehtestama (*Valitsus kehtestas selle lennukitüübi suhtes stardikeelu*) = 17.23.

17.83 ja 17.84. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. } (N^3 + \text{gen.} + \text{pl. vahel})$
 $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. } (N^4 + \text{gen. ja } N^5 + \text{gen. vahel})$

V = jagama (*Vürst jagas oma aja intriigide ja hasartmängude vahel*), jaotama (*Õpetaja jaotas ülesanded poiste vahel*) killustama (*Ümberpaigutused killustasid kollektiivi asutuste vahel*)

17.85. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. } (N^3 + \text{gen. vastu})$

V = haarama (*Linnakodanikud haarasid relvad sissetungijate vastu*), kindlustama (*Peremees kindlustas maja tulekahju vastu*).

17.86 ja 17.87. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. } (N^3 + \text{gen. vastu} = \text{vastu } N^3 + \text{part.})$

V = kustutama (*Mees kustutas sigareti vastu aknalauda*), purustama (*Mees purustas kibu vastu ust*), vigastama (*Kajakas vigastas tiiva traadi vastu*)

17.88. $N^1 + \text{nom. V } \{N^2 + \text{ngp. v Loc}\}$

V = parkima (*Me parkisime auto väljakul*)

17.89. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. (De)}$

V = blokeerima (*Vaenlane blokeeris kindluse mere poolt*), importima (*Soome impordib nafta Nõukogude Liidust*), vabastama (*Politseiülem vabastas mehe vanglast*), vallandama (*Direktor vallandas noormehe toimetusest*) jne.

17.90. $N^1 + \text{nom. V (De) } N^2 + \text{ngp.}$

V = eemaldama (*Peeter eemaldas ahju kõrvalt parkett-taholid*), kõrvaldama (*Kassiir kõrvaldas pangast ohvitseride palga*), lakkuma (*Siil lakkus taldrikult piima*), leidma (*Peeter leidis tänavalt rahakoti*), valima (*Nõukogu valis enda hulgast esimehe*) jne.

17.91. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. (De) (Di)}$

V = evakueerima (*Valitsus evakueeris tsiviilisikud ranna lähedusest sisemaale*), haarama (*Sulane haaras koti ukse tagant öla peale*), koristama (*Peeter koristab oma asjad laualt sahtlisse*), pagendama (*Reformatsioon pagendas mungad Tallinnast Saksamaale*), võtma (*Külaline võttis kala liuvalt taldrikule*) jne.

17.92. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. ((De) Di)}$

V = hälvitama (*Insener hälvitas kujutise vasakult paremale*), istutama (*Laps istutas lille kastist peenrale*), sugema (*Mees suges juuksed eest tahapoole*) jne.

17.93. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. (De) (Dt}_2\text{) (Di)}$

V = pillama (*Peeter pillas tangid käest põrandale*), tõstma (*Peeter tõstis kohvri võrgust pingile*).

17.94. $N^1 + \text{nom. V (De) (Dt}_2\text{) (Di) } N^2 + \text{ngp.}$

V = lennutama (*Kõrtsmik lennutas leti tagant saali ühe kura-di*), poetama (*Peeter poetas omalt poolt kõnelusse sõnakese*)

17.95. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. (Di)}$

V = aheldama (*Zeus aheldas Prometheuse kalju külge*), fikseerima (*Aparaat fikseerib vererõhu paberile*), jäädvustama (*Rändurid jäädvustavad oma vaatlused päevikutesse*), langetama (*Naine langetas pea mehe rinnale*), paigaldama (*Puusepp paigaldas kaared lae alla*), soolama (*Peeter soolas kalad tünni*), talletama (*Kirjanik talletab märkmed koolivihikutesse*), uputama (*Vaenlane uputas laevad jõesuudmesse*) jne.

17.96. N¹+nom. V (Di) N²+ngp.

V = asutama (*Keeleleadlased asutasid Tartu ülikooli juurde Emakeele Seltsi*), avama (*Ministeerium avas Haapsalus uue kooli*), läitma (*Preester läitis altarile tule*), süütama (*Peeter süütas koldesse tule*) jne.

17.97. N¹+nom. V¹ (V²+da) N²+ngp.

V¹ = laskma (*Mängutoos laskis tulla toreda valsi*).

17.98. N¹+nom. V¹ N²+ngp. (V²+ma)

V¹ = mobiliseerima (*Partei mobiliseeris oma liikmed ehitusest osa võima*), sugema (*Peeter soeb juuksed läikima*), suigutama (*Laul suigutas lapse magama*), süütama (*Peeter süütab lambi põlema*). = 17.24 mobiliseerima puhul.

17.99. N¹+nom. V¹ N²+ngp. (De) (N³+ill.) (V²+ma)

V¹ = mobiliseerima (*Riik mobiliseerib noormehed tööpinkide tagant armeesse kodumaad kaitsma*).

17.100. N¹+nom. V¹ N²+ngp. (De) (Di) (V²+ma)

V¹ = kutsuma (*Peeter kutsus sekretäri eesruumist kabinetti aru andma*), küünitama (*Haige küünitas käe voodist sahtlisse raamatut võtma*), sirutama (*Mees sirutas laua tagant käe sahtlisse prille võtma*)

17.101. N¹+nom. V¹ (Di) N²+ngp. (V²+ma)

V¹ = püstitama (*Kreeklased püstitasid Delphisse mälestussamba võitu märgitsemaks*).

17.102. N¹+nom. V¹ N²+ngp. (V²+mast)

V¹ = päästma (*Peeter päästis mehed hukkamast*) = 17.13, 17.71.

18. N¹+nom. V N²+np.+pl.

V = ristitama (*Naine ristitas käed*)

19. N¹+nom. ja N²+nom. V N³+np.+pl. Saima ja Orvi vahetasid kleidid. Vt. 166.2.

20. N¹+nom. V N²+gen. See männitukk on meie:

20.1. N¹+nom. V N²+gen. (oma)

V = olema (*See männitukk on meie oma*)

21.0. N¹+nom. V N²+part.

V = armastama (*Rahvad armastavad rahu*), arvestama (*Uurija arvestab kliimat*), austama (*Inimesed austasid juhatajat*), diskrimineerima (*Valged diskrimineerivad indiaanlasi*), harrastama (*Peeter harrastab sporti*), igatsema (*Geograaf igatseb avastusi*), ironiseerima (*Komöödia ironiseerib väikekodanlust*), isuma (*Põhjatihane isub rasva*), janunema (*Näitleja janunes kuulsust*), jätkama (*Jaan jätkas õppimist*), kaapama (*Poiss kaapas jalga*), kaelustama (*Ema kaelustab lapsi*), kahetsema (*Peeter kahetseb oma tegu*), kandma (*Jaan kandis eesrindlase märki*) kannatama

(*Peeter ei kannata sugulasi*), kiiksumata (*Poiss kiiksumas ust*), kinnitama (*Faktid kinnitavad professori arvamust*), kõlgutama (*Mirjam kõlgutas jalgu*), lagistama (*Plika lagistas naeru*), lootma (*Poiss lootis edu*), mõistma (*Arno mõistis rehkendust, Peeter mõistis näitleja rahutust*), nõudma (*Probleem nõuab lahendust, Romaani kirjutamine nõuab andekust*), ootama (*Sõdurid ootasid pealetungi*), pahandama (*Külaline pahandas perenaist*), parodeerima (*Teos parodeerib detektiivromaane*), puutumata (*Kasakate-salgad ei puutunud kedagi*), patsutama (*Peeter patsutas taskut*), põlgama (*Rahvas põlgas kaupmeest*), püüdma (*Kass püüab kera*), sallima (*Siinne inimene sallib turiste*), sorima (*Tüdruk sorib kirju*), suruma (*Mihkel surus nappu*), teadma (*Peeter teadis arslinime*), tundma (*Ma tunnen teid*), tähistama (*Puude read tähistavad raja kulgu*), umbusaldama (*Inimesed umbusaldasid fotoaparaati*), uskuma (*Jaan uskus muinasjuttu*), uuristama (*Laps uuristas nina*), vajama (*Talent vajab teadmisi*), vajutama (*Poiss vajutas nappu*), valdama (*Peeter valdab saksa keelt*), valvama (*Arhitekt valvab plaani realiseerimist*), vihkama (*Peeter vihkas Mikklit*), vältima (*Meister vältis inseneri*), väärima (*Raamat vääris auhinda*), ärritama (*Mees ärritas koera*), ülistama (*Peeter ülistab loodust*) jne. = 26.0 sorima puhul; 33.0 lootma puhul; 33.0, 82.0 patsutama, suruma, vajutama puhul; 52.0 arvestama, kiiksumata puhul; 67.0, 99.0 valvama puhul; 67.0 igatsema, isuma, janunema puhul; 99.0 ironiseerima puhul; 275.0 lagistama, mõistma esimese näite puhul; 280 nõudma teise näite puhul.

21.1. N¹+nom. V (N²+in.) N³+part.

V = hindama (*Peeter hindas sõbras töökust*), järgima (*Jüri järgis selles asjas Jaani nõuandeid*), kehastama (*Skulptor kehastas oma kujudes üldnimlikke mõisteid*), usaldama (*Kristjan usaldas rahaasjades inimesi*), äratama (*Jüri äratas teistes kaas-tunnet*) jne. = 21.50 hindama, äratama puhul.

21.2. N¹+nom. V N²+part. (N³+in.)

V = abistama (*Sõber abistas Jaani matemaatikas, Vald abistas naist elatise hankimises*), aitama (*Peeter aitas sõpra vene keeles, Peeter aitas sõpra kodustes töödes*), jäljendama (*Poiss jäljendas isa*), kahtlustama (*Politsei kahtlustas leidurit kuriteos*), toetama (*Naine toetas meest tema ettevõttes*), usaldama (*Naine usaldas Lead selles küsimuses*) jne. = 21.26, 21.51 abistama teise näite, aitama teise näite puhul.

21.3. N¹+nom. V (De) (Dt₂) N²+part. (N³+in.)

V = konsulteerima (*Professor konsulteeris assistenti selles küsimuses*), süüdistama (*Preestrid süüdistasid filosoofi jumalateotuses*) jne.

21.4. N¹+nom. V (N²+el.) N³+part.

V = aimama (*Mees aimas tulija näoilme paha*), kogema (*Peeter koges eelnenust suurt masendustunnet*), taipama (*Mees taipas*

näoilimest vastase kavalust), tegema (Moor tegi tühjast asjast kära) jne.

21.5. N¹+nom. V N²+part. (N³+el.)

V = alustama (Uuri ja alustas aretustööd sobivatest isenditest), raputama (Jüri raputas Jaani õlgadest), tundma (Jaak tundis Türgimaad haaremilugudest) = 21.35 alustama puhul.

21.6 ja 21.7. N¹+nom. V (N²+all. = N²+gen. jaoks) (N³+el.) N⁴+part.

V = haistma (Pank haistab endale ettevõttest kasu), saama (Tehas sai ettevõttest kasumil).

21.8. N¹+nom. V (De) (N²+el.) N³+part.

V = kõmmutama (Sõdur kõmmutas künka tagant kahurist tanke), põmmutama (Sõdur põmmutas kahurist tanke), tabama (Sõdurid tabasid mäenõlvalt miinipildujast vastase staapi).

21.9. N¹+nom. V (De) (Dt₂) N²+part. (N³+el.)

V = informeerima (Peeter informeeris Tallinnast juhtkonda uutest otsustest)

21.10. N¹+nom. V (N²+all.) N³+part.

V = asendama (Kuulmine asendab neile olendeile nägemismeelt), näitama (Professor näitas külalistele laboratooriumi), rakendama (Teadlane rakendas sellele seosele uut meetodit), reklaamima (Tehas reklaamib oma tooteid), sünnitama (Katse läbi viimine ei sünnitanud Peetrile raskusi), tekitama (Külaline tekitas pererahvale tüli. Üle jõe ujumine ei tekitanud Peetrile raskust), tutvustama (Stend tutvustab külalistele tehase saavutusi), tähendama (Paar sammu tähendab haigele tõsist raskust; Tööst ilmajäämine tähendas meile eluasemest ilmajäämist), õpetama (Isa õpetab pojale matemaatikat) jne. = 21.25 asendama puhul; 21.25, 21.61 rakendama puhul; 213.0, 221.0 tutvustama puhul; 279.1 sünnitama, tekitama teise näite puhul; 285.1 tähendama teise näite puhul.

21.11. N¹+nom. V N²+part. (N³+all.)

V = eelistama (Vanaisa eelistas hoonukest Karli tervele Arnole), esitlema (Krahv esitles noormeest kuningale), ilmutama (Valge daam ilmutas end öövahile)

21.12. N¹+nom. V (N²+all.) (N³+abl.) N⁴+part.

V = meenutama (Kreem meenutas Peetrile lõhnalt maasikaseepi). = 21.18.

21.13. N¹+nom. V (N²+abl.) (N³+all.) N⁴+part.

V = lootma (Peeter lootis ametnikult endale teateid), nõudma (Demonstratsioon nõudis valitsuselt töölstele tööd), soovima (Tüdruk soovis Peetrilt endale last), vajama (Peeter vajab direktorilt avaldusele allkirja) jne. = 21.17

- 21.14. N¹+nom. V (De) (Dt₂) (N²+abl.) (N³+all.) N⁴+part.
V = anuma (*Naine anus pojalt endale toetust*), manguma (*Poiss mangus kontorist ametnikelt endale vastutulelikkust*) jne.
- 21.15. N¹+nom. V (N²+all.) (N³+tr.) N⁴+part.
V = serveerima (*Perenaine serveeris külalistele eelroaks võileibu*).
- 21.16. N¹+nom. V (N²+all.) (N³+kom.) N⁴+part.
V = teenima (*Mees tennis perele puulõikusega ülalpidamist*).
- 21.17. N¹+nom. V (N²+gen. käest) (N³+all.) N⁴+part.
V = lootma (*Peeter lootis ametniku käest endale teateid*), nõudma (*Demonstratsioon nõudis valitsuse käest töölistele tööd*), soovima (*Tüdruk soovis Peetri käest endale last*), vajama (*Peeter vajab direktori käest avaldusele allkirja*) jne. = 21.13.
- 21.18. N¹+nom. V (N²+all.) (N³+gen. poolest) N⁴+part.
V = meenutama (*Tähed meenutasid talle vormi poolest gooti kirja*) = 21.12.
- 21.19. N¹+nom. V (De) (Dt₂) (N²+all.) N³+part. (N⁴+kom.)
V = argumenteerima (*Kõneleja argumenteerib kõnetoolist oma väidet väidetega uurimistulemustele*), motiveerima (*Peeter motiveeris kuulajaile oma otsust sooviga erapooletuks jääda*), õigustama (*Peeter õigustab oma tegu vajadustega*).
- 21.20. N¹+nom. V (De) (N²+all.) (Di) N³+part.
V = igatsema (*Linda igatseb endale autot*), soovima (*Haige soovib kodunt endale öökapiile vaasi*), tahtma (*Arno tahtis endale uut sullepead*).
- 21.21. N¹+nom. V (De) (Dt₂) (N²+all.) (Di) N³+part.
V = ajama (*Jüri ajas autokastist naistele lori*), jagama (*Proua jagas pakkijatele käske*), kaebama (*Taat kaebas voodist arstile valusid*), kiitma (*Jüri kiitis vanemaile lapse nime*), kurtma (*Tütar kurtis läbi silmavee emale oma õnnetust*), puhuma (*Valour puhub tornist iga ilmakaare suunas pasunat*) jne.
- 21.22. N¹+nom. V (De) (Dt₂) (N²+all.) N³+part.
V = hõõritama (*Naine hõõritas ukse pealt meestele puusi*), näitama (*Teener näitas trepilt meestele teed*), raputama (*Tütarlaps raputas poisile pead*), valgustama (*Peremees valgustas trepilt koridori*), välgutama (*Neeger välgutab küsitulejale hammasterida*) jne. Vrd. 21.72 hõõritama puhul.
- 21.23. N¹+nom. V (De) (Dt₂) N²+part. (N³+all.)
V = ergutama (*Peeter ergutas pukist hobust jooksule*), manitsema (*Taavet manitses naisi meeleparandusele*), sundima (*Mees sundis hobust kiiremale käigule*), õhutama (*Jaan õhutas Peetrit tööle*). = 21.83.

21.24. N¹+nom. V (N²+all.) (Di) N³+part.

V = vajama (*Jüri vajab endale töökotta abilist*).

21.25. N¹+nom. V (N²+ad.) N³+part.

V = asendama (*Kuulmine asendab neil olenditel nägemismeelt*), harjutama (*Peeter harjutas viiulil heliredelit*), katsetama (*Okupandid katsetasid vangidel tsüklongaasi*), kontrollima (*Arst kontrollis koertel preparaati*), lubama (*Haav ei luba mul pingutust*), proovima (*Timukas proovis vangidel oma osavust*) rakendama (*Nad rakendasid loomadel kunstlikku valikut*), segama (*See seletus ei seganud ajakirjandusel kära tõstmist*), takistama (*Vihm takistas inimestel tee jätkamist*) jne. 21.10 asendama puhul; 21.52 katsetama, kontrollima, proovima puhul 21.10, 21.61 rakendama puhul; 275.1, 275.5 lubama puhul; 325, 326 segama, takistama puhul.

21.26. N¹+nom. V N²+part. (N³+ad.)

V = abistama (*Vald abistas naist elatise hankimisel*), aitama (*Peeter aitas sõpra töö kirjutamisel*), märkama (*Kunstnik oli seda ilmet märganud suurnikel*), segama (*Laps segab taati vanade aegade meenutamisel*), täheldama (*Kunstnik täheldas seda joont talumeestel*) jne. = 21.2, 21.51 abistama, aitama puhul; 21.51 märkama, segama, täheldama puhul.

21.27. N¹+nom. V (N²+abl.) N³+part.

V = eeldama (*Taktitunne eeldab meilt teise inimese mõistmist*), kohtama (*Jaani plaan kohtas kaaslastelt vastuseisu*), küsima (*Õpetaja küsis Peetrilt matemaatikat*), leidma (*Ettepanek leidis juhatuselt tunnustust*), nõudma (*Söötmine nõudis talitajalt täpsust*), ootama (*Veera ootas mehelt tegusid*) taotlema (*Majarahvas taotleb elamutevalitsuselt remonti*) jne. = 21.55 küsima puhul; 21.58 kohtama, leidma, ootama puhul.

21.28. N¹+nom. V (N²+abl.) (N³+gen. eest) N⁴+part.

V = nõudma (*Peeter nõudis mehelt töö eest toitu*) jne. = 21.42.

21.29. N¹+nom. V (De) (N²+abl.) N³+part.

V = ihkama (*Peeter ihkas Tallinnast sõbralt kirja*), ootama (*Siimon ootas advokaadilt vastust*). = 21.56.

21.30. N¹+nom. V (De) (Dt₂) (N²+abl.) N³+part.

V = küsima (*Peeter küsis läbi luugiava külaliselt tema soovi*), pärima (*Kelner päris külaliselt tema soovi*). = 21.57

21.31. N¹+nom. V N²+part. (N³+ess.)

V = alustama (*Peeter alustas tööd lukksepana*).

21.32. N¹+nom. V N²+part. (N³+tr.)

V = kiitma (*Jaan kiidab Mihklit tubliks meheks*), pruukima (*Mehed pruukisid viina elumõnu tõstmiseks*), siunama (*Peeter siunas ennast harakaks*), vajama (*Peeter vajab binoklit looduse vaatle-*

miseks), ülistama (*Maoorid ülistavad nende lapsi maailma rajajateks*) jne.

21.33. N¹+nom. V N²+part. (A+tr.)

V = kiitma (*Meister kiidab kingseppa kõige paremaks*), siunama (*Peeter siunab sõpra rumalaks*).

21.34. N¹+nom. V (De) (Di) N²+part. (N³+tr.)

V = otsima (*Krahv otsis kõikjalt kaardiväkke julgeid mehi musketärideks*).

21.35. N¹+nom. V N²+part. (N³+kom.)

V = alustama (*Uurija alustas aretustööd sobivate isenditega*, *Mees alustas juttu kõhatusega*), kostitama (*Peremees kostitas külalist konjakiga*), petma (*Naine petab meest armukesega*), toitma (*Linnud toidavad poegi sääskedega*), tähistama (*Kaubasadam tähistas aastapäeva töövõitudega*), uurima (*Bioloog uuris muda mikroskoobiga*), võõrustama (*Peremees võõrustas sõpru koduõllega*) jne. = 21.5 alustama esimese näite puhul.

21.36. N¹+nom. V (N²+kom.) N³+part.

N¹+nom. ja N²+nom. V N³+part.

N+nom.+pl. V N³+part.

V = mängima (*Mart mängis Jüriga tennist*, *Mart ja Jüri mängisid tennist*, *Poisid mängisid tennist*)

21.37. N¹+nom. V N²+part. (N³+gen. eest) (N⁴+kom.)

V = autasustama (*Presidium autasustas sõdurit vaprase eest medaliga*) karistama (*Kohus karistas kirjanikku jumala teotamise eest rahatrahviga*), premeerima (*Direktor premeeris töölise heade töötulemuste eest rahasummaga*), trahvima (*Inspektor trahvis autojuhti kiire sõidu eest 30 frangiga*)

21.38. N¹+nom. V N²+part. (N³+kom.) (N⁴+gen. vastu)

V = kaitsma (*Peeter kaitses daami oma seletustega süüdistuste vastu*).

21.39. N¹+nom. V N²+part. (De) (N³+kom.)

V = hõõruma (*Peeter hõõrus põlve eestpoolt opodeldokiga*), jootma (*Ema jootis last kruusist teega*), kiiritama (*Füüsik kiiritab kooballit neutronitega*), pommitama (*Lennukid pommitasid linna fagasspommidega*) jne.

21.40. N¹+nom. V (De) (Dt₂) N²+part. (N³+kom.)

V = aasima (*Peeter aasis voodist sõpra selle looga*), manama (*Uksehoidja manas külalist ebatsensuursete sõnadega*), narritama (*Peeter narritas sõpra selle nimega*), õnnitlema (*Peeter õnnitles sõpra pika oodiga*) jne.

21.41. N¹+nom. V N²+part. (N³+gen. eest)

V = kaitsma (*Teadlane kaitses inimkonda sõja eest*), nuhtlema

(*Ema nuhtleb last valetamise eest*), peitma (*Naine peitis sõdurit otsijate eest*), varjama (*Kogu pere varjas teadet isa eest*).

21.42. N¹+nom. V (N²+gen. käest) (N³+gen. eest) N⁴+part.
V = nõudma (*Peeter nõudis mehe käest töö eest toitu*) jne. = 21.28.

21.43. N¹+nom. V N²+part. (De) (N³+gen. eest)
V = varjama (*Hõbepajud varjasid maja jõe poolt vööra pilgu eest*)

21.44. ja 21.45. N¹+nom. V {N²+part. (De) v N³+gen. eest = N³+gen. vastu}

V = kaitsma (*Pronksvõored kaitsevad uksi alt skorpionide eest, Tamm kaitseb lahte tormilainete vastu*)

21.46 ja 21.47. N¹+nom. V N²+part. (De) (N³+gen. eest = N³+gen. vastu)

V = kaitsma (*Tööline kaitseb oma keha kuumuse eest, Tööline kaitseb oma keha kuumuse vastu*)

21.48. N¹+nom. V (De) (Dt₂) {N²+part. v N³+gen. eest}
V = hoiatama (*Ema hoiatas rõdult lapsi autode eest, Politseinik hoiatas turistide värvate ees peatumise eest*), tänama (*Peeter tänab toimetajat abi eest*). = 21.87 hoiatama teise näite puhul.

21.49. N¹+nom. V (De) (Dt₂) N²+part. (N³+gen. eest)
V = kiitma (*Meister kiitis laua tagant töölist osavuse eest*).

21.50. N¹+nom. V (N²+gen. juures) N³+part.
V = hindama (*Peeter hindas sõbra juures töökust*) äratama (*Jüri äratas teiste juures kaastunnet*). = 21.1.

21.51. N¹+nom. V N²+part. (N³+gen. juures)
V = abistama (*Pensionär abistab naist koduste tööde juures*), aitama (*Pensionär aitas naist koduste tööde juures*), märkama (*Kunstnik oli seda ilmet märganud suurnike juures*), segama (*Laps segab taati vanade aegade meenutamise juures*), täheldama (*Peeter täheldas huvi suurenemist koorijuhtide juures*) jne. = 21.2, 21.26 abistama, aitama puhul; 21.26 märkama, segama, täheldama puhul.

21.52. N¹+nom. V (N²+gen. kallal) N³+part.
V = katsetama (*Okupandid katsetasid vangide kallal tsüklongaasi*), kontrollima (*Arst kontrollis koerte kallal preparaati*), proovima (*Timukas proovis vangi kallal oma osavust*) = 21.25.

21.53. N¹+nom. V (N²+gen. kohta) N³+part.
V = kasutama (*Jaane kasutas selle mõiste kohta uut sõna*), märkima (*Autor märkis tegelaste kohta paar fakti*), tarvitama (*Karjane tarvitas loomade kohta söimunimesid*) jne.

- 21.54. $N^1 + \text{nom. V (De) (Dt}_2\text{) } N^2 + \text{part. (N}^3 + \text{gen. kohta)}$
 V = küsitlenu (*Õpetaja küsitles Jaani tema tegevuse kohta*) = 21.62, 21.66.
- 21.55. $N^1 + \text{nom. V (N}^2 + \text{gen. käest) } N^3 + \text{part.}$
 V = küsima (*Õpetaja küsis Peetri käest matemaatikat*) = 21.27
- 21.56. $N^1 + \text{nom. V (De) (N}^2 + \text{gen. käest) } N^3 + \text{part.}$
 V = ihkama (*Peeter ihkas Tallinnast sõbra käest kirja*) ootama (*Siimon ootas advokaadi käest vastust*) = 21.29.
- 21.57. $N^1 + \text{nom. V (De) (Dt}_2\text{) (N}^2 + \text{gen. käest) } N^3 + \text{part.}$
 V = küsima (*Peeter küsis läbi luugiava külalise käest tema soovi*), pärima (*Kelner päris külalise käest tema soovi*). = 21.30.
- 21.58. $N^1 + \text{nom. V (N}^2 + \text{gen. poolt) } N^3 + \text{part.}$
 V = kohtama (*Jaani plaan kohtas kaaslaste poolt vastuseisu*), leidma (*Soov leidis üldist vastuseisu*, *Ettepanek leidis juhatuse poolt tunnustust*). ootama (*Jüri ei oodanud sõbra poolt sellist käitumist*). = 21.27
- 21.59. $N^1 + \text{nom. V (De) (Dt}_2\text{) } N^2 + \text{part. (N}^3 + \text{gen. pärast)}$
 V = arvustama (*Naine arvustas meest vigade pärast*). halvustama (*Jaagup halvustas tüdrukut vaba käitumise pärast*), kritiseerima (*President kritiseeris ministrit loiduse pärast*).
- 21.60. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{part. (N}^3 + \text{gen. suhtes)}$
 V = desorienteerima (*Kirjanik desorienteeris rahvast usu suhtes*)
- 21.61. $N^1 + \text{nom. V (N}^2 + \text{gen. suhtes) } N^3 + \text{part.}$
 V = rakendama (*Teadlane rakendas karja suhtes kunstlikku valikut*) = 21.10, 21.25.
- 21.62. $N^1 + \text{nom. V (De) (Dt}_2\text{) } N^2 + \text{part. (N}^3 + \text{gen. suhtes)}$
 V = küsitlenu (*Peeter küsitles meest tema tegevuse suhtes*). = 21.54, 21.66.
- 21.63. $N^1 + \text{nom. V (N}^2 + \text{gen. vastu) } N^3 + \text{part.}$
 V = hauduma (*Peeter haudus ülemuse vastu mingit plaani*), kasutama (*Sakslased kasutasid Vene vägede vastu kloori*), tarvitama (*Peeter tarvitas malaaria vastu akrihhiini*)
- 21.64. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{part. (De) (N}^3 + \text{gen. vastu)}$
 V = kaitsma (*Väeosa kaitses kindlust paremalt poolt tragunite vastu*)
- 21.65. $N^1 + \text{nom. V (N}^2 + \text{gen. üle) } N^3 + \text{part.}$
 V = mõlgutama (*Peeter mõlgutas uue leiu üle mõtteid*), vanguutama (*Peeter vangutas sõbra käitumise üle pead*)
- 21.66. $N^1 + \text{nom. V (De) (Dt}_2\text{) } N^2 + \text{part. (N}^3 + \text{gen. üle)}$
 V = küsitlenu (*Jaani küsitles Peetrit Jüri üle*). = 21.54, 21.62.

21.67. N¹+nom. V (De) N²+part.

V = juhtima (*Kapten juhtis tornist kahurituld*), kuulama (*Peeter kuulas raadiost muusikat*), maitsuma (*Peeter maitstes klaasist veini*), peksma (*Sookailud peksavad kahelt poolt naise paljaid sääri*), puutuma (*Haamer puutus paremalt katet*), tonksama (*Kala tonksab tagant mehe sääri*) jne. = 96.2 ja 97.2 peksma, puutuma, tonksama puhul.

21.68. N¹+nom. V N²+part. (De)

V = aitama (*Noormees aitas daami küünarnukist*), haavama (*Kütt haavas metssiga jalast*), hoidma (*Peeter hoidis õllekannu sangast*), jätkama (*Detektiiv jätkas otsinguid maja juurest*), kõbi-
ma (*Peeter kõbis paati põhja alt*), näpistama (*Jüri näpistas tüd-
rukut põsest*), puudutama (*Valgur puudutas lamajat õlast*), toe-
tama (*Noormees toetas daami kaenla alt*), sügama (*Vanamees sügas koera kõrva tagant*) jne. = 21.76 haavama puhul; 249 hoidma puhul.

21.69. N¹+nom. V (De) (Di) N²+part.

V = eraldama (*Taimed eraldavad lehtedest õhku hapnikku*), eritama (*Vetikad eritavad vette mürgist ainet*)

21.70. N¹+nom. V N²+part. (De Di)

V = loopima (*Tuul loobib pilve ühest kohast teise*), pillutama (*Lained pillutasid laeva madalikult madalikule*)

21.71. N¹+nom. V N²+part. ((De) Di)

V = keerama (*Peeter keeras lüliti vasakult paremale*), käänama (*Meister käänas kraani paremale*), liigutama (*Peeter liigutab kätt soovitud suunas*), pöörama (*Mees pööras võtit vasakule*).

21.72. N¹+nom. V (De) (Dt₂) (Di) N²+part.

V = ajama (*Ahi ajab läbi ukse tupp vingu*), heitma (*Laternad heitsid väljast tupp valgust*), hõõritama (*Naine hõõritab ukse pealt meeste poole puusi*), pritsima (*Mees pritsis suust sülge*), vibutama (*Noormees vibutas trepilt auto poole rusikat*) jne. Vrd. 21.22 hõõritama puhul.

21.73. N¹+nom. V N²+part. (De) (Dt₂) (Di)

V = müksama (*Valgur müksas meest selja tagant ribidesse*), tabama (*Noormees tabas vastast käsivarde*), taguma (*Peeter tagus meest selga*), togima (*Poiss togis isa ribide vahele*), tonk-
sama (*Peeter tonksas sõpra vastu õlga*) jne. = 243.1 müksama, taguma, togima, tonksama puhul.

21.74. N¹+nom. V N²+part. (Dt) ((De) Di)

V = ajama (*Koer ajab jälgi aia juurest metsaservani*), jälgima (*Peeter jälgis võõrast raudteejaamani*), jälitama (*Kalad jälitavad saaki kaldani*), veeretama (*Jõgi veeretab oma vooge mööda lagen-
dikku mereni*)

21.75. N¹+nom. V (De) (Dt₂) N²+part.

V = haistma (*Peeter haistab ükselt praelõhna*), imetlema (*Turistid imetlesid autost mägesid*), jälgima (*Valvur jälgis rõdult laevade liikumist*), kõnetama (*Võõras kõnetas trepilt uksehoidjal*), märkama (*Valvur märkas tornist laeva*), seirama (*Inimesed seirasid rõdult rongkäiku*), seletama (*Silm seletas siit läbi akna mägesid*), sihtima (*Poiss sihhib jalgrattalt teeveeri*), uurima (*Peeter uurib tornist taevast*). vaatama (*Peeter vaatas üle prillide külalist*), vaatlema (*Valvur vaatles tornist lahingut*), vahtima (*Taat vahtis läbi võre lõukoera*) jne. = 33.12, 81.1, 82.3 vaatama, vahtima puhul.

21.76. N¹+nom. V N²+part. (Di)

V = avardama (*Peremees avardas aeda metsa suunas*), haavama (*Kütt haavas metssiga jalga*), kergitama (*Tütarlaps kergilas kulmu kõrgemale*). peksma (*Kallaletungija peksis meest kõhtu*), suudlema (*Isa suudles poega põsele*), õiendama (*Kiivitaja õiendab pead ettepoole*) jne. = 21.68 haavama puhul.

21.77. N¹+nom. V (Di) N²+part.

V = kiirgama (*Kõneleja kiirgas saali kindlustunnet*) laotama (*Roosid laotavad tuppä külma aroomi*), levitama (*Agentuur levitas kõikjale uudist*), õhkuma (*Kolle õhkub tuppä sooja*) = 32.2 kiirgama, õhkuma puhul.

21.78. N¹+nom. V N²+part. (Di Di)

V = lõngutama (*Peeter lõngutas linki üles-alla*) pillutama (*Tuul pillutas lehti siia ja sinna*), väärutama (*Paabulind väärutas pead siia-sinna*)

21.79. N¹+nom. V¹ (N²+all.) N³+part. (V²+da)

V¹ = andma (*See mõte andis Peetrile jõudu tööd rühmata*), pakkuma (*Peeter pakkus mehele kardinaid müüa*).

21.80 ja 21.81. N¹+nom. V¹ (N²+abl. = N²+gen. käest) N³+part. (V²+da)

V¹ = küsima (*Konduktor küsis reisijalt piletit näha*).

21.82. N¹+nom. V¹ N²+part. (V²+ma)

V¹ = nihutama (*Ema nihutas last edasi astuma*), stimuleerima (*Valitsus stimuleeris leidureid looma*).

21.83. N¹+nom. V¹ (De) (Dt₂) N²+part. (V²+ma)

V¹ = ergutama (*Peeter ergutas hobust jooksma*), julgustama (*Peeter julgustas lava tagant tütarlast laulma*), keelitama (*Major keelitas senaatorit sõna võtma*), manitsema (*Peeter manitses sõpru naerupahvakut maha suruma*). mõju(s)tama (*Ema mõjutas poega, Ema mõjutas poega minema*), sundima (*Mees sundis hobust kiiremini käima*), õhutama (*Jaani õhutas Peetrit edasi rääkima*) jne. = 21.23 ergutama, manitsema, sundima, õhutama puhul.

21.84. N¹+nom. V¹ N²+part. (V²+mas)

V¹ = kohtama (*Peeter kohtas tuttavat sisse astumas hotelli*), kujutama (*Skulptor kujutab Vanemuist kannelt mängimas*), tundma (*Kapten tundis tuult puhumas*) jne. = 21.88 tundma puhul.

21.85. N¹+nom. V¹ (De) (Dt₂) N²+part. (V²+mas)

V¹ = märkama (*Peeter märkas läbi akna ahju küdemas*), nägema (*Poiss nägi läbi lehtede kärnkonna pingil istumas*), silmama (*Nooruk silmas aadlikku kaaslastega vestlemas*) jne. = 21.89.

21.86. N¹+nom. V¹ N²+part. (V²+mast)

V¹ = eksitama (*See asjaolu ei eksita Peetrit kõigil kätt pigistamast*), pidurdama (*Laiskus pidurdas inimesi talle kirjutamast*), segama (*Peeter segas arsti töötamast*).

21.87. N¹+nom. V¹ (De) (Dt₂) N²+part. (V²+mast)

V¹ = hoiatama (*Politseinik hoiatas autost turiste vāravate ees peatumast*). = 21.48.

21.88. N¹+nom. V¹ N²+part. (V²+vat)

V¹ = tundma (*Kapten tundis tuult puhuvat*) = 21.84.

21.89. N¹+nom. V¹ (De) (Dt₂) N²+part. (V²+vat)

V¹ = märkama (*Peeter märkas aknast kaaslasti ukse poole liikuvat*), nägema (*Peeter nägi eemalt tütarlast tantsivat*), silmama (*Nooruk silmas aadlikku kaaslastega vestlevat*) = 21.85.

21.90. N¹+nom. V (De) (Dt₂) (N²+all.) (Di) N³+part. (KL)

V = kiitma (*Kõik kiidavad meile Peetrit, et ta on hea remondimees*), siunama (*Peeter siunas voodist vanameest, et vaata misugune ta on*).

21.91. N¹+nom. V (De) (Dt₂) N²+part. (KL)

V = anuma (*Eit anus jumalat, et see andestaks talle*), keelitama (*Peeter keelitas omanikku, et see laeva ära kindlustaks*), noomima (*Kolleegid noomisid Jaani, et miks ta ei hakka mälestusi kirjutama*), süüdistama (*Taavet süüdistas bürood, et see ehitusele tähelepanu ei pööra*), usutlema (*Mehed usutlesid Peetrit, mis inimene ta on*), veenma (*Advokaat veenis Peetrit, et teda ei saa karistada*), ähvardama (*Mees ähvardas Peetrit, et ärgu ta oma nina kuhugi toppigu*) jne.

22.0. N¹+part. V N²+nom.

V = asustama (*Saart asustasid neegrid*), ehtima (*Naist ehtisid kalliskivid*), huvitama (*Peetrit huvitas pedagoogika, Peetrit huvitas selle nägemine, mis edasi saab*), iseloomustama (*Ajastut iseloomustab tootmise kiire kasv*), katma (*Nõlvakut katsid viinapuu vāädid*), kaunistama (*Kuube kaunistavad narmad*), läbima (*Nende suhteid läbib arusaamise vaim*), ootama (*Sekretāri ootas eba-meeldiv kõnelus*), tabama (*Kirjanikku tabas ebaõnn*), toitma (*Apa-*

raati toidab tilluke patarei), valdama (Peetrit valdas rõõm), valitsema (Asumaad valitses kuberner), varjutama (Kogu romaani varjutab see ebakõla), ähvardama (Peetrit ähvardab karistus), üllatama (Peetrit üllatas aias elusa põdra nägemine) jne. = 100 valitsema puhul; = 278 huvitama teise lause ja üllatama puhul.

22.1. N¹+part. V (De) N²+nom.

V = kirjama (Nõlva kirjab valge ristikhein), piirama (Kõrgendikuala piiravad idast rabad), raamima (Lumevalle raamis sula-vesi), ääristama (Kaldavett ääristavad niidud) ümbritsema (Määnukki ümbritseb soo) jne.

23. N+part. V A+part.

V = leiduma (Inimesi leidub mitmesuguseid), olema (Inimesi on igasuguseid).

24.0. N¹+nom. V N²+ill.

V = astuma (Töölised astusid võitluse isevalitsuse vastu) jagunema (Etanikud jagunesid kahte leeri), jääma (Laps jäi leelritesse), kasvama (Õu kasvas umbrohtu), kiinduma (Jüri kiindus lapsesse), kuuluma (Kaelakee kuulub kuuendasse sajandisse), langema (Jüri langes nukrameelsusesse), laskuma (Mees laskus vaidlustesse naabriga), lõikama (Side lõikab nahasse), lülituma (Uustulnukad lülitusid majandusellu), mähkuma (Mäetipp mähkus pilvedesse), mässuma (Terrassid on mässunud väänkasvudesse), nakatuma (Laps nakatus mumps), puutuma (See asi ei puutu teisse), sukelduma (Noormees sukeldus pealinna kunstisellu), sulama (Saan sulas uttu), sööbima (Mustusekiht sööbis materjalisse), süüvima (Peeter süüvis asja sisse), uppuma (Linn upub rohelusse), uskuma (Peeter uskus sõbra aususse) jne. = 45.0 jagunema puhul; 88 mähkuma, mässuma, sööbima, uppuma, uskuma puhul.

24.1. N¹+nom. V {(De) Di v N²+ill.}

V = asetuma (Peeter asetuse seinale äärest ukse ette valvesse), asuma (Noormees asus ukse juurde kaitseasendisse), langema (Naine langes tugitooli minestusse).

24.2. N¹+nom. V¹ N²+ill. (V²+ma)

V¹ = astuma (Noormees astus kaubanduskooli õppima)

25. N¹+ill. V N²+np.

V = hakkama (Taaveti kõrva hakkab tuttav hääl, Taaveti kõrva hakkab tuttavaid häáli), lisanduma (Kollektsiooni lisandus uus autograaf), põimuma (Töödesse põimub nukrust), segunema (Teadlase käsilluse seguneb kuivust) jne.

26.0. N¹+nom. V N²+in.

V = avalduma (Erandlikkus avaldub taime välimuses), kajastuma (Uus seisukoht kajastub seadusandluses), käima (Peeter käis kasukas), olema (Erinevus on materjalis, Käsikiri on ladina

keeles, Peeter oli kindrali käsutuses), orienteeruma (Peeter orienteerus üksikasjades), seisma (Tema süü seisis vasturääkimises, Auto seisis grupijuhhi käsutuses), sisalduma (Programm sisaldus neljandas punktis), sorima (Tüdruk soris kirjades), veenduma (Inimene on veendunud oma jõus) jne. = 21.0 sorima puhul; 52.0 käima puhul; 305 olema kolmanda näite ja seisma teise näite puhul.

26.1. $N^1 + \text{nom. V} \{ \text{Loc v } N^2 + \text{in.} \}$

V = olema (Miinid olid tee ääres virnas).

27. $N^1 + \text{in. V } N^2 + \text{nom.}$

V = kehastuma (Maris on kehastunud Jüri naisideaal), kõnelema (Pastoris kõneleb kadedus), prevaleerima (Kooliõpetuses prevaleerib intellektuaalsus), valitsema (Töö organiseerimises valitsetid juhuslikud tegurid), virguma (Õpilases virgub vajadus öelda tõtt) jne.

28. $N^1 + \text{in. V } N^2 + \text{np.}$

V = esinema (Süsteemi talitluses esinevad häired, Süsteemi talitluses esineb häireid), helisema (Kõneleja hääletämbriks heliseb nukrus), kõlama (Vanakese hääles kõlas kibedust), peituma (Poisid peitub riukaid), pesitsema (Peetris pesitses kahtlusi) jne.

29. $N^1 + \text{in. V } N^2 + \text{part.}$

V = olema (Poisid käitumises on arglikkust) sisalduma (Õhus sisaldub auru), tunduma (Naise esinemises tundub närviilust).

30.0. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{el.}$

V = elatuma (Elanikkond elatub küllimisest), hoiduma (Jüri hoidub alkoholist, Peeter hoidus tulistamisest), hoolima (Mees ei hoolinud raskustest), huvituma (Jaan huviitus margikorjamisest), juhinduma (Revident juhindub eeskirjadest), keelduma (Jüri keeldus abist, Direktor keeldus ettepaneku vastuvõtmisest), loobuma (Jaan loobus pärandusest, Mehed loobusid otsimisest), lähtuma (Teadlane lähtus katseandmetest), olenema (Kuuldavus oleneb east), pääsema (Peeter pääses uppumisohust, Peeter pääses pikali lendamisest), sõltuma (Sagedus sõltub kiirusest), teadma (Direktor teab sellest sündmusest), tulema (Haigus tuli külmetusest), tulvama (Tänav tulvab inimestest), täituma (Süvend täitub veest), vabanema (Jaan vabanes tülitajast), võõrduma (Linda võõrdus kirikust, Poiss võõrdus tööst) jne. = 52.0 täituma puhul; 289 hoiduma, keelduma, loobuma, pääsema, võõrduma teiste näite-lausetega puhul; hoolima nõuab seda malli eitavas lauses, vrd. 238.

30.1. $N^1 + \text{nom. V } (N^2 + \text{part}) N^3 + \text{el.}$

V = alarmeerima (Siksakid alarmeerivad uurijat sümptomide ilmumisest), tõmbama (Jaan tõmbas hobust ohjadest).

30.2. N¹+nom. V (N²+all.) N³+el.

V = pasundama (*Ajalehed pasundavad lugejaile sensatsioonist*), teatama (*Ajakirjandus teatab kõigile tehtud otsustest*)

30.3. N¹+nom. V (De) (Di) (N²+all.) N³+el.

V = raporteerima (*Peeter raporteeris Tallinnast direktorile kohustuse täitmisest*), teatama (*Peeter teatas Tallinnast koju oma ärasõidust*), telegrafeerima (*Saadik telegrafeeris Londonist ministrile oma lahkumisest*).

30.4 ja 30.5. N¹+nom. V (N²+abl. = N²+gen. poollest) N³+el.

V = eralduma (*Diivan eraldub värvitoonilt muust mööblist*)

30.6 ja 30.7. N¹+nom. V (N²+abl. = N²+gen. poollest) N³+el.

N¹+nom. ja N³+nom. V {{N²+abl. = N²+gen. poollest} v N+el.}

N+nom.+pl. V {{N²+abl. = N²+gen. poollest} v N+el.}

V = erinema (*Suvila ei erine välimuselt naabersuvilast, Meie suvila ja naabersuvila ei erine välimuse poollest, Suvilad ei erine teineteisest*).

30.8. N¹+nom. V {N²+el. v N³+tr.}

V = eralduma (*Aerodünaamika eraldus hüdrodünaamikast ise-seisvaks teadusharuks*).

31. N¹+el. V N²+nom. *Ettevõttest võidavad vaenlased.*

31.1. N¹+el. V (N²+part.) N³+nom.

V = võitma (*Ettevõttest võidavad kasu vaenlased*).

32.0. N¹+el. V N²+np.

V = arenema (*Intriigist areneb konflikt, Ahvist on arenenud inimene*), järelduma (*Põhilausetest järeldub mitmeid seisukohti*), kajastuma (*Igast ta liigutusest kajastub kurbust*), kasvama (*Poisist kasvab mees*), kujunema (*Noorukist kujunes töömees*), kõlama (*Sosinast kõlab rõõmu*), puhkema (*Nupust puhkeb õis*), paistama (*Tujutsemisest paistab tunde hellust*), saama (*Jürist sai Pauli surmavaenlane, Pojast ei saanud vara pärijat*), sirguma (*Poisist sirgub mees*). tulema (*Jaanist tuleb hea sõdur*), võrsuma (*Taimest võrsus puu*) jne. = 2.2.29 kasvama, sirguma puhul; 2.2.29, 2.2.70 arenema esimese näite puhul; 45.0 arenema teise näite, kujunema, puhkema, saama, võrsuma puhul.

32.1. N¹+el. V (N²+all.) N³+np.

V = jääma (*Rassimisest jäi Peetrile hea mulje*), koitma (*Ettevõttest koitis Peetrile kasu*), olema (*Rohust oli haigele abi*), saama (*Teadmiste omandamisest saab talle vajadus*), signinema (*Naljast signines Peetrile pahandust*), tulema (*Tööst oleks tulnud perele kasu*) jne. = 45.2 saama puhul.

32.2. N¹+el. V (Di) N²+np.

V = eralduma (*Kleveiidist eraldus ruumi heeliumi*) hoovama (*Süidsallist hoovas tuppä kannikesearoomi*) hõõguma (*Lapsest hõõgus voodisse soojust*), kiirgama (*Kõnelejast kiirgas saali kindlustunnet*), kogunema (*Kopikatest koguneb sahtlinurka rublasid*), kuhjuma (*Luiteliivast on kuhjunud randa künkaid*), õhkuma (*Koldest õhkus tuppä sooja*) jne. = 21.78 kiirgama, õhkuma puhul.

33.0. N¹+nom. V N²+all.

V = alluma (*Töökoda allub ülikoolile*), asuma (*Žürii asus tööde läbivaatamisele*), celnema (*Kohtumine eelneb kõnelusele*). halastama (*Paula halastas Markusele*), juhtuma (*Peeter juhtus kuriteole, Peeter juhtus ihnuskoile*), jääma (*Auto jäi invaliidile*), kuuluma (*Järv kuulub linnale*), käima (*Ost käis isa rahakotile*), langema (*Valik langes Jaanile*), lootma (*Poiss lootis edule*), olema (*Neljas rada on märkidele*), osutama (*Naise riietus osutas kõrgele päritolule*), patsutama (*Peeter patsutas taskule*), pühendumata (*Kunstnik pühendus loomisele*), saama (*Summa sai riigile*). sattuma (*Peeter sattus peitevarale, Auto sattus miinile*), suruma (*Peeter surus päästikule*), toetuma (*Peeter toetub autoriteedile*), tulema (*Taavet tuli mõistusele, Taavet tuli originaalsele mõttele*), vajutama (*Poiss vajutab nupule*), valmistuma (*Peeter valmistub uue aasta vastuvõtmisele*), viima (*Haigus viib idiootusele*). viitama (*Kõneleja viitas tehase kogemusele*) jne. = 21.0 lootma puhul; 21.0, 82.0 patsutama, suruma, vajutama puhul; 35.0, 82.0 tulema teise näite puhul; 45.0, 286.0 valmistuma puhul; 50.0 viima puhul; 63 jääma, olema puhul; 65 tulema esimese näite puhul; 81.1, 82.0 juhtuma, sattuma teise näite puhul; 82.0 halastama, käima, langema ning juhtuma ja sattuma esimese näite puhul; 286.0 asuma puhul.

33.1. N¹+nom. V (N²+ngp.) N³+all.

V = asutama (*Peeter asutas enese sõidule, Peeter asutas sõidule*), häälestama (*Vaikus häälestas Peetri mõtlikkusele, Ootus häälestas poisi kõige erksamale vastuvõtule*), peibutama (*Need momendid peibutavad järeldustele*) seadma (*Tõnisson seadis enese minekule*). = 286.1 asutama, seadma, häälestama teise näite puhul.

33.2. N¹+nom. V (N²+el.) (De) {N³+all. v Di} (N⁴+ngp.)

V = kirjutama (*Poeg kirjutas sellest sündmusest Moskvast isale Tallinna kirja*)

33.3. N¹+nom. V (N²+in.) N³+all.

V = jõudma (*Komisjon jõudis selles küsimuses õigele otsusele*), lootma (*Poiss lootis selles asjas isale*) tuginema (*Urija tugines paljus oma kogemustele*), tulema (*Peeter tuli selles asjas õigele järeldusele*). = 82.1 lootma puhul.

33.4. N¹+nom. V (N²+abl.) N³+all.

V = kanduma (*Jutt kandus poliitikalt pesapallile*), lülituma (*Peeter lülitus ühelt töölt teisele*), lükkuma (*Töö valmimine lükkus kevadelt sügisele*), minema (*Varandus läks hooldajalt lapsele*), siirduma (*Võim siirdus presidendilt komiteele*) jne. = 33.9, 76.1 ja 76.2 minema, siirduma puhul.

33.5 ja 33.6. N¹+nom. V (De) (N²+abl. = N²+gen. käest) {Di v N³+all.}

V = jõudma (*Paber jõuab keskusest direktori käest osakonda meistrile*), minema (*Kaebus läheb direktorilt Tallinnasse minist-rile*), sattuma (*Ettepanek sattus Jaanilt Peetrile*), siirduma (*Kaust siirdus esimehelt sekretärile*) jne. = 76.3 ja 76.4.

33.7. N¹+nom. V {N²+all. v N³+tr.}

V = kõlbama (*Sissejuhatus kõlbab raamatule järelsõnaks*), sobi-ma (*Peet sobib lammastele toiduks*).

33.8. N¹+nom. V N²+all. (N³+kom.)

V = reageerima (*Koer reageerib valgusele haukumisega*).

33.9. N¹+nom. V (N²+gen. käest) N³+all.

V = minema (*Varandus läks hooldaja käest lapsele*), siirduma (*Võim siirdus presidendi käest komiteele*). = 33.4, 76.1 ja 76.2.

33.10. N¹+nom. V (De) (Dt) N²+all.

V = sööstma (*Meeskond sööstis kaevikuist rünnakule*) jne.

33.11. N¹+nom. V (De) {Di v N²+all.}

V = helistama (*Peeter helistas Tallinnast Leningradi professo-rile*), kõlistama (*Jaan kõlistas Tallinnast Tartusse sõbrale*) jne.

33.12. N¹+nom. V (De) (Dt₂) N²+all.

V = näitama (*Peeter näitas trepilt tundmatule*), vaatama (*Peeter vaatas üle prillide külalisele*), vahtima (*Taat vahtis läbi võre koerale*) jne. = 21.75, 81.1, 82.3 vaatama, vahtima puhul; 82.3 näitama puhul.

33.13. N¹+nom. V N²+all. (Dt) (Di)

V = järgnema (*Politseinik järgnes vargale mööda maanteed pea-linna*).

34. N¹+all. V N²+nom.

V = juhtuma (*Peetrile juhtus vilets tuba*), lugema (*Ihnurile loeb ainult raha*), meeldima (*Jaanile meeldib vaikus, Helmutile meeldis poodides käimine*), naeratama (*Peetrile naeratas õnn*), sattuma (*Peetrile sattus vilets tuba*), sobima (*Naistele sobib suusatamine*), trehvama (*Jaanile trehvas uus masin*) = 281, 282 meeldima teise näite ja sobima puhul.

35.0. N¹+all. V N²+np.

V = avanema (*Rändajale avanes sünge pilt, Poistele ei avane-*

nud võimalust reisida), eelnema (*Heale päevale eelnes halbu päevi*), järgnema (*Kobarpilvedele järgnes halle pilvi*), jääma (*Tassidele jääb ruumi, Lapsele jäävad tema mängud*), kasvama (*Meistrile kasvab järglasi*), leiduma (*Kastidele leidub ruumi*), liituma (*Kirjale liitub õnnesoove*), meenuma (*Peetrile meenub huvitavaid fakte*), olema (*Kastidele on ruumi*), saabuma (*Peole ei saabu lõppu*), seltsima (*Kivihädale seltsib uusi hädasid*), sündima (*Peetrile sündis ainult poegi*), tekkima (*Ajakirjale tekkis kaastöölisi*), tulema (*Taavetile tuli uus mõte*) viirastuma (*Peetrile viirastus koletisi*) jne. = 33.0, 82.0 tulema puhul; 38.0 tekkima ja avanema teise näite puhul; 54.0 liituma, seltsima puhul; 59 avanema esimese näite puhul; 64 jääma esimese näite puhul; leiduma, olema puhul.

35.1. $N^1 + \text{all. V} (N^2 + \text{kom.}) N^3 + \text{nom.}$

V = algama (*Noorukile algas linnasiirdumisega uus elu*).

35.2. $N^1 + \text{all. V} (\text{De}) N^2 + \text{np.}$

V = kerkima (*Caesarile oli kerkinud senaatorite hulgast järglane*), seltsima (*Põõsalinnu kevadlaulule seltsis kusagilt must-rästa hüüe*), tõusma (*Caesarile oli tõusnud senaatorite hulgast järglane*). = 54.2 seltsima puhul.

35.3 ja 35.4. $\{N^1 + \text{all. v Di}\} V (\text{De}) (N^2 + \text{abl.} = N^2 + \text{gen.} \text{ käest}) N^3 + \text{np.}$

V = saabuma (*Jaanile saabus Tartust isalt kiri*), tulema (*Asutusse tuli Tallinnast ministri käest kiri*). = 42.1 ja 42.2.

36. $N^1 + \text{nom. V} N^2 + \text{ad.}$

V = baseeruma (*Laulud baseeruvad rahvaloomingul*), esinema (*Aneemia esineb imikpõrsastel*), mängima (*Kõneleja mängib kuulajate tunnetel*) olema (*Torutehas on ehitamisel*), parasiteerima (*Naar parasiteerib karplaste lõpustel*), peatuma (*Kõneleja peatus uuel teorial*), põhinema (*Teooria põhineb faktidel*), rajanema (*Sügavtrükk rajaneb vastupidisel põhimõttel*) jne.

37. $N^1 + \text{ad. V} N^2 + \text{nom.}$

V = hakkama (*Juhanil hakkas hirm*), olema (*Klimil on nõrkervis*), puuduma (*Loomadel puudub nägemismeel*), püsima (*Adõgeelastel püsisid külakogukonnad*). Siin pole N^2 ka eituse korral partitiivis. = 52.0 olema puhul (vrd. ka 16.0)

38.0. $N^1 + \text{ad. V} N^2 + \text{np.}$

V = arenema (*Põrsastel ei arene aneemiat*), avanema (*Poistel ei avanenud võimalust reisida*), ilmnema (*Solistidel ilmnes häädusvigu*), kujunema (*Helduril ei kujunenud oma arvamust*), lasuma (*Direktoril ei lasu selles asjas vastutust*), olema (*Jaanil on raamatuid, Lapsel polnud isu*), sugenema (*Kombinaadil ei sügenenud häid suhteid naabritega*), tekkima (*Jaanil tekkis soov laulda, Ajakirjal tekkis kaastöölisi*), tärkama (*Eugenil tärkas ideid*) jne. = 35.0 avanema, tekkima teise näite puhul.

- 38.1. ja 38.2. $N^1 + \text{ad. V} (N^2 + \text{all.} = N^2 + \text{gen. jaoks}) N^3 + \text{np.}$
 $V = \text{olema}$ (*Dekreedil oli talurahvale suur tähtsus*). = 52.2.
- 38.3. $N^1 + \text{ad. V}^1 N^2 + \text{np.} (V^2 + \text{da})$
 $V^1 = \text{olema}$ (*Isal polnud rahu paigale jääda, Arnol ei olnud aega muule mõelda*)
39. $N + \text{ad. V A} + \text{nom.}$
 $V = \text{hakkama}$ (*Heinol hakkas igav*), olema (*Arnol oli piinlik*).
40. $N^1 + \text{ad. V} N^2 + \text{part.}$
 $V^1 = \text{jaguma}$ (*Sipelgal jagub südidust*), jätkuma (*Kardinalil oli jätkunud jultumust rünnata magistraati*), leiduma (*Noortel leidub julgust edasi minna*), olema (*Kunstnikul oli annet*).
41. $N^1 + \text{nom. V} N^2 + \text{abl.}$
 $V = \text{olema}$ (*Põhiettekanne oli direktorilt, Kiri on isalt*) põlvnema (*Kiri põlvneb araablasest*), pärimema (*Andmed pärinevad kirjanikelt*), tulema (*Küsimus tuli õpetajalt*). = 74 olema teise näite puhul; 86.0 olema esimese näite ja tulema puhul
42. $N^1 + \text{abl. V} N^2 + \text{np.}$ *Poistelt saabus vastus.*
- 42.1 ja 42.2. $\{ \text{De v } N^1 + \text{abl.} = N^1 + \text{gen. käest} \} V (Di)$
 $(N^2 + \text{all.}) N^3 + \text{np.}$
 $V = \text{saabuma}$ (*Poistelt saabus meile vastus*), tulema (*Sõbrult tuli mulle kiri*) = 35.3 ja 35.4.
- 43.0. $N^1 + \text{nom. V} N^2 + \text{ess.}$
 $V = \text{avalduma}$ (*Vajadused avalduvad instinktidena*), esinema (*Kongress esines võimuorganina*), kujutuma (*Kõverad kujutuvad sirgetena*), kummuma (*Põlismets kummub katusena*), kõrguma (*Naftatõrn kõrgub hiiglasena*), praktiseerima (*Peeter praktiseerib arsina*), talitlema (*Organellid talitlevad elunditena*), tegutsema (*Peeter tegutses ajakirjanikuna*), toimima (*Karl toimib vahetali-tajana*) jne. = 71 esinema , kujutuma , talitlema , toimima puhul.
- 43.1. $N^1 + \text{nom. V} (N^2 + \text{all.}) N^3 + \text{ess.}$
 $V = \text{näima}$ (*Inimesed näisid meile hiiglastena*), paistma (*Majad paistsid meile hurtsikutena*), tunduma (*Väide tundus kõigile ilmse valena*) jne.
- 44.0. $N + \text{nom. V A} + \text{ess.}$
 $V = \text{avalduma}$ (*Ebanormaalne geen avaldus normaalsena*), kummuma (*Taevas kummub kõrgena*), püsima (*Ratsanik püsis majesteetlikuna*), seisma (*Kamber seisis tühjana*). = 16.0 püsima , seisma puhul.
- 44.1. $N^1 + \text{nom. V} (N^2 + \text{all.}) A + \text{ess.}$
 $V = \text{kuulduma}$ (*Hääl kuuldus meile tuttavana*), näima (*Võõras näis peremehele jutukana*), paistma (*Seinad paistsid mustadena*) tunduma (*Leid tundus meile imepärasesena*) = 16.1.

45.0. N¹+nom. V N²+tr.

V = arenema (*Konn on arenenud kotkaks*), hakkama (*Rein hakkas lauljaks*), jagunema (*Elanikud jagunesid kaheks leeriks*), jääma (*Jüri jäi poissmeheks*), kujunema (*Nooruk kujunes töömeheks*), olema (*Ühinemine on arengu tulemuseks, Tütär on ainsaks pärijaks*), osutama (*Tütarlaps osutus heaks pianistiks*), puhkema (*Nupp puhkeb kauniks õieks*), saama (*Jüri sai Pauli surmavaenlaseks*), siirduma (*Lehtmets siirdub männikuks*), valmistuma (*Ateljee valmistus hooajaks, Inimesed valmistusid uue aasta vastuvõtuks*), võrsuma (*Taim võrsub puuks*) jne. = 15.0 olema puhul; 24.0 jagunema puhul; 32.0 arenema, kujunema, puhkema, saama, võrsuma puhul; 33.0, 286.0 valmistuma teise näite puhul; 95.0 valmistuma esimese näite puhul.

45.1. N¹+nom. V (N²+el.) N³+tr.

V = arenema (*Inimene on arenenud sinantroobist kultuurinimeks*), kerkima (*Jüri kerkis osakonnajuhatajast ministri abiks*), kujunema (*Eesti on kujunenud põllumajandusmaast tööstusmaaks*), muutuma (*Džässmuusika muutub ajaviitest otsingute objektiks*), tõusma (*Peeter tõusis kaptenist kindraliks*).

45.2. N¹+nom. V (N²+all.) N³+tr.

V = jääma (*Asi jäi osavõtjatele mõistatuseks*), kujunema (*Need ajad kujunesid Peetrile õrnadeks mälestusteks*), käima (*Suured linnud käisid tihaseile kontvõõraiks*), muutuma (*Viirus muutub geneetikule katseobjektiks, Sõbra narrimine muutub Arnole harjumuseks*), olema (*Konverents on kõigile õpetlikuks eelprooviks*), saama (*Teadmiste omandamine saab talle vajaduseks*), = 15.1 olema puhul; 32.1 saama puhul; 312 muutuma teise näite puhul.

45.3. N¹+nom. V {(De) Di v N²+tr.}

V = lendama (*Vaas lendas kapi otsast põrandale kildudeks*), minema (*Tüdruk läks maalt linna teenijaks*), sattuma (*Peeter sattus Võrumaale õpetajaks*), siirduma (*Jaan siirdus büroost trusti töödejuhatajaks*), tulema (*Jüri tuli kauplusse müüjaks*).

45.4. N¹+nom. V {Di v N²+tr.}

V = kõlbama (*Peeter kõlbas tehasesse meistriks*), sobima (*See mees sobib kolhoosi traktoristiks*), sündima (*Peeter ei sünni kooli kasvatajaks*).

46. N¹+tr. V N²+nom.

V = jääma (*Peetri ülesandeks jääb külaliste kutsumine*), olema (*Sõja põhjuseks oli kuninga tapmine, Poeedi eesmärgiks oli soneitjärja kirjutamine, Põisi nimeks oli Henrik*) = 15.0 olema puhul; 275.0, 283 olema teise lause puhul; 283 jääma puhul.

47.0. N+nom. V A+tr.

V = jääma (*Lükkumine jäi aeglaseks, Kõrvaltuba jäi vaikseks*), kujunema (*Elu kujunes huvitavaks*), lööma (*Vastane löi araks*),

minema (*Töö läks raskeks*), muutuma (*Vagun muutub jahedamaks*, *Krõõda meel muutub rahulikumaks*), osutama (*Raamat osutus heaks*, *Arengutendentside jälgimine osutus eluliseks*), saama (*Inimesed said targaks*, *Olukorra selgitamine sai vajalikuks*), sündima (*Hing sünnib uueks*), tulema (*Asi tuli avalikuks*), värvuma (*Leek värvus kollaseks*) jne. = 137 jääma teise näite ja muutuma esimese näite puhul; 284 saama teise näite puhul ja osutama teise näite puhul.

47.1. N¹+nom. V (N²+ngp.) A+tr.

V = lööma (*Mõõga helk löi pimedaks*, *Mõõga helk löi vaataja pimedaks*), tegema (*Muusika tegi tüdruku kurvaks*) jne.

47.2. N¹+nom. V (N²+in.) (N³+kom.) A+tr.

V = jääma (*Luigela jäi teivashüppes 4.40-ga teiseks*), platseeruma (*«Spartak» plalseerus kolmandaks*), tulema (*Peeter tuli kaugushüppes kolmandaks*).

47.3. N¹+nom. V (N²+all.) A+tr.

V = jääma (*Helide maailm oleks jäänud talle ligipääsmatuks*).

47.4. N+nom. V (De) A+tr.

V = jääma (*Sai jäi seest pehmeks*), kiskuma (*Sein kiskus ühest otsast kõveraks*), minema (*Malle läks näost lapiliseks*), muutuma (*Nahk muutub servadest halliks*), paisuma (*Soon paisus sõrme juurest suureks*), saama (*Püksisääred said alt märjaks*), tõmbuma (*Peegel tõmbus keskelt uduseks*), vedama (*Sein veab ühest otsast kõveraks*) jne.

47.5. N+nom. V¹ A+tr. (V²+da)

V¹ = minema (*Töö läks Peetrile raskeks teha*) N+all. kuulub adjektiivi *raskeks* juurde ja on sellest tingitud.

48. N+nom. V Num+tr.

V = jagunema (*Impeerium jagunes kolmeks*), minema (*Arvamused läksid pooleks*, *Tee läks kolmeks*).

49. N¹+tr. V N²+part. Kohalejõudmiseks kulus aega.

49.1. N¹+tr. V (N²+ad.) N³+part.

V = kuluma (*Kohalejõudmiseks kulus tal aega*), piisama (*Ehitamiseks ei piisa tal materjali*).

50.0. N¹+nom. V N²+term.

V = jõudma (*Protsess jõuab bioloogiliste piirideni*, *Järg jõuab Peetrini*), küündima (*Peetri tegevus küündis ebaloomulikkuseni*), ulatuma (*Isetegevus ulatus iga nooreni*), viima (*Korralagedus viis transpordi paralüseerimiseni*). = 33.0 viima puhul; 76.0 jõudma teise näite puhul.

50.1. N¹+nom. V (kuni) N²+term.

V = jõudma (*Inimeste arv jõuab kuue miljardini*), küündima

(*Arv küünib kuni miljardini*), ulatuma (*Kahjud ulatusid kuni miljardi rublani*)

50.2. N¹+nom. V (De) (kuni) N²+term.

V = laiuma (*Liivikud laiuvad metsa äärest kuni väinani*), rippuma (*Kardin ripub laest maani*), ulatama (*Juhtmed ulatusid aknani*) jne.

51. N¹+nom. V N²+abess. Peeter jäi raamatuta.

51.1. N¹+nom. V (ilma) N²+abess.

V = jääma (*Kiri jäi ilma vastuseta*), olema (*Peeter oli kuueta, Maja oli ilma elaniketa*).

52.0. N¹+nom. V N²+kom.

V = arvestama (*Juhatus ei arvestanud koosoleku otsusega*), asenduma (*Rõõm asendus kahtlusega*), harjuma (*Peeter harjus müraga*), kiikutama (*Poiss kiikutas uksega*), kohanema (*Organism kohanes kliimaga*), käima (*Kiir käis nõöpsaabastega*), lepima (*Vastaspool leppis kompromissiga*), manipuleerima (*Ärimehed manipuleerivad kapitalidega*), olema (*Klim oli nõrga tervisega*), ootama (*Mari ootab meheleminekuga*), piirduma (*Kõneleja piirdus ühe näitega*), rahulduma (*Saunamees rahuldus sülitamisega*), seletuma (*Ēbakõla seletub iseloomude iseärasustega*), soostuma (*Jaan soostus mineviku unustamisega*) sõbrutsema (*Peeter sõbrutses hulgustega*), tegelema (*Peeter tegeles filosoofiaga*), tutvuma (*Professor tutvus laboratooriumiga*), täituma (*Tuba täitus violetse valgusega*), võitlema (*Tüdruk võitles pisaratega*), võrduma (*Parsek võrdub 3,26 valgusaaslaga*) jne. = 21.0 arvestama, kiikutama puhul; 26 käima puhul; 30.0 täituma puhul; 37 olema puhul. Vrd. soostuma puhul 286.0 ja olema puhul 16.0.

52.1. N¹+nom. V (N²+in.) N³+kom.

V = joonduma (*Rahvas joondus oma töös armeega*), nõustuma (*Doktor nõustus selles küsimuses kolleegi arvamusel*), solidaarseeruma (*Klubi solidaarseerus valitsusega*)

52.2. N¹+nom. V (N²+all.) N³+kom.

V = olema (*Dekreet oli talurahvale elulise tähtsusega*) = 38.1 ja 38.2.

52.3 ja 52.4. N¹+nom. V (De) (Dt₂) (N²+all.) (N³+all. = N³+gen. peale) N⁴+kom.

V = vastama (*Jaan vastas teisest toast Peetri küsimusele ühe lausega*) jne. Kui esineb N³+all., siis N²+all. tavaliselt ei esine.

52.5 ja 52.6. N¹+nom. V (N²+abl. = N²+gen. poolest) N³+kom.

V = sarnanema (*Kivi sarnanes vormilt suure mardikaga*), võist-

lema (*Hein võistleb selle näitaja poolest söödakapsaga*), võrduma (*Plahvatus võrdub tugevusest termotuumaplahvatusega*).

52.7. N¹+nom. V (De) (Dt₂) N²+kom. (N³+gen. pärast)

V = kurjustama (*Professor kurjustas laua tagant assistendiga hooletuse pärast*), kõnelema (*Peeter kõneles direktoriga tähtsa asja pärast*), pragama (*Kindral pragas läbi akna seersandiga auto pärast*), riidlema (*Ema riidles minuga hilinemise pärast*), rääkima (*Peeter rääkis direktoriga*), taplema (*Tuletõrjuja taples mehega lohakuse pärast*) jne. = 52.8 kurjustama, kõnelema, rääkima puhul.

52.8. N¹+nom. V (De) (Dt₂) N²+kom. (N³+gen. üle)

V = kurjustama (*Professor kurjustas laua tagant laborandiga hooletuse pärast*), kõnelema (*Peeter kõneles direktoriga tähtsa üle*), rääkima (*Peeter rääkis läbi akna direktoriga tähtsa asja üle*). = 52.7

52.9. N¹+nom. V {Loc v N²+kom.}

V = rassima (*Mihkel rassis õues vankriga*). õiendama (*Peeter õiendas pliidi ääres panniga*). = 68.2 rassima puhul.

52.10. N¹+nom. V {Temp v N²+kom. v Loc}

V = debüteerima (*Kirjanik debüteeris 1956. aastal oodidega noorteajakirjas*).

52.11. N¹+nom. V (De) N²+kom.

V = kattuma (*Vaas kattus väljastpoolt vasekihiga*), pahtuma (*Kaldakivid pahtusid vetikatega*).

52.12. N¹+nom. V (De) (Dt₂) N²+kom. (KL)

V = riidlema (*Peremees riidleb poisiga, et see hilines*), tõrelema (*Jaan tõreles pojaga, et see magama ei heida*) jne.

52.13. N¹+nom. V {Mod v N²+kom.}

V = väljenduma (*Matemaatik väljendus konkreetset valemitega*).

53.0. N¹+nom. V N²+kom.
N¹+nom. ja N²+nom. V
N+nom.+pl. V

V = amelema (*Poiss ameles plikaga, Poiss ja plika amelesid, Noored amelesid*), kohtuma (*Peeter kohtus sõbraga, Peeter ja Jaan kohtusid, Noored kohtusid*), ristlema (*Rebase jäljerida ristles ränduri teega*), ristuma (*Kalevi tänav ristub Riia tänavaga, Kalevi ja Riia tänav ristuvad, Tänavad ristuvad*), sarnanema (*Jaan sarnaneb Jüriga*), sobima (*Peeter sobis Jüriga, Peeter ja Jüri sobisid, Poisid sobisid*). tutvuma (*Noormees tutvus tütarlapsiga*) jne.

- 53.1. N¹+nom. V N²+kom. (N³+in.)
 N¹+nom. ja N²+nom. V (N³+in.)
 N+nom.+pl. V (N³+in.)

V = diskuteerima (*Peeter diskuteeris Jaaniga selles küsimuses, Peeter ja Jaan diskuteerisid selles küsimuses, Noored diskuteerisid selles küsimuses*), jagelema (*Peeter jageleb Jaaniga*), polemiseerima (*Kirjanik polemiseeris kriitikuga mõnes punktis*), võistlema (*Kuningas võistleb kardinaliga julmuses*), ühtima (*Arvamused ühtisid selles küsimuses*) jne. = 53.6 diskuteerima, polemiseerima puhul.

- 53.2. N¹+nom. V N²+kom. (N³+el.)
 N¹+nom. ja N²+nom. V (N³+el.)
 N+nom.+pl. V (N³+el.)

V = jutlema (*Peeter jutles Jaaniga muusikast, Peeter ja Jaan jutlesid muusikast, Poisid jutlesid muusikast*), kõnelema (*Kooliõpetaja kõneles õpilastega moraalist*), lobisema (*Peeter lobises sõbraga uutest raamatutest*), rääkima (*Direktor rääkis kesku-sega*), vestlema (*Nooruk vestles daamidega kirjandusest*) = 53.6.

- 53.3. N¹+nom. V N²+kom. (N³+tr.)
 N¹+nom. ja N²+nom. V (N³+tr.)
 N+nom.+pl. V (N³+tr.)

V = liituma (*Juhtkond liitus tehasega üheks tervikuks, Juhtkond ja tehas liitusid üheks tervikuks, Asutused liitusid*), põimuma (*Pärimused põimuvad kirjeldustega*), segunema (*Lasud segunesid põrgulärmiks*), seonduma (*Hoone seondub raamatu-koguhuonega*), ühinema (*Nired ühinevad jõeks*) jne.

- 53.4. N¹+nom. V N²+kom. (N³+gen. pärast)
 N¹+nom. ja N²+nom. V (N³+gen. pärast)
 N+nom.+pl. V (N³+gen. pärast)

V = kisklema (*Muri kiskles Paukaga kondi pärast, Muri ja Pauka kisklesid kondi pärast, Koerad kisklesid kondi pärast*), konkureerima (*Kaupmehed konkureerivad esikoha pärast*), naaklema (*Narrid naaklesid*), nägelema (*Lapsed nägelesid*), nääklema (*Koerad nääklesid iga pala pärast*), purelema (*Muri pureles Pollaga kondi pärast*), riidlema (*Taat riidles eidega iga asja pärast, Noored riidlesid iga asja pärast*), tülitsema (*Mehed tülitsesid järjekorra pärast*), ärplema (*Poeg ärples isaga*).

- 53.5. N¹+nom. V N²+kom. (N³+gen. vastu)
 N¹+nom. ja N²+nom. V (N³+gen. vastu)
 N+nom.+pl. V (N³+gen. vastu)

V = ühinema (*Kuningas ühines aadlikega kardinali vastu*).

- 53.6. N¹+nom. V N²+kom. (N³+gen. üle)
 N¹+nom. ja N²+nom. V (N³+gen. üle)
 N¹+nom.+pl. V (N³+gen. üle)

V = diskuteerima (*Peeter diskuteeris Jaaniga selle küsimuse*

üle, Peeter ja Jaan diskuteerisid selle küsimuse üle, Mehed diskuteerisid selle küsimuse üle), jutlema (Peeter jutles isaga muusika üle), kõnelema (Kooliõpetaja kõneles õpilastega moraali üle), lobisema (Peeter lobises sõbraga uute raamatute üle), polemiseerima (Kirjanik polemiseeris kriitikuga mõne punkti üle), vaidlema (Jaan vaidles Jüriga luule üle), vestlema (Naised vestlesid moodide üle) jne. = 53.1 diskuteerima, polemiseerima puhul; 53.2 jutlema, kõnelema, lobisema, vestlema puhul.

54.0. N¹+kom. V N²+np.

V = kaasnema (Suure voolutugevusega kaasneb tugev magnetväli). kaasuma (Ahenemisega ei kaas piiramist), liituma (Kirjaga liitub õnnesoove), seltsima (Kivihädaga seltsis veehäda) jne. = 35.0 liituma, seltsima puhul.

54.1. N¹+kom. V (N²+ad.) N³+np.

V = olema (Kohvri pakkimisega ei ole Jaanil kiiret, Koristajatega on häda).

54.2. N¹+kom. V (De) N²+np.

V = seltsima (Põõsalinnu kevadlauluga seltsis kuskilt muusträta hüüdeid) = 35.2.

55. N¹+nom. V N²+gen. all

V = kannatama (Margus kannatas unepuuduse all), olema (Peeter on Jüri mõju all), seisma (Maja seisab valve all), ägama (Pidulaud ägab toiduliudade all).

56. N¹+nom. V N²+gen. alla

V = jääma (Saar jäi Prantsusmaa kontrolli alla), kuuluma (Tehas kuulub ehitusministeeriumi alla), käima (Küla käib Tartu rajooni alla), langema (Poiss langes kaasõpilaste pilke alla), mattuma (Inimesed mattusid rusude alla), minema (Uudismaa läks teravilja alla) sattuma (Maa sattus Rooma võimu alla).

57. N¹+gen. asemele V N¹+nom.

V = astuma (Hõimuliitude asemele astusid kihelkonnad), tulema (Gümnaasiumi asemele tuli keskkool).

58. N¹+nom. V N²+gen. ees

V = kahvatama (Raudkivi kahvatab ta karmuse ees). kummar-dama (Teadlased kummardavad autoriteetide ees), olema (Peeter oli uue probleemi ees), seisma (Uuriija seisis uue probleemi ees).

59. N¹+gen. ees V N²+nom.

V = avanema (Rändaja ees avanes sünge pilt), olema (Meie ees oli uus ülesanne), seisma (Peetri ees seisavad uued kohustused) = 35.0 avanema puhul.

60.0. N¹+nom. V N²+gen. eest

V = hoolitsema (Aednik hoolitses taimede eest), kostma (Ema

kostab lapse eest), *käima* (*Mündid käivad raha eest*), *muretsema* (*Tädi muretseb tubase talituse eest*), *seisma* (*Ema seisab lapse eest*), *vastutama* (*Juhataja vastutab töö õigeaegse valmimise eest*) jne.

60.1. N¹+nom. V (N²+all.) N³+gen. eest

V = olema (*Minna oli lapsele ema eest*)

60.2. N¹+nom. V (N²+all.) (Di) N³+gen. eest (N⁴+kom.)

V = maksma (*Mees maksis ametnikule kassasse sõidu eest paberahaga*), tasuma (*Külaline tasus ettekandjale toidu eest*).

60.3. N¹+nom. V (N²+all.) (Di) N³+gen. eest (Mes)

V = maksma (*Mees maksis kassasse õunte eest neli rubla*), tasuma (*Peeter tasus aednikule õunte eest neli rubla*).

60.4. N¹+nom. V {N²+gen. eest v Dt v (De) Di}

V = putkama (*Mees putkas poolakate eest metsarada mööda kodunt mägedesse*) jne.

60.5. N¹+nom. V {N²+gen. eest v Di}

V = pääsema (*Sõdur pääses kuulide eest künka varju*).

61. N¹+nom. V N²+gen. hoolde *Laps jäi vanemate hoolde*.

61.1. N¹+nom. V {Di v N²+gen. hoolde}

V = jääma (*Laps jäi koju vanaema hoolde*).

62. N¹+nom. V N²+gen. hooleks

V = jääma (*Ehitamine jäi trusti hooleks*).

63. N¹+nom. V N²+gen. jaoks

V = jääma (*Auto jääb invaliidi jaoks*). olema (*Neljas rada on märkide jaoks*) = 33.0

64. N¹+gen. jaoks V N²+np.

V = jääma (*Tasside jaoks jääb ruumi*), leiduma (*Kasti jaoks leidub ruumi*), olema (*Kastide jaoks on ruumi*). = 35.0.

65. N¹+nom. V N²+gen. juurde

V = asuma (*Kõneleja asub järgmise küsimuse juurde*), jääma (*Peeter jäi oma arvamuse juurde*), kuuluma (*Pluus kuulub kostüümi juurde*), minema (*Kõneleja läheb asja juurde*) tulema (*Taavet tuli mõistuse juurde*, *Kõneleja tuli teema juurde*). = 33.0 tulema esimese näite puhul.

66. N¹+nom. V N²+gen. juures

V = avalduma (*Haigus avaldub järglaste juures*), ilmne (Sümptoom ilmneb laste juures), *käima* (*Töö käib uue näidendi juures*).

67.0. N¹+nom. V N²+gen. järele

V = igatsema (*Geograaf igatses avastuste järele*), isuma (*Põhjahane isub rasva järele*), janunema (*Näitleja janunes kuulsuse*

järele), lõhnama (*Lugu lõhnas kuriteo järele*), vaatama (*Vanaisa vaatas laste järele*), valvama (*Arhitekt valvas plaani realiseerimise järele*) jne. = 21.0 *igatsema*, *isuma*, *janunema* puhul; = 21.0, 99.0 *valvama* puhul.

67.1 ja 67.2. $N^1 + \text{nom. V (De) (Dt}_2) (N^2 + \text{abl.} = N^2 + \text{gen. käest) } N^3 + \text{gen. järele}$

V = küsima (*Peeter küsis sõbralt ema tervise järele*, *Peeter küsis sõbra käest ema tervise järele*), pärima (*Mees päris lastelt Peetri elukoha järele*) = 99.1, 99.2 *pärima* puhul.

67.3. $N^1 + \text{nom. V \{Loc v Dt v (De) Di v } N^2 + \text{gen. järele\}}$

V = hiilima (*Peeter hiilis linnaääri mööda koosolekult koju püssi järele*), kahlama (*Lapsed kahlasid rada mööda kivist saareni riiete järele*), komberdama (*Vanamees komberdas kõige taga aeda kuue järele*), minema (*Peeter läks läbi metsa koju hobuse järele*), logistama (*Auto logistas mööda tänavat orgu vilja järele*) jne. Vrd. 286.6.

67.4. $N^1 + \text{nom. V (De) } N^2 + \text{gen. järele}$

V = haarama (*Müüts haaras püstoli järele*), kahmama (*Poiss kahmas oksalt liblika järele*), kobama (*Peeter kobas voodist klaasi järele*).

67.5. $N^1 + \text{nom. V \{Dt}_2 \text{ v (De) Di v } N^2 + \text{gen. järele\}}$

V = hüppama (*Mees hüppas sillalt üle käsipuu vette kummirõnga järele*), kargama (*Peeter kargas läbi akna aeda kuue järele*), viskuma (*Peeter viskus kera järele*).

67.6. $N^1 + \text{nom. V \{((De) (Dt}_1) \{Dt}_2 \text{ v Di)\} v } N^2 + \text{gen. järele\}}$

V = kiirustama (*Rahvas kiirustas üle silla turu poole toidu järele*), kippuma (*Peeter kippus õuest tuppa uue pudeli järele*), plagama (*Peeter plagas maanteed mööda linna abi järele*), pistma (*Poiss pistis metsa poole kaika järele*), ronima (*Taat ronis kontorissee raha järele*) jne. Vrd. 286.11.

68.0. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{gen. kallal}$

V = higistama (*Jaan higistas matemaatika kallal*), juurdlema (*Margus juurdleb küsimuse kallal*), muukima (*Varas muukis luku kallal*), pusima (*Sepp pusis hobureha kallal*). *urgitsema* (*Jaan urgitses toosi kallal*) jne. = 99.0 *juurdlema* puhul.

68.1. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{gen. kallal (N}^3 + \text{gen. pärast)}$

V = nokkima (*Tüdruk nokkis poisi kallal hilinemise pärast*), närima (*Peeter närib naise kallal*), norima (*Tüdruk noris poisi kallal*), võtma (*Ema võttis poja kallal*).

68.2. $N^1 + \text{nom. V \{Loc v } N^2 + \text{gen. kallal\}}$

V = kohmitsema (*Mees kohmitseb õues vankri kallal*), kopitsema (*Taat kopitseb aias peenarde kallal*), nokitsema (*Taat nokitses*

rannas võrgu kallal), pusima (*Peeter pusis esikus koti kallal*), rassima (*Mihkel rassis õues vankri kallal*) = 52.9 rassima puhul.

69.0. N¹+nom. V N²+gen. kallale

V = asuma (*Külalised asusid toidu kallale*), kippuma (*Joodik kippus naiste kallale*), minema (*Arst läks haige hamba kallale*), tikkuma (*Ants tikkus venna kallale*).

69.1. N¹+nom. V (De) N²+gen. kallale

V = hüppama (*Röövlid hüppasid põõsastest teekäija kallale*), kargama (*Koer kargas pimedast Peetri kallale*), sööstma (*Kajakad sööstsid ülalt karplooma kallale*), tormama (*Lapsed tormasid igalt poolt professori kallale*), tungima (*Talupojad tungisid kuhja tagant kupja kallale*) jne.

70. N¹+nom. V N²+gen. kohta

V = käima (*Lause käib kunsti kohta*), maksuma (*Seadus maksab ka puhkepäeva kohta*).

71. N¹+nom. V kui N²+nom.

V = esinema (*Kongress esines kui riigivõimuorgan*) kujutama (*Kõverad kujutuvad kui sirged*), olema (*Oja oli kui Emajõgi*), talitlema (*Organellid talitlevad kui elundid*), toimima (*Karl toimib kui vahetalitaja*) = 80 olema puhul; 43.0 muude verbide puhul.

72. N¹+nom. V N²+gen. kõrval

V = kahvatama (*Näidend kahvatab romaani kõrval*) kahvatuma (*Antsu uhkus kahvalub Jüri ülbuse kõrval*).

73. N¹+nom. V N²+gen. käes

V = olema (*Võim on Peetri käes, Linn on ülestõusnute käes*)

74. N¹+nom. V N²+gen. käest

V = olema (*Kiri on isa käest*). = 41.

75. N¹+gen. käest V N²+np. Poiste käest saabus vastus.

Vt. 42.1 ja 42.2.

76.0. N¹+nom. V N²+gen. kätte

V = jõudma (*Järg jõuab Peetri kätte*), sattuma (*Peeter sattus politsei kätte*), tulema (*Järjekord tuli Jaani kätte*) = 50.0 jõudma puhul.

**76.1 ja 76.2. N¹+nom. V (N²+abl. = N²+gen. käest)
N³+gen. kätte**

V = minema (*Võim läks valitsuse käest nõukogu kätte*), siirduma (*Varandus siirdus hooldaja käest lapse kätte*). = 33.4, 33.9.

**76.3 ja 76.4. N¹+nom. V (De) (N²+abl. = N²+gen. käest)
{Di v N³+gen. kätte}**

V = jõudma (*Paber jõuab keskusest direktori käest osakonda*)

meistri kätte), minema (Kaebus läheb büroost juhataja käest ministeeriumi inspektori kätte), sattuma (Ettepanek sattus Jaani käest Peetri kätte), siirduma (Kaust siirdus sekretärielt esimehe kätte). = 33.5 ja 33.6.

76.5. $N^1 + \text{nom. V } \{Di \text{ v } N^2 + \text{gen. kätte}\}$

V = jääma (Võti jäi koju naise kätte).

77. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{gen. küljes}$

V = rippuma (Peeter ripub oma plaani küljes)

78.0. $N^1 + \text{nom. V läbi } N^2 + \text{gen.}$

V = käima (Pääsemisplaan käis läbi Peetri pea), sähvatama (Uued mõtted sähvatasid läbi Peetri pea), vilksatama (Kahtlus vilksatas läbi meheaju). = 105.0 sähvatama, vilksatama puhul. Vrd. ka ühendverbilisi vasteid Pääsemisplaan käis Peetri peast läbi, Kahtlus vilksatas mehe ajust läbi.

78.1. $N^1 + \text{nom. V (De) (Dt}_1) \{ \text{läbi } N^2 + \text{gen. v Di} \}$

V = igitsema (Homnikuvalgus igitseis läbi lehtede metsa alla), imbuma (Vesi imbus katuselt läbi pragude lae vahele), imenduma (Vedelik imendus läbi membraani plasmasse), saama (Auto ei saa sellest kohast läbi oja), tungima (Nool tungis abaluu alt läbi kopsu südamesse)

79. $\text{läbi } N^1 + \text{gen. V } N^2 + \text{part. Läbi riide immitseb suitsu.}$

79.1. $\text{läbi } N^1 + \text{gen. (Dt}_1) \text{ V ((De) Di) } N^2 + \text{part.}$

V = igitsema (Läbi lehtede igitseb metsa alla valgust), imbuma (Läbi pragude imbus paati vett), imenduma (Läbi membraani imendub plasmasse vedelikku), immitsema (Läbi riide immitseb verd)

80. $N^1 + \text{nom. V nagu } N^2 + \text{nom.}$

V = olema (Oja oli nagu Emajõgi, Linn oli nagu sõjaväelaager). = 71.

81.0. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{gen. otsa}$

V = juhtuma (Peeter juhtus ihnuskoji otsa) sattuma (Teener sattus kröösuse otsa) = 33.0, 82.0.

81.1. $N^1 + \text{nom. V (De) (Dt}_2) N^2 + \text{gen. otsa}$

V = vaatama (Naine vaatas mehe otsa), vahlima (Taat vahtis läbi akna naise otsa) jne. = 21.75, 33.12, 82.3.

82.0. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{gen. peale}$

V = halastama (Paula halastas Markuse peale), juhtuma (Müüts juhtus kuriteo peale, Teener juhtus kröösuse peale), käima (Peetri mõte käis viina peale, Ost käis isa rahakoti peale), langema (Ülesanne langes Jaani peale) patsutama (Peeter patsutas tasku peale), sattuma (Peeter sattus peitevara peale, Auto sattus miini peale), suruma (Mihkel surus nupu peale), tulema (Taavet tuli

õige mõtte peale), vajutama (*Poiss vajutas nupu peale*) jne. = 21.0, 33.0 *patsutama, suruma, vajutama* puhul; 33.0 *halastama, käima, langema ning juhtuma ja sattuma* esimese näite puhul; 33.0, 35.0 *tulema* puhul; 33.0, 81.0 *juhtuma, sattuma* teise näite puhul.

82.1. N¹+nom. V (N²+in.) N³+gen. peale

V = lootma (*Peeter lootis selles asjas isa peale*) jne. = 33.3.

82.2. N¹+nom. V N²+gen. peale (Di) (N³+all.)

V = kaebama (*Jüri kaebas Peetri peale ministeeriumi inspektorile*).

82.3. N¹+nom. V (De) (Dt₂) N²+gen. peale

V = näitama (*Peeter näitas trepilt tundmatu peale*), vaatama (*Peeter vaatas üle prillide külaliste peale*), vahtima (*Taat vahtis läbi võre koera peale*). = 33.12 *näitama* puhul; 21.75, 33.12, 81.1 *vaatama, vahtima* puhul.

83. N¹+nom. V N²+gen. pihta

V = käima (*Nali käis Peetri pihta*)

84.0. N¹+nom. V N²+gen. poole

V = edenema (*Kirjanik edenes küpsuse poole*), hoidma (*Poisid hoidsid ema poole*), kalduma (*Professor kaldus teise ettepaneku poole, Sümpaatia kaldus oma võistkonna poole*), olema (*Mehe selg oli meie poole*), pürgima (*Noored pürivad ideaalide poole*), püüdlema (*Peeter püüdis ideaalide poole*), püüdma (*Peeter püüdis paremuse poole*), tõmbuma (*Membraan tõmbus südamiku poole*) jne. = 85 *hoidma, kalduma* puhul; 89 muude verbide puhul.

84.1. N¹+nom. V (De) (N²+kom.) N³+gen. poole

V = pöörduma (*Komitee pöördus Tallinnast üleskutsega progressiivsete jõudude poole*)

85. N¹+nom. V N²+gen. poolele

V = hoidma (*Poisid hoidsid ema poolele*), kalduma (*Sümpaatia kaldus oma võistkonna poolele*). = 84.0.

86.0. N¹+nom. V N²+gen. poolt

V = kõnelema (*Miski ei kõnele projekti poolt*), olema (*Nõukogu oli kandidaadi poolt, Põhiettekanne oli direktori poolt*), rääkima (*Kõik andmed räägivad ettepaneku poolt*), seisma (*Inglased seisid restauratsiooni poolt*). *tulema* (*Küsimus tuli kooliõpetaja poolt*). = 41 *olema* teise näite puhul ja *tulema* puhul.

87. N¹+nom. V N²+gen. päralt

V = jääma (*Maja jäi noorte päralt*), olema (*Maja on laste päralt*)

88. N¹+nom. V N²+gen. sisse

V = mähkuma (*Mäetipp mähkus udu sisse*), mässuma (*Terras-*

sid on mässunud väänkasvude sisse), sööbima (*Mustusekiht sööbis materjali sisse*), uppuma (*Linn upub roheluse sisse*). uskuma (*Peeter uskus sõbra aususe sisse*) jne. = 24.0.

89. N¹+nom. V N²+gen. suunas

V = edenema (*Kirjaniku looming edenes küpsuse suunas*), olema (*Mehe selg oli meie suunas*), pürgima (*Noored püriwad ideaalide suunas*), püüdlema (*Peeter püüdles ideaalide suunas*), tõmbuma (*Membraan tõmbus südamiku suunas*) jne. = 84.0.

90. N¹+nom. V N²+gen. taga

V = istuma (*Peeter istus konspektide taga*). kükitama (*Peeter kükitas arveraamatu taga*), küürutama (*Peeter küürutas õpiku taga*) jne.

91. N¹+gen. taga V N²+np.

V = olema (*Ettevõtte taga oli suurärimehi*), peituma (*Naeratuse taga peitub südamevalu*), seisma (*Meeste selja taga seisab trust*).

92. N¹+nom. V N²+gen. taha Peeter peitub naeratuste taha.

92.1. N¹+nom. V (N²+gen. eest) N³+gen. taha

V = peituma (*Peeter peitub küsimuste eest naeratuste taha*), pugema (*Direktor puges nõudmistest eest ettekäänete taha*), varjuma (*Peeter varjub lõbususe taha*).

93.0. N¹+nom. V N²+gen.+pl. vahel

N¹+nom. V N²+gen. ja N³+gen. vahel

V = jagunema (*Peetri päev jagunes kirjutamise ja jalutamise vahel*), kõikuma (*Peeter kõikus elu ja surma vahel*), valima (*Pögenik valis eri võimaluste vahel*), pendeldama (*Vastlapäev pendeldab veebruari ja märtsi vahel*)

93.1. N¹+nom. V {Dt₁ v N²+gen.+pl. vahel}

N¹+nom. V {Dt₁ v N²+gen. ja N³+gen. vahel}

V = kurseerima (*Peeter kurseeris mööda magistraali, Aurikud kurseerivad Londoni ja India vahel, Autod kurseerisid mööda peamagistraali suvituskoha ja pealinna vahel*), pendeldama (*Laevad pendeldavad sadama ja saare vahel*)

94. N¹+nom. V N²+gen. vahet Perenaine käib aida vahet.

N¹+nom. V N²+gen. ja N³+gen. vahet Perenaine käib

toa ja lauda vahet.

94.1. N¹+nom. V {Dt₁ v N²+gen. vahet}

N¹+nom. V {Dt₁ v N²+gen. ja N³+gen. vahet}

V = hiilima (*Mees hiilis rada mööda sauna ja küüni vahel*), käima (*Perenaine käis toa ja aida vahet*), reisima (*Araablased reisisid Prantsusmaa ja Aafrika ranniku vahel*), vantsima (*Mees vantsis vallamaja vahel*), voorima (*Ministrid voorisid maanteed mööda lossi ja linna vahet*) jne.

95.0. N¹+nom. V N²+gen. vastu

V = agiteerima (*Jüri agiteeris preestrite vastu*) olema (*Tabletid on peavalu vastu*), patustama (*Töötajad patustavad hügieeni põhinõuete vastu*), rääkima (*See seik räägib ühtsusnõude vastu*), tunnistama (*See asjaolu tunnistab kaebealuse vastu*), valmistuma (*Ateljee valmistub hooaja vastu*). võitlema (*Ajaleht võitles seaduse kehtestamise vastu*) jne. = 45.0 valmistuma puhul.

95.1. N¹+nom. V (N²+in.) N³+gen. vastu

V = astuma (*Assistent astus selles küsimuses professori vastu*).

95.2 ja 95.3. N¹+nom. V (N²+abl. = N²+gen. poolest) N³+gen. vastu

V = saada (*Peeter ei saanud pikkuselt Jaani vastu*).

96. ja 97. N¹+nom. V N²+gen. vastu = vastu N²+part. Sookailud peksavad sääрте vastu. Sookailud peksavad vastu sääri.

96.1 ja 97.1. N¹+nom. V (N²+part.) {N³+gen. vastu = vastu N³+part.}

V = plaksutama (*Peeter plaksutas käsi vastu reisi, Peeter plaksutas vastu reisi*)

96.2 ja 97.2. N¹+nom. V (De) {N²+gen. vastu = vastu N²+part.}

V = peksma (*Sookailud peksavad kahelt poolt vastu naise paljaid sääri*), puutama (*Haamer puutus katte vastu*), põrkama (*Peeter põrkas laua vastu, Peeter põrkas vastu lauda*), raksama (*Nool raksas selja tagant raudrüü vastu, Nool raksas vastu raudrüüd*). tonksama (*Kala tonksab sääre vastu*) jne. = 21.67 peksma, puutama, tonksama puhul.

98. N¹+nom. V {N²+gen. vastu = vastu N²+part.}
N¹+nom. ja N²+nom. V
N+nom.+pl. V

V = hõõrduma (*Traat hõõrdus katte vastu, Traat hõõrdus vastu katet, Traat ja kate hõõrduvad, Lehed hõõrduvad*).

99.0. N¹+nom. V N²+gen. üle

V = ironiseerima (*Komöödia ironiseerib väikekodanluse üle*), irvitama (*Kirjanik irvitab rahajõmmi üle*); juurdlema (*Mees ei juurelnud asja üle*). otsustama (*Peeter otsustas materjali vajaduse üle, Lugeja otsustab kirjaniku teose üle*), valvama (*Arhitekt valvab projekti realiseerimise üle*) jne. = 17.0 otsustama esimese näite puhul; 21.0, 67.0 valvama puhul; 21.0 ironiseerima puhul; 68.0 juurdlema puhul.

99.1 ja 99.2. N¹+nom. V (De)(Dt₂) (N²+abl. = N²+gen. käest) N³+gen. üle

V = pärima (*Peeter päris sõbra käest ema tervise üle, Peeter päris sõbralt ema tervise üle*). = 67.1, 67.2.

100. N¹+gen. üle V N²+nom.

V = valitsema (*Asumaa üle valitses kuberner*) = 22.0.

101.0. N¹+nom. V üle N²+gen.

V = käima (*Toimetaja silmad käisid üle ridade, Pealkiri käib üle kolme veeru, Põrgulik läige käib üle Tootsi näo*), laapama (*Taat laapas üle otsmiku*), lendama (*Imelik vari lendas üle Tootsi näo*), siluma (*Peeter silus üle juuste*), ulatuma (*Temperatuur ulatus üle kümne kraadi*) jne.

101.1. N¹+nom. V (De) {üle N²+gen. v Di}

V = läigatama (*Vesi läigatas üle ääre*) lööma (*Laine lööb üle serva paati*) jne.

102.0. üle N¹+gen. V N²+np.

V = käima (*Üle laevalae käis laineid*)

102.1. üle N¹+gen. V (Di) N²+np.

V = läigatama (*Üle ääre läigatas paati vett*) lööma (*Üle paadi-serva lööb laineid*). pritsima (*Üle paadiserva pritsis vett*) jne.

103. N¹+nom. V N²+gen. ümber

V = hoidma (*Kleit hoiab keha ümber*), hoiduma (*Kleit hoidub keha ümber*), keerlema (*Arutlused keerlesid ühe probleemi ümber*), käima (*Jutt käib rahaküsimuse ümber*), mehkeldama (*Margus mehkeldas talitaja ümber*) põimuma (*Viinapuu põimub tamme ümber*) jne. = 104 hoidma, hoiduma, põimuma puhul.

104. N¹+nom. V ümber N²+gen.

V = hoidma (*Kleit hoiab ümber keha*), hoiduma (*Kleit hoidub ümber keha*), põimuma (*Viinapuu põimub ümber tamme*). = 103.

105.0. N+nom. V Loc

V = asetsema (*Maja asetseb järve kaldal*), asuma (*Postkontor asub keset linna*), ekslema (*Naeratus eksles Peetri huulil*), elama (*Professor elab äärelinnas*), elunema (*Üliõpilane elunes ülemisel korrusel*), istuma (*Jaan istub kodus*), kobama (*Peeter kobas taskusopis*), lasuma (*Udu lasus vee kohal*), paiknema (*Palee paikneb jõe kaldal*), rippuma (*Lamp rippus sissekäigu kohal*), ristlema (*Laevad ristlesid Vahemerel*), seisma (*Rüided seisis kohoris*), sähvatama (*Uued mõtted sähvatasid Peetri peas*), sorima (*Naine soris kapis*), tolknema (*Pabeross tolknes suunurgas*), vedelema (*Raamat vedeles laual*), vilksatama (*Kahtlus vilksatas mehe ajus*), ööbima (*Peeter ööbis telgis*) jne. = 78.0 sähvatama, vilksatama puhul; 112.0 ekslema puhul.

105.1. N¹+nom. V (N²+all.) Loc

V = nähtuma (*Kuu nähtub meile 3 kraadi kõrgemal*)

105.2. N¹+nom. V Loc (N²+ess.)

V = sündima (*Arst sündis Tartus vedurijuhi pojana*), teenima (*Miina teenis vanamehe juures majapidajana*)

105.3. N¹+nom. V {Loc v Dt v (De) Di}

V = ekslema (*Ta silmad ekslesid toas mööda seinu maalilt maalile*), kulgema (*Maantee kulgeb nõlvakute vahel läbi maa keskosa pealinnast järveni*) jne.

105.4. N¹+nom. V {Loc v Dt₂ v (De) Di}

V = kõrguma (*Raekoda kõrgub meie selja taga läbi pilvede taevasse*).

105.5. N¹+nom. V {Mod v Loc v Dt v (De) Di}

V = laotuma (*Süsihappegaas laotub kiiresti mööda põhja süvendini*), voolama (*Ganges voolab ülevalt ja võimsalt mere poole*).

105.6. N+nom. V {Mod v Loc v Dt v Mes}

V = astuma (*Naine astus tasakesi vaipa mööda mõned sammud*), käima (*Peeter käis teiste ees mööda rada paarsada meetrit*) jne.

105.7. N+nom. V {Frekv v Temp v Loc v Mod}

V = avalduma (*Sümptoomid avaldusid sageli öösel*), ilmne^m (*Viga ilmnes teist korda juhtimispuldil*), pesitsema (*Melekas pesitseb puuõontes kolooniatena*).

105.8. N+nom. V {Mod₁ v Loc}

V = lebama (*Peeter lebas selili diivanil*), olema (*Majad on längus tänava ääres*)

105.9. N+nom. v {Temp v Loc}

V = hargnema (*Tegevus hargneb sajandi vahetusel pealinnas*), juhtuma (*Õnnetus juhtus 9. detsembril*), moodustuma (*Riik moodustus X sajandil*), sündima (*Laps sündis 1. jaanuaril Tallinnas*), toimuma (*Koosolek toimub teisipäeval*) jne.

105.10. N+nom. V {Tempmes v Loc}

V = jooksuma (*Film jookseb teist nädalat «Saluudis»*). elama (*Mehe elutöö elab kaua nendes filmides*).

106. N+np. V Loc

V = olema (*Jaani on kodus, Jaani ei ole kodus*).

107. Loc V N+nom.

V = puuduma (*Looduskirjeldustes puudub värskus*), valitsema (*Koridoris valitseb hämarus*), võimutsema (*Venemaal võimutsevad mõisnikud*), välgatama (*Peetri silmis välgatas hirm*) jne.

108.0. Loc V N+np.

V = elama (*Kõrbes elab üksiklasi*), esinema (*Mägedes esineb lumetorme*), kuhjuma (*Lõunas kuhjub pilvemägesid*), leiduma (*Kunstis leidub mängu elemente*), levima (*Vihmametsade läheduses levib hõredaid metsi*), olema (*Laagris oli uusi tulijaid*), pesitsema (*Õõnsustes pesitses mesilasi*), puhkema (*Linnas puhkes võitlus, Linnas puhkes võitlust*), vedelema (*Põrandal vedeleb paberitükke*) jne.

108.1. {Temp v Loc} V N+np.

V = ilmne (Tänavu ilmnes kõigis koolides vajadus õpiku järele), olema (Varsti on Tallinnas laulupidu), tekkima (Rongi saabumisel tekib jaamas saginat), toimuma (6. augustil toimus teatris külalisõhtu)

108.2. Loc V¹ (V²+da) N+np.

V¹ = punetama (Ranna pool punetas paista kõrge kallas) jne.

109. Loc V N+part.

V = olema (Õhus on kõrbelõhna), tunduma (Õhus tundub kõrbelõhna)

110.0. N+nom. V De

V = haarama (Mees haaras puutüvest), lahkuma (Naeratus ei lahku naise näolt), lähtuma (Võnkumine lähtub heliallika juurest), olema (Peeter on Lõuna-Eestist), pärinema (Poiss pärineb Samose saarelt), toimuma (Kaupade laadimine toimub teiselt poolt), tulema (Hääl tuli keldrist), vabanema (Laps vabanes ema käte vahelt), vallanduma (Ohe vallandus tema rinnust) jne.

110.1. N+nom. V {De v (Dt) Di}

V = aurama (Vesi aurab potist läbi riide õhku), hälbima (Peeter oli hälbinud teelt metsa), peegelduma (Lained peegeldusid planeedi pinnalt kosmosesse)

110.2. N+nom. V De (Dt₁) (Di)

V = väljuma (Peeter väljus lossist salakäiku mööda metsa).

110.3. N+nom. V¹ {De v Dt v Di (V²+ma)}

V¹ = laskuma (Mees laskus mäest nõlva mööda kuristikku sõpra aitama), naasma (Väljarändaja naasis Ameerikast kodumaale)

110.4. N+nom. V {De v Dt₂ v Di}

V = kerkima (Kaljurand kerkis merest läbi udu taeva poole), langema (Valgus langeb ülalt läbi klaaskatuse tupp), purskama (Veinijuga purskas vaadist seinale), tõusma (Tolmupilv tõusis maast üle heki teise korruseni) jne.

110.5. N¹+nom. V {De v Modi₂}

V = hüppama (Noormees hüppas toolilt püsti), kargama (Peeter kargas voodist).

111.0. De V N+np.

V = paistma (Naha alt paistsid roided), punama (Nurgast punasid lilleõied) puuduma (Mundri eest puudus kaks nõopi), ripnema (Lehma suust ripnes õlgi), võrsuma (Elvast on võrsunud jalgrattasportlasi) jne.

111.1. De V (Di) N+np.

V = jooksuma (Haavast jookseb põrandale verd), nirisema (Kraanist niris kaussi leiget vett), sadama (Katuselt sadas kübarale

vett), sirisema (*Silmist siriseb vett*). tilkuma (*Räästast tilgub krae vahele vett*) jne.

112.0. N+nom. V Di

V = ekslema (*Naeratus eksles Peetri huulile*), jääma (*Keel jäi hammaste vahele*), kleepuma (*Nahkkindad kleepusid pihkude külge*), kuuluma (*Perekond kuulub keskklassi*), mahtuma (*Korv mahtus diivani alla*) mattuma (*Panga serv mattub liiva alla*), suubuma (*Oja suubub järve*), ulatuma (*Vesi ulatus lõua alla*) jne. = 105.0. ekslema puhul.

112.1. N¹+nom. V (N²+ngp.) (De) {Dt₂ v Di}

V = juhátama (*Tahvel juhatab teekäija maanteelt läbi metsa mälestuskivi juurde*).

112.2. N¹+nom. V (N²+ngp.) {Di v Modi₂}

V = keerama (*Peeter keeras end selili*). viskama (*Vanamees viskas end voodisse pikali*).

112.3. N¹+nom. V (N²+in.) (N³+kom.) Di

V = jääma (*Luigela jäi teivashüppes 4.40-ga teisele kohale*), platseeruma (*«Spartak» platseerus 500 punktiga kolmandale kohale*), pürgima (*Austraallased pürivad seatina tootmises esikohale*) tulema (*Luigela tuli teivashüppes 4.40-ga teisele kohale*).

112.4. N¹+nom. V (N²+gen. eest) Di

V = hoidma (*Peeter hoidis tulijate eest puude varju*), hoiduma (*Jaan hoidus auto eest majaseinte ligi*), peituma (*Noormees peitus hoobi eest sõbra selja taha*), tõmbuma (*Mihkel tõmbus tulijate eest müüri lõhesse*)

112.5. N+nom. V (De) Di

V = astuma (*Vanamees astus lävelt naabri jalale*), minema (*Uks läks magamistoast rõdule*), seisma (*Valvur seisis akna juurest ukse ette*), tormama (*Jaan tormas nurga tagant õpetaja otsa*) jne.

112.6. N+nom. V {Dt v (De) Di}

V = jooksma (*Ratas jooksis üle nurmenurga maanteelt kodurajale*), kihutama (*Lained kihutavad merd mööda*), minema (*Plekkтору läheb üle trepikoja naaberkorterisse*), sööstma (*Teade sööstab üle maa piirist piirini*). veerema (*Piisk veeres klaasi servast raamini*) jne.

112.7. N+nom. V (De) (Dt) Di

V = jõudma (*Teated lahingust jõudsid Prantsusmaalt üle väina Inglismaale*), keerama (*Auto keeras pargi juurest rada mööda Vilde tänavasse*). pöörama (*Takso pöörab mälestussamba juurest üle väljaku peamagistraalile*), sattuma (*Mürk sattus õhus hingamisteid mööda organismi*), sisenema (*Me siseneme majja õue poolt*), tõusma (*Tee tõusis märke*) jne.

112.8. N+nom. V (De) {Dt₂ v Di}

V = igritsema (*Homnikuvalgus igritses läbi lehtede metsa alla*), käima (*Laine käib üle laevanina*), lööma (*Laine lööb üle serva paati*) viskuma (*Vood viskusid üle parda*) jne.

112.9. N+nom. V (De) (Dt₁) {Dt₂ v Di}

V = liikuma (*Madalrõhkkond liigub Rootsist Soome*), nihkuma (*Tool nihkus põrandat mööda seina poole*), ruttama (*Jõgi ruttab läbi luhtade mere poole*), ulatuma (*Ahelik ulatus väljakust pargini*), vaatama (*Sõdur vaatas kaevikust mäe poole*), viima (*Tee viib läbi linna staadionile*) jne.

112.10. N¹+nom. V (De) (Dt₁) {Dt₂ v Di} (N²+gen. järele)

V¹ = pugema (*Mees puges läbi avause koopasse asjade järele*), põikama (*Peeter põikas baari raha järele*), pääsema (*Noormees pääses aiast õue kuue järele*), ronima (*Põgenik ronis läbi padriku uuele teerajale*). rüsima (*Peeter rüsis vaheruumi kohvri järele*) jne.

112.11. N+nom. V {Mod v Di}

V = asetuma (*Õied on asetunud tihedalt okstele*), jaotuma (*Osa-kesed jaotuvad ebaühtlaselt eseme pinnale*).

112.12. N+nom. V (De) {Di v Modi₁}

V = vajuma (*Käed vajusid laiali, Ta pea vajus norakile*) jne.

112.13. N+nom. V (De) {Di v Modi₂}

V = langema (*Mees langes redelilt põrandale pikali*), laskuma (*Peeter laskus tugitooli seljakile*) prantsatama (*Peeter prantsatas selili*), viskuma (*Naine viskus istuli*) jne.

112.14. N+nom. V¹ Di (V²+ma)

V¹ = jääma (*Mehed jäid ühte tuppä elama*), saama (*Mehed said ühte majja elama*)

112.15. N+nom. V¹ (V²+ma) (De) Di

V¹ = asuma (*Kirjanik asub elama Tallinnast Tartusse, Mehed asusid elama ühte tuppä*)

112.16. N+nom. V¹ (De) (Dt₁) {Dt₂ v Di} (V²+ma)

V¹ = pugema (*Karu puges läbi avause koopasse magama*), põikama (*Peeter põikas baari einestama*), pääsema (*Noormees pääses saali kõnet kuulama*), ronima (*Põgenik ronis läbi padriku lagendikule puhkama*), rüsima (*Peeter rüsis vaheruumi kohvrit tooma*), tungima (*Mehed tungisid luugi juurde tasu saama*) jne.

113.0. Di V N+np.

V = eksima (*Tahedamaile kohtadele on eksinud pihlakaid*), kuhjuma (*Randa kuhjus künkaid*), peituma (*Mägede vahele on peitunud järvekeseid*), sugenema (*Ta lapsehäälede sugenes teravaid toone*), tekkima (*Lapse lõua alla tekkis vistrikke*), uuristuma (*Seina uuristus auke*) jne.

113.1. Di V (De) N+np.
De V Di N+np.

V = hoovama (*Tuppa hoovas kustki suitsu*), immitsema (*Padrunikestadest immitses tuppa püssirohu haisu*), kanduma (*Võlvialusest kandus õuele sooja hõngu*), langema (*Laevale langes pilvest tuhka*), rabisema (*Kuuele rabiseb puudelt piisku*), rappuna (*Teele rappub koormast õlekõrsi*), tulvama (*Väravate juurest tulvas parki rahvast*), vuhisema (*Seinapraost vuhiseb tuppa külma tuult*) jne.

113.2. Di V¹ (De) N+np. (V²+ma)

V¹ = kogunema (*Laua juurde kogunes igalt poolt uudishimulikke mängu jälgima*), signinema (*Osakonda sigines kustki uusi inimesi*) jne.

114. N+part. V Di

V = jätkuma (*Meistrit jätkus igale poole*), kiskuma (*Peetrit kiskus mängupõrgusse*), piisama (*Linde piisab igale poole*), tõmbama (*Poissi tõmbas linna*).

115. N+nom. V Dt Mees astus mööda katuseharja.

Vt. tüübid 105.3, 105.5, 110.2, 112.6.

116. N+nom. V Dt₁

V = aelema (*Puhkajad aelesid mööda plaaze*), ekslema (*Peeter eksles mööda tänavaid*), käima (*Peeter käis mööda metsi*). lohise-
sema (*Kleit lohises mööda lund*). uitama (*Poiss uitas mööda sammaskäike*) jne.

117. N+nom. V Dt₂ Valgus langes läbi klaaskatuse.

Vt. tüübid 105.4, 110.4, 112.1, 112.8, 112.10, 112.16.

118.0. N+nom. V Mod

V = arenema (*Tegevus arenes plaanipäraselt*), elama (*Jaan elab lähedasti*) hargnema (*Tegevus hargneb tormiliselt*), istuma (*Süstad istuvad sügavasti*). minema (*Laulud läksid hästi*), mööduma (*Kaitsmine möödus edukalt*) jne.

118.1. N¹+nom. V (N²+all.) Mod

V = kostma (*Isa sõnad kostsid pojale kummaliselt*), kõlama (*Hääl kõlab poisile kummaliselt*), mõjuma (*Vaatepilt mõjus mees-tele meeltülendavalt*), toimima (*Vanaadiumi ühendid toimivad organismidele mürkidenäna*). tulema (*Rünnak tuli eestlastele ootamatult*).

118.2 ja 118.3. N¹+nom. V (N²+kom. = N²+gen. suhtes) Mod

V = käituma (*Peeter käitus ülemustega lugupidavalt*, *Peeter käitus ülemuste suhtes lugupidavalt*), talitama (*Peeter talitas raamatutega oma heaksarvamise järgi*). toimima (*Peeter toimis sõbraga inetult*).

119.0. N+nom. V Mod₁

V = olema (*Mees on purjus, Traat on pingul*), seisma (*Uks seis poikvel*)

119.1. N¹+nom. V (N²+kom.) Mod₁

V = olema (*Peeter on kirjutamisega kimpus, Toots on juustega hädas*).

119.2. N+nom. V (Di) Mod₁

V = olema (*Tootsi nina on paremale poole viltu*).

120. N+nom. V Mod₂ *Peeter lebas selili.*

Vt. 105.8.

121. N+nom. V Mod₃

V = asetuma (*Õied asetuvad vaheldumisi*), olema (*Õied on vaheldumisi, Jõud on lahus*).

122.0. N+nom. V Mod₁

V = hoidma (*Tüdruku silmad hoidsid kissi*), hoiduma (*Lehed hoiduvad kummi*), jääma (*Poisi suu jäi ammuli, Peeter jäi purju*), kiskuma (*Eide nägu kiskus vingu*), langema (*Lapse pea langes longu*), lööma (*Rahvas löi liikvele*), minema (*Koera kõrvad lähevad kikki, Mees läks marru*), tulema (*Jaanel tuli ärkvele*), tõmbuma (*Peeter tõmbus mossi*) jne.

122.1. N¹+nom. V (N²+kom.) Mod₁

V = jääma (*Peeter jäi kirjutamisega kimpu*).

122.2. N+nom. V (Di) Mod₁

V = tõmbuma (*Toorik tõmbus vormile pingule*).

123. N+nom. V Mod₂

Vt. tüübid 110.5, 112.2, 112.13.

123.1. N+nom. V ((De) Di) Mod₂

V = käima (*Poiss käis aia äärde käpili*).

124. N+nom. V Mod₃

V = tormama (*Lained tormavad vastamisi*) jne.

125. N+nom. V Temp

V = hakkama (*Kool hakkas esimesel septembril*), kujunema (*Intriig kujunes varems*), olema (*Konverents on homme*), puhkema (*Revolutsioon puhkes pärast sõda*), tulema (*Tort tuleb õhtul*) jne.

126. Temp V N+nom.

V = maksma (*Tänapäeval maksab teadmiste hulk*).

127. N+nom. V Tempmes

V = jooksmata (*Film jooksis kaua*), kestma (*Bankett kestis hommikuni*), tuurima (*Kõne tuuris pool tundi*), vältama (*Vaheaeg vältas veerand tundi*)

128. N+part. V Frekv

V = olema (*Äpardusi on sageli, Kauneid öid on haruharva*).

129.0. N+nom. V Mes

V = kaaluma (*Kivi kaalub kümme tonni*), katma (*Kujutis kattis kolm ruutmeetrit*), näitama (*Kraadiklaas näitab viis kraadi*), olema (*Laeva laius on kümme meetrit*), tulema (*Maa übermõõi tuli 250 000 staadioni*), ületama (*Töötasu ületab 35 rubla*) jne. = 138.0 olema, tulema puhul.

129.1. N¹+nom. V (N²+all.) Mes

V = maksuma (*Ruutmeetri taastamine maksis trustile kaks rubla*), säästma (*Tehas säästis riigile sada tuhat rubla*), ütleva (*Kuiv sõna ütleb lastele vähe*)

129.2. N¹+nom. V (N²+abl.) Mes

V = nõudma (*Kingsepaks saamine nõudis Eduardilt neli aastat*).

129.3 ja 129.4. N¹+nom. V (N²+abl. = N²+gen. käest) (N³+tr.) Mes

V = saama (*Peeter sai palgaks kümme rubla*).

129.5 ja 129.6. N¹+nom. V (N²+abl. = N³+gen. pealt) Mes

V = teenima (*Kelner teenis iga pudeli pealt viis senti*).

129.7 ja 129.8. N¹+nom. V (N²+abl. = N²+gen. käest) (N³+gen. eest) Mes

V = saama (*Kelner sai pudeli eest viis senti, Orkester sai žüriilt pala eest üheksa punkti*).

130.0. N+part. V Mes

V = olema (*Osavõtjaid oli rohkesti*), tulema (*Lüpsilehmi tuli kuuskümmend*)

130.1. N¹+part. V (N²+all.) Mes

V = kuluma (*Elektrienergiat kulus ühele tunnile 10 000 kWh.*), minema (*Elektrienergiat läheb ühele tunnile 10 000 kWh.*)

130.2. N¹+part. V (N²+ad.) (Di) Mes

V = kogunema (*Mune kogunes korvi suur hulk*), korjuma (*Mune korjus mul suur hulk*)

131. N+nom. V Distr Peeter jäi üksi.

Vt. tüübid 286.14, 288.2, 288.3.

132. N¹+all. V N²+el.

V = aitama (*Meestele aitas rahast*), jätkuma (*Loomadele jätkus toidust*), piisama (*Jaanile piisab rahast*).

133. N¹+el. V N²+tr. Rahast piisas kojusõiduks.

133.1. N¹+el. V (N²+all.) N³+tr.

V = aitama (*Rahast aitas talle maja ehitamiseks*), jätkuma (*Veest jätkus joogiks*), piisama (*Rahast piisas meile majaostuks*).

134. N+el. V Mes

V = puuduma (*Üheksast puudub kümme minutit*) saada (*Kooli lõpetamisest saab kolm aastat*), täituma (*Autori sünnist täitub sada aastat*)

135.0. N+all. V Mes

V = jääma (*Peetrile jäi 50 rubla*).

135.1. N¹+all. V (N²+ad.) Mes

V = kuluma (*Kojusõidule kulub Peetril kümme minutit*), minema (*Kojusõidule läheb viis minutit*) = 138.1, 141.1.

136. N+ad. V Mod

V = minema (*Peetril läks hästi*)

137. Loc V A+tr.

V = jääma (*Kõrvaltoas jäi vaikseks*), muutuma (*Vagunis muutub jahedamaks*) = 47.0.

138.0. N+tr. V Mes

V = olema (*Laeva laiuseks on kümme meetrit*) tulema (*Paadi pikkuseks tuleb kümme meetrit*) = 129.0.

138.1. N¹+tr. V (N²+ad.) Mes

V = kuluma (*Kojusõiduks kulub Peetril kümme minutit*), minema (*Võtte tegemiseks läheb Peetril kaks sekundit*). = 135.1, 141.1.

139. N+term. V Mes *Loengu lõpuni jäi kaks minutit.*

139.1. N¹+term. V (N²+ad.) Mes

V = jääma (*Loengu lõpuni jäi Peetril kaks minutit*).

140. N¹+gen. kohta V (N²+ad.) Mes

V = tulema (*Inimese kohta tuli kaks muna*) = 141.0.

141. N¹+gen. peale V (N²+ad.) Mes

V = kuluma (*Kojusõidu peale kulub Peetril kümme minutit*), minema (*Võtte tegemise peale läheb Peetril kaks sekundit*), tulema (*Inimese peale tuli meil kaks muna*) = 135.1, 138.1 *kuluma, minema puhul; 140 tulema puhul.*

142. Di V Mes *Tartusse on viis kilomeetrit.*

142.1. Di V (De) Mes

V = jääma (*Heistresse jääb siit viis kilomeetrit*), olema (*Linna on siit 10 kilomeetrit*), saada (*Tartusse saab siit kümme kilomeetrit*), tulema (*Tartusse tuleb viis kilomeetrit*).

Kolmekohalised elementaarlausend

143. N¹+nom. V N²+ng. A+ng.

N¹+nom. V N²+ngp. A+ess.

V = hoidma (*Sõdurid hoidsid kasarmud puhtad, Naine hoidis*

toidukava vaheldusrikkana), *pidama* (*Peeter pidas riided puhtad, Kojamees pidas tänava niiske*)

144. N¹+nom. V N²+tr. N³+nom.

V = *andma* (*Rahvas andis kuju(le) nimeks Russalka*), *panema* (*Peeter pani lapse nimeks Jaan*), *saama* (*See märk sai nimeks aleph*).

145. N¹+kom. V N²+nom. A+nom.

N¹+kom. V N²+nom. Mod

V = *olema* (*Juhtimisega on lugu parem, Juhtimisega on lugu paremini, Dokumentidega on asi hull, Dokumentidega on asi hullusti*). Mod hõlmab antud mallis üksnes *sti-* ja *mini-*liitelisi ad-
verbe.

146.0. N¹+nom. V N²+ngp. N³+ill.

V = *ajama* (*Peeter ajas rahva ärevusse*), *andma* (*Peremees andis toa külalise kasutusse*), *jaotama* (*Membraan jaotab sisekõrva kahte ossa*), *jätma* (*Peremees jättis toa külalise kasutusse*), *kastma* (*Aednik kastis lapi õlisse*), *kõitma* (*Naine kõitis asjad suurrätikusse*), *lõikama* (*Toomas lõikas pildi vasesse*), *mähkima* (*Peeter mähkis fotoaparaadi paberisse*), *mässima* (*Tädi mässib vanaisa tekisse*), *nakatama* (*Televisioon nakatas inimesed teatri-
haigusse*), *pühendama* (*Peeter pühendas sõbra avastusse*) jne. = 152.3, 152.8, 338.0 *andma* ja *jätma* puhul; 165.0. *nakatama* puhul; 185.0 *kastma*, *kõitma*, *mähkima*, *mässima* puhul.

146.0.1. N¹+nom. V N²+ngp. N³+ill.

N¹+nom. V N²+part. (N³+ill.)

V = *pressima* (*Masin pressis heina pallidesse, Masin pressis heina*), *suruma* (*Masin surus heina pallidesse*)

146.1. N¹+nom. V N²+ngp. (De) N³+ill.

V = *imema* (*Nioobium imeb gaasi ruumist endasse*), *lööma* (*Koer lõi hambad nurga tagant varga(le) sääرده*). = 185.1 *imema* puhul.

146.1.1. N¹+nom. V N²+ngp. (De) N³+ill.

N¹+nom. V (De) N²+ngp. (N³+ill.)

V = *imama* (*Süsi imab vedelikust mürgi endasse, Terakesed imasid niiskust*) = 185.1.1.

146.2. N¹+nom. V N²+ngp. (Di) N³+ill.

V = *punuma* (*Neiu punus juuksed pea ümber pärga*) *põimima* (*Tütarlaps põimis juuksed kõrva juurde patsidesse*) jne. = 151.3, 159.12.

146.3. N¹+nom. V N²+ngp. {Di v N³+ill.}

V = *jätma* (*Perenaine jättis loomad lauta nälga*), *kuhjama* (*Peeter kuhjas mulla aianurka peenrasse*), *seadma* (*Peeter seadis enese laua taha valvesse*) jne. = 159.11 *kuhjama* puhul.

147. N¹+nom. V N²+ill. N³+ngp.

V = jätma (*Kunstnik jättis kuulajaisse sügava mulje*) kätkema (*Autor kätkes nendesse sõnadesse sünge mõtte*) panema (*Parun pani ettevõttesse kogu raha*), tooma (*Arhitekt toob fassaadidesse liikuvuse*) jne. = 186 panema puhul.

148. N¹+nom. V N²+ngp. N³+in.

V = arvama (*Me arvame maksud kümnetes tuhandetes*), kinnistama (*Ülemnõukogu kinnistas otsuse vastavas seaduses*), teostama (*Kunstnik teostas joonise puugravüüris*), väljendama (*Teadlane väljendas võimsuse vattides*).

149. N¹+nom. V N²+in. N³+ngp.

V = arendama (*Õpetaja arendas lapses uue võime*), süütama (*Naine süütas Peetris iha*), tabama (*Peeter tabas lalinas tuttava sõna*), äratama (*Peeter äratas lapses igatsuse*) jne.

150.0. N¹+nom. V N²+ngp. N³+el.

V = eraldama (*Väin eraldab Hispaania Tangerist*), lahutama (*Peeter lahutas ühe otsa skeemist*), säästma (*Peeter säästis kolleegid matmiskuludest*), vabastama (*Peeter vabastas mehe õppustest*), võõrutama (*Peeter võõrutas poja töötegemisest*) jne. = 324.0 vabastama, võõrutama puhul.

150.1. N¹+nom. V N²+ngp. {N³+el. v A+tr.}

N¹+nom. V N²+part. (N³+el.) (A+tr.)

V = arstima (*Eit arstis haige kopsupõletikust terveks*), ravima (*Arst ravis Peetrit, Arst ravis Peetri terveks*) ravitsema (*Peeter ravitses lehma*)

151.0. N¹+nom. V N²+el. N³+ngp.

V = harima (*Kolhoos haris rabast põllu*), hauduma (*Kana haudivas munast kanapoja*), jahvatama (*Veski jahvatab massist jahu*), kasvatama (*Ema kasvatas lapsest ateisti*), käänama (*Pagar käänas taigatükist kringli*), käärima (*Organism käärib suhkrust alkoholi*), köitma (*Tütarlaps köitis siidvööst lehvi*), painutama (*Peeter painutas liistust kaare*), rullima (*Mardikas rullis lehest toru*), saama (*Peeter sai arvudest tabeli*) siduma (*Peeter sidus paelast lehvi*), vormima (*Peeter vormis savist kuuli*), üldistama (*Peeter üldistas vaatlusandmetest teooria*) jne. = 17.59 jahvatama, üldistama puhul; 159.0.1. kasvatama, käänama, painutama, rullima, vormima puhul; 159.0 käärima, köitma, siduma puhul.

151.1. N¹+nom. V {N²+el. v N³+all.} N⁴+ngp.

V = chitama (*Töölised ehtasid aidast kolhoosile klubi*), lõikama (*Peeter lõikas puukoorest vennale laeva*), saama (*Jaan sai endale Jürist surmavaenlase*) jne.

151.2. N¹+nom. V N²+el. (N³+all.) N⁴+ngp.

V = tegema (*Õpetaja tegi oma seisukohtadest õpilastele dogma*). = 159.2.

151.3. N¹+nom. V N²+el. (Di) N³+ngp.

V = moodustama (*Kaupmees moodustas purkidest riulile püramiidi*), punuma (*Neiu punus juustest pea ümber pärja*), põimima (*Tütarlaps põimis juustest patsikese*) jne. = 146.2, 159.12 punuma, põimima puhul.

152.0. N¹+nom. V N²+ngp. N³+all.

V = arvestama (*Teadlased arvestavad ajaloo pikkuse 3000 aastale*, *Insener arvestas laeva saajale reisijale*), asetama (*Selts asetab pearõhu materjali kogumisele*), jagama (*Peeter jagas arvu kahele*), keskendama (*Peeter keskendas tähelepanu sellele sündmusele*), kraapima (*Peeter kraapis kogu varanduse endale*), loovutama (*Peeter loovutas oma koha daamile*), ohverdama (*Peeter ohverdas öö analüüsimisele*), panema (*Nõid pani needuse külarahvale*), pärandama (*Peeter pärandas varanduse pojale*), sundima (*Mart sundis hobuse jooksole*), tõukama (*See põhjus tõukas inimese lahenduse otsimisele*), usaldama (*Peeter usaldas lahendamise aparaadile*), võtma (*Peeter võttis vaeva endale*, *Peeter võttis probleemi vaatlusele*) jne. = 165.0 jagama puhul; 167 võtma teise näite puhul; 173 usaldama puhul; 175.0, 183.0 arvestama teise näite puhul; 181.0 kraapima puhul; 183.0 asetama, ohverdama, panema, võtma esimese näite puhul; 221.0 arvestama esimese näite puhul; 320.0 sundima, tõukama puhul.

152.0.1. N¹+nom. V N²+ngp. N³+all.

N¹+nom. V N²+part. (N³+all.)

V = a(h)vallema (*Sõber ahvatles Peetri vargusele*, *Peeter ahvatles sõpra*), hoidma (*Peeter hoidis leiva vennale*, *Peeter hoidis leiba*), lükkima (*Neiu lükkis kudrused paelale*), suunama (*Õpetaja suunas õpilase iseseisvale mõtlemisele*, *Õpetaja suunas õpilast*) timmima (*Insener timmis aparaadi õigele sagedusele*), ässitama (*Mees ässitas inimesed mässule*, *Mees ässitas inimesi*) jne. = 175.0.1, 189.0.1 hoidma-verbi puhul; 183.0.1 lükkima, timmima puhul; 320.0.1. teiste verbide puhul.

152.1. N¹+nom. V N²+ngp. (N³+in.) N⁴+all.

V = asetama (*Peeter asetab oma lootused selles asjas Jaanile*), panema (*Juhatus pani vastutuse sekretärile*). = 183.1.

152.2. N¹+nom. V N²+ngp. (N³+abl.) N⁴+all.

V = kiskuma (*Modell kisub kunstniku tähelepanu põhiteemalt pisi-asjadele*), viima (*Arst viis vaidluse selt teemalt uuele teemale*)

152.2.1. N¹+nom. V N²+ngp. (N³+abl.) N⁴+all.

N¹+nom. V N²+part. ((N³+abl.) N⁴+all.)

V = alandama (*Valitsus alandas hinna 40 rublalt 25 rublale*), kahandama (*Tsehh kahandas kao viielt protsendilt neljale protsendile*), suurendama (*Peeter suurendas soovutugevuse kolmele aprile*). tõstma (*Kaupmees tõstis raamatu hinna kahelt margalt*)

kolmele margale), vähendama (*Peeter vähendas sõidukiirust*) jne. = 163.1.

152.3. N¹+nom. V N²+ngp. N³+all. (N⁴+tr.)

V = andma (*Peremees andis ühe toa külalisele kasutamiseks*), jätma (*Isa jättis mõõga pojale päranduseks, Peremees jättis toa külalisele kasutamiseks*). = 146.0, 152.8, 338.0 *andma* puhul ja *jätma* teise näite puhul.

152.4. N¹+nom. V N²+ngp. (De) N³+all.

V = lähendama (*Arst lähendas kontakti paremalt oimusagarale*) jne.

152.5. N¹+nom. V¹ (De) N²+ngp. N³+all. (V²+da)

V¹ = andma (*Poiss andis korvist riidetüki koerale nuusutada*), jagama (*Onu jagas korvist õunad lastele süüa*). = 338.2 *andma* puhul. Vt. ka 181.3.

152.6. N¹+nom. V N²+ngp. (De) {Dt₂ v Di v N³+all.}

V = heitma (*Peeter heitis ratsmed hobuse seljast teejuhile*), lennutama (*Poiss lennutas kirja läbi akna tänavale sõbrale*), linguutama (*Matadoor lingutas kübara amfiteatri ülemisele äärele süüdistajale*), pilduma (*Hannes pillub raasukesed taldrikult laua alla koerale*), viskama (*Laps viskas palli emale*) jne. = 181.4.

152.7. N¹+nom. V¹ N²+ngp. {Di v N³+all.} (V²+da)

V¹ = andma (*Peeter andis paberi büroosse ametnikule alla kirjutada*), viima (*Peeter viis käsikirja Tallinnasse juhendajale lugeda*) jne. = 181.5.

152.8. N¹+nom. V¹ N²+ngp. N³+all. (V²+da)

V¹ = andma (*Peremees andis ühe toa külalisele kasutada*), jätma (*Peremees jättis ühe toa külalisele kasutada*) = 146.0, 152.3, 338.0.

153.0. N¹+nom. V N²+all. N³+ngp.

V = andma (*Sambad andsid majale pompöösse välimuse, Naine andis pullile võmmu*), avama (*Kirjanik avas lugejaile uue maailma*), dikteerima (*Võitja dikteeris kaotajale rahutingimused*), leidma (*Peeter leidis lapsele tegevuse*), lubama (*Anu lubas Peetrile oma maali*), määrama (*Sautus määras perekondadele üksteise hävitamise*), sisendama (*Peeter sisendas sõbrale uue idee*), tekitama (*Urija tekitas hüirele kasvaja*), tooma (*Eitevaatamatus tõi Peetrile kerglase mehe reputatsiooni*), võimaldama (*Isa võimaldas lastele kooliskäimise*) jne. = 154 *tekitama* puhul; 168 *avama* puhul; 307.0 *määrama* puhul; 309 *võimaldama* puhul.

153.1. N¹+nom. V N²+all. N³+ngp.
N¹+nom. V N²+ngp. ja N³+ngp.
N¹+nom. V N+np.+pl.

V = liitma (*Peeter liidab kuuele seitsme, Peeter liidab kuue ja*

seitsme, Peeter liidab arvud), vastandama (*Rahvalaul vastandab mõisa külale*). = 165.2 vastandama puhul.

153.2. N¹+nom. V (De) (Dt₂) N²+all. (Di) {N³+el. v N⁴+ngp.}

V = jutustama (*Jüri jutustas voodist Peetrile kõrva sisse neist sündmustest pika loo*) vestma (*Peeter vestis meestele isa elust kena jutu*)

153.3. N¹+nom. V {De v N²+abl. v N³+all.} N⁴+ngp.

V = küsima (*Peeter küsis perenaiselt lapsele uue taldriku*), nõudma (*Mees nõudis kelnerilt endale menüü*), nõutama (*Kirjanik nõutas büroost ametnikult endale loa*), paluma (*Mees palus kontorist juhatajalt endale loa*), tellima (*Peeter tellis naaberkülast sepalt endale kirve*) jne. = 153.5, 156.3, 175.1.

153.4. N¹+nom. V N²+all. (N³+gen. eest) N⁴+ngp.

V = andma (*Nõukogu andis dissertandile töö eest kandidaadikraadi*), mõistma (*Kohus mõistis mehele tapmise eest surmanuhtluse*), omistama (*Komitee omistas kirjanikule laureaadinimetuse*), panema (*Õpetaja pani poisile etteütluse eest kahe*), soolama (*Kapten soolas mehele kasarmuaresti*).

153.5. N¹+nom. V {De v N²+gen. käest v N³+all.} N⁴+ngp.

V = küsima (*Peeter küsis perenaise käest endale uue taldriku*), nõudma (*Mees nõudis kelneri käest endale menüü*), nõutama (*Kirjanik nõutas büroost ametniku käest endale loa*), paluma (*Mees palus kontorist juhataja käest endale loa*), tellima (*Peeter tellis naaberkülast sepa käest endale kirve*) jne. = 153.3, 156.3, 175.1.

153.6. N¹+nom. V {N²+all. v Loc} N³+ngp.

V = leidma (*Põgenik leidis endale metsas redupaiga*).

153.7. N¹+nom. V {N²+all. v De} N³+ngp.

V = angažeerima (*Noormees angažeerib endale sealtsamast tant-supartneri*), kombineerima (*Peeter kombineeris endale laost osad*), tooma (*Peeter tõi lastele linnast raamatu*), valima (*Kirjanik valis endale riulilt raamatu*), värbama (*Kapten värbas laevale sadamast uue meeskonna*) jne.

153.8. N¹+nom. V N²+all. (De) N³+ngp.

V = andma (*Trust andis Oroile ühiselamust voodikoha*), eraldama (*Ministeerium eraldas asutusele auto*), kuulutama (*Peeter kuulutas rahvale rõdult uudise*), küünitama (*Konsul küünitab külalisele voodist kae*), laenutama (*Peeter laenutas sõbrale oma kogust raamatu*), otsima (*Peeter otsis sõbrale linnast töökoha*), vaatama (*Peeter vaatas sõbrale linnast töökoha*) jne. = 153.12 andma, otsima, vaatama puhul; 175.2 eraldama puhul.

153.9. N¹+nom. V (De) {Di v N²+all.} N³+ngp.

V = lähetama (*Peeter lähetas Moskvast Tallinnasse vanematele*

telegrammi), läkitama (*Sekretär läkitas Tallinnast Tartusse prokuratuurile kirja*), saatma (*Peeter saatis maalt haiglasse emale raamatu*) jne.

153.9.1. N¹+nom. V (De) {N²+all. v Di} N³+ngp.
N¹+nom. V((De) {N²+all. v Di}) N³+part.

V = lugema (*Peremees luges rahakotist sulasele laua peale raha*, *Peremees luges raha*).

153.10. N¹+nom. V N²+all. (De) N³+ngp. (Di)

V = andma (*Huligaan andis mehele nurga tagant hoobi kuklasse*), virutama (*Peeter virutas mehele hoobi tagumikku*)

153.11. N¹+nom. V (De) (Dt₂) N²+all. (Di) N³+ngp.

V = refereerima (*Peeter refereeris selja tagant ülemusele kõrva sisse koosoleku käigu*), tegema (*Peeter tegi Eedile märkuse*) jne.

153.12. N¹+nom. V N²+all. (Di) N³+ngp.

V = andma (*Trust andis Orvile ühiselamusse voodikoha*), määrama (*Senaator määras ajakirjanikule hotelli vestibüüli kohtumise*), otsima (*Peeter otsis sõbrale linna töökoha*), sokutama (*Esimees sokutas jalgpallurile seltsi töökoha*), vaatama (*Sõber vaatas Peetrile linna töökoha*). = 153.8 *andma*, *otsima*, *vaatama* puhul.

153.13. N¹+nom. V¹ N²+all. N³+ngp. (V²+da)

V¹ = andma (*Peeter andis mehele töö teha*).

153.14. N¹+nom. V¹ N²+all. N³+ngp. (V²+ma)

V¹ = lubama (*Peeter lubas Jaanile oma hobuse põllutöid lõpetama*).

154. N¹+nom. V N²+ad. N³+ngp.

V = avastama (*Arst avastas Peetril kasvaja*), diagnoosima (*Arst diagnoosis Peetril tuberkuloosi*), leidma (*Arst leidis Peetril kasvaja*), tekitama (*Uuriija tekitas hiirel kasvaja*), vahetama (*Ema vahetas lapsel riided*) = 153.0 *tekitama* puhul.

155.0. N¹+nom. V N²+ngp. N³+abl.

V = saama (*Kabel sai nime külalt*). *tabama* (*Peeter tabas enese küsimuselt, mis edasi tuleb*).

155.1. N¹+nom. V N²+ngp. (Di) N³+abl.

V = laenama (*Peeter laenas selle sõna oma teosesse klassikult*).

156.0. N¹+nom. V N²+abl. N³+ngp.

V = meelitama (*Peeter meelitab lapselt naeratuse*), pärima (*Peeter päris isalt kõverad jalad*) röövima (*Tuul röövis puult lehed*), vallutama (*Araablased vallutavad kõrbelt põllumaad*), võtma (*Peeter võttis sõbralt töötuse*), võõrandama (*Kuberner võõrandas Peetrit varanduse*) jne. = 180.0 *võtma* puhul.

156.1. N¹+nom. V {De v N²+abl.} (N³+all.) N⁴+ngp.

V = klanima (*Poiss klanis isalt endale raha*), lunima (*Kerjus lunis möödumatelt endale raha*), manguma (*Poiss mangus isalt musta ülikonna*), nuruma (*Poiss nurus isalt raha*) pinnima (*Politseinik pinnis vangilt andmed*) jne. = 180.1.

156.2. N¹+nom. V N²+abl. (N³+gen. eest) N⁴+ngp.

V = koorima (*Poodnik kooris töolistelt toidu eest viimase raha*). = 180.2.

156.3. N¹+nom. V {De v N²+abl. v N³+gen. jaoks} N⁴+ngp.

V = küsima (*Peeter küsis köögist perenaiselt lapse jaoks taldriku*) nõudma (*Mees nõudis kelnerilt enda jaoks menüü*), nõutama (*Kirjanik nõutas büroost ametnikult enda jaoks loa*), paluma (*Mees palus kontorist juhatajalt loa*), tellima (*Peeter tellis külalt sepalt poja jaoks vikati*) jne. = 153.3, 153.5, 175.1.

156.4. N¹+nom. V {De v N²+abl.} N³+ngp.

V = saama (*Peeter sai büroost juhatajalt nõusoleku garaaži ehitamiseks*) jne. = 180.3.

156.4.1. N¹+nom. V {De v N²+abl.} N³+ngp.

N¹+nom. V (De) (N²+abl.) N³+part.

V = saama (*Traktorist sai kontorist raamatupidajalt palga, Traktorist sai palka*). = 180.3.1.

156.5. N¹+nom. V {De v N²+abl. v Di} N³+ngp.

V = saama (*Teekäija sai kallaletungijalt hoobi näkku, Peeter sai mehelt müksu*) Meie märkimisviis ei võimalda olla päris täpne: *Di* paikneb normaalselt N³ järel. = 180.4.

157.0. N¹+nom. V N²+ngp. N³+ess.

V = kavatsema (*Kirjanik kavatses romaani pamfletina*), kujundama (*Aednik kujundas kääbuspuu püramiidina*), näitama (*Raamatupidaja näitas kulutused palgana*), sanktsioneerima (*Linnavalitsus sanktsioneeris kerjamise leivateenimisena*)

157.1. N¹+nom. V N²+ngp. (N²+all.) N³+ess.

V = serveerima (*Press serveeris pihtimuse lugejaile jumalaotsumisena*).

158. N¹+nom. V N²+ngp. A+ess.

V = leidma (*Peeter leidis tänava niiskena*)

159.0. N¹+nom. V N²+ngp. N³+tr.

V = arvama (*Juhataja arvas tagasihoidlikkuse vooruseks*), kohandama (*Professor kohandas põleti analüüsiks*), kuulutama (*Nõukogu kuulutas printsi valitsejaks*), käärima (*Organism käärib suhkru alkoholiks*), köitma (*Tütarlaps köitis siidvöö lehviks*), lugema (*Peremees luges tagasihoidlikkuse vooruseks*), lööma (*Poiss lõi kepi tükkideks*), muutma (*Keemik muutis vedeliku gaa-*

siks), siduma (*Peeter sidus paela lehviks*), tembeldama (*Peeter tembeldas sõbra vargaks*) jne. = 151.0 käärima, köitma, siduma puhul; 174 arvama, lugema puhul.

159.0.1. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. } N^3 + \text{tr.}$
 $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{part. (} N^3 + \text{tr.)}$

V = alandama (*Tüdruk alandas hääle sosinaks, Tüdruk alandas häält*), kasvatama (*Ema kasvatas lapsed korralikeks inimesteks, Ema kasvatas lapsi*), käänama (*Pagar käänas taiginatüki kringliks*), lõikama (*Peeter lõikab saia viiludeks, Peeter lõikab saia*), painutama (*Puusepp painutas liistud kaarteks, Puusepp painutas liiste*), rullima (*Mardikas rullis lehe toruks, Mardikas rullis lehte*), vormima (*Peeter vormis savikamaka kuuliks*) jne. = 151.0 kasvatama, käänama, painutama, rullima, vormima puhul.

159.1. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. (} N^3 + \text{el.) } N^4 + \text{tr.}$

V = ülendama (*President ülendas väimehe kolonelist kindraliks*).

159.2. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. (} N^3 + \text{all.) } N^4 + \text{tr.}$

V = tegema (*Õpetaja tegi need seisukohad õpilastele dogmaks*), tooma (*Õpetaja tõi Jüri teistele eeskujuks*) jne. = 151.2 tegema puhul.

159.3. $N^1 + \text{nom. V (De) } N^2 + \text{ngp. (} N^3 + \text{all.) (Di) } N^4 + \text{tr.}$

V = kauplema (*Peeter kauples linnast poisi endale tallu sulaseks*), palkama (*Mihkel palkas külast taadi endale teejuhiks*).

159.4. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. (Di) (} N^3 + \text{all.) } N^4 + \text{tr.}$

V = andma (*Peeter andis poja teise külla Jürile karjapoisiks*).

159.5. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. (} N^3 + \text{abl.) } N^4 + \text{tr.}$

V = saama (*Peeter sai maja sugulaselt päranduseks*).

159.6. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. \{läbi } N^3 + \text{ngp. v } N^4 + \text{tr.\}}$

V = hõõruma (*Kokk hõõrus juurvilja läbi sõela püreeks*)

159.7 ja 159.8. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. (vastu } N^3 + \text{part. = } N^3 + \text{gen. vastu) } N^4 + \text{tr.}$

V = lööma (*Poiss lõi kepi vastu müüriurka tükkideks*)

159.9. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. \{De v } N^3 + \text{tr.\}}$

V = eraldama (*See käitumisjoon eraldas tegelase teiste hulgast iseseisvaks tüübiks*).

159.10. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. (De) } N^3 + \text{tr.}$

$N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{part. (De) (} N^3 + \text{tr.)}$

V = kiskuma (*Põõsad kisivad ülikonna räbalaiks*), käristama (*Tuul käristas pilved ribadeks*), rebima (*Tuulehoog rebis pilverünka pilvetupsudeks*).

159.11. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. \{Di v } N^3 + \text{tr.\}}$

V = kuhjama (*Peeter kuhjas mulla aianurka peenraks*) panema (*Isa pani poja kingsepa juurde õpipoisiks*), soovitama (*Peeter soo-*

vitas sõbra kombinaali aednikuks), võtma (*Direktor võttis Jüri vabrikusse õpilaseks*) jne. = 146.3 kuhjama puhul.

159.11.1. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. \{Di v } N^3 + \text{tr.}\}$
 $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{part. (Di) (} N^3 + \text{tr.)}$

V = edutama (*Direktor edutas Peetri büroosse juhatajaks, Direktor edutas Peetrit*).

159.12. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. (Di) } N^3 + \text{tr.}$

V = lausuma (*Pealik lausus vastase metsa äärde kivitombuks*), moondama (*Zeus moondas Jo valgeks lehmaks*), punuma (*Neiu punus juuksed pea ümber pärjaks*), põimima (*Tütarlaps põimis juuksed patsikesteks*), volitama (*Valitsus volitas kindrali naaberriiki diplomaatiliseks esindajaks*) jne. = 146.2, 151.3 punuma, põimima puhul.

159.13. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. (De) \{Di v } N^3 + \text{tr.}\}$

V = kutsuma (*Peeter kutsus Tallinnast sõbra kohtusse tunnistajaks*), paluma (*Peeter palus direktori peole aukülaliseks*), saatma (*Staap saatis mehe Riiga aviomotoristiks*) jne.

159.13.1. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. \{(De) Di v } N^3 + \text{tr.}\}$
 $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{part. ((De) Di) (} N^3 + \text{tr.)}$

V = koondama (*Väejuhatuse koondas väed igalt poolt maa lääneossa kolmeks armeeks*).

160.0. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{tr. } N^3 + \text{ngp.}$

V = kinnitama (*Komitee kinnitas tähtajaks 11 novembri*) jne. = 17.24.

160.1. $N^1 + \text{nom. V (} N^2 + \text{all.) } N^3 + \text{tr. } N^4 + \text{ngp.}$

V = deklareerima (*Peaminister deklareerib valitsusele oma poliitika juhtumõteteks rahuarmastuse ja vabaduse*). määrama (*Senaaator määras ajakirjanikule kohtumiskohaks hotelli*), seadma (*Peeter seadis mehele tingimuseks võõraste isikute lahkumise*), soetama (*Peeter soetas endale südamesõbraks baaridaami*), võtma (*Teadlane võttis endale uurimisobjektiks isuri keele*) jne.

160.2 ja 160.3. $N^1 + \text{nom. V (De) (} N^2 + \text{abl. = } N^2 + \text{gen.}$
 $\text{käest) } N^3 + \text{tr. } N^4 + \text{ngp.}$

V = saama (*Peremees sai teisest toast vennalt vastuseks õlahkehitud*).

161.0. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. A} + \text{tr.}$

V = harjutama (*Elu oli naise õelaks harjutanud*), kuulutama (*Komitee kuulutas asumaa sõltumatuks*), laskma (*Peeter laskis käe lõdvaks*), lükkama (*Peeter lükkas kella õigeaks*), sundima (*Peeter sundis enese rahulikuks*), tegema (*Jutt surmast tegi mehe rahatuks*), tunnistama (*Komisjon tunnistas töö jätkamise tarvilikuks, Komisjon tunnistas Peetri terveks*) jne. = 311 tunnistama esimese näite puhul.

161.0.1. N¹+nom. V N²+ngp. A+tr.
N¹+nom. V N²+part. (A+tr.)

V = ehmatama (*Koer ehmatas lapse haigeks, Koer ehmatas last*), lööma (*Hulkur löi koera vigaseks, Hulkur löi koera*), muutma (*Detailid muudavad kirjelduse usutavamaks*). närima (*Peeter näris õie peeneks*), raiuma (*Mees raius liha peeneks, Mees raius liha*). raspeldama (*Noad raspeldavad savitüki peeneks*), sirutama (*Peeter sirutas selja sirgeks, Peeter sirutas selga*), treenima (*Mihkel treenib lihased tugevaks*), viimistlema (*Assistent viimistles metoodika täiuslikumaks, Assistent viimistles metoodikat*) jne.

161.1. N¹+nom. V N²+ngp. (De) {N³+kom. v A+tr.}

V = määrima (*Poiss määris käise küünarnuki kohalt nõega mustaks*), piserdama (*Peeter piserdas paberi pruuni värviga kirjaks*), pätserdama (*Puukoristajad pätserdasid avause poriga väiksemaks*) jne.

161.2. N¹+nom. V N²+ngp. {läbi N³+ngp. v A+tr.}

V = hõõruma (*Kokk hõõrus juurvilja läbi sõela peeneks*)

161.3 ja 161.4. N¹+nom. V N²+ngp. (vastu N³+part. = N³+gen. vastu) A+tr.

V = lööma (*Poiss löi kepi vastu müüriurka kõveraks*).

161.3.1 ja 161.4.1. N¹+nom. V N²+ngp. (vastu N³+part. = N³+gen. vastu) A+tr

N¹+nom. V N²+part. (vastu N³+part. = N³+gen. vastu) (A+tr.)

V = hõõruma (*Peeter hõõrus selja vastu ahjunurka punaseks, Peeter hõõrus selga*), kõhutama (*Peeter kõhutas noa vastu turuletti teravaks*) nühkima (*Peeter nühkis turja vastu istmekorju punaseks*), trampima (*Peremees trampis vildid vastu põrandat puhtaks*).

161.5. N¹+nom. V N²+ngp. (De) A+tr.

V = kallama (*Poiss kallas püksid eest märjaks*), lükkama (*Sahk lükkas tee keskelt tasaseks*), pistma (*Mõrvar pistis parisniku selja tagant surnuks*), rebima (*Karistuslune rebis selja paljaks*) jne.

161.5.1. N¹+nom. V N²+ngp. (De) A+tr.

N¹+nom. V N²+part. (De) (A+tr.)

V = kaapima (*Peeter kaapis naha keskelt puhtaks, Peeter kaapis nahka*). käiama (*Mees käias vikati otsast teravaks*), küürima (*Naine küüris laua ühest otsast puhtaks*), pühkima (*Peeter pühkis laua eestpoolt puhtaks*), uuristama (*Toonesepad uuristavad seinä auklikuks*), vormima (*Peeter vormis savitüki otstest laperguseks*) jne.

161.6. N¹+nom. V N²+ngp. {Di v A+tr.}

V = litsuma (*Peeter litsus leivakuulikese lauaprakku laiaks*),

suruma (*Mees surus korvi vastu keha laiaks*), vajutama (*Mees vajutas sigareti tuhatoosi nurka laiaks*).

161.6.1. N¹+nom. V N²+ngp. {Di v A+tr.}
N¹+nom. V N²+part. (Di) (A+tr.)

V = koolutama (*Naine koolutas ripsmed ülespoole kõveraks*, *Naine koolutas ripsmeid*), muljuma (*Peeter muljus sidruni lauale laiaks*), painutama (*Peeter painutas raua ettepoole kõveraks*), siluma (*Peeter silus juuksed vastu pealage siledaks*). väänama (*Perenaine väänab lapi ämbrisse kuivaks*) jne.

161.7. N¹+nom. V N²+ngp. (Di) A+tr.

V = kallama (*Peeter kallas tassi kaussi tühjaks*), laadima (*Markus laadis vankri õue tühjaks*), läigatama (*Karin läigatas klaasi kraanikaussi tühjaks*), valama (*Perenaine valas tassid tühjaks*).

162. N¹+nom. V N²+ngp. Num+tr.

V = jagama (*Peeter jagas paberi kolmeks*). jaotama (*Peeter jaotas paberi pooleks*)

163. N¹+nom. V N²+ngp. N³+term. *Kaupmees tõstis hinna kolme margani.*

163.1. N¹+nom. V N²+ngp. (N³+abl.) (kuni) N⁴+term.
N¹+nom. V N²+part. ((N³+abl.) (kuni) N⁴+term.)

V = alandama (*Ravim alandas palaviku kuni 38 kraadini*), kahandama (*Tsehh kahandas kao viielt protsendilt nelja protsendini*), suurendama (*Peeter suurendas soovutugevuse kolme ampriini*), tõstma, vähendama (*Peeter vähendas helitugevust*) jne. = 152.2.1.

164. N¹+nom. V N²+ngp. N³+abess. *Naine jättis mehe lõunata.*

164.1. N¹+nom. V N²+ngp. (ilma) N³+abess.

V = jätma (*Naine jättis mehe ilma lõunata*).

165.0. N¹+nom. V N²+ngp. N³+kom.

V = jagama (*Peeter jagas arvu kahega*). kohandama (*Inimene kohandab oma rõivastuse ümbrusega*), liitma (*Mõisnik liitis põllu oma valdustega*), nakatama (*Peeter nakatas roti pisikutega*), tempima (*Peeter tempis piirituse veega*), täitma (*Isa täitis oma vaba aja võtmete kogumisega*), veetma (*Noormees veetis päeva õmblemisega*) jne. = 152.0 jagama puhul; 318 veetma puhul.

165.1. N¹+nom. V N²+ngp. (De) N³+kom.

V = ilustama (*Peeter ilustas kuue narmastega*), immutama (*Tehas immutas lauad ühelt poolt õliga*), katma (*Meister kattis nõu glasuuriga*), lööma (*Meistrid löid seinad seestpoolt sametiga*), piirama (*Sõdurid piirasid punkrid muldvallidega*), pritsima

(*Auto pritsis plangu altpoolt poriga*), ümbritsema (*Kuningas ümbritseb lossi igast küljest ihukaitsega*) jne.

- 165.2. N¹+nom. V N²+ngp. N³+kom.
N¹+nom. V N²+ngp. ja N³+ngp.
N¹+nom. V N+np.+pl.

V = kombineerima (*Teadlane kombineeris röntgenograafia spektrograafiaga*, *Teadlane kombineeris röntgenograafia ja spektrograafia*, *Teadlane kombineeris meetodid*), kooskõlastama (*Insener kooskõlastas proportsiooni vastupidavusega*, *Insener kooskõlastas proportsiooni ja vastupidavuse*, *Insener kooskõlastas proportsioonid*), lepitama (*Jaan lepitab Peetri Jüriga*), segama (*Perenaine segas marjad suhkruga*), tasakaalustama (*Peeter tasakaalustas samba kaalu õhurõhuga*), vastandama (*Rahvalaul vastandab mõisa külaga*), võrdsustama (*Peeter võrdsustas teaduse kunstiga*) jne. = 153.1 vastandama puhul.

- 165.3. N¹+nom. V N²+ngp. N³+kom. (N⁴+tr.)
N¹+nom. V N²+ngp. ja N³+ngp. (N⁴+tr.)
N¹+nom. V N+np.+pl. (N⁴+tr.)

V = liitma (*Valitsus liitis kihelkonnad maakonnaks*), põimima (*Kirjanik põimis sündmuste kirjelduse oma mõtetega kunstiteoseks*), siduma (*Teadlane seob praktika ja teooria üheks tervikuks*), ühendama (*Meister ühendab plokid elementideks*), ühtlustama (*Valitsus ühtlustas ajad vööndiajaks*)

- 165.4. N¹+nom. V N²+ngp. N³+kom.
N¹+nom. ja N³+nom. V N²+ngp.
N+nom.+pl. V N²+ngp.

V = koordineerima (*Büroo koordineeris oma tegevuse ministeeriumiga*, *Büroo ja ministeerium koordineerisid oma tegevuse*, *Asutused koordineerisid oma tegevuse*) kooskõlastama (*Jüri kooskõlastas projekti tehasega*, *Büroo ja tehas kooskõlastasid töö*, *Tehased kooskõlastasid töö*)

- 166.0. N¹+nom. V N²+kom. N³+ngp.

V = haarama (*Komitee haaras võistlusega kõik liikmed*), halvama (*Arst halvab mürgiga organismi talitluse*), liitma (*loon liidab endaga elektroni*), läbistama (*Sõdur läbistas mürsuga tanki soomuse*) varjama (*Kuningas varjas oma hiilgusega teised tähed*) jne.

- 166.1. N¹+nom. V N²+kom. N³+ngp.
N¹+nom. ja N²+nom. V N³+ngp.
N+nom.+pl. V N²+ngp.

V = klappima (*Peeter klappis Jüriga pudeli*, *Peeter ja Jüri klappisid pudeli*, *Mehed klappisid pudeli*), moodustama (*Sirge A moodustab sirgega B täisnurga*), sõlmima (*Vabrik sõlmis kauplusega lepingu*), vahetama (*Peeter vahetas Jaaniga mõne sõna*).

- 166.2. N¹+nom. V N²+kom. N³+ngp.
 N¹+nom. ja N²+nom. V N³+np.+pl.
 N+nom.+pl. V N³+np.+pl.

V = ristama (*Jaan ristas Jüriga mõõga, Jaan ja Jüri ristasid mõõgad, Mehed ristasid mõõgad*), vahetama (*Saima vahetas Orviga kleidi, Saima ja Orvi vahetasid kleidid, Naised vahetasid kleidid*).

167. N¹+nom. V N²+ngp. N³+gen. alla

V = painutama (*Õpetaja painutas õpilase oma tahte alla*), pane-ma (*Kirik pani raamatu keelu alla*), saama (*Armee sai juhtimise oma kontrolli alla*), võtma (*Peeter võttis probleemi vaatluse alla*) jne. = 152.0 võtma puhul.

168. N¹+nom. V N²+gen. ees N³+ngp.

V = avama (*Kirjanik avas lugeja ees uue maailma*). = 153.0.

- 169.0. N¹+nom. V N²+ngp. N³+gen. eest

V = andma (*Kangelane annab oma elu isamaa eest*), ohverdama (*Peeter ohverdas oma tervise isamaa eest*).

- 169.1. N¹+nom. V N²+ngp. N³+gen. eest
 N¹+nom. V N²+part. (N³+gen. eest)

V = keerama (*Eit keeras puupööra, Eit keeras puupööra ukse eest*), käänama (*Eit käänas puupööra ukse eest*), tõukama (*Peeter tõukas riivi ukse eest*).

170. N¹+nom. V N²+ngp. N³+gen. ette

V = seadma (*Peeter seadis mehe faktide ette*), tooma (*Peeter tõi professori nime avalikkuse ette*).

171. N¹+nom. V N²+gen. ette N³+ngp.

V = asetama (*Romaan asetab kirjaniku ette suured nõudmised*), seadma (*Areng seab tootjate ette uue probleemi*).

172. N¹+nom. V N²+ngp. N³+gen. hoolde Peeter andis lapse õe hoolde.

- 172.1 ja 172.2. N¹+nom. V N²+ngp. {Di v {N³+gen. hoolde = N³+gen. hoole alla}}

V = andma (*Peeter andis lapse maale õe hoolde, Peeter andis lapse õe hoole alla*), jätma (*Peeter jättis lapse koju vanaisa hoolde*), usaldama (*Emma usaldas lapse sugulase hoolde*), võtma (*Peeter võttis poisi enda hoolde*).

173. N¹+nom. V N²+ngp. N³+gen. hooleks

V = jätma (*Peeter jättis tasumise Jüri hooleks*), usaldama (*Peeter usaldas toidutegemise tütre hooleks*) võtma (*Peeter võttis seletamise enda hooleks*). = 152.0 usaldama puhul.

174. N¹+nom. V N²+ngp. N³+gen. hulka

V = arvama (*Peeter arvas püsivuse vooruste hulka*), lugema (*Peremees luges tagasihoidlikkuse vooruste hulka*). = 159.0.

175.0. N¹+nom. V N²+ngp. N³+gen. jaoks

V = arvestama (*Projekteerija arvestas laeva saja reisija jaoks*), kohandama (*Kool kohandas klassiruumi füüsika õpetamise jaoks*), jätma (*Peremees jättis ühe toa külalise jaoks*) jne. = 152.0, 183.0 arvestama puhul; *jätma* puhul vrd. 146.0, 152.3, 152.8.

175.0.1. N¹+nom. V N²+ngp. N³+gen. jaoks
N¹+nom. V N²+part. (N²+gen. jaoks)

V = hoidma (*Peeter hoidis leiva lapse jaoks*, *Peeter hoidis leiba*) = 152.0.1, 189.0.1.

175.1. N¹+nom. V {De v N²+gen. käest v N³+gen. jaoks}
N⁴+ngp.

V = küsima (*Peeter küsis köögist perenaise käest lapse jaoks uue taldriku*), nõudma (*Mees nõudis kelneri käest enda jaoks menüü*), nõutama (*Kirjanik nõutas büroost ametniku käest enda jaoks loa*), paluma (*Mees palus kontorist juhataja käest loa*), tel-
lima (*Peeter tellis külast sepa käest poja jaoks vikati*) jne. = 153.3, 153.5, 156.3.

175.2. N¹+nom. V N²+gen. jaoks (De) N³+ngp.

V = eraldama (*Ministeerium eraldas büroo jaoks fondist uue auto*) jne. = 153.8.

176. N¹+nom. V N²+ngp. N³+gen. järele *Peremees ajas sulase vee järele.*

176.1. N¹+nom. V N²+ngp. {(De) Di v N³+gen. järele}

V = ajama, kutsuma (*Peeter kutsus sõbra kodunt enda juurde raamatu järele*). käsutama (*Direktor käsutas meistri tsehhist oma kabinetti plaani järele*) jne. Vrd. 320.4.

176.1.1. N¹+nom. V N²+ngp. {(De) Di v N³+gen. järele}
N¹+nom. V N²+part. ((De) Di) (N³+gen. järele)

V = meelitama (*Mees meelitas poisi õuest tuppa raamatu järele*, *Mees meelitas poissi*) jne. Vrd. 320.4.1.

176.2. N¹+nom. V N²+ngp. {{{(De) (Dt₁) {Dt₂ v Di}} v N³+gen. järele}

V = saatma (*Ülemus saatis sekretäri Jaani järele*), toimetama (*Peeter toimetas naise kodunt metsateed mööda läbi rahutu ala linna lubade järele*), tooma (*Peeter tõi mehe kantseleisse dokumentide järele*), viima (*Peeter viis mehe linna laste järele*) jne. Vrd. 320.5.

176.2.1. N¹+nom. V N²+ngp. {{{(De) (Dt₁) {Dt₂ v Di}} v N³+gen. järele}
N¹+nom. V N²+part. ((De) (Dt₁) {Dt₂ v Di}) (N³+gen. järele)

V = eskortima (*Peeter eskortis vangi vanglast üle õue kantse-*

leisse paberite järele), konvoeerima (*Miilits konvoeeris kurjategi-
jaid*), talutama (*Peeter talutas haige kabinetist mööda koridori
kööki toidu järele*) jne. Vrd. 320.5.1.

177. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. } N^3 + \text{gen. kallale}$ *Peeter ässitas
koera varga kallale.*

177.0.1. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. } N^3 + \text{gen. kallale}$
 $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{part. (} N^3 + \text{gen. kallale)}$

V = hassetama (*Peremees hassetas koera vööra kallale, Pere-
mees hassetas koera*), ässitama (*Peremees ässitas koera varga
kallale*) jne.

178. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. } N^3 + \text{gen. kõrvale}$

V = asetama (*Kriitik asetab romaani näidendi kõrvale*), paigu-
tama (*Kriitik paigutas Sauli Oidipuse Klooreni Indreku kõrvale*),
seadma (*Peeter seab Sauli Oidipuse Klooreni Indreku kõrvale*).

179. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. } N^3 + \text{gen. käest}$

V = päästma (*Sõber päästis Peetri külalise käest*).

180.0. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{gen. käest } N^3 + \text{ngp.}$

V = võtma (*Peeter võttis mehe käest töotuse*) = 156.0.

180.1. $N^1 + \text{nom. V } \{\text{De v } N^2 + \text{gen. käest}\} (N^3 + \text{all.}) N^4 + \text{ngp.}$

V = klanima (*Poiss klanis kodunt isa käest endale jalgratta*),
lunima (*Kerjus lunis möödujate käest endale raha*), manguma
(*Poiss mangus isa käest musta ülikonna*), nuruma (*Poiss nurus
isa käest raha*), pinnima (*Politseinik pinnis vangi käest andmed*)
jne. = 156.1.

180.2. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{gen. käest (} N^3 + \text{gen. eest) } N^4 + \text{ngp.}$

V = koorima (*Poodnik kooris tööliste käest leiva eest viimase
raha*). = 156.2.

180.3. $N^1 + \text{nom. V } \{\text{De v } N^2 + \text{gen. käest}\} N^3 + \text{ngp.}$

V = saama (*Peeter sai Tallinnast advokaadi käest vastuse*). =
156.4.

180.3.1. $N^1 + \text{nom. V } \{\text{De v } N^2 + \text{gen. käest}\} N^3 + \text{ngp.}$

$N^1 + \text{nom. V (De) (} N^2 + \text{gen. käest) } N^3 + \text{part.}$

V = saama (*Traktorist sai kontorist raamatupidaja käest palga,
Traktorist sai palka*) = 156.4.1.

180.4. $N^1 + \text{nom. V } \{\text{De v } N^2 + \text{gen. käest v Di}\} N^3 + \text{ngp.}$

V = saama (*Peeter sai nurga tagant mehe käest hoobi näkku*).
Meie märkimisviis ei võimalda olla päris täpne: *Di* paikneb nor-
maalselt N^3 järel. = 156.5.

181.0. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. } N^3 + \text{gen. kätte}$

V = andma (*Peremees andis ühe toa külalise kätte*), jätma (*Pe-
ter jättis paberi enda kätte*), kraapima (*Peeter kraapis kogu*

varanduse enda kätte) = 152.0 *kraapima* puhul; vrd. 152.3. *jätma* puhul.

181.1 ja 181.2. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. } (N^3 + \text{abl.} = N^3 + \text{gen. käest}) N^4 + \text{gen. kätte}$

V = koondama (*Valitseja koondas võimu vürstidelt enda kätte*), saama (*Peeter sai toa naabri käest enda kätte*), võtma (*Linnavalitsus võttis juhtimise direktori käest enda kätte*) jne.

181.3. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. (De) (Dt}_2) N^2 + \text{gen. kätte}$

V = andma (*Peeter andis riidetüki korvist koera kätte*) jne. Vt. 152.5 ja 338.2.

181.4. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. (De) } \{Dt_2 \text{ v } Di \text{ v } N^3 + \text{gen. kätte}\}$

V = heitma (*Peeter heitis ratsmed hobuse seljast trepile sulase kätte*), lennutama (*Poiss lennutas kirja läbi akna tänavale sõbra kätte*), lingutama (*Matadoor lingutas kübara amjiteatri ülemisele äärele süüdistaja kätte*), pilduma (*Hannes pillub raasukesed taldrikult laua alla koera kätte*), viskama (*Laps viskas palli emu kätte*) jne. = 152.6.

181.5. $N^1 + \text{nom. V}^1 N^2 + \text{ngp. } \{Di \text{ v } N^3 + \text{gen. kätte}\} (V^2 + da)$

V^1 = andma (*Külaline andis arve büroosse ametniku kätte alla kirjutada*), viima (*Noormees viis käsikirja Tallinnasse juhendaja kätte lugeda*) = 152.7.

182. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. läbi } N^3 + \text{gen.}$

V = ajama (*Peeter ajas liha läbi hakkmasina*), kärutama (*Pere-naine kärutas õunad läbi masina*) jne.

183.0. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. } N^3 + \text{gen. peale}$

V = arvestama (*Insener arvestas laeva saja reisija peale*), asetama (*Selts asetab pearõhu uurimistöö peale*), ohverdama (*Peeter ohverdas õõ analüüsimise peale*), panema (*Nõid pani needuse rahva peale*), võtma (*Peeter võttis vaeva enda peale*) jne. = 152.0 *asetama*, *ohverdama*, *panema*, *võtma* puhul; 152.0, 175.0 *arvestama* puhul.

183.0.1. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. } N^3 + \text{gen. peale}$

$N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{part. } (N^3 + \text{gen. peale})$

V = lükkima (*Neiu lükkis kudrused paela peale*, *Neiu lükkis kudruseid*), timmima (*Insener timmis aparaadi õige sageduse peale*, *Insener timmis aparaati*) = 152.0.1.

183.1. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. } (N^3 + \text{in.}) N^4 + \text{gen. peale}$

V = asetama (*Peeter asetab selles asjas lootuse Jaani peale*), panema (*Büroo pani selles küsimuses vastutuse sekretäri peale*). = 152.1.

184. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. } N^3 + \text{gen. poole(le)}$

V = saama (*Jüri sai seltskonna enda poole(le)*), võitma (*Peeter võitis seltskonna Jüri poole(le)*).

185.0. N¹+nom. V N²+ngp. N³+gen. sisse

V = kastma (*Aednik kastis lapi õli sisse*), köitma (*Naine köitis asjad rätiku sisse*), mähkima (*Emä mähkis lapse teki sisse*). mäs-sima (*Tädi mässib vanaisa teki sisse*) jne. = 146.0.

185.1. N¹+nom. V N²+ngp. (De) N³+gen. sisse

V = imema (*Nioobium imeb gaasi õhust enda sisse*) = 146.1.

185.1.1. N¹+nom. V N²+ngp. (De) N³+gen. sisse

N¹+nom. V N²+part. (De) (N³+gen. sisse)

V = imama (*Süsi imab mürgi vedelikust enda sisse, Süsi imab mürgi*). = 146.1.1.

186. N¹+nom. V N²+gen. sisse N³+ngp.

V = panema (*Peeter pani ettevõtte sisse oma säästud*) = 147

187. N¹+nom. V N²+ngp. N³+gen. suhtes

V = kohaldama (*Kohus kohaldab aegumise süüdlaste suhtes*), orienteerima (*Arhitekti orienteeris kiriku ilmakaarte suhtes*), võtma (*Peeter võttis seisukoha probleemi suhtes*).

188. N¹+nom. V N²+ngp. N³+gen. taha Kirjanik peitis enese varjunime taha.

188.0.1. N¹+nom. V N²+ngp. (N³+gen. eest) N⁴+gen. taha
N¹+nom. V N²+part. (N³+gen. eest) (N⁴+gen. taha)

V = peitma (*Peeter peitis enese otsijate eest võõra nime taha*), varjama (*Peeter varjab oma mõtted fraaside taha*).

189.0. N¹+nom. V N²+ngp. N³+gen. tarvis

V = jätma (*Peeter jättis toa poja tarvis*). Vrd. 152.0.

189.0.1. N¹+nom. V N²+ngp. N³+gen. tarvis

N¹+nom. V N²+part. (N³+gen. tarvis)

V = hoidma (*Peeter hoidis raha auto tarvis, Peeter hoidis raha*). = 152.0.1, 175.0.1.

190. N¹+nom. V N²+ngp. N³+gen.+pl. vahel

N¹+nom. V N²+ngp. N⁴+gen. ja N⁵+gen. vahel

V = jagama (*Peeter jagas oma aja harrastuste vahel, Peeter jagas oma aja pallimängu ja õppimise vahel*)

191.0. N¹+nom. V N²+ngp. N³+gen. vastu

V = meelestama (*Naised meelestasid poisi vanaisa vastu*), sihtima (*Kirjanik sihtis artikli puuduste vastu*), vahetama (*Mees vahetas kõnetooli teatrilava vastu, Joodik vahetas kella viinapudeli vastu*) jne.

191.0.1. N¹+nom. V N²+ngp. N³+gen. vastu

N¹+nom. V N²+part. (N³+gen. vastu)

V = ässitama (*Peeter ässitas mehe peremehe vastu, Peeter ässitas meest*).

192. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. üle } N^3 + \text{gen.}$

V = laskma (*Peeter laskis pilgu üle rahva*), libistama (*Markus libistas pilgu üle kummutite, Peeter libistas sõrmed üle raua*). = 258 libistama teise näite puhul.

193. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. } N^3 + \text{gen. ümber}$
 $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. ümber } N^3 + \text{gen.}$

V = keerama (*Peeter keeras rätiku ümber kaela, Peeter keeras rätiku kaela ümber*), käänama (*Peeter käänas traadi ümber toru*), mähkima (*Peeter mähkis nõori ümber kää*). mässima (*Nöör mässis enese tüdruku jalgade ümber*), põimima (*Laps põimis kääed ema kaela ümber*).

194.0. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. Loc}$

V = hoidma (*Kivid hoiavad võrguserva põhjas*), leidma (*Peeter leidis enese sadamas*) pidama (*Kivid peavad nõori põhjas*) jne. Vrd. 324.1 leidma puhul.

194.1. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. } \{\text{Mod v Loc}\}$

V = veetma (*Peeter veetis puhkuse Pärnus, Peeter veetis päeva haigena voodis*).

195. $N^1 + \text{nom. V Loc } N^2 + \text{ngp.}$

V = kustutama (*Peeter kustutas kavalehel viimase punkti*), leidma (*Peeter leidis lehekülje serval märkuse*), peitma (*Kast peidab eneses mälestuse*), sütitama (*Kauni nägemine sütitab inimhinges igatsuse*) jne. = 197.0 kustutama, leidma puhul.

196.0. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. De}$

V = kiskuma (*Peeter kiskus naela laua seest*), rebima (*Tuul rebis soni poisi peast*), sikutama (*Rudolf sikutas saapa jalast*), tõmbama (*Daam tõmbas kinda käest*). viskama (*Peeter viskas mantli seljast*), võtma (*Jaani võttis kübara peast*) jne.

196.1. $N^1 + \text{nom. V } \{N^2 + \text{kom. v } N^3 + \text{ngp.}\} \text{ De}$

V = äigama (*Tüdruk äigas käega piisa nina alt*).

196.2. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. } \{\text{De v Di}\}$

V = panema (*Peeter pani krihvli käest lauale*). peletama (*Karjane peletas hundi karjamaalt metsa*), raputama (*Daam raputas leivaraasukesed kleidilt põrandale*), tõstma (*Mees tõstis kohvi võrgust pingile*) jne.

196.2.1. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. } \{\text{De v Di}\}$
 $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{part. (De) (Di)}$

V = heitma (*Lennuk heitis pommid kõrgusest metsatukale, Lennuk heitis pomme*), kergitama (*Õhusurve kergitas lapse maast õhku*), kerima (*Peeter kerib õngeliini veest paati*), noppima (*Lapsed noppisid marjad põõsalt korvi*) jne.

197.0. $N^1 + \text{nom. V De } N^2 + \text{ngp.}$

V = eemaldama (*Kirurg eemaldas naise näolt sünnimärgi*), kus-

tutama (*Peeter kustutas kavalehelt viimase punkti*), leidma (*Peeter leidis lehekülje servalt märkuse*), urgitsema (*Peeter urgitses taskust koni*) jne. = 195 kustutama, leidma puhul.

197.0.1. N¹+nom. V De N²+ngp.
N¹+nom. V (De) N²+part.

V = katkuma (*Peeter katkus tüve küljest oksad, Peeter katkus oksi*), närima (*Jänessed näriavad tüvedelt koore*), otsima (*Lugeja otsib sõnaraamatust sõna tähenduse*), pühkima (*Mees pühkis otsaesiselt higi*), vaatama (*Lugeja vaatab sõnaraamatust sõna tähenduse*) jne.

197.1. N¹+nom. V (N²+all.) De N³+ngp.

V = hammustama (*Hai hammustab endale looma küljest tüki*), rebima (*Jaan rebis sõbrale paberist tükikese*), täksima (*Peeter täksis endale kivi küljest killu*) jne.

198.0. N¹+nom. V N²+ngp. Di

V = ajama (*Jutt ajas naisele pisarad silma*), asetama (*Nikolai asetab käe ta õlale*), hoidma (*Onud hoidsid endid teiste selja taha*), kinnitama (*Mees kinnitas tahvi majaseinale*), liimima (*Näitleja liimis juuksed pea külge*), neetima (*Sepp neetis orja galeeri külge*), panema (*Naine pani rätiku pähe*), pistma (*Peeter pistis sõrme suhu*), põrutama (*Mees põrutas naela seina*), tõmbama (*Perenaine tõmbas sukad jalga*) jne.

198.0.1. N¹+nom. V N²+ngp. Di
N¹+nom. V N²+part. (Di)

V = keerama (*Peeter keeras lambi pessa, Peeter keeras lampi*), kehitama (*Peeter kehitab müügikasti õlale*), kruvima (*Peeter kruvis poldi raua külge*) maalima (*Tütarlaps maalib lause paberile*) jne.

198.1. N¹+nom. V (N²+el.) N³+ngp. Di

V = kihutama (*Kolonel kihutas endale revolvrast kuuli pähe*), käristama (*Mees käristas paugu õhku*), saama (*Joosep sai kuulipildujast valangu kõhtu*)

198.2. N¹+nom. V N²+ngp. (De) Di

V = aitama (*Noormees aitab tütarlapsele mantli seljatoelt õlgadele*) kandma (*Märkija kannab joonise paberilt detailile*), õngitsema (*Mees õngitses pudeli jõest kaldale*) jne.

198.2.1. N¹+nom. V N²+ngp. (De) Di
N¹+nom. V N²+part. ((De) Di)

V = laiendama (*Kirurg laiendas avause kolmanda roideni*), lastima (*Kraanad lastisid kastid kailt laevadele*) mõõtma (*Perenaine mõõlis piima ämbrist kannu*), pöörama (*Mees pööras näo ruumi poole*) jne.

198.3. N¹+nom. V N²+ngp. (De) {Dt₂ v Di}

V = paiskama (*Peeter paiskas kivi seina äärest teele*), pistma (*Noormees pistis pea läbi akna tupp*), tilgutama (*Vanamees tilgutab rohu pudelist klaasikesse*), torkama (*Peeter torkas kirja läbi pilu tupp*), upitama (*Mees upitas kohvri läbi akna tupp*) jne.

198.4. N¹+nom. V N²+ngp. (De) (Dt₁) {Dt₂ v Di}

V = hiivama (*Mehed hiivasid masina platvormilt üle külgserva autosse*), juhtima (*Peeter juhtis elektroodi ühest otsast toru mööda kolbi*), kandma (*Tuul kannab lehe pargist üle plangu aeda*), laskma (*Peeter laskis vee soost kraavi mööda jõkke*), libistama (*Mees libistas jala dtivani ääreni*), puhuma (*Tuul puhub seemned põllult läbi võrgu aeda*), viima (*Füüsik viib traadid läbi klaasi torusse*) jne.

198.4.1. N¹+nom. V N²+ngp. (De) (Dt₁) {Dt₂ v Di}
N¹+nom. V N²+part. ((De) (Dt₁) {Dt₂ v Di})

V = kandma (*Mees kandis vee kaevust üle õue kööki*), kärutama (*Tööline kärutas detailid töökojast mööda laudteed lattu*), lükkama (*Peeter lükkas vaadi tänavalt laudu mööda üle rinnatise õue*), nihutama (*Mari nihutas voodi toa keskele*), pukseerima (*Laev pukseeris parve saare juurest üle järve kaldale*), saatma (*Poiss saatis tüdruku peolt koju, Halastajaõde saadab haavatuid*), tassima (*Sildkraana tassis detaili tsehhist läbi õhu tanklaevale*), vedama (*Hobune vedas vankri vana teed pidi õue*), veeretama (*Mehed veeretavad kivi mööda silda teele*) jne.

198.5. N¹+nom. V N²+ngp. (De) (Dt₁) {Dt₂ v Di} (N³+tr.)

V = toimetama (*Peeter toimetab vangi vanglast tänavaid mööda läbi linna kohtusse tunnistajaks*), tooma (*Ametnikud tõid Peetri kodunt kohtusaali tunnistajaks*), viima (*Peeter viis poja koolist koju karjapoisiks*) Vrd. 176.2 ja 320.5.

198.5.1. N¹+nom. V N²+ngp. (De) (Dt₁) {Dt₂ v Di} (N³+tr.)
N¹+nom. V N²+part. ((De) (Dt₁) {Dt₂ v Di})
(N³+tr.)

V = eskortima (*Peeter eskortis vangi vanglast tänavaid mööda läbi linna kohtusse tunnistajaks, Peeter eskortis vangi*), konvoeerima (*Sõdur konvoeeris kurjategija kööki kartulikoorigaks*), talutama (*Teener talutas mehe läbi vestibüüli saali*) Vrd. 176.2.1 ja 320.5.1.

198.6.1. N¹+nom. V¹ N²+ngp. (De) (Dt₁) {Dt₂ v Di}
(V²+ma)}
N¹+nom. V¹ N²+part. ((De) (Dt₁) {Dt₂ v Di}
(V²+ma))}

V¹ = tüürima (*Kapten tüürib laeva merelt jõge mööda sadamasse varusid täiendama*) jne.

198.7. N¹+nom. V N²+ngp. {(De) Di v Modi₁}

V = paiskama (*Peeter paiskas kaardid lauale laiali*), tustima (*Ruun tustis heinad ukse ette laiali*), tõmbama (*Laps tõmbas jalad tooli alla kronksu*) jne.

198.8. N¹+nom. V N²+ngp. {Di v Modi₁}

V = pressima (*Mees pressis koti vastu rinda lossi*), vajutama (*Peeter vajutas sigareti tuhatooši lossi*) jne.

198.8.1. N¹+nom. V N²+ngp. {Di v Modi₁}

N¹+nom. V N²+part. (Di) (Modi₁)

V = kallutama (*Peeter kallutas süsta paremale viltu*, *Peeter kallutas süsta*), keerama (*Peeter keeras toru vasakule kaldu*), muljuma (*Peeter muljus sidruni kaussi kägarasse*), painutama (*Mees painutas selja ettepoole kühmu*) jne.

198.9. N¹+nom. V N²+ngp. {(De) Di v Modi₂}

V = kiskuma (*Abilised kiskusid looma põrandale pikali*), paiskama (*Peeter paiskas mehe asemele selili*), puhuma (*Torm puhub mehe tekile pikali*), suruma (*Tornid surusid puuhiiglase küllakile*), virutama (*Mees virutas vastase pikali*) jne.

198.10. N¹+nom. V N²+np.+pl. {Di v Modi₃}

V = asetama (*Peeter aetas käed kõhule vaheliti*), panema (*Peeter pani surnu käed rinnale risti*), sättima (*Peeter sättis surnu käed risti*) jne.

198.11. N¹+nom. V¹ N²+ngp. Di (V²+ma)

V¹ = majutama (*Valitsus majutas delegatsiooni hotelli elama*), matma (*Vanamees mattis karika aianurka paremaid päevi ootama*), tõmbama (*Toots tõmbas maakera tala külge kuivama*)

199. N¹+nom. V Di N²+ngp.

V = graveerima (*Peeter graveeris sõrmusele oma nime*), kritseldama (*Keegi oii kritseldanud raamatu kaanele Jaani nime*), maalima (*Jaani maalis tahvlile nõutud lause*), sisestama (*Bioloog sisestas rakku mikronõela*), sundima (*Peeter sundis oma näole malbe ilme*), uuristama (*Peeter uuristas mäekülge koopa*), õõnestama (*Vesi õõnestas kivisse lohu*) jne.

200. N¹+nom. V N²+ngp. Dt₂ Sanitar aitas haige üle tänava. Vt. lausemallid 198.3, 198.4, 198.4.1, 198.5, 198.5.1.

201.0. N¹+nom. V N²+ngp. Mod

V = asetama (*Peeter aetas küsimuse õigesti*), häälestama (*Need mõtted häälestasid poisi filosoofiliselt*), lahendama (*Kirjanik lahendas näidendi groteskses laadis*), mõtestama (*Kunstnik mõtestas oma teose omapäraselt*), väljastama (*Tehas väljastab vitamiinid tablettidena*) jne.

201.1. N¹+nom. V N²+ngp. (N³+gen. suhtes) Mod

V = meelestama (*Sekretär meelestas direktori kirjaniku suhtes jahedalt*)

202. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. Modi}_1$

V = hoidma (*Kõneleja hoidis meeled elevil, Pael hoidis juuksed koos, Sõit hoidis matkaja pinevil*).

203.0. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. Modi}_1$

V = ajama (*Peeter ajas silmad pärani*), jätma (*Peeter jättis töö pooleli*), kiskuma (*Vesi kiskus varbad krõnksu*), käänama (*Laps käänas aseme segi*), litsuma (*Jaan litsus lõualuud kokku*), lööma (*Peeter lõi ukse kinni*), pigistama (*Peeter pigistab silmad vidukile*), rebima (*Mihkel rebis nõöbid lahti*), sikutama (*Peeter sikutas akna praokile*), tõmbama (*Jaak tõmbas kaela pingule*) jne.

203.0.1. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. Modi}_1$
 $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{part. (Modi}_1)$

V = jootma (*Peeter jootis sõbra purju, Peeter jootis sõpra*), koksima (*Peeter koksis pähkliid katki*), närima (*Koer näris kepi puruks*), tuustima (*Peeter tuustis taskud pahupidi*) jne.

203.1. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. (Di) Modi}_1$

V = laskma (*Sõdurid lasksid torni põllule uppi*), lööma (*Sõdurid löid torni põllule uppi*) sirutama (*Lind sirutas tiivad pesale laiali*) jne.

204.0. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. Modi}_2$

V = lööma (*Tütarlaps lõi pea püsti*)

204.1. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. (Di) Modi}_2$

V = ajama (*Mehed ajasid hooned metsaserva püsti*).

204.1.0. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. (Di) Modi}_2$
 $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{part. ((Di) Modi}_2)$

V = keerama (*Poiss keeras laua pörandale kummuli, Poiss keeras lauda*), käänama (*Mees käänas paadi kummuli*), pöörama (*Peeter pööras kilpkonna liivale selili*).

205. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. + pl. Modi}_3$

V = pressima (*Peeter pressis hambad vastamisi*), suruma (*Peeter surus hambad vastamisi*).

206. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. Distr Noormees jättis lapse üksi. Vt. lausemall 309.8.}$

207. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ill. } N^3 + \text{part.}$

V = külvama (*Epideemia külvas rahvahulkadesse hirmu*), sisendada (*Peeter sisendas lastesse sõnakuulmist*)

208. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{part. } N^3 + \text{in.}$

V = kinnitama (*Preester kinnitas vange nende usus*)

209. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{in. } N^3 + \text{part.}$

V = aimama (*Peeter aimas poisis süüdlast*), armastama (*Naine armastas mehes kirjanikku*), kasvatama (*Emal kasvatati lapses korratunnit*), nägema (*Peeter nägi Jüris süüdlast*), reetma (*Miski ei reetnud vanataadis kuulsat kirjanikku*) jne.

210.0. N¹+nom. V N²+part. N³+el.

V = arvama (*Peeter arvas oma sugupuud esimestest ümberasu-
jatest*), arvestama (*Raamatupidaja arvestab tööaastat tööleasu-
mise päevast*), elatama (*Peeter elatas peret juhutöödest*), hoidma
(*Regulaator hoidis elektrikaart hävimisest*), kiskuma (*Sulane kis-
kus peremeest varrukast*), lugema (*Vanarahvas loeb talve algust
pööripäevast*), saama (*Araablased said hašišit india kanepist*),
toitma (*Põgenik toitis end marjadest*) jne. = 221.0 elatama puhul;
224, 325 hoidma puhul.

210.1. N¹+nom. V N²+part. N³+el.
N¹+nom. V N²+part. ja N³+part.
N¹+nom. V N+part.+pl.

V = eristama (*Bioloog eristab organisme kristallidest, Psühho-
loog eristab tingimatuid reflekse ja tingitud reflekse, Psühholoog-
ia eristab karakteritüüpe*).

211. N¹+nom. V N²+el. N³+part. *Peeter leidis raamatutest
tuge.*

211.1. N¹+nom. V (N²+all.) N³+el. N⁴+part.

V = leidma (*Peeter leidis endale raamatutest tuge*), ootama
(*Peeter ootas sõbra truudusest kasu*), otsima (*Teadlane otsis
endale uutest meetoditest abi, Peeter otsis seinast tuge*), saama
(*Jaan sai seinast tuge*). = 215.1 otsima teise näite ja saama
puhul.

212. N¹+part. V N²+el. N³+nom.
N¹+part. ja N²+part. V N³+nom.
N+part.+pl. V N+nom.

V = lahutama (*Kongressi lahutab eelmisest kongressist töörohke
ajavahemik, Keisrit ja elanikke lahutab kuristik, Noori lahutab
kuristik*).

213.0. N¹+nom. V N²+part. N³+all.

V = esitlema (*Peeter esitles sõpra professorile*), innustama (*Pe-
ter innustas poissi matkamisele*), kutsuma (*Komitee kutsus rah-
vast ülestõusule*), ligindama (*Rahvaluuleteadus ligindab meid
terviki pildi mõistmisele*), näitama (*Peeter näitas jalga kirurgile*),
piitsutama (*Tükitöö piitsutas töölist püüdlikkusele*), tutvustama
(*Peeter tutvustas Jaani professorile*) jne. = 21.10, 221.0 tutvus-
tama puhul; = 321.0 innustama, kutsuma puhul.

213.1. N¹+nom. V N²+part. N³+all.
N¹+nom. V N²+part. ja N³+part.
N¹+nom. V N+part.+pl.

V = lähendama (*Matkamine lähendab loodust inimesele, Matka-
mine lähendab loodust ja inimest, Matkamine lähendab inimesi*).

214.0. N¹+nom. V N²+all. N³+part.

V = lubama (*Isa lubas lastele seda lõbu*), meenutama (*Heino*

meenutas Jürile koosolekut), osutama (*Direktor osutas noorukile vastutulelikkust*), pakkuma (*Laulmine pakub Peetrile rahuldust*), tegema (*Linnast lahkumine teeb Peetrile rõõmu*), valmistama (*Peeter valmistab isale muret, Direktori tütre vahimine valmistas autojuhtidele rõõmu*), väljendama (*Peeter väljendas daamile austust*), õpetama (*Peeter õpetas koerale lindude püüdmist*) jne. = 320.0.1. õpetama puhul, 308 pakkuma, tegema ja valmistama teise näite puhul.

214.1. N¹+nom. V N²+all. (De) N³+part.

V = koguma (*Pearu kogus endale kõikjalt vihamehi*) näitama (*Ema näitas lapsele aabitsast tähti*).

214.2. N¹+nom. V¹ N²+all. (De) N³+part. (V²+da)

V¹ = andma (*Ema andis lapsele pudelist kõharohtu juua*), pakuma (*Vanamees pakkus meestele kannust õlut rüübata*).

214.3. N¹+nom. V (De) (Dt₂) N²+all. N³+part.

V = soovima (*Peeter soovis eemalt talumehele jõudu, Insener soovis Peetrile läbi akna head ööd*).

215. N¹+nom. V N²+abl. N³+part. *Peeter otsis seinalt tuge.*

215.1. N¹+nom. V (N²+all.) N²+abl. N⁴+part.

V = otsima (*Enn otsis endale seinalt tuge*), saama (*Peeter sai endale seinalt tuge*). = 211.1.

215.2. N¹+nom. V (N²+all.) {De v N³+abl.} N⁴+part.

V = otsima (*Peeter otsis endale ministeeriumist sõpradelt tuge*), saama (*Hannes sai linnast abi*).

216.0. N¹+nom. V N²+part. N³+ess.

V = elatama (*Švejk elatas end koerakaupmehena*), kviteerima (*Kriitik kviteerib seda joont saavutusena*), käsitlema (*Peeter käsitles mõningaid taimorganisme loomadena*), seletama (*Peeter seletas kaja peegeldumisnähtusena*), tähistama (*Inimkond tähistas seda aastat Kopernikuse aastana*), vaatama (*Urija vaatas keelt süsteemina*), vaatlema (*Teadlased vaatlisid naftat veeldumisproduktina*), võtma (*Peeter võttis noomimist naljana*) jne. = 226 kõigi verbide puhul peale elatama.

216.1. N¹+nom. V N²+part. (N³+all.) N⁴+ess.

V = näitama (*Jaan näitas end seltskonnale aumehena*)

217. N¹+nom. V N²+part. A+ess.

V = nägema (*Rahvad näevad Aafrikat vabana*)

218.0. N¹+nom. V N²+part. N³+tr.

V = arvama (*Peeter arvas sõpra loo autoriks*), kutsuma (*Peeter kutsus sõpra Atsiks*), lugema (*Peeter luges tõlkijale tänuavaldamist oma kohuseks*), nimetama (*Professor nimetas aparate oma abilisteks*), pidama (*Peeter pidas valetamist patuks*), tituleerima

(*Peeter tituleeris ülemust kapteniks*) jne. = 310 *lugema, pidama* puhul.

218.1. N¹+nom. V (N²+in.) N³+part. N⁴+tr.

V = leidma (*Peeter leidis endas jõudu viinatõvest vabanemiseks*). = 306.1.

218.2. N¹+nom. V (N²+all.) N³+part. N⁴+tr.

V = andma (*Feliks andis tuttavatele ainet heaks tujuks, Peeter ei andnud vastasele aega enda vaatlemiseks*). = 306.2 teise näite puhul.

218.3. N¹+nom. V N²+part. {Di v N³+tr.}

V = pakkuma (*Ema pakkus end kolhoosi lüpsjaks*).

219. N¹+nom. V N²+tr. N³+part.

V = kasutama (*Me kasutame mahla saamiseks ekstraktori abi, Nad kasutavad autode parkimiseks raudbetoonist katuseid*).

220. N¹+nom. V N²+part. A+tr.

V = arvama (*Kontrolör arvas seletuste andmist vajalikuks*), kurtma (*Noorsugu kurtis elu igavaks*), lugema (*Vanemad lugesid peigmeest liiga vaeseks*), nimetama (*Arno nimetas matemaatikat raskeks*), pidama (*Peeter pidas äraminemist sündsaks, Rahvas pidas öösorri laisaks*), põlgama (*Peeter põlgas raha väheseks*) jne. Vrd. 311 *arvama, pidama* esimese näite puhul (konstruktsioonidel on erinev tähendus)

221.0. N¹+nom. V N²+part. N³+kom.

V = arvestama (*Teadlased arvestavad ajaloo pikkust 3000 aasta-ga*), elatama (*Svejk elatas ennast koerte müügiga*), tutvustama (*Peeter tutvustas Jaani meetodiga*), võrdlema (*Kirjanik võrdles kangelast don Quijotega*) jne. = 21.10, 213.0 *tutvustama* puhul; 152.0 *arvestama* puhul; 210.0 *elatama* puhul.

221.1. N¹+nom. V N²+part. N³+kom.

N¹+nom. V N²+part. ja N³+part.

N¹+nom. V N+part.+pl.

V = siduma (*See tunne sidus Peetrit sõbraga, See tunne sidus Peetrit ja sõpra, See tunne sidus noori*), võrdlema (*Peeter võrdles originaali koopiaga, Peeter võrdles originaali ja koopiat, Peeter võrdles andmeid*)

221.2. N¹+nom. V (De) (Dt₂) N²+part. N³+kom.

V = heitma (*Araablased heitsid suitsetajat kividega*), nähvama (*Mustlane nähvas hobust piitsaga*), sihtima (*Poiss sihtis nurga tagant meest kiviga*), viskama (*Peeter viskas eemalt koera kiviga*), ärgitama (*Peeter ärgitas hakki labakuga*) jne. = 256.1 *heitma, sihtima, viskama* puhul.

222.0. N¹+nom. V N²+kom. N³+part.

V = peksma (*Lind peksis peaga klaasi*), puskima (*Volli puskis*

otsmikuga mulda), taguma (*Peeter tagus käega lauda*), toksama (*Peeter toksas laubaga põrandat*), trehvama (*Peeter trehvas võtme-ga lukuauku*) jne. = 228, 257 peksma, taguma, toksama puhul.

222.1. N¹+nom. V N²+kom. N³+part.

N¹+nom. ja N²+nom. V N³+part.

N+nom.+pl. V N³+part.

V = jagama (*Peeter jagas Jüriga puhkepaika, Peeter ja Jüri jagasid puhkepaika, Noored jagasid puhkepaika*), katsuma (*Pearu katsus Andresega rammu*), rääkima (*Peeter rääkis daamiga inglise keelt*), vahetama (*Jaan vahetas Jüriga mõtteid*) jne.

223. N¹+nom. V N²+gen. all N³+part.

V = mõistma (*Peeter mõistab kodu all põldu*), mõtlema (*Peeter mõtles omaste all sugulasi*)

224. N¹+nom. V N²+part. N³+gen. eest

V = hoidma (*Regulaator hoidis elektrikaart hävimise eest*), = 210.0, 325.

225. N¹+nom. V N²+part. N³+gen. järgi

V = hüüdma (*Peremees hüüdis abilist isanime järgi*), kutsuma (*Peeter kutsus sekretäri eesnime järgi*). = 227

226. N¹+nom. V N²+part. kui N³+part.

V = kviteerima (*Kriitik kviteerib seda joont kui saavutust*), käsitlema (*Peeter käsitles mõningaid taimorganisme kui loomi*), seletama (*Peeter seletas kaja kui peegeldumisnähtust*), tähistama (*Inimkond tähistas seda aastat kui Kopernikuse aastat*), vaatama (*Uriija vaatas keelt kui süsteemi*), vaatlema (*Teadlane vaatles keelt kui süsteemi*), võtma (*Peeter võttis noomimist kui nalja*). = 216.0.

227. N¹+nom. V N²+part. N³+part. pidi

V = hüüdma (*Peeter hüüdis meest nimepidi*), kutsuma (*Peeter kutsus meest eesnimepidi*). = 225.

228. N¹+nom. V N²+part. vastu N³+part.

V = klõbistama (*Jaan klõbistas tikutoosi vastu lauda*), peksma (*Lind peksis pead vastu klaasi*), põrutama (*Poiss põrutas jalga vastu maad*), taguma (*Peeter tagus kätt vastu lauda*), toksama (*Paluja toksas laupa vastu põrandat*) = 222.0, 257 peksma, taguma, toksama puhul; 257 klõbistama, põrutama puhul.

229. N¹+nom. V N²+part. Loc

V = hoidma (*Peremees hoidis kübarat käes*), kandma (*Peeter kandis raha sisetaskus*), kohtama (*Me kohtame seda lugu vanades ürikutes*), tundma (*Peeter tundis võlve pea kohal*), veeretama (*Kindral veeretab sigarit sõrmede vahel*) jne.

230. N¹+nom. V De N²+part. Juhan sai linnast abi. Vt. 215.2.

230.1. $N^1 + \text{nom. V} (N^2 + \text{all.}) \text{ De } N^3 + \text{part.}$

V = näitama (*Õpilane näitas meile kaardilt seda jõge*).

231.0. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{part. Di}$

V = katsuma (*Keiser katsus krooni pähe*), pakkuma (*Peeter pakkus venda kantseleisse*), passima (*Peeter passis kuube selga*).
Vt. ka 218.3.

231.1. $N^1 + \text{nom. V (De) (Dt}_2) N^2 + \text{part. Di}$

V = läigitama (*Tüdruk läigitas ämbrist vett põrandale*), piisutama (*Jooksupoiss piisutas kastekannust vett põrandale*), popsutama (*Toru popsutab nurgast valgeid torte õhku*) jne.

232. $N^1 + \text{nom. V Di } N^2 + \text{part. Ahi laskis tupp vingu.}$

232.1. $N^1 + \text{nom. V (De) (Dt}_2) \text{ Di } N^2 + \text{part.}$

V = andma (*Laternad annavad tänavalt tupp valgust*). laskma (*Ahi laseb läbi ukse tupp vingu*).

233. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{part. Mod.}$

V = kohtlema (*Peeter kohtles külalist viisakalt*), käsitama (*Romaan käsitab loodust humoristlikult*), mõistma (*Peeter mõistab õnne isemoodi*), tundma (*Peeter tundis end sandisti*) jne.

234. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{kom. } N^3 + \text{ill.}$

$N^1 + \text{nom. ja } N^2 + \text{nom. V } N^3 + \text{ill.}$

$N + \text{nom.} + \text{pl. V } N^3 + \text{ill.}$

V = astuma (*Peeter astus Jaaniga kirjavahetusse, Peeter ja Jaan astusid kirjavahetusse, Noored astusid kirjavahetusse*), minema (*Peeter ja Jaan läksid tülli, Noored läksid tülli*), sattuma (*Peeter sattus Jaaniga riidu*).

235. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ill. Mod}$

V = suhtuma (*Direktor suhtus külastajasse sõbralikult*).

236. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{el. } N^3 + \text{all. (N}^4 + \text{part.)}$

V = hingama (*Peeter ei hinganud külalisest õpetajale sõnagi*), kõssama (*Peeter ei kõssanud asjast kellelegi*).

237. $N^1 + \text{nom. V (De) \{N}^2 + \text{el. v } N^3 + \text{kom.} \} N^4 + \text{gen. pihta}$

V = põrutama (*Peeter põrutas suurlükist puukuulidega vaenlase pihta*).

238. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{el. Mes}$

V = hoolima (*Kontor hoolis tellijaist vähe*) Vrd. 30.0.

239.0. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{all. } N^3 + \text{tr.}$

V = olema (*Peeter oli lastele isaks, Kirjanduskriitika oli kirjanikele suureks abiks*). = 242 esimese näite puhul.

239.1 ja 239.2. $N^1 + \text{nom. V (N}^2 + \text{abl.} = N^2 + \text{gen. poolt)$

$N^3 + \text{all. } N^4 + \text{tr.}$

V = olema (*Vaas on Jürilt isale kingituseks*)

240. N¹+all. V N²+nom. A+tr.

V = minema (*Jürile läheb valvamine raskeks*). = 246, 313, 316.

241.0. N¹+nom. V N²+all. N³+kom.

V = vastama (*Keiser vastas atendaadile surveabinõudega*).

241.1. N¹+nom. V N²+all. {N³+gen. eest v N⁴+kom.}

V = tasuma (*Peeter tasus vaenlasele solvamise eest nurjatu-sega*).

241.2. N¹+nom. V (De) N²+all. {N³+kom. v Di}

V = kopsama (*Vanaeit kopsas voodist poisile karguga pähe*), lahmama (*Ratsanik lahmas mehele nuudiga ribide vahele*), laksama (*Jaan laksas ruunale ohjajaruga*), lööma (*Röövel lõi nurga tagant valvurile rusikaga otsa ette*), põrutama (*Peeter põrutas mehele kulmude vahele*), virutama (*Peeter virutas vastasele tei-baga*) jne.

242. N¹+nom. V N²+all. N³+gen. eest

V = olema (*Peeter oli lapsele isa eest*). = 239.

243. N¹+nom. V N²+all. Di *Peeter müksas Jaanile ribide vahele.*

243.1. N¹+nom. V (De) (Dt₂) N²+all. Di

V = müksama (*Peeter müksas selja tagant Jaanile ribide vahele*), taguma (*Peeter tagus mehele selga*), togima (*Poiss togis isale ribide vahele*), tonksama (*Peeter tonksas sõbrale vastu õlga*) jne. = 21.73 müksama, taguma, togima, tonksama puhul.

244. N¹+nom. V N²+all. Mod

V = liginema (*Professor liginis probleemile ettevaatlikult*), lähenema (*Uuriija lähenes küsimusele oskuslikult*), vaatama (*Peeter vaatas probleemile kahtlevalt*)

245. N¹+nom. V N²+all. Mes

V = arvestama (*Me arvestame magamisele 5 tundi*), assignee-rima (*Valitsus assigneeris elamuehitusele suure summa*), kulu-tama (*Peeter kulutas sõidule pool päeva*) raiskama (*Poiss raiskas õomaja otsimisele terve päeva*) jne. = 255, 262.

246. N¹+ad. V N²+nom. A+tr.

V = minema (*Jüril läheb valvamine raskeks*). = 240, 313, 316.

247. N¹+ad. V N²+np. Loc

V = olema (*Peetril oli müts peas*).

248. N+ad. V¹ Loc A+nom. (V²+da)

V¹ = olema (*Teil oli venna pool ebamugav elada*)

249. N¹+nom. V N²+ad. De

V = hoidma (*Peeter hoidis õllekannul sangast*) = 21.68.

250. N¹+ad. V N²+nom. Di

V = unu(ne)ma (*Peetril ununes raamat koju*).

251. N¹+ad. V N²+nom. Mod

V = käima (*Peetril käis kirjutamine hooakaupa*).

252. N¹+ad. V N²+nom. Mod₁

V = olema (*Kirjanikul oli näidend pooleli*)

253. N¹+ad. V N²+nom. Mod₁

V = minema (*Poisil läks arutamine sassi*).

254. N¹+nom. V N²+kom. N³+tr.

N¹+nom. ja N²+nom. V N³+tr.

N+nom.+pl. V N³+tr.

V = saama (*Peeter sai Jaaniga sõbraks, Peeter ja Jaan said sõpradeks, Poisid said sõpradeks*).

255. N¹+nom. V N²+tr. Mes

V = arvestama (*Jüri arvestas magamiseks 5 tundi*), assigneerima (*Valitsus assigneeris elamuehituseks suure summa*), hindama (*Teadlane hindab õietolmu eaks 60 miljonit aastat*), kulutama (*Peeter kulutas raamatute ostmiseks kümme rubla*), mõõtma (*Kohtunik mõõtis jooksu ajaks 62,7 sekundit*), raiskama (*Poiss raiskas öömaja otsimiseks terve päeva*), saama (*Peeter sai kiiruseks 331 meetrit sekundis*) jne. = 17.24 hindama puhul; 245, 262 arvestama, assigneerima, kulutama, raiskama puhul.

256. N¹+nom. V N²+gen. pihta N³+kom. *Peeter viskas koera pihta kiviga*.

256.1. N¹+nom. V (De) (Dt₂) N²+gen. pihta N³+kom.

V = heitma (*Araablased heitsid eemalt suitsetaja pihta kividega*), sihtima (*Peeter sihtis mehe pihta kiviga*), viskama (*Peeter viskas eemalt koera pihta kiviga*). = 221.2.

257. N¹+nom. V N²+kom. vastu N³+part.

V = klõbistama (*Jaan klõbistas tikutoosiga vastu lauda*), lööma (*Kuldnohk lõi nokaga vastu akent*), peksma (*Lind peksis peaga vastu klaasi*), põrutama (*Peeter põrutas rusikaga vastu lauda*), raiuma (*Peeter raius rusikaga vastu pulti*), taguma (*Peeter tagus käega vastu lauda*), toksama (*Paluja toksas laubaga vastu põrandat*) jne. = 222.0, 228 peksma, taguma, toksama puhul; 228 klõbistama, põrutama puhul.

258. N¹+nom. V N²+kom. üle N³+gen.

V = laapima (*Pommer laapis käeseljaga üle näo*), libistama (*Sulli libistas põidlagaga üle ninaaluse*), pühkima (*Peeter pühkis käega üle juuste*), tõmbama (*Laps tõmbas keelega üle huulte*) jne. = 192 libistama puhul.

259. N¹+nom. V N²+kom. De *Tüdruk äigas käega nina alt*. Vt. 196.1.

260. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{kom. Di}$ *Peeter lajatas käega lauale.*

260.1. $N^1 + \text{nom. V (De) } N^2 + \text{kom. Di}$

V = lajatama (*Peeter lajatas rusikaga lauale*), torkima (*Peeter torkis voodist sõrmega õhku*), viskama (*Peeter viskas kiviga aknasse*).

260.2. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{kom. (De) Di}$

V = jõudma (*Brigaad jõudis krohvimisega esimeselt korruselt teisele korrusele*), saama (*Toots sai järjega Tõnissoni juurde*).

261. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{kom. Modl}_3$

$N^1 + \text{nom. ja } N^2 + \text{nom. V Modl}_3$

$N + \text{nom.} + \text{pl. V Modl}_3$

V = asetsema (*Tasapind asetseb liikumissuunaga risti, Lehed asetsevad vaheldumisi*). asuma (*Objekt ei asunud vaatlusteljega risti, Teljed asuvad risti*), olema (*Tasapind on liikumissuunaga risti. Tasapind ja liikumissuund on risti. Liiklusteed on lähetikku*).

262. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{gen. peale Mes}$

V = arvestama (*Me arvestame magamise peale 5 tundi*), assigneerima (*Valitsus assigneeris elamuehituse peale suure summa*), kulutama (*Peeter kulutab kojumineku peale pool tundi*), raiskama (*Poiss raiskas öömaja otsimise peale terve päeva*). = 245, 255.

263. $N + \text{nom. V Loc Tempmes}$

V = veetma (*Peeter veetis Krimmis kolm kuud*), viitma (*Peeter viitis toas pool tundi*).

264. $N + \text{nom. V De Di}$

V = jooksema (*Silmad jooksid ühelt esemelt teisele*). käima (*Turistid käisid muuseumist muuseumi*) jne.

265. $De V Di N + \text{np. Kustki hoovas tuppa suitsu.$

Vt. 113.1.

266. $N + \text{ad. V Loc Mes}$

V = täituma (*Peetril täitus juhataja kohal viis aastat*).

Neljakohtalised elementaarlaused.

267. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. } N^3 + \text{kom. } N^4 + \text{ill.}$

$N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. ja } N^3 + \text{ngp. } N^4 + \text{ill.}$

$N^1 + \text{nom. V } N + \text{np.} + \text{pl. } N^4 + \text{ill.}$

V = ajama (*Jüri ajas isa tütreaga tülli, Jüri ajas isa ja tütre tülli, Peeter ajas mehed riidu*).

268. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. } N^3 + \text{all. } N^4 + \text{tr.}$

V = jätma (*Direktor jättis asjad asetäitjale otsustamiseks*). = 338.0, 339.

269. $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{all. } N^3 + \text{tr. } N^4 + \text{ngp.}$

V = seadma (*Peeter seadis sekretärile kohustuseks printsiipide analüüsimise*), tegema (*Valitsus tegi ministrile ülesandeks küsimuse lahendamise*). = 340.

270. N¹+nom. V N²+ngp. N³+kom. A+tr.

V = heitma (*Araablased heitsid suitsetaja kividega surnuks*), loopima (*Poisid loopisid koera kividega vigaseks*), pilduma (*Mehed pildusid teekäija kividega vigaseks*), puurima (*Peeter puuris vastase oma pilguga tummaks*), viskama (*Mees viskas koera kiviga vigaseks*).

271. N¹+nom. V N²+ngp. De Modi

V = rebima (*Rakett rebib end stardiplatsilt lahti, Koer rebis end ketist valla*).

B. SEKUNDAARSE(TE) VERBIVORMI(DE)GA ELEMENTAARLAUSED

Ühekohalised elementaarlaused

272.0. V¹V²+da

V¹ = jõudma (*Seda jõuab veel teha*), olema (*On tunda petrooleumi haisu, Väinas polnud märgata voolu*), saama (*Vaba aega saab kasulikult pruukida*), tohtima (*Ohtu ei tohiks alahinnata*). V¹ on antud juhul impersonaalne. Siiski on olemas ilmne tähenduslik erinevus lausele *Seda jõuab veel teha* ja *Seda jõutakse veel teha* vahel. Esimesel juhul võivad olla tegijateks kõneleja ja kuulaja, teisel juhul aga mingid kolmandad isikud.

272.1. (N+ad.) V¹ V²+da

V¹ = andma (*Lugu annab mäletada, Peetril annab lugu mäletada*), kuluma (*Peetril kuluks seda filmi vaadata*), maksa (*Peetril ei maksa enam häbeneda*), olema (*Peetril ei ole loota midagi head*) pruukima (*Peetril ei pruugi häbeneda*), tulema (*Taavelil tuleb kiri ära viia*), õnnestuma (*Peetril ei õnnestu lindu ravida*) jne. *kuluma* esineb selles mallis ainult jaatava kõne konditsionaali kolmandas pöördes. Kõigil neil verbidel on antud tähenduses olemas ainult personaali indikatiivi, konditsionaali ja kaudse kõneviisi kolmas pööre singularis. Puuduvad imperatiiv, impersonaal ja kõik infiniitvormid.

273. V¹V²+ma

V¹ = hakkama (*Hakkab tibutama*), juhtuma (*Tahulit juhtub vaja olema*), kiskuma (*Kisub tuiskama*), seadma (*Seab sadama*)

274. V¹ V²+tavat

V¹ = kuulukse (*Uksi kuulukse lukku pööratavat*), näikse (*Kauge-mal näikse talle vastatavat*). Neid verbivorme võib arvata ka modaalverbide hulka.

Kahekohalised elementaarlaused

275.0. N+nom. V¹ V²+da

V¹ = ihaldama (*Peeter ihaldas saada inseneriks*), kavatsema (*Peeter kavatses näitust külastada*), lagistama (*Tädi lagistas naerda*), lootma (*Peeter lootis töö lõpetada*), olema (*Kõneleja kohus oli põhimõtteid selgitada*), oskama (*Peeter ei oska ujuda*), otsustama (*Ohvitserid otsustasid alla anda*), proovima (*Jüri proovis istuda*), püüdma (*Sõdurid püüdsid avaldada vastupanu*), raatsima (*Peeter ei raatsi raha kulutada*), saama (*Peeter ei saanud tõusta*), suutma (*Haige suudab kõnelda*), tahtma (*Peeter tahtis magada*), taipama (*Poiss taipas teed küsida*), targema (*Peeter ei targenud juttu teha*), teadma (*Peeter teadis asjast rääkida*), tohtima (*Saal ei tohi olla suur*), unustama (*Peeter unustas saunas käia*), viitsima (*Peeter ei viitsinud tööd teha*) ähvardama (*Huligaan ähvardas kõik purustada*), üritama (*Peeter üritas loodust kirjeldada*) jne. = 21.0 lagistama puhul; 15.0, 46, 283 olema puhul; 289, 290.0 unustama puhul.

275.1. N¹+nom V¹ (N^p+part.) V²+da

V¹ = käskima (*Komandör käskis sõdurit tuled kustutada*), laskma (*Muusika ei lasknud Peetrit magada*), lubama (*Pererahvas ei luba külalisi tantsida*, *Haav ei luba mind pingutada*), paluma (*Direktor palus sekretäri asja selgitada*). = 275.5, lubama teise näite puhul ka 21.25.

275.2. N¹+nom. V¹ (N²+el.) V²+da

V¹ = saama (*Kapten sai mürsukillust haavata*). Vrd. *Kapten sai käest haavata*, kus käest on haavata laiend.

275.3. (N¹+el.) V¹ N²+nom. V²+da

V¹ = olema (*Peremehest oli ülbe tegu seda meelde tuletama minna*). = 275.13.

275.4. N¹+nom. V¹ (N²+all.) V²+da

V¹ = andma (*Peeter andis künnikule mõista, et on oodata külalisi*), kõlbama (*Supp kõlbab sigadele süüa*), olema (*Kellaaeg on lastele teada*), töötama (*Jüri töötas õpetajale ennast parandada*) jne. = 275.5 olema puhul.

275.5. N¹+nom. V¹ (N²+ad.) V²+da

V¹ = aitama (*Ann aitab Villemil kapsaid nuiata*), käskima (*Komandör käskis sõduril tuled kustutada*), laskma (*Muusika ei lasknud Peetrit magada*, *Kapten ei lasknud endale vaenlastel kätte maksta*), lubama (*Pererahvas lubas külalistel tantsida*, *Haav ei luba mehel pingutada*), olema (*Kellaaeg on lastel teada*), paluma (*Direktor palus sekretäri asja selgitada*), võimaldama (*Preparaat võimaldab arstil kõrvaldada sünnimärke*). = 275.1 käskima, laskma, paluma puhul; 275.4 olema puhul; 275.1 lubama puhul, teise näite puhul ka 21.25; 275.12 laskma teise näite puhul.

275.6. (N¹+ad.) V¹ N²+np. V²+da

V¹ = olema (*Peetrit pole kahju ohverdada raha, Kellelgi on ettevaatamatust seda arvamust valjusti avaldada*)

275.7. N¹+nom. V¹ (N²+abl.) V²+da

V¹ = saama (*Madrus sai kaptenilt sõimata, Poiss sai isalt karistada*). = 275.10.

275.8. N¹+nom. V¹ (De) (N²+abl.) V²+da

V¹ = saama (*Peeter sai büroost ametnikult õnnetusest kuulda*). = 275.11.

275.9. N¹+nom. V¹ (A+tr.) V²+da

V¹ = arvama (*Mehed arvasid õigeks võitlusest osa võtta*).

275.10. N¹+nom. V¹ (N²+gen. käest) V²+da

V¹ = saama (*Madrus sai kapteni käest sõimata, Poiss sai isa käest karistada*). = 275.7

275.11. N¹+nom. V¹(De) (N²+gen. käest) V²+da

V¹ = saama (*Peeter sai linnast sõprade käest teada, et Jaan ei tule*). = 275.8.

275.12. N¹+nom. V¹ (N²+gen. poolt) V²+da

V¹ = laskma (*Kapten ei lasknud endale vaenlaste poolt kätte maksta*) = 275.5.

275.13. (N¹+gen. poolt) V¹ N²+nom. V²+da

V¹ = olema (*Kodanike poolt oli aupakkumatus seda meelde tuletada*). = 275.5.

276. V²+da V¹ A+nom. *Suitsetada on kahjulik.*

276.1. V²+da V¹ (N+all.) A+nom.

V¹ = olema (*Suitsetada on naistele kahjulik*). = 16.1.

277. V¹ A+nom. V²+da *Oli võimalik lahkuda.*

277.1. (N+ad.) V¹ A+nom. V²+da

V¹ = olema (*Võõral oli võimatu majja sisse tungida, Peetrit oli piinlik viguril korrata, Arnol pole sünnis minna tüdrukut otsima, Oleks tore ära minna, Raske oli ütelda, kummal õigus*), tulema (*Meil tuleb odavam neis majades elada*).

278. N+part. V¹ V²+da

V¹ = huvitama (*Õpetajat huvitas näha, mis edasi saab*), üllatama (*Peetrit üllatas näha aias elusat põtra*). = 22.0.

279. V¹ N+part. V²+da *Ei tekitanud raskust hullumaja teatriks pidada.*

279.1. (N¹+all.) V¹ N²+part. V²+da

V¹ = sünnitama (*Peetrite ei sünnitanud raskusi katset läbi viia*), tekitama (*Peetrite ei tekitanud raskust üle jõe ujuda*). = 21.10.

280. V²+da V¹ N+part.

V¹ = nõudma (*Kirjutada romaani nõuab andekust*) = 21.0.

281. N+all. V¹ V²+da

V¹ = meeldima (*Helmutile meeldis poodides käia*), sobima (*Nais-tele sobib suusatada*) = 34, 282.

282. N+ad. V¹ V²+da

V¹ = ebaõnnestuma (*Peetril ebaõnnestus võõrast lahti saada*), leiduma (*Peetril leidis sõbrale öelda vaid tänusõnu*), meeldima (*Jaanil meeldib naerda*), olema (*Liblale oli midagi müüa*), õnnestuma (*Jüri õnnestus tehnikum lõpetada*), sobima (*Naistel sobit suusatada*) = 34, 281 meeldima, sobima puhul.

283. N+tr. V¹ V²+da

V¹ = jääma (*Peetri ülesandeks jääb külalised kutsuda*), olema (*Kõneleja kohuseks oli põhimõtteid selgitada*), saama (*Peetri eesmärgiks sai ülikool lõpetada*). = 15.0, 46, 275.0 olema puhul; 46 jääma puhul.

284. V¹ A+tr. V²+da

V¹ = osutama (*Osutus eluliseks jälgida teaduse arengutendentse*), saama (*Sai vajalikuks olukorda selgitada*). = 47.0.

285. V²+da V¹ V³+da Elada tähendab töötada.

285.1. V²+da V¹ (N+all.) V³+da

V¹ = olema (*Noor olla on kevadet rinna sees kanda*). tähendama (*Tööst ilma jääda tähendaks mulle ka eluasemest ilma jääda*) = 21.10 tähendama puhul.

286.0. N+nom. V¹ V²+ma

V¹ = asuma (*Žürii asus töid läbi vaatama*), hakkama (*Buss hakkas liikuma*), jääma (*Ants jäi mõtlema*), kalduma (*Peeter kaldus luulet eelistama*), kippuma (*Lapse silmalaud kippusid kinni vajuma*), kohustuma (*Partner kohustub reegleist kinni pidama*), kukuma (*Mari kukkus karjuma*), lööma (*Neiu silmad löid särama*), pääsema (*Hunta pääses valitsema*), sattuma (*Peeter sattus juttu kuulma*), soostuma (*Jaan ei soostunud minevikku unustama*), tikkuma (*Hingamine tikkus kinni jääma*), valmistuma (*Peeter valmistus uut aastat vastu võtma*), õppima (*Rahvas õppis seeni tundma*) jne. = 33.0. asuma puhul; 33.0, 45.0 valmistuma puhul. Vrd. soostuma puhul 52.0, kus konstruktsioonil on teine sisu.

286.1. N¹+nom. V¹ (N²+ngp.) V²+ma

V¹ = ajama (*Viin ajab Peetri kõhima*, *Viin ajab kõhima*), asutama (*Eit asutab poja juurde sõitma*), häälestama (*Ootus häälestas poisid erksamalt kõike vastu võtma*), seadma (*Peeter seab enese linna sõitma*) = 33.1 asutama, häälestama, seadma puhul.

286.2. N¹+nom. V¹ {N²+part. v V²+ma}

V¹ = inspireerima (*Armastus inspireeris kirjanikku kirjutama*),

veetlema (*Õhtupoolik veetles noori jalutama*), õpetama (*Kunst õpetab inimest hindama tegelikkuse nähtusi*).

286.3. N¹+nom. V¹ (N²+part.) V²+ma

V¹ = meelitama (*Diivanid meelitasid külalisi istuma*) jne.

286.4. N¹+nom. V¹ (N²+el.) (Di) V²+ma

V¹ = jääma (*Tuli jäi poistest tuppä põlema*)

286.5. N¹+nom. V¹ (N²+kom.) V²+ma

V¹ = minema (*Aeg läks uitamisega kaduma*)

286.6. N+nom. V¹ {Loc v Dt v (De) (V²+mast) Di v V³+ma}

V¹ = hiilima (*Peeter hiilis linnaääri mööda koosolekult koju magama*), komberdama (*Vanamees komberdas aeda puhkama*), minema (*Peeter läks mööda metsateed laulmast koju puhkama*), paterdama (*Mehed paterdasid tuisklüivas*), rühkima (*Mees rühkis vabrikust koju sööma*), sammuma (*Leitnant sammus meeste taga*), sumama (*Poisid sumasid läbi rohtude*), ukerdama (*Peeter ukerdas lumes*), vudima (*Robot vudis koju käsku täitma*) jne. Vrd. 67.3.

286.7. N+nom. V¹ (De) V²+ma

V¹ = saama (*Poisid said koolist tulema, Mehed said sakslaste käest minema*), ulatuma (*Päike ei ulatunud valgustama märke ronivat hobust*).

286.8. N+nom. V¹ {(De) Di v V²+ma}

V¹ = asetuma (*Peeter asetus seina äärest ukse ette lubasid kontrollima*), asuma (*Noormees asus ukse juurde valvama*), minema (*Lõpetajad läksid koolist sovhoosidesse traktoreid juhtima*).

286.9. N+nom. V¹ {Dt v De v V²+mast v Di v V³+ma}

V¹ = tulema (*Jaan tuli laulmast koju, Tudengid tulid klubisse kohtuma ministriga*)

286.10. N+nom. V¹ (De) {Dt₂ v Di v V²+ma}

V¹ = hüppama (*Mees hüppas sillalt üle käsipuu vette uppujat päästma*), küündima (*Peeter ei küündinud redeliltki pesa katsuma*), ulatama (*Silm ei ulata mäe otsast merd nägema*).

286.11. N+nom. V¹ {(De) (Dt₁) {Dt₂ v Di}} v V²+ma}

V¹ = jõudma (*Elias jõudis Kuopiost Helsingisse*), kihutama (*Jaan kihutas voodist otse kööki janu kustutama*), kiirustama (*Rahvas kiirustas üle silla turu poole toitu ostma*), kippuma (*Peeter kippus õuest tuppä uut pudelit tooma*), kobima (*Peeter kobis peolt koju magama*), põrutama (*Mehed põrutasid Tartust Leningradi*), ruttama (*Peeter ruttas büroost lasteaeda nõu pidama*), vuhisema (*Auto vuhises läbi künkliku maastiku linna poole*) jne. Vrd. 67.6.

286.12. N+nom. V¹ {Di v V²+ma}

V¹ = heitma (*Peeter heitis voodisse magama*), kõlbama (*See mees kõlbab tehasesse tootmist juhtima*), mahtuma (*Mees mahtus pesuruumi pesema*), sündima (*Peeter ei sünni kooli lapsi kasvatama*) jne.

286.13. N+nom. V¹ (Di) V²+ma

V¹ = jääma (*Peterson jäi Tootsi ette seisma*).

286.14. N+nom. V¹ {Distr v Di v V²+ma}

V¹ = jääma (*Peeter jäi üksinda koju lugema*)

287. N+part. V¹ V²+ma Meistrit jätkub askeldama.

287.1. N+part. V¹ {Di v V²+ma}

V¹ = jätkuma (*Meistrit jätkub igale poole askeldama*), kiskuma (*Peetrit kiskus linna õnne proovima*), tõmbama (*Poissi tõmbas joonistama*)

288.0. N+nom. V¹ V²+mas

V¹ = olema (*Kontsert oli lõppemas*).

288.1. N+nom V¹ {(De) Loc v V²+mas}

V¹ = käima (*Peeter käis järve ääres kala püüdmast, Politseinikud käisid linnast külales läbiotsimisi toimetamast*)

288.2. N+nom. V¹ {Distr v Loc v Modl₂ v V²+mas}

V¹ = olema (*Peeter oli üksinda põrandal kápuli pilti imetlemast*).

288.3. N+nom. V¹ {Distr v Loc v V²+mas}

V¹ = olema (*Jaan oli üksinda poes kingi ostmast*), viibima (*Peeter viibis Tartus sugulasi külastamast*).

289. N+nom. V¹ V²+mast

V¹ = hoiduma (*Peeter hoidus tulistamast*) keelduma (*Direktor keeldus ettepanekul vastu võtmast*), lakkama (*Peeter lakkas mälumast*), loobuma (*Mehed loobusid otsimast*), pääsema (*Peeter pääses pikali lendamast*) unustama (*Laps ei unusta ema tänamast*). võõrduma (*Peeter võõrdus puudusi märkamast*), vältima (*Jaan väldib seisukohti absolutiseerimast*) jne. = 30.0 hoiduma, keelduma, loobuma, pääsema, võõrduma puhul; = 275.0, 290.0 unustama puhul.

290.0. N+nom. V¹ V²+mata

V¹ = jätma (*Peeter jättis sauna minemata*), jääma (*Peetri etteaste jäi tulemata*), püsima (*Maa püsib muutumata*) seisma (*Ruum seisis õhutamata*), unustama (*Peeter unustas saunas käimata*). = 275.0, 289 unustama puhul.

290.1. N¹+nom. V¹ (N²+el.) V²+mata

V¹ = jääma (*Töö jäi Jürist tegemata*, *Mees jäi kuulist puutu-*

mata) olema (*Riidekapp on tulest puutumata*) = 290.3, 290.4
jääma esimese näite puhul.

290.2. N¹+nom. V¹ (N²+all.) V²+mata

V¹ = olema (*Nõukogu otsus on talle teadmata*). = 290.3.

290.3. N¹+nom. V¹ (N²+ad.) V²+mata

V¹ = jääma (*Teos jäi Peetril lõpetamata*), olema (*Linad on Peetril müümata*, *Surmatund on meil teadmata*), unu(ne)ma (*Üür ununes Peetril maksmata*). = 290.1, 290.4 jääma puhul; 290.2 olema teise näite puhul.

290.4. N¹+nom. V¹ (N²+gen. poolt) V²+mata

V¹ = jääma (*Töö jäi Jüri poolt tegemata*) = 290.1, 290.3.

291. N+ad. V¹ V²+mata

V¹ = jääma (*Peetril jäi saunas käimata*), olema (*Peetril oli saunas käimata*).

292. N+nom. V¹ V²+v

V¹ = olema (*Peeter oli vanematest sõltuv*)

293. V¹ V²+v V³+da On sobiv kasutada salalukku.

293.1. (N+all.) V¹ V²+v V³+da

V¹ = olema (*Lugejale on lohutav kuulda teiste hädadest*)

293.2. (N+ad.) V¹ V²+v V³+da

V¹ = olema (*Teil on sobiv kasutada salalukku*)

294. N+nom. V¹ V²+vat

N+nom. V¹ V²+nud olevat

V¹ = arvama (*Arno arvas tüdrukut nägevat*, *Arno arvas tüdrukut näinud olevat*), leidma (*Peeter leidis poodi asja olevat*), lootma (*Ema ei lootnud pojalt hästi minevat*), osutama (*Peeter osutus tähelepanu keskpunktlis olevat*) jne.

295.0. N+nom. V¹ V²+tav

V¹ = olema (*Rõskused on kergesti likvideeritavad*).

295.1. N¹+nom. V¹ (N²+all.) V²+tav

V¹ = olema (*Põhjus on Peetrile täiesti mõistetav*)

296. N+nom. V¹ V²+tavat

V¹ = arvama (*Vanamees arvas ülekohut tehtavat*), kuulma (*Peeter kuulis autost räägitavat*), mõtlema (*Mees mõtles temast kõneldavast*) ütlemata (*Poiss ütles linna ehitatavat*).

297.0. N+nom. V¹ V²+tavaks

V¹ = kujunema (*Ajaleht kujunes laialdaselt loetavaks*).

297.1. N¹+nom. V¹ (N²+all.) V²+tavaks

V¹ = ilmuma (*Eluavaidused ilmuvad silmale tajutavaks*), jääma (*Probleem jääb lahendatavaks*), saama (*Mehe nägu sai kõigile nähtavaks*).

298. N+nom. V¹ V²+nuna *Peeter tundus väsinuna.*
- 298.1. N¹+nom. V¹ (N²+all.) V²+nuna
V¹ = näima (*Peeter näis sõbrale vaatlemisse süvenenuna*), paistma (*Peeter paistis looduse võlust läbiimbununa*), tunduma (*Peeter tundus meile väsinuna*).
- 299.0. N+nom. V¹ V²+nuks
V¹ = jääma (*Laev jäi kadunuks*), osutama (*Laev osutus kadunuks*).
- 299.1. N¹+nom. V¹ (N²+el.) V²+nuks
V¹ = saada (*Peeter sai kolmest kalast söönuks*)
300. N+nom. V¹ V²+tud olevat
V¹ = arvama (*Vanaema arvas lapsele ülekohut tehtud olevat*) jne.
301. N+nom. V¹ V²+tuna *Peeter paistis informeerituna.*
- 301.1. N¹+nom. V¹ (N²+all.) V²+tuna
V¹ = näima (*Maja näis talle palkidest tehtuna*), paistma (*Peeter paistis sõbrale informeerituna*), tunduma (*Maja tundus Peetrile hüljatuna*).
- 302.0. N+nom. V¹ V²+tuks
V¹ = osutama (*Teooria osutus hävitatuks*), saada (*Töö sai tehtuks*).
- 302.1. N¹+nom. V¹ (N²+all.) V²+tuks
V¹ = jääma (*Traagika jäi meile varjatuks*, *Näitus jääb kõigile avatuks*).

Kolmekohalised elementaarlaused

303. N+nom. V¹ A+nom. V²+da *See ütlus oli valus kuulda.*
- 303.1. N¹+nom. V¹ (N²+all.) A+nom. V²+da
V¹ = olema (*Iga niisugune ütlus oli Arnole valus kuulda*).
- 304.0. N¹+nom. V¹ N²+ngp. V²+da
V¹ = laskma (*Nooruk laskis mõõga langeda*). = 309.
- 304.1. N¹+nom. V¹ N²+ngp. {(De) Di v (N³+gen.) V²+da}
V¹ = andma (*Emal andis lapsed kodunt internaatkooli riigi kasvatada*)
- 304.2 ja 304.3. N¹+nom. V¹ N²+ngp. {(De) Di v N³+all. = N³+gen. kätte v V²+da}
V¹ = läkitama (*Insener läkitas masina büroost töökotta meistri kätte parandada*), saatma (*Insener saalis masina töökotta parandada*), suunama (*Insener suunas masina meistritele parandada*), viima (*Peeter viis kingad parandada*) jne.

305. N¹+nom. V¹ N²+gen. V²+da

V¹ = jääma (*Põhjus jääb komisjoni teada*), langema (*Kulutused langesid riigikassa kanda*), olema (*Peeter oli kindrali käsutada*), seisma (*Auto seisis grupijuhi käsutada*). = 26.0 olema ja seisma puhul.

306.0. N¹+nom. V¹ N²+part. V²+da

V¹ = keelama (*Mees keelas sõpra külla tulla*) käskima (*Ema käskis Agnest tulla akna juurde*), laskma (*Jaan laskis mehi puhata*) jne. = 17.23, 17.50, 307.0, 309, 325, 326 keelama puhul; 309 käskima, laskma puhul.

306.1. N¹+nom. V¹ (N²+in.) N³+part. V²+da

V¹ = leidma (*Peeter leidis endas jõudu viinatõvest vabaneda*). = 218.1.

306.2. N¹+nom. V¹ (N²+all.) N³+part. V²+da

V¹ = andma (*See fakt annab põhjust rõõmustada, Peetri kõne annab meile alust oletada uusi ümberkujundusi, Seltsimees ei andnud Peetrile aega ennast vaadelda*). = 218.2.

306.3 ja 306.4. N¹+nom. V¹ (N²+abl. = N²+gen. käest) N³+part. V²+da

V¹ = nõudma (*Rahvas nõudis kuningalt peaministrit näha*).

307.0. N¹+nom. V¹ N²+all. V²+da

V¹ = andma (*Peeter andis pojale peksa*), keelama (*Peeter keelas pojale Jüriga suhelda*), lubama (*Peeter ei luba endale kõnelda võõra inimesega*), määrama (*Saatus määras perekondadele üksteist hävitada*), soovitama (*Peeter soovitas Jaanile direktori silma alla mitte ilmuda*). = 153.0 määrama puhul; 309 lubama, soovitama puhul; 17.23, 17.50, 306.0, 309, 325, 326 keelama puhul.

307.1. N¹+nom. V¹ N²+all. (De) {N³+part. v V²+da}

V¹ = andma (*Ema annab lapsele kruusist piima juua*).

308. N¹+all. V¹ N²+part. V²+da

V¹ = pakkuma (*Peetrile pakub rahuldust laulda*), tegema (*Peetrile teeb suurt rõõmu lahkuda linnast*), valmistama (*Autojuhtidele valmistas rõõmu vahtida direktori tüdart*). = 214.0.

309. N¹+nom. V¹ N²+ad. V²+da

V¹ = keelama (*Mees keelas sõbral külla tulla*), käskima (*Kooliõpetaja käskis Arnol hoolas olla*), laskma (*Nooruk laskis mõõgal langeda, Valvur laskis vangil põgeneda*), lubama (*Parlament lubas Prantsusmaal ühineda liiduga*), soovitama (*Peeter soovitas Jüril meistri poole pöörduda*), võimaldama (*Isa võimaldas lastel koolis käia*) jne. = 17.23, 17.50, 306.0, 307.0, 325, 326 keelama puhul; 153.0 võimaldama puhul; 304.0 või 306.0 laskma puhul; 306.0 käskima puhul; 307.0 lubama, soovitama puhul.

310. N¹+nom. V¹ N²+tr. V²+da

V¹ = lugema (*Peeter luges oma kohuseks tänu avaldada tõlki-*

jale), pidama (*Noormees pidas toreduseks sõita ülikooli autoga*), võtma (*Ametnikud võtsid otsuseks lahkuda*) = 218.0 lugema, pidama puhul.

311. N+nom. V¹ A+tr. V²+da

V¹ = arvama (*Kontrolör arvas vajalikuks seletusi anda*), pidama (*Peeter pidas sündsaks ära minna*), tunnistama (*Komisjon tunnistas tarvilikuks tööd jätkata*) = 161.0 tunnistama puhul; Vrd. 220 arvama, pidama puhul (konstruktsioonidel on erinev tähendus).

312. N¹+all. V¹ N²+tr. V²+da

V¹ = muutuma (*Arnole muutub harjumuseks sõpra narrida*). = 45.2.

313. N+all. V¹ A+tr. V²+da

V¹ = minema (*Jürile läheb raskeks valvata*). = 240, 246, 316.

314. N¹+ad. V¹ N²+np. V²+da

V¹ = olema (*Parunil oli vallarahvas käsutada*).

315. N¹+ad. V¹ N²+tr. V²+da

V¹ = olema (*Peetril oli harjumuseks jalutada*). Selle malliga on ekvivalentne mall N¹+ad. V¹ N²+nom. V²+da (*Peetril oli harjumus jalutada*), kus aga V² on N² laiendiks.

316. N+ad. V¹ A+tr. V²+da

V¹ = minema (*Jüril läks raskeks valvata*) = 240, 246, 313.

317. N+nom. V¹ Mes V²+da

V¹ = olema (*Ratas on kümme jalga läbi mõõta*).

318. N¹+nom. V¹ N²+ngp. V²+des

V¹ = veetma (*Peeter veetis vaba aja lugedes*). = 165.0. Seda lausemalli nõuab veel ühendverb *mööda saatma* (*Peeter saatis vaba aja mööda lugedes*).

319. N+nom. V¹ A+nom. V²+ma

V¹ = olema (*Peeter oli nobe tooli tooma*).

320.0. N¹+nom. V¹ N²+ngp. V²+ma

V¹ = ajama (*Peeter ajas teevee keema*), laskma (*Jaan laskis grammofooni käima*), lööma (*Distsipliiniirikkumine lõi brigaadi kihama*), panema (*Niisugused andmed panevad lugeja pead vangutama*), sundima (*Arst sundis haige tõusma*, *Mart sundis hobuse jooksuma*), tõukama (*See põhjus tõukas inimese lahendusi otsima*), volitama (*Minister volitas sekretäri külalistega rääkima*) jne. = 152.0 sundima teise näite ja tõukama puhul.

320.0.1. N¹+nom. V¹ N²+ngp. V²+ma
N¹+nom. V N²+part. (V²+ma)

V¹ = a(h)vatlema (*Sõber ahvatles Peetri varastama*), ehma-

tama (*Poiss ehmatas sisaliku põgenema, Poiss ehmatas sisalikku*), kiigutama (*Vanaema kiigutas lapse magama*), meelitama (*Võõras meelitas teenri peremeest reelma*), suunama (*Õpetaja suunas õpilase iseseisvalt mõtlema*), õpetama (*Jaan õpetas koera linde püüdma*), ässitama (*Peeter ässitas mehed mässama*) jne. = 152.0.1 a(h)vatlema, suunama, ässitama puhul; 214.0. õpetama puhul.

320.1. $N^1 + \text{nom. } V^1 N^2 + \text{ngp. } \{N^3 + \text{all. v (Dt) (De) Di v } V^2 + \text{ma}\}$

V^1 = tõstma (*Peeter tõstis liha külalistele taldrikule jahtuma*), valama (*Kokk valas kisselli lastele potist kaussi jahtuma*).

320.2. $N^1 + \text{nom. } V^1 (N^2 + \text{all.}) (De) N^3 + \text{ngp. (Di) } V^2 + \text{ma}$

V^1 = kauplema (*Peremees kauples endale linnast meistri koju põrandat lihvima*), palkama (*Jüri palkas linnast Peetri laevale nõusid pesema*), tellima (*Peremees tellis artellist mehe koju aknaid pesema*), värbama (*Peeter värbas külast mehed sadamasse laeva lossima*).

320.3. $N^1 + \text{nom. } V^1 N^2 + \text{ngp. (De) } V^2 + \text{ma}$

V^1 = lülitama (*Tehnik lülitas lambid teisest ruumist põlema*), pistma (*Mehed pistsid maja ühest otsast kärssama*), vajutama (*Mees vajutas tule põlema*).

320.4. $N^1 + \text{nom. } V^1 N^2 + \text{ngp. } \{(De) Di v V^2 + \text{ma}\}$

V^1 = asetama (*Pealik aetas mehed seina juurest saali ukse juurde valvama*), käsutama (*Kapten käsutab poisid kajutist tekile küürima*), panema (*Kapten pani sõduri laeva juurde valvama*), tooma (*Huvi bioloogia vastu tõi noormehe maalt linna õppima*) jne. käsutama puhul vrd. 176.1.

320.4.1. $N^1 + \text{nom. } V^1 N^2 + \text{ngp. } \{(De) Di v V^2 + \text{ma}\}$
 $N^1 + \text{nom. } V^1 N^2 + \text{part. } \{(De) Di v V^2 + \text{ma}\}$

V^1 = hõikama (*Ema hõikas lapsed õuest tuppä sööma*), hüüdma (*Ema hüüdis lapsed õuest tuppä*). meelitama (*Peeter meelitas sõbra kodunt teatrisse näidendit vaatama, Peeter meelitas sõbra*) jne. Vrd. 176.1.1. Kui *De* tähistab N^1 asukohta, siis on ta $N^2 + \text{part.}$ puhul tavaline fakultatiivne element, s. t. konstruktsioon $N^1 + \text{nom. } V N^2 + \text{part.}$ *De* on vastuvõetav. Vrd. Keegi hüüdis Antsukest naaberhoovist.

320.5. $N^1 + \text{nom. } V^1 N^2 + \text{ngp. } \{(De) (Dt_1) \{Dt_2 v Di\} v V^2 + \text{ma}\}$

V^1 = ajama (*Toots ajas kõik õue vargaid taga ajama*), juhatama (*Peeter juhatab külalised toast aeda jalutama*), kandma (*Paat kandis inimesed laevalt maale linna vaatama*), saatma (*Direktor saatis brigaadi kolhoosi silo tegema*), tooma (*Ametnik tõi Peetri kohtusse tunnistust andma*), viima (*Peremees viis haavatu õuest kööki toibuma*) jne. Vrd. 176.2.

- 320.5.1. $N^1 + \text{nom. } V^1 N^2 + \text{ngp. } \{(De) (Dt_1) \{Dt_2 \text{ v } Di\} \text{ v } V^2 + ma\}$
 $N^1 + \text{nom. } V^1 N^2 + \text{part. } ((De) (Dt_1) \{Dt_2 \text{ v } Di\} (V^2 + ma))$

V^1 = ahvatlema (*Mees ahvatles poisi tänavalt kauplusse raamatut ostma*), aitama (*Sanitar aitab haige laua äärest voodisse puhkama*), sõidutama (*Sõbrad sõidutavad Peetri koski vaatama, Sõbrad sõidutavad Peetrit*), talutama (*Peeter talutas haige kabinetist mööda koridori kööki sööma*), vedama (*Jaan vedas teadlased polügoonile katset jälgima*) jne. Vrd. 176.2.1.

- 320.6. $N^1 + \text{nom. } V^1 N^2 + \text{ngp. } \{(De) \{Dt_2 \text{ v } Di\} \text{ v } V^2 + ma\}$

V^1 = heitma (*Peeter heitis saapad ahju otsa kuivama*), loopima (*Mehed loopisid liiva august plaadile takenema*), ulatama (*Ülemus ulatas käe üle laua klaasi võtma*), viskama (*Toots viskas saapad ahjule kuivama*) jne.

- 320.7. $N^1 + \text{nom. } V^1 N^2 + \text{ngp. } \{Di \text{ v } V^2 + ma\}$

V^1 = asutama (*Peeter asutas lapsed ümber laua istuma*), laotama (*Külalised laotasid vammused õrrele kuivama*), lubama (*Isa lubas lapse karussellile sõitma*), määrama (*Ohvitser määras sõduri kantseleisse põrandat pesema*), panema (*Isa pani poja kingsepa juurde õppima*), seadma (*Mees seadis laterna redeli külge rippuma*) jne.

- 320.8. $N^1 + \text{nom. } V^1 N^2 + \text{ngp. } \{Di \text{ v } Distr \text{ v } V^2 + ma\}$

V^1 = jätma (*Noormees jättis lapsed saali kahekesi ootama*).

- 321.0. $N^1 + \text{nom. } V^1 N^2 + \text{part. } V^2 + ma$

V^1 = innustama (*Peeter innustas poissi matkama*), kohustama (*Koosolek kohustas komisjoni üritusele kaasa aitama*), kutsu-
 ma (*Komitee kutsus rahvast üles tõusma*) provotseerima (*Kallaletungija provotseeris mõnd riiki agressiooni toetama*), õigustama (*Dokument õigustab direktorit nii toimima*) jne. = 213.0 innustama, kutsuma puhul.

- 321.1. $N^1 + \text{nom. } V^1 (De) (Dt_2) N^2 + \text{part. } V^2 + ma$

V^1 = hõikama (*Vaimulik hõikab rõdult usklikke paluma*), manitsema (*Jaan manitseb kõnetoolist kuulajaid meelt parandama*), vannutama (*Mehed vannutasid saalist haavatut tõtt rääkima*), veenma (*Jaan veenis voodist naist koju jääma*) jne. = 213.2 hõikama, manitsema puhul.

- 321.2. $N^1 + \text{nom. } V^1 N^2 + \text{part. } \{Di \text{ v } V^2 + ma\}$

V^1 = pakkuma (*Peeter pakkus poega kantseleisse kirjutama*).

322. $N^1 + \text{nom. } V^1 N^2 + \text{ngp. } V^2 + mas$

V^1 = leidma (*Peeter leidis sõbra istumas*), tabama (*Peeter tabas sõbra magamas*). Vt. 324.1.

323. N¹+nom. V¹ N²+part. V²+mas

V¹ = kujutlema (*Peeter kujutles sõpra pesu pesemas*), kuulma (*Peeter kuulis koera haukumas*), meenutama (*Jüri meenutas poissi tema kõrval põlvitamas*), mäletama (*Peeter mäletas sõpra lahesoppi vaatlemas*) nägema (*Peeter oli näinud hobust sündimas ja kasvamas*) jne. = 330 kuulma, nägema puhul.

324.0. N¹+nom. V¹ N²+ngp. V²+mast

V¹ = vabastama (*Uus ülesanne vabastas Peetri tegelemast alluvate asjadega*), vöörutama (*Isa vöörutas poja suitsetamast*). = 150.0.

324.1. N¹+nom. V¹ N²+ngp. {De v V²+mast}

V¹ = leidma (*Peeter leidis mehe aiast kaevamast*), tabama (*Pere-meestab tabas mehe küünist magamast*). Vt. 194 ja 322.

325. N¹+nom. V¹ N²+part. V²+mast

V¹ = hoidma (*Regulaator hoidis elektrikaart hävimast*), keelama (*Mees keelas sõpra külla tulemast*) pidurdama (*See jutt pidurdas inimesi Peetrile kirjutamast*), segama (*See seletus ei seganud ajakirjandust kõra tõstmast*), takistama (*Vihm takistas inimesi teed jätkamast*), tõkestama (*See asjaolu tõkestas Peetrit moodustamast uut meeskonda*) jne. = 210.0, 224 hoidma puhul; = 17.23, 17.50, 306.0, 307.0, 309, 326 keelama puhul; = 21.25, 326 segama, takistama puhul.

326. N¹+nom. V¹ N²+ad. V²+mast

V¹ = keelama (*Mees keelas sõbral külla tulemast*), segama (*See seletus ei seganud ajakirjandusel kõra tõstmast*), takistama (*Vihm takistas inimestel teed jätkamast*). = 17.23, 17.50, 306.0, 307.0, 309, 325 keelama puhul; 21.25, 325 segama, takistama puhul.

327. N¹+nom. V¹ N²+ngp. V²+mata

V¹ = jätma (*Naine jättis mehe söömata*), leidma (*Aednik leidis ukse lukustamata*), unustama (*Peeter unustas ukse sulgemata*).

328. N¹+nom. V¹ N²+part. V²+mata

V¹ = pidama (*Peeter pidas lapsi söömata*).

329. N¹+nom. V¹ N²+ngp. V²+vat

N¹+nom. V¹ N²+ngp. V²+nud olevat

V¹ = arvama (*Poiss arvas jutu olevat temast*, *Professor arvas masinad saavutanud olevat intellektiastme*), kujutlema (*Haige kujutles enese olevat teadlase*), leidma (*Peeter leidis sõbra kodus olevat*) lootma (*Peremees lootis nõrdimuse tõusvat üle piiri*), mõtlema (*Peeter mõlles raamatu kodus olevat*), oletama (*Peeter oletas sõbra targema olevat*), teadma (*Isa teadis poja arstiks õppivat*), uskuma (*Poiss uskus elujõu juustes olevat*), ütlemata (*Peremees ütles tütre kodus olevat*) jne.

Ainsuse nominatiiv ei saa elemendi N²+ngp. esindajaks olla.

Juhul kui sisestatav lause on predikatiivne, ühildub predikatiiv N^2 -ga käändes ja arvus. Vrd. *Peeter ütles ilma ilusa olevat* *Peeter ütles ilmad ilusad olevat*. Jaan arvab sõbra olevat loo autori. Paistab, et sel korral partitiivne N^2 ei ole üldse võimalik.

330. $N^1 + \text{nom. } V^1 N^2 + \text{part. } V^2 + \text{vat}$

V^1 = kuulma (*Peeter kuulis koera haukuvat*), lugema (*Nii oli Toots lugenud hüüdvat kojutulijaid*), tundma (*Mees tundis endasse rahu valguvat*). nägema (*Peeter oli näinud hobust sündivat ja kasvavat*) jne. = 323 kuulma, nägema puhul.

331. $N^1 + \text{nom. } V^1 N^2 + \text{part. } V^2 + \text{vaks}$

V^1 = pidama (*Peeter pidas masinat töötavaks*)

332.0. $N^1 + \text{nom. } V^1 N^2 + \text{ngp. } V^2 + \text{tavaks}$

V^1 = muutma (*Meditšiini edusammud muutsid haiguse ravitavaks*), tegema (*Seletamine teeb Jaani ebaviisakuse andestatavaks*).

332.1. $N^1 + \text{nom. } V^1 (N^2 + \text{all.}) (\text{De}) N^3 + \text{ngp. } V^2 + \text{tavaks}$

V^1 = tegema (*Peeter teeb teistele idee mõistetavaks*).

333. $N^1 + \text{nom. } V^1 N^2 + \text{part. } V^2 + \text{nuna}$

V^1 = tundma (*Peeter tundis end väsinuna*)

334. $N^1 + \text{nom. } V^1 N^2 + \text{ngp. } V^2 + \text{nuks}$

V^1 = kuulutama (*Esimees kuulutas nõupidamise lõppenuks*), lugema (*Komisjon loeb ürituse kordaläinuks*), tunnistama (*Maoorid tunnistasid jumalaidee kehastunuks inimeses*) jne.

335. $N^1 + \text{nom. } V^1 N^2 + \text{part. } V^2 + \text{nuks}$

V^1 = pidama (*Peeter pidas draamat õnnestunuks*)

336. $N^1 + \text{nom. } V^1 N^2 + \text{part. } V^2 + \text{tuna}$

V^1 = kandma (*Peeter kandis juukseid lahku soetuna*), tundma (*Peeter tundis end hüljatuna*).

337.0. $N^1 + \text{nom. } V^1 N^2 + \text{ngp. } V^2 + \text{tuks}$

V^1 = jätma (*Peeter jättis põlved lõdvestatuks*), lugema (*Peeter loeb enese kohustatuks kõnelema*), tegema (*See asjaolu teeb kirjniku armastatuks*) tunnistama (*Vastane tunnistas enese võidetuks*) jne.

337.1. $N^1 + \text{nom. } V^1 (\text{De}) (\text{Dt}_2) N^2 + \text{ngp. } V^2 + \text{tuks}$

V^1 = kuulutama (*President kuulutas poodiumilt konverentsi avatuks*).

Neljakohalised elementaarlaused

338.0. $N^1 + \text{nom. } V^1 N^2 + \text{ngp. } N^3 + \text{gen. } V^2 + \text{da}$

V^1 = andma (*Peremees andis toa külalise kasutada*), hoidma (*Peeter hoidis need faktid enda teada*). jätma (*Direktor jättis kõik*

asjad asetäitja otsustada, *Peremees jättis toa külalise kasutada, Peeter jättis asja enda teada*), pidama (*Peeter peab kogu loo enda teada*), võtma (*Firma võtab kulutused enda kanda*). = 146.0, 152.3, 152.8 andma, jätma teise näite puhul; 268, 339 jätma esimese näite puhul.

338.1. N¹+nom. V¹ N²+ngp. (N³+abl.) N⁴+gen. V²+da
V¹ = võtma (*Peremees võttis koorma naiselt enda kanda*).

338.2. N¹+nom. V¹ (De) N²+ngp. N³+gen. V²+da
V¹ = andma (*Poiss andis korvist riidetüki koera nuusutada*). = 152.5. Vt. ka 181.3.

339. N¹+nom. V¹ N²+ngp. N³+all. V²+da
V¹ = jätma (*Direktor jättis kõik asjad asetäitjale otsustada*). = 268, 338.0.

340. N¹+nom. V¹ N²+all. N³+tr. V²+da
V¹ = seadma (*Autor seab endale eesmärgiks printsiipe analüüsida*), tegema (*Valitsus tegi ministrile ülesandeks lahendada see küsimus*). = 269.

341. N¹+nom. V¹ N²+all. N³+ngp. V²+da *Peeter andis Jaanile pala kirjutada*.

341.1. N¹+nom. V¹ N²+all. (De) N³+ngp. V²+da
V¹ = andma (*Kooliõpetaja andis Arnole raamatust pala kirjutada*).

C. SEKUNDAARSE LAUSE VÕI LAUSUNGIGA ELEMENTAARLAUSED

Ühekohalised elementaarlaused

342.0. V KL

V = osutama (*Osutus, et kohta ei ole*).

342.1. (N¹+el.) V (N²+all.) KL

V = ilmne (*Eeltoodust ilmneb meile, et olukord oli keeruline*), paistma (*Tema pilgust paistis, et maadam ei pajata seda lugu iseendalegi*), selguma (*Andmetest selgub meile, et lugu on ebatavaline*)

342.2. (N+all.) V KL

V = näima (*Mulle näib, et võidu saavutab Jüri*), paistma (*Paisstab, et sa said pahaseks*). tunduma (*Mulle tundub, et midagi puudub*)

342.3 ja 342.4. (N+all.) V (A+nom. = A+ess.) KL

V = näima (*Jürile näis kummaline, et kedagi polnud kodus*), paistma (*Kojamehele paistab imelik, et kedagi pole kodus*), tunduma (*Peetritele tundus kummalisena, et tema ise on süüdi*)

342.5. (De) (Dt₂) V (Di) KL

V = kuulduma (*Teisest toast kuulduv rõdule, kuidas kell vaikselt seitse lööb*).

Kahekohalised elementaarlausend**343.0. N₁+nom. V KL**

V = aimama (*Poiss aimas, et tuleb tüli*), kontrollima (*Nõukogu kontrollib, kas mehhanisme ratsionaalselt kasutatakse*), lootma (*Jaan loodab, et homme ei saja*), mõtlema (*Peeter mõtles, et teised on koju läinud*), ootama (*Anna ootas, millal Jaagup ära läheb*), tahtma (*Peeter tahtis, et laps oleks õnnelik*), teadma (*Ma ei teadnud, mis on juhtunud*), tegema (*Peeter tegi, mis ta tegema pidi*), tundma (*Mari tundis, et tuba on külm*), uskuma (*Jaan ei usu, et vead on juhuslikud*), valvama (*Arhitekt valvas, kuidas plaani realiseeritakse*) jne.

343.1. N¹+nom. V (De) (Dt₂) (N²+part.) KL

V = käskima (*Komandör käskis komandopunktist sõdureid, et nad lõpetaksid tulistamise*), paluma (*Direktor palus sekretäri, et asja selgitataks*) jne.

343.2. N¹+nom. V (N²+el.) KL

V = aimama (*Ema aimas poja silmadest, et tulemas on õnnetus*), kogema (*Peeter koges eelnenust, et alati polnud tal õigus*), mõistma (*Leitnant mõistis mehe käepigistusest, et ta on asjast teadlik*) jne.

343.3. N¹+nom. V (N²+all.) KL

V = jutustama (*Raamat jutustab meile, et ennem elanud siin teistsugused mehed*), näitama (*Avastus näitas meile, et uurida on veel palju*), soovitama (*Arstid soovitasid Peetrile, et ta vahetaks töökohta*), teatama (*Sekretär teatas ajalehes, et koosolek jääb ära*), ütleva (*Mingi aim ütleb Peetrile, et mees on pimedaks jäänud*) jne.

343.4 ja 343.5. N¹+nom. V (De) (Dt₂) (N²+all.) (N³+all. = N³+gen. peale) KL

V = kostma (*Peeter kostis nurgast meile selle küsimuse peale, et ta ei tea asjast midagi*), vastama (*Jaan vastas teisest toast Peetri küsimuse peale, et ta ei tule*) Kui esineb N³+all., siis N²+all. tavaliselt ei esine.

343.6. N¹+nom. V ((De) {Di v N²+all.}) KL

V = teatama (*Peeter teatas Tallinnast Tartusse pojale, et ta on haige*), telegrafecrima (*Jaan telegrafeeris Tallinnast emale, et ta ei tule veel koju*) jne.

343.7. N¹+nom. V (De) (Dt₂) (N²+all.) (Di) (N³+gen. kohta) KL

V = deklareerima (*Peeter deklareeris direktorile, et ta ei loobu*

oma plaanist), lausuma (*Professor lausus enda ette, et asja tuleb veel uurida*), ütlemata (*Peeter ütles Jaanile kõrva sisse, et nüüd tuleb vabandada*) jne.

343.8. N¹+nom. V (De) (Dt₂) (N²+all.) (Di) KL

V = kinnitama (*Peeter kinnitas laua tagant külalisele, et ta usub seda juttu*), kordama (*Peeter kordas juhatajale kõrva sisse, et oleks aeg koosolek lõpetada*), pihtima (*Poiss pihtis eesriide tagant, et tema purustas vaasi*), seletama (*Madis seletas pereinaisele kõrva sisse, et karjusega on lood halvad*) jne.

343.9. N¹+nom. V (De) (Dt₂) (N²+all.) KL

V = pakkuma (*Peeter pakkus voodist Jaanile, et nad sõidaksid kuhugi*), paljastama (*Kõneleja paljastas lavalt kuulajaile, kes on süüdlased*) jne.

343.10. N¹+nom. V (N²+all.) (Di) KL

V = kavandama (*Peeter kavandas meile, missuguse kujuga väljak peaks olema*), skitseerima (*Arhitekt skitseeris paberile, millisena ta kujutab uut hoonet*) jne.

343.11. N¹+nom. V (N²+abl.) KL

V = eeldama (*Taktitunne eeldab meilt, et me teist inimest mõistame*), taotlema (*Peeter taotleb direktorilt, et koha peale saadetakse komisjon*)

343.12 ja 343.13. N¹+nom. V (N²+abl. = N²+gen. käest) KL

V = nõudma (*Ajaleht nõudis direktorilt, et see laseks puudused kõrvaldada*).

343.14 ja 343.15. N¹+nom. V (De) (N²+abl. = N²+gen. käest) KL

V = kuulma (*Mees kuulis instituudist teadlastelt, et on loodud uus teooria*)

343.16 ja 343.17. N¹+nom. V (De) (Dt₂) (N²+abl. = N²+gen. käest) KL

V = küsima (*Peeter küsis voodist sõbra käest, kuidas on ema tervis*), nõudma (*Peeter nõudis ukse tagant, et teda sisse lastaks*), pärima (*Kelner päris külaliselt, mida ta soovib*), uurima (*Peeter uuris postiljonilt, kas naaber sai kirja*).

343.18. N¹+nom. V (N²+gen. eest) KL

V = varjama (*Peeter varjas tuttavate eest, et ta on haige*).

343.19. N¹+nom. V (De) KL

V = aistima (*Peeter aistis rõdult, kuidas kevad saabub aeda*), jälgima (*Professor jälgis eemalt, kuidas kujuneb uus teooria*), kuulama (*Peeter kuulas ukse vahelt, mis majahoidja seletas*), tajuma (*Peeter tajus juba uksest, et toas valitseb pinevus*) jne.

343.20. N¹+nom. V (De) (Dt₂) (Di) KL

V = möönma (*Peeter möönis voodist, et ta võis ka eksida*), poetama (*Peeter poetas voodist jutu sekka, et ta on asjast huvitatud*), uhkustama (*Juht uhkustas, et tema autol on hääled sees*) jne.

343.21. N¹+nom. V (De) (Dt₂) KL

V = kaema (*Peremees kaeb trepilt, kuidas päike loojub*), märkama (*Peeter ei märganud, et öö lõhnas sirelitest*), nägema (*Laps nägi läbi akna, et isa kraapsas jalaga*) jne.

**344.0. N¹+nom. V OK
OK V N¹+nom.**

V = leidma (*«Ei maksa minna», leidis Jaan*), olema (*«Vaata, et sa tood,» oli vastus*), väitma (*«Päikese evolutsioon määrab Maa evolutsiooni,» väidab autor*) jne.

344.1. N¹+nom. V (De) (Dt₂) (N²+all.) (Di) {N³+ngp. v OK}

OK V N¹+nom. (De) (Dt₂) (N²+all.) (Di) (N³+ngp.)

V = pihtima (*«Mina purustasin vaasi,» pihib poiss eesriide tagant oma patu*), resümeerima (*«Hea inimene,» resümeeris Peeter jutuajamise*), seletama (*«Soos on mustapead,» seletas Madis perenaisele kõrva sisse asja*) jne.

**344.2. N¹+nom. V {N²+ngp. v OK}
OK V N¹+nom. (N²+ngp.)**

V = lõpetama (*«Näed sa, rajakas,» lõpetas ülem oma pealeluge-mise*).

**344.3. N¹+nom. V {N²+part. v OK}
OK V N¹+nom. (N²+part.)**

V = arvustama (*Autor arvustas artiklit: «Hinnangud on üld-sõnalised»*), detailiseerima (*Autor detailiseerib oma ettepanekut: «Tööga saab alustada esmaspäeval»*) jne.

**344.4. N¹+nom. V (N²+all.) {N³+part. v OK}
OK V N¹+nom. (N²+all.) (N³+part.)**

V = kiitma (*«Ta on otsustusvõimeline,» kiidab ajaleht Peetrit*), rõhutama (*«Ülesanne tuleb kohe lahendada,» rõhutas Peeter käsku*), tsiteerima (*Autor tsiteerib astronoomi: «Väide ei ole teaduslik»*) jne.

**344.5. N¹+nom. V (De) (Dt₂) (N²+all.) (Di) {N³+part. v OK}
OK V N¹+nom. (De) (Dt₂) (N²+all.) (Di) (N³+part.)**

V = argumenteerima (*«Me ei saa raisata raha,» argumenteeris Peeter kohapealt oma eitavat suhtumist*), kinnitama (*«Ma imetlen teid,» kinnitas vanaproua oma tugitoolist Jaanile*), kordama (*Peeter kordas komisjonile oma ettepanekut: «Lõpetage asja uuri-*

mine»), tunnistama («*Just praegu ma mõtlesin temale,*» tunnistas Taavet naisele) jne.

344.6. N¹+nom. V (De) (Dt₂) {N²+part. v OK}
OK V N¹+nom. (De) (Dt₂) (N²+part.)

V = eitama («*Ei ole juhtunud kuulma,*» eitas Peeter oma osavõttu), lohutama («*Küll teeme silla suurest mudast läbi,*» lohutas peremees voodist), osatama («*Või mees!*» osatas isa poissi), rahustama («*Ei sest ole lugu,*» rahustas Veera külalist), trööstima («*Ära tee sellest väljagi,*» trööstis Jaan sõpra), usutlema (Jaan usutles poissi: «*Kas sa teda tõesti ei näinud?*») jne.

344.7. N¹+nom. V (De) (Dt₂) (N²+part.) OK
OK V N¹+nom. (De) (Dt₂) (N²+part.)

V = klanima («*Laulge veel seda,*» klanis Peeter voodist külalist), käskima («*Kustutage tuled!*» käskis kindral sõdurit) jne.

344.8. N¹+nom. V (N²+all.) OK
OK V N¹+nom. (N²+all.)

V = jutustama (Raamat jutustab lugejale: «*Ennem elasid siin teistsugused mehed,*»), teatama (Kirjanik teatas lugejale: «*Ma olen sündinud maikuus,*») jne.

344.9 ja 344.10. N¹+nom. V (De) (Dt₂) (N²+all.) (N³+all.)
= N³+gen. peale OK
OK V N¹+nom. (De) (Dt₂) (N²+all.)
(N³+all. = N³+gen. peale)

V = kostma («*Ma ei tea,*» kostis Arno nurgast kurja küsimuse peale), vastama (Jaan vastas teisest toast Peetri küsimuse peale: «*Või nii.*»). Kui esineb N³+all., siis N²+all. tavaliselt ei esine.

344.11. N¹+nom. V (De) (Dt₂) (N²+all.) (Di) (N³+gen. kohta) OK
OK V N¹+nom. (De) (Dt₂) (N²+all.) (Di) (N³+gen. kohta)

V = kohmama («*Pole sest midagi,*» kohmas Peeter voodist meestele jutu sekka), ütleva («*Vaikige,*» ütles Peeter mehele kõrva sisse, Kooliõpetaja ütles niisuguse teguviisi kohta: «*Toots, sul on kõik sègamini.*») jne.

344.12. N¹+nom. V (De) (Di) (N²+all.) OK
OK V N¹+nom. (De) (Di) (N²+all.)

V = teatama (Isa teatas Tallinnast Tartusse pojale: «*Ma tulen homme,*»), telegrafeerima (Saadik telegrafeeris Londonist ministrile: «*Lahkun ametist,*») jne.

344.13 ja 344.14. N¹+nom. V (N²+abl. = N²+gen. käest) OK
OK V N¹+nom. (N²+abl. = N²+gen. käest)

V = nõudma (Ajaleht nõudis direktorilt: «*Laske puudused kõrvaldada!*»).

344.15 ja 344.16. N¹+nom. V (De) (Dt₂) (N²+abl. =
N²+gen. käest) OK
OK V N¹+nom. (De) (Dt₂) (N²+abl. =
N²+gen. käest)

V = küsima (*Peeter küsis teisest toast naise käest: «Kas sa tuled kaasa?»*), nõudma (*Peeter nõudis ukse tagant: «Laske mind sisse»*), pärima (*Kelner päris külalise käest: «Mida te soovite?»*), uurima (*«Kas poeg on kodus?» uuris postiljon mehelt*).

344.17. N¹+nom. V (De) (Dt₂) {N²+kom. v OK}
OK V N¹+nom. (De) (Dt₂) (N²+kom.)

V = pragama (*«Kas sa tahad mind teise ilma saata?» pragas Peeter äiaga*), taplema (*«Kas te, põrgulised, ei näe ilusti olla,» taples perenaine lastega*) jne.

344.18. N¹+nom. V (De) (Dt₂) (Di) OK
OK V N¹+nom. (De) (Dt₂) (Di)

V = arvama (*Jaanel arvab voodist: «Ma tunnen teda»*), mõonma (*Peeter mõonis laua tagant: «Ma võisin ka eksida»*), poetama (*«Ma olen asjast huvitatud,» poetas Peeter voodist jutu sekka*), venitama (*«Eeh,» venitas Katariina nurgast*). jne.

345. V N+np. KL *On kahju, et ta lahkus.*

345.1. (N¹+ad.) V N²+np. KL

V = olema (*Mul on häbi, et see nii läks*).

346. V A+nom. KL

V = olema (*On kindel, et me oleme eksinud*).

347. N+part. V KL

V = huvitama (*Bürood huvitas, kuidas plaan täideti*), häirima (*Orvit häiris, et Markus vaikis*), hämmeldama (*Füüsikut hämmeldab, et tuleb kasutada mitmeid mudeleid*).

348. V N+part. KL *Väärib mainimist, et Peeter tuli esimehseks.*

348.1. (N¹+gen. poolt) V N²+part. KL

V = leidma (*Juhtkonna poolt leidis märkimist, et saade peaks olema läbimõeldum*), väärima (*Väärib selgitamist, et kõik tehti tasuta*)

349. N+el. V KL

V = järelduma (*Tööst järeldub, et aritmeetika ei taandu loogikale*), järgnema (*Äsja öeldust järgneb, et meil oli õigus*), nähtuma (*Dokumendist nähtub, et asi on õige*), olenema (*Meist oleneb, et ahi suitsu sisse ei ajaks*) jne.

350. V N+el. KL *Piisab sõnast, et tüli algaks.*

350.1 ja 350.2. (N¹+all. = N¹+ad.) V N²+el. KL

V = jätkuma (*Jätkuks ainsast liigutusest, et teda eemale tõugata*), piisama (*Piisab lausest, et jutt algaks*).

351. N+all. V KL

V = meeldima (*Helmutile meeldis, kui sai käia poodides*), meelestuma (*Raulile meelestus, et kuskil on kodu*), meenuma (*Mulle meenus, kuidas me koju tulime*) jne.

352. N+ad. V KL

V = olema (*Inimestel oli, mida hoida*).

353. V N+tr. KL *Polnud saladuseks, et Mihkel armastas kuulsust.*

353.1. (N¹+all.) V N²+tr. KL

V = olema (*Kellelegi polnud saladuseks, et Mihkel armastas kuulsust*).

354. V A+tr. KL *Jäi kahtlaseks, kas ta tuleb.*

354.1. (N+all.) V A+tr. KL

V = jääma (*Peetrile jäi kahtlaseks, kas Jaan tuleb*)

355. Temp V KL

V = ilmnema (*Lähemal silmitsemisel ilmneb, et ürik on võltsitud*), nähtuma (*Uurimisel nähtus, et tulemus oli väär*)

356. V Tempmes KL *Kestis kaua, kuni Peeter tuli.*

356.1. (N+ad.) V Tempmes KL

V = kestma (*Kestis mõni minut, kuni vesi soojenes*), kuluma (*Kulus kaua, enne kui nad minema said*), saama (*Mul saab kaks päeva, kui lahkusin kodust*), võtma (*Võttis terve kuu, enne kui harjusin uue olukorraga*) vältama (*Vältas kaua, kuni ta tuli*).

357. V²+da V¹ KL *Ettepanek vastu võtta tähendas, et tuleb alla anda.*

357.1. V²+da V¹ (N+all.) KL

V¹ = tähendama (*Ettepanek vastu võtta tähendas vastasele, et tuleb alla anda*)

358.0. V¹ V²+ma KL

V¹ = hakkama (*Ta visandeist hakkab selguma, missugune õnge-mees peab olema*).

358.1. (N+part.) V¹ V²+ma KL

V¹ = panema (*Arnot pani imestama, et Toots ei teadnud seda*).

359. V¹ V²+mata KL *Ei jäänud märkamata, et Peeter oli ükski*

359.1, 359.2, 359.3 ja 359.4. (N+el. = N+all. = N+ad. = N+gen. poolt) V¹ V²+mata KL

V¹ = jääma (*Külalisele ei jäänud tähele panemata, et Peeter oli ükski*).

360. $V^1 V^2 + v$ KL

V^1 = olema (*On julgustav, et mahajääjaid ei ole*).

361. $V^1 V^2 + tav$ KL

V^1 = olema (*On lubatav, et vormidega liialdatakse*).

362. $V^1 V^2 + tavaks$ KL Jäi küsitavaks, kas ta teab sellest.

362.1. $(N + all.) V^1 V^2 + tavaks$ KL

V^1 = jääma (*Mulle jäi küsitavaks, kas Felix on blond või brünett*).

363. $V^1 V^2 + nuna$ KL Tundub vananenuna, et kantakse veel kaabusid.

363.1. $(N + all.) V^1 V^2 + nuna$ KL

V^1 = tunduma (*Mõnelegi tundub vananenuna, et kantakse veel kaabusid*)

364. OK V De
De V OK

V = kostma («*Jaani ei tule,» kostis voodist*), kuulduma («*Aga üks neist saa veel parajad riided?» kuuldus nurgast*), kõlama («*Fulge aga,» kõlas katusest*).

365. $V^1 V^2 + da$ S Piisas vaid öelda ja töö oli tehtud.

365.1. $(N + ad.) V^1 V^2 + da$ S

V^1 = piisama (*Jaani piisas vaid öelda ja töö oli tehtud*), pruukima (*Peetril pruukis pingutada ja kõik oli korras*), tarvitsema (*Tarvitseb ainult minna üle tänava ja kõik panevad teda tähele*). = 379 pruukima, tarvitsema puhul.

366. $V N + el.$ S

V = aitama (*Aitas tühisest nohust ja Laura istus öö otsa üleval*)

367. $N + nom.$ V S

V = tulema (*Rahvas tuleb ja hävitab nad*).

368. V Tempmes S

V = kuluma (*Kulus kaks aastat ja poeg tuli koju*), mineina (*Läks mitu päeva, aga arsti ei tulnud*), mööduma (*Möödus terve kuu ja maja oli valmis*).

Kolmekohalised elementaarlausend

369. $N^1 + nom.$ V $N^2 + all.$ KL Peeter sisendas Jürile, et kõik läheb hästi.

369.1. $N^1 + nom.$ V (De) (Dt₂) $N^2 + all.$ KL

V^1 = meenutama (*Peeter meenutas voodist sõbrale, mis ta peab tegema*), sisendama (*Peeter sisendas läbi trellide Jürile, et kõik läheb hästi*) jne.

370. N¹+nom. V N²+tr. KL *Peeter seab nõudmiseks, et kõik tuleksid.*

370.1. N¹+nom. V (N²+all.) N³+tr. KL

V = pidama (*Peeter peab endale häbiks, et nii tehti*), seadma (*Peeter seadis poistele nõudmiseks, et nad ei hilineks*).

370.2 ja 370.3. N¹+nom. V (De) (N²+abl. = N²+gen. käest) N³+tr. KL

V = saama (*Peeter sai mehelt vastuseks, et järke ei tule*).

371. N+nom. V A+tr. KL

V = pidama (*Peeter peab ülearuseks, et sellest räägiti*), võtma (*Peeter võtab õigeks, et ta purustas akna*).

372. N+nom. V De KL

V = lugema (*Direktor luges mehe näost, et see teab lugu*).

373. N+nom. V Di KL

V = kritseldama (*Keegi oli kritseldanud tahvlile, et koosolek jääb ära*), maalima (*Poiss oli maalinud tahvlile, et koosolek jääb ära*).

374. N+nom. V¹ V²+da KL

V¹ = laskma (*Arno laskis sündida, et Teelega plaani tehti*).

375. N¹+nom. V N²+all. OK *Peeter sisendas Jürile: «Kõik läheb hästi.*

OK V N¹+nom. N²+all.

375.1. N¹+nom. V (De) (Dt₂) N²+all. OK

OK V N¹+nom. (De) (Dt₂) N²+all.

V = meenutama (*Peeter meenutas voodist sõbrale: «Sa pead tööle minema»*), sisendama (*Peeter sisendas läbi trellide Jürile: «Kõik läheb hästi»*) jne.

376. N¹+nom. V N²+tr. OK *Peremees sai vastuseks: «Ei iialgi.»*

OK V N¹+nom. N²+tr.

376.1. N¹+nom. V (N²+all.) N³+tr. OK

OK V N¹+nom. (N²+all.) N³+tr.

V = seadma (*Peeter seab meestele nõudmiseks: «Kõik peavad kaasa tulema»*).

376.2 ja 376.3. N¹+nom. V (De) (N²+abl. = N²+gen. käest) N³+tr. OK

OK V N¹+nom. (De) (N²+abl. = N²+gen. käest) N³+tr.

V = saama (*Peremees sai sulaselt vastuseks: «Ei iialgi»*)

377. N+nom. V A+tr. OK

OK V N+nom. A+tr.

V = võtma (*Peeter võttis õigeks: «Mina see ei olnud», «Mina see ei olnud,» võttis Peeter õigeks*).

378. N+nom. V Di OK
OK V N+nom. Di

V = kritseldama (*Keegi oli kritseldanud kaane servale: «Aga ära ole narr .»*), maalima (*Peeter maalis tahvile: «Mine ära!»*).

379. N+nom. V¹ V²+da S

V¹ = pruukima (*Peeter pruukis ainult üle tänava minna ja kohe märgati teda*), tarvitsema (*Peeter tarvitseb juua ja ta on surnud*).
= 365.1.

Neljakohalised elementaarlaused

380. N¹+nom. V¹ N²+gen. V²+da KL

V¹ = jätma (*Tegijad jätavad teiste otsustada, kas see töö on õnnestunud*)

III. KOKKUVÕTTEID, JÄRELDUSI JA EDASIARENDUSI

Nagu juba sissejuhatuses öeldud, on käesoleva töö eesmärk selgitada eesti keele lausete, eeskätt lihtlausete ehitust, selle reegli-pärasust. Töös on püütud kas või osaliselt vastata küsimusele, missuguse vormiga võivad olla eesti keele lihtlaused. Võttes lähtekohaks lauses keskset osa etendava verbivormi, on töö käigus eraldatud eesti keele lausete lõpmatust mitmekesisusest olulise tähtsusega abstraktsed struktuurid — verbikesksed lausemallid — ja veelgi lihtsamad minimaalsed lausevormid — elementaarlaused. On püütud leida, missugused mallid ja mallivariandid on teatud tingimustel üldse võimalikud.

Et piirata töö mahtu ja keskenduda kõige olulisemale selles lausemallide analüüsis, on tulnud piirduda vaid lihtverbidest ja liitverbidest tingitud lausemallide esitusega. Välja on jäänud väljendverbide ja teatud tüüpi ühendverbide lausemallide käsitus. Sõltuvalt väljendverbide keerulisest olemusest oleks nende verbide lausekujundusvõimaluste selgitamine nõudnud rohkesti lisaanalüüsi, kuigi esialgsete andmete põhjal otsustades oleks uusi lausemalle esile tulnud üpris vähe.

Eesti keele verbidele omaste elementaarlausete ja verbikesksete lausemallide kindlakstegemisel tuli eelnevalt analüüsida umbes kuue tuhande eesti keele verbi reksioonistruktuure. Et polüseemilistel verbidel on sõltuvalt erinevatest leksikaalsetest tähendustest mitu verbikeskset lausemalli, siis suurendas see tunduvalt analüüsitavate lausestruktuuride hulka, nii et ükshaaval fikseeritud lausemallide hulk ületab kaheteistkümne tuhande piiri. Kui veel arvesse võtta, et ühes lausemallis sõltuvalt fakultatiivsete elementide mitmesugustest vahekordadest võib olla mitmeid variante (mis kõik on ühendatud üheks invariandiks), siis suureneb kontrollimist nõudnud kombinatsioonide arv veelgi.

Kõik järelused on käesolevas töös tehtud kontekstivabade lausete alusel. Kontekstisidusad laused on analüüsitava materjali hulgast kõrvale jäetud, sest nende moodustamise reeglid peaksid autori arvates lähtuma kontekstivabade lausete moodustamise reeglitest.

Töös eritletud abstraktsed lausekomponendid ja lausemallid. Lauseehituse igasuguse kirjelduse aluseks on teatud põhimõtetele esiletoodud üksused. Ka käesolevas töös on püütud kõigepealt selgitada, missuguseid üksusi on eesti keele lihtlausetehituses antud eesmärgi saavutamiseks tarvis eristada.

Viimase kahe aastakümne jooksul avaldatud süntaksiuurimustes on leidnud ikka veenvamat kinnitust seisukoht, et paljudes keeltes, sealhulgas ka eesti keeles, etendab lihtlauses kesksel osa finiiitne verbivorm. Just verbi leksikaalne ja grammatiline tähendus määrab lihtlauseehituse põhijooned. Verbi leksikaalne tähendus tingib teatud lauseelementide olemasolu ja vormi. Peale verbist tingitud elementide võib lauses olla muidki elemente, mille olemasolu määrab aga kas lause tähendus tervikuna või mõni verbi laiendiks olev noomen. Niisiis on lause kindlate reeglite alusel loodud tervik, millel on oma kindel struktuur. Selle struktuuri keskseks liikmeks on verbi finiiitvorm.

Käesolevas töös on katsutud tõmmata selgemat piiri liht- ja liitverbide ning väljendverbide vahel. Töö esimeses osas toodud arutluse tulemused võib kokku võtta järgmises väljendverbi määratluses: väljendverbiks nimetame mingis grammatilises vormis oleva noomeni (või ka noomenite) ja verbi ühendit, kus noomeniklassi (või ka klasse) esindab selle klassi üks kindel liige kindlas grammatilises vormis ja kogu ühend tervikuna moodustab lihtlause keskuse, tingides kindla verbikeskse lausemalli; sealjuures on väljendverbide aktuaalne tähendus erinev komponentide tähenduste summast ehk tausttähendusest, s. t. väljendverbid on idiomaatilised.

Samuti tuli anda täpsem ja mitmes suhtes uudne ühendverbide iseloomustus. Ühendverbidena käsitatakse teatud tüüpi adverbi ja verbi ühendeid. Neiks adverbideks on kas intralokaalsed, lokaalsed, ekstralokaalsed ja translokaalsed orientatsioonidverbid, perfektivsusadverbid või seisundiadverbid. Ühendverbid jagatakse korrapärasteks ja ainukordseteks. Korrapäraste ühendverbide adverbid ei kuulu lihtlause verbaalsesse keskusse, vaid on selle seotud laiendid. Ainukordsetel ühendverbidel kuulub adverb verbaalse keskuse koosseisu ja seda ei loeta iseseisvaks seotud laiendiks. Ainukordsete ühendverbide verbikeskseid lausemalle ei ole käesolevas töös analüüsitud.

Eelnevas analüüsis on vaatluse alla võetud need lauseelementid, mida teatud verb otseselt tingib. Selliseid verbi poolt otseselt nõutud morfoloogilisi vorme või nende klasse nimetame verbi seotud laienditeks ja vastandame nad vabadele laienditele, mida verb tavaliselt (siis kui see laiend on fakultatiivne) otseselt ei tingi. Verbi seotud laiendite hulka arvatakse ka lause grammatilist subjekti esindav morfoloogiline vorm, sest selle olemasolu, vorm ning positsioon sõltub teatud ulatuses verbi-
valikust.

Eesti keele verbidele omaste lausemallide fikseerimine näitab,

et verbid tingivad seotud laienditena kas noomenite ja verbide kindlaid morfoloogilisi vorme või kindla üldise grammatilise tähendusega morfoloogiliste vormide rühmi. Esimesi nimetatakse vormiklassideks. Nagu selgub, võivad vormiklassidena esineda eesti keeles kõik substantiivide käändevormid, mõned adjektiivide käanded ja teatud hulk kaassõnaühendeid. Kaassõnaühendid on oma süntaktilistelt funktsioonidelt eesti keeles tihti väga sarnased käändevormidega. Kuid see sarnasus on ikkagi süntaktiline, mitte morfoloogiline. Analüütilisteks käändevormideks neid arvata oleks tülikas paradigmatel seisukohalt (Maitinskaja 1965, 315—316).

Verbi poolt tingitud üldise grammatilise tähendusega morfoloogiliste vormide rühmi nimetatakse substitutsiooniklassideks. Substitutsiooniklassi moodustavad samades kontekstides samades positsioonides vastastikku asendatavad elemendid — vormiklassid, mida seovad mingid ühised grammatilis-semantilised tunnused. Konkreetse morfoloogilise vormi valiku selle klassi sees määrab aga lause konkreetne sisu, mitte enam verb. Nagu osutab eelmises osas esitatud lausemallide loend, läheb eesti keele verbikesksete lausemallide kirjeldamiseks vaja kolmteist substitutsiooniklassi. Need on intralokaalne direktsionaal (Di), ekstralokaalne direktsionaal (De), translokaalne direktsionaal (Dt), lokaalne seisundimodaal (Modl), intralokaalne seisundimodaal (Modi) Lisaks sellele tingivad teatud verbid obligatoorselt vabade laiendite substitutsiooniklasse, nii et eelmistele lisanduvad lokaal (Loc), modaal (Mod), temporaal (Temp), mesuraaltemporaal (Tempmes), mesuraal (Mes), distributsionaal (Distr), frekventaal (Frekv).

Need substitutsiooniklassid on tuvastatud proadverbiliste asenduste, küsilause moodustamise ja diagnostiliste konstruktsioonide abil.

Eriti tuleb esile tõsta direktsionaalide ja seisundimodaalide substitutsiooniklasse. Just nende eristamine võimaldab tunduvalt lihtsustada lausemalle ja on vastavuses soome-ugri keelte ühe omapärase joone — kohakäänete ja kohakaassõnade kolmeaspektilisusega (Hakulinen 1968, 425) Ch. Fillmore'i käändegrammatikas oli esialgu koha osutamise kolmeaspektilisus kahe silma vahele jäänud ja koha osutamiseks ette nähtud vaid lokatiiv (Fillmore 1968, 25), hiljem on Fillmore oma käänete uude süsteemi mitmeaspektilisuse sisse toonud (Fillmore 1969).

Seisundimodaalide klasside eristamine eesti keele süntaksis on esmakordne. Kui direktsionaalile võib leida kaudsemaid viiteid Harmsil (1962, 171, 173), Rajandil (1965, 173) ja ka ungari keele süntaksis (Maitinskaja 1960, 185—189) on esile tõstetud vastavaid määruste rühmi, siis seisundimodaalide eriline osa lauses selgus alles käesoleva töö käigus. Arvestades nende süntaktilist omapära, tuleb arvata, et nad moodustavad ka sõnaliigiliselt omaette allklassi adverbide hulgas.

Käesolevas töös on selgunud, et ka eesti keeles võivad tavaliselt fakultatiivsed vabad laiendid esineda teatud verbide puhul

obligatoorselt. See nähtus ei hõlma üksnes lokaali substitutsiooni-klassi, mille puhul on teiste keelte kohta kirjanduses varemgi viiteid esinenud. Nagu näitab eesti keele materjal, võib obligatoorselt esineda vähemalt seitse vabade laiendite klassi.

Eelmises osas esitatud lausemallid hõlmavad eesti keele lihtlausetate suure enamiku, ent nad ulatuvad mõnikord üle lihtlause piiride. Neis lausemallides on vormiklassidena suur hulk infiniit-seid verbivorme, mis lausete moodustamise seisukohalt on teise lausemalli keskuseks. Sellest tuleb pikemalt juttu lk. 226—229.

Eelnev analüüs näitab, et eesti keeles on küllaltki palju verbe, mis tingivad otseselt kõrvallauseid või otseses kõnes tekstilõiku. Suur osa nendest verbidest on teatamisverbid. Kuid mitte iga-sugune teatamisverb ei saa tingida otsest kõnet. Retsiprooksetel kõnelemisverbidel seda laiendivõimalust pole. Kõrvallause esi-nemine verbi seotud laiendina võiks saada omaette uurimisteamaks. Juba praegu on ilmne, et erinevad verbid võivad tingida eri tüüpi kõrvallauseid. Jagunemus on aga küllaltki keeruline ja selle lähem vaatlus on jäänud käesolevast tööst välja.

Verbi laiendid võivad oma esinemislaadilt olla kahesugused. Üks osa verbilaiendeid on lauses kohustuslikud, ilma nendeta ei saa verb lauses esineda. Need on obligatoorsed laiendid. Teine osa laiendeid on küll oma vormi poolest verbist tingitud, kuid nende esinemine lauses teatud verbide korral pole sugugi kohus-tuslik. Need laiendid võivad antud verbi puhul lauses esineda, ent võivad ka puududa. Lause ei muutu nende ärajätmisel ebagram-matiliseks. Sellised laiendid on fakultatiivsed laiendid.

Verbi ja tema seotud laiendite vahel valitseb reksioonivahe-kord. Reksioon on selline süntaktiline alistusvahekord põhisõna ja laiendi vahel, kus põhisõna kui regeeriva sõna semantilised omadused või tähendus tervikuna tingivad laiendi grammatilise vormi või selle laiendi kuulumise teatud kindla grammatilise tunnusega klassi (substitutsiooniklassi).

Seotud laiendi vaatekohalt jagunevad reksioonivahekorrad järgmisteks all-liikideks: käändereksioon, kaassõnareksioon, in-finiitvormireksioon, lause- ja lausungireksioon ja substitutsiooni-klassi reksioon. Regeeriva põhisõna vaatekohalt liigitades saame verbireksiooni, substantiivireksiooni, adjektiivireksiooni ja ad-verbireksiooni. Käesolevas töös on tegeldud ainult verbireksioo-niga ja selgitatud tema avaldumisvõimalusi.

Seotud laiendite lauseliikmelisus on käesolevas töös määra-mata jäetud, sest valitud analüüsitase on tunduvalt pindstruk-tuurilisem. See ei välista muidugi võimalust siirduda selt tasan-dilt abstraktsemale lauseliikmete tasandile, lähtudes seejuures lauseliikmetest kui funktsionaalsetest üksustest. On selge, et ilma lauseliikmeteta keele süntaksi kirjeldamisel läbi ei saa. Neid on kahtlemata vaja näiteks sõnajäreeglite vormistamisel, aktuaal-ses lauseliigenduses jm. Selleski töös on interpreteerivates osades lauseliikmete mõistetega opereeritud. Kõikide seotud laiendite

juhtude lauseliikmelisuse tuvastamine nõuaks aga küllaltki suuri eeltöid ja uurimusi lauseanalüüsi alal. Pealegi peaks olema selge, et käesoleva töö tarvis, s. o. rektsoonivahekorras olevate lausekomponentide analüüsimiseks ja eritlemiseks on lauseliikmete tasand liiga abstraktne.

Kui jätame verbikesksest lausemallist ära kõik fakultatiivsed laiendid ja säilitame ainult verbi ja sellest tingitud obligatoorsed laiendid, siis saame minimaalse liikmete hulgaga lausemalli, mida nimetame elementaarlauseks. Igale verbile on omane vähemalt üks elementaarlause.

Töö teises osas on esitatud eesti keele liht- ja liitverbide peamised võimalikud elementaarlaused. Neid tähistab mallide põhinumeratsioon. Ühtekokku on seal ära toodud 380 elementaarlauset. Võib arvata, et eesti üldkeeles esiletulevate elementaarlausetate arv peaks olema neljasaja lähimail. Et andmed teiste keelte elementaarlausetate hulga kohta puuduvad, siis ei ole võimalik hinnata seda hulka, öelda, kas neid on palju või vähe. Tuleb siiski arvesse võtta, et eesti keele elementaarlausetate hulka suurendab tunduvalt käänete ja postpositsioonikonstruktsioonide paralleelsus ja verbi infiniitvormide võrdlemisi suur mitmekesisus. Osalt võib elementaarlausetate rohkuse põhjuseks pidada eelmiste faktidega seotud asjaolu, et eesti keeles on vanad omapärased lausevormid põimunud indoeuroopalike lausevormidega.

Kui vaatame eelnevas esitatud 380 elementaarlauset kohtade arvu seisukohalt, siis ilmneb, et eesti keele elementaarlauseis võib olla verbist obligatoorselt tingitud null kuni neli kohta. Vastavalt sellele ongi elementaarlaused jagatud viieks rühmaks: nullkohalised elementaarlaused, ühekohalised elementaarlaused, kahekohalised elementaarlaused, kolmekohalised elementaarlaused ja neljakohalised elementaarlaused. Nullkohalisi elementaarlauseid saab olla ainult üks — selle moodustab kolmandapöördeline verb üksinda. Ühekohalisi elementaarlauseid on 17 Nende hulgas prevaleerib ainult nominatiivse substantiiviga lausemall (N+nom. V), muudes mallides tuleb obligatoorse seotud laiendina esile nominatiivne adjektiiv (4.0), nominatiivis või partitiivis substantiiv (5.0 ja 6.0), partitiivis substantiiv (7.0 ja 8.0), elatiivis substantiiv (9), allatiivis substantiiv (10), adessiivis substantiiv (11.0), translatiivis substantiiv (12), translatiivis adjektiiv (13), lokaal (14.0), *da*-infinitiiv (272.0) *ma*-infinitiiv (273), passiivi preesensi partitsiibi partitiiv (274) ja kõrvallause (342.0). Kahekohalisi elementaarlauseid on kõige rohkem, kokku 182. Neid võib jagada kuude rühma vastavalt seotud laiendite iseloomule.

1. Substantiiv nominatiivis (või partitiivis) — substantiiv (või adjektiiv) mingis käändes. Esindatud on kõik eesti keele käänded. Pole ühtki käänet, milles sõnavorm saaks esineda ainult fakultatiivselt või substitutsiooniklassi koosseisus.

2. Substantiiv nominatiivis (või partitiivis) — substantiiv koos mingi kaassõnaga. Esindatud on ainult osa eesti keele kaassõnu,

teine osa kaassõnadest ei esine kunagi iseseisvalt elementaarlause liikmena, vaid ainult substitutsiooniklasside koosseisus.

3. Substantiiv nominatiivis (või partitiivis) — substitutsiooniklass.

4. Substantiiv nominatiivis (või partitiivis) — verbi infiniitvorm.

5. Substantiiv nominatiivis (või partitiivis) — lausung või lause (kõrvallause)

6. Mõlemat kohta täidavad mis tahes muud vormid või vormiklassid, välja arvatud substantiiv nominatiivis (või partitiivis).

Kolmekohalisi elementaarlauseid on 170. Enamiku neist moodustavad mallid, mille kahte kohta täidavad substantiiv nominatiivis ja substantiiv nominatiivis või genitiivis või partitiivis või ainult partitiivis, kolmandat kohta mingi muu vorm, seega $N+nom. V N+ngp.$ ja $N+nom. V N+part.$

Muid malle on vähe, nende seas kõige suurema rühma moodustavad mallid, kus üht kohta täidab verbi infiniitvorm.

Neljakoohalisi elementaarlauseid on ainult 10 ja nad moodustavad juba piiripealsete juhtumite rühma. Nimelt on neis mallides üks element verbiga niivõrd seotud, et seda võiks arvata ka väljendverbi osaks. Väljendverbid moodustavad aga ühtse verbaalse keskuse ja seepärast väheneks ka elementaarlause kohtade arv ühe võrra.

Verbide jaotumine üksikute elementaarlausetega vahel on äärmiselt ebaühtlane. Enamiku verbide puhul on käibel üks kolmest kõige üldisemast elementaarlausest ($N+nom. V$, $N^1+nom. V N^2+part.$, $N^1+nom. V N^2+ngp.$) Järgnevas mõned ligikaudseid suhteid esitavad arvud, mis kajastavad muidugi autori kasutuses olnud materjali.

$N+nom. V$ — umbes 2500 verbi, $N^1+nom. V N^2+part.$ — 1300 verbi, $N^1+nom. V N^2+ngp.$ — umbes 1100 verbi, $N+nom. V Di$ — umbes 350 verbi, $N^1+nom. V N^2+ngp. Di$ — umbes 280 verbi, $N+nom. V Loc$ — umbes 250 verbi, $N+nom. V KL$ — umbes 220 verbi, $N+nom. V OK$ ja $OK V N+nom.$ umbes 200 verbi, $N^1+nom. V N^2+kom.$ — umbes 200 verbi, $N+nom. V^1 V^2+ma$ — umbes 150 verbi, $N+nom. V^1 V^2+da$ — umbes 130 verbi, $N^1+nom. V N^2+el.$ — umbes 100 verbi, $N^1+nom. V N^2+all.$ — umbes 100 verbi, $Loc V N+np.$ — umbes 100 verbi.

Kõik muud tüübid hõlmavad vähema hulga verbe. On ilmnenud, et kui verbide koguhulka vähetuntud verbide arvel suurendada, siis suhe nende kõige sagedamate elementaarlausetega vahel eriti ei muutu.

Elementaarlausetega eespool märgitud iseärasused, nagu verbide äärmiselt ebaühtlane jagunemine eri elementaarlausetega vahel, fakultatiivselt seotud elementide olemasolu lausetes jne. viitavad sellele, et elementaarlaused ei hõlma veel kogu olulist informatsiooni eesti keele lausetega kõige lihtsamate ja olulisemate struktuuriärasuste kohta.

Võttes oma vaatlusviisi aluseks põhimõtte, et lause keskuseks on verbi finiitvorm, ja välistades lausest kõik need sõnad ja sõnaühendid, mida ei tingi otseselt lause keskuseks olev verb kui leksi-kaalne üksus, saame lause, mis on tervenisti verbile orienteeritud ja mida me võime nimetada verbikeskseks lauseks. Kui me tahame siirduda sellelt konkreetsest lauselt abstraktsemale tasandile ja selgitada, missugune on sellele verbikesksele lausele aluseks olev struktuur, siis üldistame lause nõnda, et asendame konkreetset sõnavormid üldiste vormiklasside jm. abstraktsete elementide tähistega ja teeme vahet obligatoorsete ning fakultatiivsete elementide vahel. Nii toimides saame abstraktse lausekonstruktsiooni, mis on sageli suurem ja avaram kui elementaarlause ja mida me nimetame verbikeskseks lausemalliks.

Eespool esitatud analüüs näitab, et igal verbil on oma lausemall, mida ta tingib, mille keskseks liikmeks ta saab olla. Kui verb on mitme tähendusega, siis võib tal iga erineva tähenduse korral olla erinev lausemall.

Eelnevas osas on esitatud 1277 erinevat verbikeskset lausemalli. Võrreldes elementaarlausete arvuga on see mitu korda suurem arv. Fakultatiivsed seotud laiendid ei jaotu elementaarlausete juurde võrdsest. Teatud elementaarlausete juurde kuulub palju erinevaid verbikeskseid lausemalle, mõnele elementaarlausetele ei saa enam lisada ühtki fakultatiivset seotud laiendit, nii et elementaarlause on ka ainsaks verbikeskseks lausemalliks. Seega võimalikest obligatoorsete ja fakultatiivsete laiendite kombinatsioonidest on eesti keeles grammatilistena kasutusel ainult väike osa. Kohtade arv sellistes verbikesksetes lausemallides ulatub kuueni. Suurele hulgale verbikesksetele lausemallidele on aluseks kolm kõige verbirohkemat elementaarlauset: $N+nom. V$ — 256 lausemalli; $N^1+nom. V N^2+ngp.$ — 104 lausemalli; $N^1+nom. V N^2+part.$ — 92 lausemalli.

Mõned põhilised sõnajärjemallid elementaarlausetes. Kui vaatame lausele *Seinu kaunistavad freskod* aluseks oleva elementaarlause elementide järjestust, siis torkab silma, et esikohal pole, nagu tavaliselt, mitte subjekti märkiv vormiklass, vaid hoopis objekti tähistav vormiklass. See pole juhuslik seik, vaid siin avaldub üks eesti keele sõnajärjestuse olulisi jooni, millele seni on vähe tähelepanu pööratud.

Eesti keel on teatavasti suhteliselt vaba sõnajärjega keel. See sõnajärjestuse võrdlemisi suur vabadus pole siiski lihtsalt sisuta vaba varieerumine, vaid sel on sageli kindlad funktsioonid. Ka eesti keele verbidele omastes elementaarlausetes ja verbikesksetes lausemallides on elementide järjekord küllaltki rangelt määratud ja näib etendavat tähtsat osa.

Kõigepealt on oluline eristada teatud lausemalli põhilist sõnajärjestust, mida nimetatakse neutraalseks sõnajärjestuseks, emfaatilistest, tundetoonilistest sõnajärjestustest, mis on teatud eesmärkidel varieeritud sõnajärjestused ja mida saab hiljem kirjel-

dada neutraalse sõnajarje teisendustena. Lähemalt sõnajarjestuse põhitüüpidest J. Greenberg 1963; L. Dezső 1968; 1969; 1972, 45–86.

Eesti keele sõnajarje varieerimises on olulisteks teguriteks lauserõhu asetus, väitealase (*topic*) ja väite (*comment*) eristamine, ühe lauseelemendi vastandamine teisele jne. Võrreldagu lauseid *Peeter kirjutas emale kirja*, *Emale kirjutas kirja Peeter* *Peeter kirjutas kirja emale*, kus esimene lause esindab neutraalset sõnajarjestust ja teised mitmesuguseid emfaatilisi sõnajarjestusi.

Senises sõnajarje põhitüüpe eritlevas kirjanduses on opereeritud vormelitega *SVO*, *OVS* jne., kus *S* tähistab subjekti, *V* verbi ja *O* objekti. Et eesti keeles on objekti käsitatud tavaliselt kolme käändega piiratud lauseliikmena, sõnajarjestuse mallid aga hõlmavad igasugust obligatoorset seotud laiendit, mis pole subjekt, siis asendame sellistes vormelites objekti sümboli *O* sümboliga *C*, mis tähistab obligatoorset seotud laiendit, mis ei ole subjekt.

On levinud arvamus, nagu oleks eesti keele lihtlausel ainult üks põhiline neutraalse sõnajarje tüüp: *SVC* (subjekt — verbi finiitvorm — laiendid) ja kõiki teisi sõnajarje võiks käsitada selle variantidena. Tegelikult nii see pole. Nagu näitab eesti keele elementaarlausete esitus, võib eesti keeles leida elementaarlausete tasemel neli erinevat sõnajarje tüüpi, mis on paariti teineteisele vastandatavad. Need on:

- a) *SV(C)*, s. o. subjekt — verbi finiitne vorm — (laiend);
- b) *(C)VS*, s. o. (laiend) — verbi finiitne vorm — subjekt;
- c) *SVC¹C²*, s. o. subjekt — verbi finiitne vorm — 1. laiend — 2. laiend;
- d) *SVC²C¹*, s. o. subjekt — verbi finiitne vorm — 2. laiend — 1. laiend.

Esimeses ja teises valemis on laiendi sümbol (*C*) sulgudes näitamaks, et reegel kehtib ka nende verbide kohta, millel pole sellist obligatoorset seotud laiendit. Kolmandas ja neljandas valemis on esimene laiend tavaliselt objekt, teine laiend mingi muu obligatoorne element. Teist ja neljandat sõnajarjetüüpi nimetame pöörd sõnajarjeks ehk inversiiv sõnajarjeks. Kõigi nelja sõnajarjetüübi puhul on tüübi valik tingitud verbi valikust, mitte mingitest muudest asjaoludest. See seik tähendab aga, et verbi leksikaalne tähendus ei määra mitte ainult tema teatud laiendite vormi ja klassi, vaid tingib ka vastava elementaarlause liikmete järjekorra. Järgnevas nende nelja sõnajarjetüübi kohta mõned selgitavad näited.

Kõige tavalisem elementaarlause eesti keeles on *N+nom. V* s. o. subjekt ja finiitne verbivorm, näiteks lausetes *Lind lendab*, *Poiss ehmatas*, *Jaan laulab*. Siin on tegemist esimese sõnajarjetüübiga, kus laiend puudub. Kuid selle kõrval on kaks hoopis väiksema verbide arvuga elementaarlauset *V N+nom. (3)* ja *V N+np. (6)*. s. o. finiitne verbivorm ja subjekt. Neist esimest (3) tingivad

näiteks verbid *algama* (*Algas sagimine*), *käima* (*Käis ehitamine*). Teist elementaarlauset (6) aga näiteks verbid *juhtuma* (*Juhtus imelik lugu*, *Juhtus imelikke lugusid*), *kostma* (*Kostis muusika*, *Kostis muusikat*), *leiduma* (*Leidus vabatahtlik*, *Leidus vabatahtlikke*), *tekkima* (*Tekkis tüli*, *Tekkis tülisid*) jne. Olgu öeldud, et osaaluse esinemine on sageli (siiski mitte alati) seotud just nn. pöördsonajärjega, mida näeme viimati mainitud verbide puhul.

Kahesugune neutraalne sõnajärg esineb ka siis, kui elementaarlausesse kuulub peale subjekti veel mingi muu obligatoorne laiend. Nii on näiteks tavaliseks elementaarlausets $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{part.}$ (21), s. o. subjekt — verbi finitiivvorm — substantiivpartitiivis (*Peeter abistas põgenikke*, *Peeter jätkas mängu*, *Poiss ujutas laeva*). Selle kõrval esineb eesti keeles ka pöördsonajärjega elementaarlauset $N^1 + \text{part. V } N^2 + \text{nom.}$ (22), mis on samuti iseloomulik paljudele verbidele: *valdama* (*Peetrit valdas rõõm*), *huvitama* (*Jaani huvitas matemaatika*), *asustama* (*Saart asustavad neegrid*)

Kahesugune neutraalne sõnajärg ei piirdu üksnes eelneva elementaarlausete paariga. Obligatoorseks laiendiks võivad olla peale objekti ka muud lauseelemendid. Nii on näiteks reale verbidele omane elementaarlauset $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{el.}$ (30), s. o. substantiivnominatiivis — verb — substantiiv elatiivis. Seda elementaarlauset kohtame verbidel *elatuma* (*Elanikud elatusid käsitööst*), *hoiduma* (*Peeter hoidub ärritustest*), *sõltuma* (*Lahendus sõltub ilmast*). Selle kõrval on olemas väike rühm verbe elementaarlausetega $N^1 + \text{el. V } N^2 + \text{nom.}$ (31). Selline pöördsonajärjega elementaarlauset on verbidel *kasvama* (*Poisist kasvas mees*), *kujunema* (*Noorukist kujunes tööline*), *puhkema* (*Nupust puhkes õis*). Selle kõrval on olemas ka kahekäändelise subjektiga elementaarlauset $N^1 + \text{el. V } N^2 + \text{np.}$ (32), mis on omane näiteks verbidele *järel-duma* (*Põhilausest järeldub seisukohti*), *õhkuma* (*Koldest õhkus soojust*).

Teistsugune on olukord siis, kui verbil on elementaarlauset lisaks subjektile veel kaks obligatoorset laiendit. Sel puhul erinevad neutraalsed sõnajärjed just laiendite järjekorra poolest. Ühel juhul järgneb verbile objekt ja alles seejärel tuleb mingi muu laiend, teisel juhul on olukord vastupidine. Näiteks verbidele *esitlema* ja *tutvustama* on omane elementaarlauset $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{part. N}^3 + \text{all.}$ (213). (*Jaanel esitles sõpra direktorile*, *Peeter tutvustas Jaani professorile*). Seevastu aga nõuavad verbid *aval-dama* ja *väljendama* ühes tähenduses elementaarlauset $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{all. N}^3 + \text{part.}$ (214) (*Peeter avaldas Jürile mõju*, *Rahvas väljendas juubilarile oma austust*)

Samuti on olemas elementaarlausete paar $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{ngp. Di}$ (198) ja $N^1 + \text{nom. V Di } N^2 + \text{ngp.}$ (199). Esimene elementaarlauset on omane sellistele verbidele nagu *juhatama* (*Peeter juhatas külalise aeda*) ja *riputama* (*Peremees riputas peegli seinale*). Selle elementaarlausetega verbe on eesti keeles rohkesti. Teine ele-

mentaarlause on eesti keeles näiteks verbidel *raiuma* (*Mees raius jõesse augu*) ja *uuristama* (*Poiss uuristas mäekülge koopa*) Selle elementaarlausega verbe on eesti keeles üle 50.

Esitatud neutraalsed sõnajärjetüübid on eesti keele lihtlause sõnajärjereeglite fikseerimisel ilmselt põhilise tähtsusega. Esimest korda neist Rätsep 1972, 36—37 Just neist tuleks alustada, kui tahetakse kirjeldada sõnade järjekorra seaduspärasusi järjekindlalt ja süsteempäraselt.

Kahesuguse objektitähisega lausemallid. Teatavasti jagunevad eesti keele verbid objekti olemasolu seisukohalt intransitiivseteks ehk sihituteks ja transitiivseteks ehk sihilisteks verbideks. Eesti keele transitiivsed verbid jagatakse tavaliselt kahte rühma. Ühe rühma verbide puhul võib objekt esineda kas nominatiivis, genitiivis või partitiivis sõltuvalt mitmesugustest lisatingimustest. Neid nimetatakse kolmekäändelise objektiga verbideks. Teise rühma kuuluvad transitiivsed verbid, mille puhul objekt on alati partitiivis. Need on partitiivse objektiga verbid. Kõik see on üldtuntud. Lähtudes verbide poolt väljendatud tegevuse laadist, räägitakse kolmekäändelise objektiga verbidest kui resultatiivsetest ehk terminatiivsetest verbidest ja partitiivse objektiga verbidest kui irresultatiivsetest ehk kursiivsetest verbidest (Hakulinen 1968, 429; Ikola 1964; Denison 1957, 143; Kont 1963, 53; Siro 1964, 75).

Eelnevas esitatud eesti keele verbikesksete lausemallide analüüs näitab, et nendele kahele verbirühmale lisandub kolmas rühm verbe, mis teatud tingimustel eeldavad kolmekäändelist objekti, teatud tingimustel aga ainult partitiivset objekti. Jälgigem lauseid *Mehed veeretasiid vaadi õue. Veeretage vaat õue!* *Mehed ei veeretanud vaati õue.* On ilmne, et tegemist on kolmekäändelise objektiga. Kuid on veel laused *Mehed veeretasiid vaati. Veeretage vaati!* *Mehed ei veeretanud vaati.* Nende lausete alusel võime väita, et tegemist on ainult partitiivse objekti võimalusega, sest laused **Mehed veeretasiid vaadi, *Veeretage vaat!* on ebagrammatilised.

On ilmne, et *veeretama*-verbi puhul saab lauses teatud tingimustel kasutada kolmekäändelist objekti vastavalt selle reeglitele, teatud teistel tingimustel aga ainult partitiivset objekti. Eespool esitatud näitelauseid osutavad selgesti neile tingimustele, mille korral üks või teine objektivorm esineb. On selge, et seda tüüpi verbi puhul ei saa kolmekäändelist objekti kasutada ilma teatud tüüpi laienditeta. Samal ajal võib partitiivne objekt esineda ka ilma selliste laienditeta. Kui me niisuguste verbidega lausetes vastavad laiendid ära jätame, muutub genitiivse või nominatiivse objektiga lause ebagrammatiliseks, partitiivse objektiga lause säilitab aga oma grammatilisuse.

Mitte igasugune laiend ei ole selleks elemendiks, mis võimaldab *veeretama*-tüüpi verbide puhul kasutada kolmekäändelist objekti. Neil laienditel on teatud kindel semantiline tunnus ja kindlad vor-

milised iseärasused. *Veeretama*-verbile on omane verbikeskne lausemall.

198.4.1. $N^1 + \text{nom. } V N^2 + \text{ngp. } (De) (Dt_1) \{Dt_2 \text{ v } Di\}$
 $N^1 + \text{nom. } V N^2 + \text{part. } ((De) (Dt_1) \{Dt_2 \text{ v } Di\})$

Tuleb arvata, et *veeretama*-tüüpi verbid on oma leksikaalse tähenduse poolest irresultatiivsed ja sellistena nõuavad muidugi partitiivset objekti. Nende tähenduses on olemas siiski ka mingi resultatiivne alge, sest kui lauses seondatakse selliste verbidega nende lausemallile vastav resultatiivsust väljendav laiend, siis omandab kogu lause resultatiivse sisu ja verbiga seonduv kolmekäändeline objekt.

Sellised resultatiivset tähendust lisavad laiendid ei ole vormilt kõik üht tüüpi. Nad on eri verbidel erinevad. Nende vorm sõltub vastavale verbile omasest verbikesksest lausemallist.

Nii võivad sellisteks laienditeks olla substantiiv illatiivis (mallid 146.0.1. ja 146.1.1) (*Masin pressib heina pallidesse, Masin pressib heina*), substantiiv elatiivis (mall 150.1) (*Eit arstis haige kopsupõletikust, Eit arstis haiget*), substantiiv allatiivis (mallid 152.0.1, 152.2.1, 153.9.1) (*Peeter hoidis leiva vennale, Peeter hoidis leiba*), substantiiv ablatiivis (mall 156.4.1) (*Traktorist sai raamatupidajalt palga, Traktorist sai palka*), substantiiv translatiivis (mallid 159.0.1, 159.10, 159.11.1, 159.13.1) (*Jaan lõikas liha tükikideks, Jaan lõikas liha*), adjektiiv translatiivis (mallid 161.0.1, 161.3.1, 161.4.1, 161.6.1) (*Poiss kõhutas noa teravaks, Poiss kõhutas nuga*), substantiiv terminatiivis (mall 163.1) (*Kaupmees tõstis hinna rublani, Kaupmees tõstis hinda*), substantiiv koos postpositsiooniga *eest* (mall 169.1) (*Eit keeras pööra ukse eest, Eit keeras pööra*), substantiiv koos postpositsiooniga *jaoks* (mall 175.0.1) (*Peeter hoidis leiva lapse jaoks, Peeter hoidis leiba*), substantiiv postpositsiooniga *järele* (mallid 176.1.1, 176.2.1) (*Peeter sõidutas mehed raha järele, Peeter sõidutas mehi*), substantiiv koos postpositsiooniga *kallale* (mall 177.0.1) (*Peremees ässitas koera vööra kallale, Peremees ässitas koera*), substantiiv koos postpositsiooniga *käest* (mall 180.3.1) (*Traktorist sai palga raamatupidaja käest, Traktorist sai palka*), substantiiv koos postpositsiooniga *peale* (mall 183.0.1) (*Neiu lükkis kudrused paela peale, Neiu lükkis kudruseid*), substantiiv koos postpositsiooniga *sisse* (mall 185.1.1) (*Süsi imab vedeliku enda sisse, Süsi imab vedelikku*), substantiiv koos postpositsiooniga *taha* (mall 188.0.1) (*Peeter varjab oma isiku varjunime taha, Peeter varjab oma isikut*), substantiiv koos postpositsiooniga *tarvis* (mall 189.0.1) (*Peeter hoidis raha auto tarvis, Peeter hoidis raha*), substantiiv koos postpositsiooniga *vastu* (mall 191.0.1) (*Peeter ässitas poisi isa vastu, Peeter ässitas poissi*), substitutsiooniklass *De* (mallid 196.2.1, 197.0.1) (*Peeter valas vee pudelist, Peeter valas vett*), substitutsiooniklass *Di* (mallid 196.2.1, 198.0.1, 198.2.1, 198.4.1, 198.5.1, 198.6.1) (*Mehed veeretasiid vaadi õue, Mehed veeretasiid*

vaati), substitutsiooniklass Dt_2 (mallid 198.4.1, 198.5.1) (*Noormees juhib daami läbi rahvasumma, Noormees juhib daami*), intralokaalne modaali $Modi_1$ (mallid 198.8.1, 203.0.1) (*Lind sirutas tiivad laiali, Lind sirutas tiibu*), perfektiivsusadverbid (vt. lk. 32) (*Peeter kallas vee ära, Peeter kallas vett*). Prefiksilaadsete adverbiaalide osast totaaloobjekti kasutamisel räägib juba K. Kont (1963, 91—97). Käesolevast nähtusest laiemalt on autor esimest korda kõnelnud üleliidulisel konverentsil 1967 a. (Rätsep 1969a.), samuti 1972a, 55—56. Samale nähtusele on mõnevõrra teistest lähtekohtadest osutanud Tauli (1968).

Teiselt poolt, vahendit, viisi, aega, tegevuskohta jne. tähistavad laiendid ei muuda lausesisu resultatiivseks ja nende puhul saab objekt olla ikkagi ainult partitiivne. Näiteks lauseis *Mees veeretab vaati kahe käega, Mees veeretab õhtul vaati, Mees veeretab õues vaati*. Laused **Mees veeretab vaadi kahe käega*, **Mees veeretab õhtul vaadi*, **Mees veeretab õues vaadi* on ebagrammatilised.

Selliste mõlemat objektitüüpi tingivate verbide hulk on eesti keeles küllaltki suur. Autori teada on selliseid verbe üle 250.

Eelneva põhjal võiksime fikseerida järgmise transitiivsete verbide liigituse. Transitiivsed verbid jagunevad kolme rühma.

1. Kolmekäändelist objekti nõudvad verbid, nagu *alistama, ehitama, istutama, kirjutama, minetama, omandama, rajama, trükkima, vigastama, äratama* jt., millega seoses võib objekt esineda nominatiivis, genitiivis või partitiivis vastavalt üldistele objekti-reeglitele.

2. Partitiivset objekti nõudvad verbid, nagu *alustama, harrastama, jätkama, liputama, nautima, pooldama, sallima, õigustama, üritama* jt.

3. Kolmekäändelist objekti või partitiivset objekti nõudvad verbid, nagu *ahvatlema, arstima, ehmata, hõõruma, ihuma, juhtima, kallama, loopima, mudima, nihutama, pumpama, raputama, sikutama, tõmbama, vedama, õrritama, ässitama* jt. Nende verbide puhul sõltub objekti valik kõigepealt sellest, kas verbi juures on resultatiivse sisuga laiendeid või ei ole. Resultatiivse sisuga laiendite puhul kasutatakse kolmekäändelist objekti, vastavate laiendite puudumisel saab kasutada ainult partitiivset objekti.

Mõneti teistsugune on objekti kasutamine väikesel rühmal verbidel, mis märgivad millegi katmist, kaunistamist, ääristamist jne. (mallid 22.0, 22.1 ja 165.1). Siingi on tegemist nähtusega, mis esineb eelmise verbirühma puhul: teatud tingimustel nõuab verb kolmekäändelist objekti, teatud tingimustel ainult partitiivset objekti. Erinevus on aga selles, et tingimused on teistsugused. Vaadelgem lauseid *Kunstnik kaunistas kabeli seinu freskodega. Kaunistage kabeli sein freskodega! Kunstnik ei kaunista kabeli seinu freskodega. Ja teiselt poolt Kabeli seinu kaunistavad freskod. Kabeli seinu ei kaunista freskod*. Imperatiivne lause ei ole siin võimalik, sest subjekt on tunnusega /—elus/.

Nagu näited osutavad, on *kaunistama*-verbi objektikäände valik tingitud kõigepealt talle omastest eri lausemallidest. Kui lause subjektiks on elusolend (käesolevas näites *kunstnik*), selle kehaosa või tööriist ja lauses on komitatiivne kaunistavat objekti (eset) märkiv laiend (antud juhul *freskodega*), siis tuleb *kaunistama*-verbi puhul kasutada kolmekäändelist objekti. Kui aga lause subjektiks on seesama kaunistavat objekti (eset) märkiv sõna (nüüd juba nominatiivis), siis on *kaunistama*-verbi objekt alati partitiivis ja paikneb esikohal (s. t. käibel on pöördsonajärg) Verbi-kesksed lausemallid on *kaunistama* puhul

165.1. $N^1 + \text{nom. } V N^2 + \text{ngp. (De) } N^3 + \text{kom.};$

22.1. $N^2 + \text{part. } V \text{ (De) } N^3 + \text{nom.}$

Selliseid verbe pole eriti palju, ainult paarikümne ümber. Siia kuuluvad *asendama*, *ehtima*, *ilustama*, *katma*, *kirjama*, *kaunistama*, *markeerima*, *märkima*, *palistama*, *piirama*, *raamistama*, *silutama*, *tähistama*, *vürtsitama*, *äärestama*, *ääristama*, *ümbritsema* jt. Verbe *asendama* ja *vürtsitama* puhul puudub mallist fakultatiivne *De*.

Retsiprookverbide lausemallidest. Esiletõstmist väärivad samuti vastastikust tegevust märkivate retsiprookverbide omapärased lausemallid: 2.1.31, 2.2.7, 2.2.40, 2.2.45, 2.2.49, 21.36, 30.6, 30.7, 53.0, 53.1, 53.2, 53.3, 53.4, 53.5, 53.6, 98, 165.2, 165.3, 165.4, 166.1, 166.2, 210.1, 212, 213.1, 221.1, 222.0, 234, 254, 261, 267 — kokku 30 verbikeskset lausemalli. Neile lausemallidele on iseloomulik, et neis avalduvad vastastikusest tegevusest osavõtva kahe tegevussubjekti või tegevusobjekti sisulistest tingimustest sõltuvalt erinevad vormid. Mallid on esitatud kolmevariandilistena (kolmes reas). Oma sisult pole need variandid täiesti samased. Esimene variant tõstab esile üht (nominatiivis) tegevussubjekti või objektikäandes tegevusobjekti, rõhutades selle tegevusest või seisundist osavõtja aktiivsust, aga mõnikord ka tegevuse vaatlemist selle tegevussubjekti või tegevusobjekti seisukohast. Teine tegevussubjekt või tegevusobjekt on siis mingis muus vormis: sageli komitatiivis, mõnikord ka elatiivis (30.6, 30.7, 210.1, 212), allatiivis (213.1) või postpositsiooniga *vastu* sõnaühendis (98). Teises mallivariandis on mõlemad tegevussubjektid väljendatud nominatiivis substantiiviga või tegevusobjektid objektikäandes substantiiviga. Siis ei tõsteta eraldi esile kumbagi subjekti (või objekti). fikseeritakse ainult mõlema võrdsus tegevuses või seisundis. Kolmas variant väljendab mitmuslikku tegevussubjekti või tegevusobjekti ja samuti võrdselt vastastikust tegevust. Väärib märkimist, et siin pole oluline grammatiline pluural, vaid semantiline pluural, olgu see siis väljendatud kas singulaarse või pluraalse noomeniga. (Vt. ka Apresjan 1967, 45, Molnár 1965.) Toogem näiteks kaks verbikeskset lausemalli.

53.0 $N^1 + \text{nom. } V N^2 + \text{kom.}$

$N^1 + \text{nom. ja } N^2 + \text{nom. } V$

$N + \text{nom.} + \text{pl. } V$

kohtuma-verbi korral esindaks esimest mallivarianti lause *Peeter kohtus sõbraga*, teist mallivarianti *Peeter ja sõber kohtusid*, kolmandat *Noored kohtusid*.

- 165.2 $N^1 + \text{nom.}$ V $N^2 + \text{ngp.}$ $N^3 + \text{kom.}$
 $N^1 + \text{nom.}$ V $N^2 + \text{ngp.}$ ja $N^3 + \text{ngp.}$
 $N^1 + \text{nom.}$ V $N + \text{np.} + \text{pl.}$

Siin on retsiprooksus tegevusobjektide vahel. *Võrdsustama*-verbi puhul esindab esimest mallivarianti lause *Peeter võrdsustas teaduse kunstiga*, teist mallivarianti *Peeter võrdsustas teaduse ja kunsti*, kolmandat *Peeter võrdsustas tingimused*.

Retsiprookverbide juures võivad esineda fakultatiivselt teise ja kolmanda mallivariandi puhul tegevuse või seisundi vastastikkust rõhutavad, esiletõstvad retsiprookpronoomenid ja retsiprookadverbid: *teineteisega*, *teineteisest*, *teineteisele*, *teineteise vastu*; *üksteisega*, *üksteisest*, *üksteisele*, *üksteise vastu*; *omavahel*, *isekeskis*, *vastastlikku*, *vastamisi*. Näiteks *Mehed maadlesid teineteisega*. *Lehed erinesid üksteisest*. *Matkamine lähendab inimesi üksteisele*. *Poisid vestlesid omavahel*. *Jaan ja Jüri lobisesid ise-keskis*.

Retsiprookverbide mallide esimesi variante — elementaarlauseseid arvestades võib eristada retsiprookverbide järgmisi verbikesksete lausemallide põhitüpe:

1. $N + \text{nom}$ V (*Jaan abiellus*). $N + \text{kom.}$ on fakultatiivne.
2. $N^1 + \text{nom.}$ V $N^2 + \text{el.}$ (*Suvila erineb naabersuvilast*.)
3. $N^1 + \text{nom.}$ V $N^2 + \text{kom.}$ (*Jaan kohtus Jüriga*.)
4. $N^1 + \text{nom.}$ V { $N^2 + \text{gen. vastu} = \text{vastu } N^2 + \text{part.}$ } (*Traat hõõrdus köie vastu*, *Traat hõõrdus vastu köit*.)
5. $N^1 + \text{nom.}$ V $N^2 + \text{ngp.}$ $N^3 + \text{kom.}$ (*Jaan lepitas Peetri Jüriga*.)
6. $N^1 + \text{nom.}$ V $N^2 + \text{kom.}$ $N^3 + \text{ngp.}$ (*Peeter klappis Jüriga pudeli*.)
7. $N^1 + \text{nom.}$ V $N^2 + \text{part.}$ $N^3 + \text{el.}$ (*Bioloog eristab organisme kristallidest*.)
8. $N^1 + \text{part.}$ V $N^2 + \text{el.}$ $N^3 + \text{nom.}$ (*Keisrit lahutab elanikest kuristik*.)
9. $N^1 + \text{nom.}$ V $N^2 + \text{part.}$ $N^3 + \text{all.}$ (*Matkamine lähendab loodust inimesele*.)
10. $N^1 + \text{nom.}$ V $N^2 + \text{part.}$ $N^3 + \text{kom.}$ (*Peeter võrdles originaali koopialega*.)
11. $N^1 + \text{nom.}$ V $N^3 + \text{kom.}$ $N^2 + \text{part.}$ (*Peeter jagas Jüriga puhkepaika*.)

Kõigi nende mallivariantide kõrvale saab luua reeglipäraselt kahe sarnase elemendiga ja mitmusliku elemendiga mallivariante. Retsiprookverbe on eesti keeles võrdlemisi suur hulk, kusjuures nende lisanduvad veel retsiprooksed ühend- ja väljendverbid, mis käesolevast esitusest on kõrvale jäänud. Kõigi nende puhul sisaldub retsiprookuse semantiline tunnus juba verbi tähenduses.

Retsiprookverbe tuleb lahus hoida verbidest, mis ise ei sisalda retsiprooksuse tunnust, vaid esinevad koos retsiprooksuse tunnust sisaldavate sõnadega, mis siis tingivad ka eelnevate lausemallidega sarnase lausemalli. Vrd. näiteks malle 234, 254, 261, 267 Nii on mallis 234 selliseks sõnaks illatiivne noomen (*Peeter läks Jaaniga tülli, Peeter ja Jaan läksid tülli, Mehed läksid tülli*), mallis 261 aga üks lokaalseid modaale (*Modl₃*) (*Tasapind asetseb liikumissuunaga risti, Tasapind ja liikumissuund asetsevad risti, Tasapinnad asetsevad risti*)

Retsiprookverbide ja tegevuse retsiprooksuse üldise väljendamis suhted vajavad eriuurimusi, kus eriline osa kuulub pronominalisatsioonireeglite selgitamisele (vt. Viks 1972).

Sekundaarsete verbivormidega lausemallidest. Verbid võib jagada kaheks rühmaks vastavalt sellele, kas nad tingivad laiendina teist (sekundaarset) tegevust väljendavaid vorme või mitte. Sekundaarset tegevust või tegevusi tingivad verbid saaksime jagada omakorda kahte rühma vastavalt sellele, kas sekundaarset tegevust antakse edasi mingi infiniitse verbivormiga, s. o. sõnaühendiliselt, või lause ja lausungiga. Vastavalt meile jaotustele on käesoleva töö teises osas jagatud elementaarlaused kolmeks rühmaks: tavalised elementaarlaused, mis teist tegevust väljendavaid infiniitseid verbivorme ja lauseid ei sisalda, sekundaarse(te) verbivormi(de)ga elementaarlaused, mis sisaldavad vähemalt ühe infiniitse verbivormi, ja sekundaarse lause või lausungiga elementaarlaused, mis sisaldavad mingi lause või tekstiosa sümboli. Järgnevas mõned üldistused sekundaarsete verbivormidega lausemallide kohta.

Infiniitsete verbivormide kasutamisest läänemeresoome keeltes on küllaltki ulatuslikke ajaloolisi ja traditsiooniliselt kirjeldavaid ülevaateid (Saukkonen 1965, 1966; Päll 1954; Dubrovina 1972) Eespool on analüüsitud neid juhtumeid, kus verbi mingi infiniitvorm on verbikeskse lausemalli või elementaarlause relevantseks komponendiks ja tema esinemine lauses on tingitud lause keskuseks oleva verbi valikust. Kõik muud infiniitverbivormide kasutamishujud — ja neid on küllaltki palju — on kõrvale jäänud.

Eelnevas esituses on lausemalli liikmeks olevat infiniitvormi mõistetud mitte kui üht elementi, mis on kõrvutatav elementaarlauset tavaliste elementidega, vaid kui põhilausemalli sisestatud teise verbikeskse lausemalli (elementaarlause) keskust. Lähtume generatiivse grammatika üldist tunnustust leidnud seisukohast, et sekundaarse verbivormiga lausemallide moodustamine toimub moodustajalause sisestamise teel maatrikslausesse (Lees 1960, 55) Transformatsioonigrammatikas teeb seda eriline sisestustransformatsioon (Fillmore 1963, 212—213; Ruvet 1967, 210—213) Sekundaarse lausemalli sisestamisel maatrikslausesse toimub rida ümberkujundusi sekundaarses lausemallis, nii et viimasest saab sekundaarne verbaalkonstruksioon. Verbikesksete lausemal-

lide puhul alluvad kõige olulisematele muutustele sekundaarne verb, mis saab mingi kindla infiniitvormi kuju, ja sekundaarse lause subjekt, mis uues lausemallis omandab hoopis teistsuguse vormi ja lakkab täitmast grammatilise subjekti osa ja mida sellisena semantika seisukohalt võiks nimetada tegevussubjektiks. Viimase süntaktilisest rollist sellistes sekundaarse verbivormiga lausesetes järgnevas üksikasjalisemalt.

Sekundaarsete verbivormidega mallide vaatlusel on küllaltki oluline tegevussubjekti väljendamise viis. Tegevussubjekt tähistab tegevuse tegijat või seisundis olijat ja võib lauses avalduda grammatilise subjektina või ka mõne muu lauseliikmena.

Sekundaarse verbivormiga verbikesksete lausemallide puhul ilmneb sekundaarse verbi tegevussubjekt järgmistel viisidel.

1. Tegevussubjekt langeb kokku põhiverbi tingitud subjektiga. Kui vaadata sisestusprotsessi aspektist, siis moodustajalause subjekt langeb kokku maatrikslause subjektiga ja ta elidceritakse. Näiteks

*Peeter tahab
Peeter laulab* } *Peeter tahab laulda.*

2. Tegevussubjekti väljendatakse genitiivis substantiiviga. Näiteks: *Direktor andis toa külalise kasutada. Direktor jättis küsimuse laborandi lahendada. Nimetus jäi Jaani leiutada.*

3. Tegevussubjekti väljendatakse nominatiivis või genitiivis või partitiivis substantiiviga (*N+ngp.*). Näiteks: *Viin ajab Peetri kõhima. Nooruk laskis mõõga langeda. Tuul ei löö vett vahutama.*

4. Tegevussubjekti väljendatakse partitiivis substantiiviga (*N+part.*). Näiteks: *Halb ilm laskis Jaani aega võita. Peremees lubas lapsi tantsida. Direktor käskis sekretäri külalise eest hoolitseda. Peeter sundis poissi laulma.*

5. Tegevussubjekti väljendatakse elatiivis substantiiviga. Näiteks: *Peeter ei lase end külalise lustakusest eksiteele viia. Riidekapp jäi tulest puutumata. Meistrist jäi kiri tähele panemata.*

6. Tegevussubjekti väljendatakse allatiivis substantiiviga. Näiteks: *Söök kõlbab sigadele süüa. Nimetus jäi Jaanile leiutada. Meistrile ei jäänud kiri tähele panemata.*

7. Tegevussubjekti väljendatakse adessiivis substantiiviga. Näiteks: *Halb ilm laskis Jaanil aega võita. Peremees ei lubanud lastel tantsida. Direktor käskis sekretäril külalise eest hoolitseda. Jaanil tuleb alla vanduda. Arst soovitas haigel jalutada. Peeiril jäi kirjand kirjutamata.*

8. Tegevussubjekti väljendatakse ablatiivis substantiiviga. Näiteks: *Mees sai sekretärialt sarjata.*

9. Tegevussubjekti väljendatakse kaassõnaühendiga: substantiiv genitiivis kaassõnaga käest (*N+gen. käest*) Näiteks: *Mees sai sekretäri käest sarjata.*

10. Tegevussubjekti väljendatakse kaassõnaühendiga: substantiiv genitiivis kaassõnaga poolt (*N+gen. poolt*).

Näiteks: *Kapten ei lasknud endale vaenlaste poolt kätte maksta.*

Esimene probleem on, kumma verbi laiendiks sellised sõnavormid on. Lähtudes teesist, et seotud laiendi vormi tingib verbi leksikaalne tähendus, peame jõudma järeldusele, et kõigil nendel juhtudel on laiendi vorm tingitud lause keskuseks oleva finiiitses vormis verbi poolt. Sekundaarne verb vormi valikut ei mõjosta. Primaarne verb tingib antud juhul tervet kompleksi: sekundaarse verbi vormi koos kindlas grammatilises vormis substantiiviga, mis väljendab tegevussubjekti.

Missugune on vahekord sekundaarse verbivormi ja sellise noomeni vahel? Mingit vormilist tingitust nende vahel pole. Seos on semantiline: nimisõna väljendab verbi tegevussubjekti, mis antud juhul ei lange kokku grammatilise subjektiga. Selle kaudu tingib sekundaarne verbivorm vastava substantiivi olemasolu, jättes viimase vormi primaarse verbi määrata.

Teistsugune on olukord muudel käesolevaid lausemalle mittepuutuvatel tegevussubjekti ja grammatilise subjekti erinevuse juhtudel. Nii on impersonaalsetes lausetes (näiteks *Koosoleku poolt võeti vastu otsus*) tegevussubjekti väljendav sõna või sõnaühend otseselt seotud lause keskse verbiga. Mingisugust sekundaarset verbivormi siin polegi. Lauselühendiga lausetes (*Õe saabudes olime kõik rõõmsad*) on tegevussubjekti väljendav genitiivne sõnavorm vormiliselt tingitud sekundaarse verbi vormist, primaarse verbiga pole sel vormil otseseid seoseid.

Selliseid tegevussubjekti väljendusi lauses on lauseliikmete tasandil arvatud tegijamäärusteks ehk agentadverbiaalideks, kuigi senistes käsitlustes pole täielikku ühtsust.

E. Vääri (1972, 112—113) väidab: «Tegijamäärus väljendab tegijat, olijat või omajat ning vastab küsimustele *kelle? mille? kelle poolt? mille poolt? millest?* jne. *Koosoleku poolt võeti vastu otsus*. Noortest koostatud brigaadi organiseeris komsomolikomitee.» (Viimane E. Vääri poolt esitatud näide on väär, sest *noortest* on *koostama*-verbi tavaline elatiivne seotud laiend.) J. Valgma, N. Remmel (1968, 174) nendivad aga: «Tegijamäärus väljendab tegijat või omajat, mis ei ole vormilt alus. Ta vastab küsimusele: *kelle? mille?* Näit. *Õe saabudes olime kõik rõõmsad*. *Ena* küpsetatud sai maitse hästi. *Tuule* murtud puu lebas risti üle tee.»

Selline tegijamääruse käsitlus (tõsi küll laiema kujul) pärineb juba L. Kettunenilt (1924, 64—65), kes nimetab seda määruse liiki «agentadverbiaaliks», lisades: «. ka ainult «agent» nimega tuttav». L. Kettunen väidab, et see kõrvalliikme all-liik «avaldata töö tegijat», ja ta eritab nelja agentadverbiaali kuju: elatiivagent, genitiivagent, adessiivagent, «poolt»- ja «läbi»-agent. Niipalju kui lubavad järeidada eelnenud nabi sisuga tsitaadid, on L. Kettuneni seisukohta tänapäeva grammatikais ainult kitsendatud ja mõnevõrra modifitseeritud.

On siiski esitatud ka teistsuguseid seisukohti. Kui jätame kõr-

vale K. A. Hermanni (1896, 30) vähe põhjendatud väite, nagu oleks omastavaline tegevussubjekti väljendav vorm ka infiniitvormide juures täiend, siis väärrib erilist tähelepanu K. Kure seisukoht. Väitnud esialgu (Kure, Valgma 1952, 58), et sellised vormid on lauses kaudsihitiseks, esitab K. Kure hiljem teist laadi seisukoha: «... tuleks tõsiselt kaaluda, kas ei oleks kõige õigem nimi- ja asesõna omastavat ja teisi käändeid, mis väljendavad tegevuse teostajat *tud-*, *da-*, *des-* ja *mata-*lauselühendites, ning lihtlauses omajat väljendavat alalütlevat pidada erinevaks lause kõrvalliikmeiks ja nimetada neid teostamise ja omamise agendiks või teostajaks ja omajaks, kuni leitakse kohasem termin, sest tegelikult on siin kaks erineva funktsiooniga lause kõrvalliiget, mis mitte kuidagi ei saa olla määruseks» (Kure 1963, 42).

Niisiis tegi K. Kure ettepaneku arvata tegijamääruseks ja sihitismääruseks loetud tegevussubjekti märkivad vormid eraldi kõrvalliikmeks. Soome keele grammatikais ongi praegu omaette kõrvalliige agent (*agentti*), tõi küll, ainult genitiivi vormis tegevuse tegija esindajana verbi nominaalvormide juures (Ikola 1968, 290; Siro 1964, 97—98).

Tõepoolest, niisuguse iseloomustusega vorme on raske määruseks arvata. Nad esindavad sedavõrd spetsiifilist üksust, et neid tuleks seada kõrvu sihitise ja määrusega. Niisugusele lahendusele näib kaudselt osutavat E. Uuspõld, kes ei näe sekundaarse verbivormi ja tegijamääruse vahel alistavat seost, vaid pigem potentsiaalse predikaatsuse seost (Uuspõld 1966, 23—24).

Eelnevat arvesse võttes näib veelgi kindlamana, et oleks vääri selliste lauseelementide rühma, mis väljendavad verbi infiniitvormide juures ja impersonaalseis lauseis tegevussubjekti, pidada mingiks määruse all-liigiks. On õigem neid elemente pidada iseiseisvaks lause kõrvalliikmeks, mida kas või esialgu parema nimetuse puudumisel võiks nimetada *agentaaliks*, hoolimata sellest, et seda nimetust on varem kasutatud käändenimetusena.

Omaette rühma sekundaarset verbivormi tingivate verbide hulgas moodustavad modaalverbid. Modaalverbid väljendavad kõneleja suhtumist teate ja tegelikkuse vahekorrasse, tegevuse võimalikkust ja kohustuslikkust. Täielikeks modaalverbideks on käesolevas töös arvatud siiski üksnes selliseid verbe, millele on peale selle iseloomulik süntaktilise iseseisvuse tunduv kahanemine. See avaldub järgmistes tunnustes: modaalverbid ei määra täielikku lausemalli, neil puudub subjektiselektiooni võime, neist ei saa moodustada tegijanime, nad tingivad ainult sekundaarse verbi infiniitvormi, kusjuures nad ise ei saa lauses esineda infiniitvormis sekundaarse verbina.

Arvesse võttes kõiki neid iseärasusi, on täielikeks modaalverbideks eesti keeles tunnistatud verbid *võima*, *pidama* (*pidin*), *näima*, *paistma*, *tunduma*, kui nad esinevad koos infiniitvormidega.

Ekvivalentsusvahekorrast verbikesksete lausemallide vahel. Eelmises osas on verbikesksete lausemallide esitamisel viidatud vastava malli ekvivalentsusvahekorrale mingi teise verbikeskse lausemalliga.

Ekvivalentsusvahekorda võime pidada substituutsioonivahekorra erijuhtumiks. Sel puhul saame asendada ühe verbikeskse lausemalli teisega nii, et konkreetsetes lauses säilib mitte ainult verbi tähendus, vaid kogu lause sisu. Substitueeritavaid elemente ei ühenda üksnes mingi kindel üldine grammatiline tähendus, vaid nad on tähenduselt samased, aga vormilt erinevad.

Ekvivalentsusvahekord kahe verbikeskse lausemalli vahel võib avalduda kahel viisil. Esimesel juhul on ühe lausemalli mingi element sisuliselt ekvivalentne teise lausemalli vormiliselt erineva elemendiga, kuna muud elemendid mõlemas lausemallis on samased nii sisult kui vormilt. Näiteks lausemallid 245, 255 ja 262 on *kulutama-* ja *raiskama-*verbide puhul ekvivalentsed, seega $\{N^1+nom. V N^2+all. Mes\} = \{N^1+nom. V N^2+tr. Mes\} = \{N^1+nom. V N^2+gen. peale Mes\}$ (*Peeter kulutas sõidule pool päeva, Peeter kulutas sõiduks pool päeva, Peeter kulutas sõidu peale pool päeva*).

Nendes mallides on tegelikult asendusvahekorras ainult üks element, s. o. $N^2+all. = N^2+tr. = N^2+gen. peale$. Kõik muud elemendid jäävad samasteks.

Teisel juhul on ekvivalentses asendusvahekorras mallid tervikuna. Ühe verbikeskse lausemalli asendamisel teisega ei asendata ainult mingit ühte lauseelementi, vaid kujundatakse ümber terve lausemall. Näiteks lausemallid 32.0 ja 45.0 on *arenema-* ja *kujunema-*verbide puhul ekvivalentsed, seega $\{N^1+el. V N^2+nom.\} = \{N^1+nom. V N^2+tr.\}$ (*Konnast on arenenud kotkas*).

Viimast tüüpi ekvivalentsusvahekorda esineb eesti keeles verbikesksete lausemallide vahel suhteliselt vähe.

Ekvivalentsusvahekordade alusel on võimalik lausemalle ühendada komplekssemateks üksusteks. Selle põhjal jaguneksid praegused verbirühmad veelgi väiksemateks allrühmadeks. Et käesoleva töö otseseks eesmärgiks ei ole verbide rühmitamine süntaktiliste tunnuste alusel semantiliselt ühtseteks gruppideks, semantika kirjeldamine süntaksi kaudu (Apresjan 1967), vaid eesti keele lausetele aluseks olevate elementaarlausete ja verbikesksete lausemallide selgitamine, siis on mallide ühendamisest loobutud ja on piirdutud ainult vastastikuse viitamisega mallide juures. Ainult mõnel üksikjuhul, kus ekvivalentsusvahekorras olevad mallid järgnevad loetelus teineteisele ja hõlmavad kõiki loetletud verbe, on kaks verbikeskset lausemalli ühendatud puht ruumi kokkuhoiu mõttes.

Ekvivalentsusvahekord kujutab endast ranget transformatsioonivahekorda (Harris 1957). Et viimasel ajal on transformat-

siooni mõiste saanud teise sisu, siis on käesolevas töös kasutatud ühemõttelist ekvivalentsusvahekorra nimetust.

Verbikesksetes lausemallides on fikseeritud elementidevahelised disjunktsioonivahekorrad. Disjunktsioonivahekorras olevad elemendid võivad esineda mõlemad korraga või üks-kaaval, kuid mõlemad korraga puududa ei saa. Disjunktsioonivahekord ühendab ühte verbikesksetesse lausemalli mitu elementaarlause ja muudab verbikesksete lausemallide ehituse tunduvalt keerulisemaks.

Verbikesksete lausemallide edasise detailiseerimise võimalused. Kähtlemata on võimalik verbikeskseid lausemalle edasi detailiseerida, moodustades teatud tunnuste alusel mitmesuguseid alltüüpe. Nii võib arvestada teatud semantiliste tunnuste esinemist lausemallide eri elementidel (nõnda Helbig, Schenkel 1973). Eesti keeles on eriti oluliseks tunnusepaariks /± elus/, millest sõltub lauseehituses paljugi. Nii näiteks on eesti keeles võimalik verbist moodustada impersonaali ja imperatiivi ainult siis, kui tema tegevussubjektil on tunnus /+ elus/. Kui tegevussubjektil on tunnus /- elus/, siis on verbil olemas üksnes 3. pööre, 1. ja 2. pööre puuduvad.

Seda tunnusepaari arvesse võttes on võimalik juba sellise lihtsa verbikeskse lausemalli nagu $N+nom. V$ verbid jagada kolme rühma vastavalt sellele, kas nad tingivad substantiivi (N) tunnusega /+elus/, /-elus/ või /±elus/. Selle kohaselt saaksime lausemalli kolm all-liiki: $N/+elus/ +nom. V$; $N /-elus/ +nom. V$; $N /±elus/ +nom. V$

Teiseks verbikesksete lausemallide detailiseerimise võimaluseks on substantiivide klassist (N) erilise teonimedede klassi (Vn) eraldamine. Näiteks saaksime lausemalli $N^1+nom. V N^2+kom.$ (*Peeter tegeles mootorigega*) kõrvale malli $N^1+nom. V^1 V^2n+kom.$ (*Peeter tegeles loomade ravimisega*). Sellega seoses kerkiks üles küsimus, kas arvata teonimedega lausemallid sekundaarse verbivormiga lausemallide hulka.

On selge, et teonime esinemisvõimaluse tingib ikkagi lause keskuseks olev verb, sest iga verbi igasuguse laiendina teonimi esineda ei saa. Kuid asja muudab keeruliseks see, et piir ei kulge tavalise substantiivi ja teonime vahel tihti sugugi selgesti. Osa substantiive, mis morfoloogiliselt pole teonimed, käituvad sünaktiliselt nagu teonimed. Võrreldagu kas või *toimuma*-verbiga seotud substantiive lausetes *Toimus laulmine*, *Toimus ülestõus*, *Toimus pidu*, *Toimus koosolek*, *Toimus rongkäik*, *Toimusid pulm*; mittevastuvõetavad on aga **Toimus laud*, **Toimus jõgi*, **Toimus headus*, **Toimus printsip*.

Sellest keerulisest olukorrast vabaneda pole kerge. Uhelt poolt nõuavad sellised seigad teonimedest ja isegi verbaalnoomenitest laiemat noomenite allklassi, teiselt poolt aga teatud verbaalnoomenite ekvivalentsusvahekorrad infiniitvormidega mõnedes verbikesksetes lausemallides nõuavad vastupidist.

Teonimede või verbaalsubstantiivide eraldamine substantiivide klassist lausemalle fikseerides on ikkagi verbikeskse lausemalli all-liikide tuvastamise küsimus ja tuleb ilmselt lahendada ka konkreetset lausemalli ja konkreetseid verbe arvestades.

Kolmandaks detailiseerimise võimaluseks on mõnede vabade laiendite ja seotud laiendite piirimal olevate substitutsiooniklasside laiem arvessevõtmine. Siia kuuluks kausaali vormide laiem arvestamine, eriti aga instrumentaali ja sellega seotud instrumentalisatsioonivahekorra fikseerimine eri verbide puhul.

Instrumentalisatsioonivahekorra puhul (lähemalt Fillmore 1968) esineb lausemalli ühes variandis element, mis representeerib vahendit ja on vormilt tavaliselt komitatiivne substantiiv ($N+kom.$). Malli teises variandis (või teistes variantides) on see vahendit märkiv element võtnud nominatiivi kuju ($N+nom.$) ja astunud lause subjekti kohale. Näiteks lausete *Ema lõikas leiva tükki*deks, *Ema lõikas leiba*, *Nuga lõikas leiba* verbikeskseks lausemalliks on

$N^1+nom.$ V $N^2+ngp.$ $N^3+tr.$
 $N^1+nom.$ V $N^2+part.$ ($N^3+tr.$).

Selle malli verbide edasisel rühmitamisel võib arvestada ka fakultatiivse elemendi $N+kom.$ (*Ema lõikas noaga leiba*) olemasolul. Sel korral saaksime *lõikama*-verbi puhul detailsema malli

$N^1+nom.$ V $N^2+ngp.$ ($N^3+kom.$) $N^4+tr.$
 $N^1+nom.$ V $N^2+part.$ ($N^3+kom.$) ($N^4+tr.$)
 $N^3+nom.$ V $N^2+ngp.$ $N^4+tr.$
 $N^3+nom.$ V $N^2+part.$ ($N^4+tr.$)

Kui sellesama *lõikama*-verbi instrumentaali esinemist veelgi üksikasjalisemalt arvestada, siis tuleks fikseerida mallis hoopis kaheastmeline instrumentalisatsioon, s. o. vahendiks võib olla kas mingi ese või seda hoidev, sellega toimiv kehaosa või teatud juhtudel ka mõlemad. Seega tuleks arvesse võtta lauseid *Ta lõikas leiba parema käega*. *Ta parem käsi lõikas leiba*. *Ta parem käsi lõikas noaga leiba*. Niisiis saame eristada kahte komitatiivset substantiivi $N^3+kom.$ (*noaga*) ja $N^4+kom.$ (*käega*), mis ei esine samas lauses koos. Lause **Ema lõikas parema käega noaga leiba* pole vastuvõetav. Kui kõike seda arvesse võtta, peaks lausemalli esitama juba kuuevarandilisena.

Eelnenust peaks ilmnenema, miks ei ole otstarbekas verbikesksete lausemallide fikseerimisel vähemalt esialgu arvestada fakultatiivse instrumentaali olemasolu. Selle fikseerimine esmastes mallides jätaks põhiliselt olulise informatsiooni teisese informatsiooni varju ja looks suure hulga verbikeskseid lausemalle, kus erinevus on ainult mitmesugustes instrumentaali edasiandmise nüanssides. Seepärast on õigem katsuda edasise detailiseerimise käigus fikseerida instrumentalisatsioon teatud kindlate reeglitega, mille rakendatavust ühe või teise lausemalli ühe või teise verbi-rühma juures võib lisakriteeriumina lihtsalt konstateerida.

Diferentseerimist on võimalik mingil moel ette võtta ka modaali substitutsiooniklassis, sest kõik selle klassi üksikliikmed pole ilmselt seostatavad iga verbiga. Selle eritlemine pole enam seotud tingimustega, millest käesolevas töös on lähtutud. Siin ei tingi verbi leksikaalne tähendus enam laiendi morfoloogilist vormi või mingit üldisemat grammatilist tähendust, vaid tegemist on tingitusega verbi leksikaalse tähenduse ja modaali teatud liikme leksikaalse tähenduse vahel.

Põhimõtteliselt võime klassifitseerida lauseüksusi üha väiksemateks ja väiksemateks rühmadeks, kui arvestame tähenduslikke erijooni. See vähendab kahtlemata mittevastuvõetavate kombinatsioonide hulka reeglipäraselt moodustatud lausetes. Ent selline eritlus kuulub juba semantika valdkonda. Keele süntaksit kirjeldades tuleb aga teatud optimaalses astmes peatuda, sest reeglite kirevus ja rohkus võib osutada kogu kirjeldusele hädaohtlikuks ja varjata ära esmased tunnused (Lyons 1969, 152—153).

Verbi semantika ja seotud laiendi vormi seosest. Eespool on väidetud, et verbi kui põhisõna tähendus tingib temaga reksiooni-vahekorras olevate seotud laiendite vormi või nende laiendite kuulumise teatud kindla grammatilise tunnusega substitutsiooniklassi, teiste sõnadega, seotud laiendite teatud kindlad grammatilised omadused.

Et just verbi tähendus on see, mis tingib verbi seotud laiendite vormi, sellele osutab õige mitu asjaolu.

Kõigepealt see seik, et polüseemilisel verbil on reeglina ka mitu erinevat verbikeskset lausemalli, s. t. kui kasutada polüseemilist verbi eri tähendustes, siis tuleb muuta ka selle verbi seotud laiendite vormi. Polüseemilise verbi lausemallid erinevad kas üksteist välistavate laiendite poolest, laiendite fakultatiivsuse-obligatoorsuse poolest või laiendite järjekorra poolest. Vaadeldes näiteks eesti keele polüseemilise verbi *elama* mõningaid verbikeskseid lausemalle, mis sõltuvad selle verbi erinevatest tähendustest:

- a) 'elus olema, mitte surnud olema' — lausemalliga $N^1 + \text{nom. V}$ (*Laps elab*);
- b) 'elatuma, ülalpidamist saama' — lausemalliga $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{el.}$ (*Randlased elasid kalapiügist*);
- c) 'asuma, elutsema, asukohta omama' — lausemalliga $N^1 + \text{nom. V Loc}$ (*Akadeemik elas Tähtvere linnaosas*);
- d) 'elu veetma, elu mööda saatma' — lausemalliga $N + \text{nom. V Mod.}$ (*Peeter elas jõukalt, Majaomanik elas lahedasti*);
- e) 'vabaabielu vahekorras olema' — lausemalliga $N^1 + \text{nom. V } N^2 + \text{kom.}$ (*Peeter elas ühe näitlejannaga*);
- f) 'olemas olema, püsima' — lausemalliga $N^1 + \text{in. V } N^2 + \text{nom.}$ (*Peetris elab ettevaatuse vaim*)

Võidakse väita, et on rohkesti vastupidiseid juhtumeid: ühes ja samas tähenduses oleval verbil saab olla mitmeid erinevaid

lausemalle. Näiteks verbil *valmistuma* on sama tähenduse puhul verbikesksed lausemallid:

$N^1 + \text{nom.}$ V $N^2 + \text{tr.}$ (*Kauplus valmistub hooajaks*);

$N^1 + \text{nom.}$ V $N^2 + \text{gen.}$ *vastu* (*Kauplus valmistub hooaja vastu*).

Kuid sellised verbikesksed lausemallid on teineteisega ekvivalent-susvahekorras, mis just osutabki nende kokkukuuluvusele.

Teiseks tõendiks selle kohta, et verbi semantika tingib vähemalt enamasti tema seotud laiendite vormi, on see asjaolu, et samase või lähedase tähendusega verbidel on tihti (kuigi mitte alati) sarnased verbikesksed lausemallid.

Näiteks eespool esitatud *elama*-verbile 'asuma, elutsema' tähenduses omane lausemall $N + \text{nom.}$ V *Loc* on ka suurel hulgal selle verbi sünonüümidel või tähenduselt lähedastel sõnadel, nagu *asuma* (*Perenaine asus keldrikorrusel*), *elunema* (*Prokurör elunes teisel korrusel*), *elutsema* (*Karu elutses koopas*), *majutuma* (*Väeosa majutus naaberkülas*), *peatuma* (*Külaline peatub hotellis*), *talvitama* (*Kured talvitavad Egiptuses*), *ööbima* (*Seltskond ööbis telkides*) jne. Lisanäiteid selle kohta võime leida verbikesksete lausemallide esitusest rohkesti.

Kolmandaks küllaltki kaalukaks argumendiks selle kasuks, et põhisõna, käesoleval juhul verbi tähendus tingib seotud laiendite teatud vormilisi iseärasusi, on asjaolu, et meil on mõnikord võimalik isegi eritleda, millise seotud laiendi vorm on tingitud verbi lihttüvest, millise seotud laiendi vorm aga tuletatud verbigist. Vaatleme järgnevas paari juhtu lähemalt.

Eesti keeles on verbe, mis on tuletatud niisugustest adjektiividest, mis eraldi esinedes tingivad kindlas vormis seotud laiendeid. Näiteks adjektiivid *tühi* ja *vaba* on rektsoonivahekorras elatiivis substantiiviga (vrd. lauseid *Paat on veest tühi*, *Direktor oli tülitajatest vaba*) Neist adjektiividest on tuletatud *ne*-liite abil verbid *tühjenema* ja *vabanema*, mis nõuavad mitut seotud laiendit, nende seas ka elatiivset substantiivi. Mõlema verbi üheks lausemallivariandiks on $N^1 + \text{nom.}$ V $N^2 + \text{el.}$ (*Paat tühjenes veest*, *Direktor vabanes tülitajatest*). On selge, et seotud laiendit $N^2 + \text{el.}$ tingivad antud verbide puhul nende adjektiivset päritolu tüved *tühje-* ja *vaba-*. Teise seotud laiendi $N^1 + \text{nom.}$ vormi tingivad aga juba verbide *vabanema* ja *tühjenema* liittüved. Kui vaadelda nende verbide kausatiive *tühjendama* ja *vabastama*, siis neil on eelmistest vähemalt ühe seotud laiendi vormi poolest erinev lausemall $N^3 + \text{nom.}$ V $N^1 + \text{ngp.}$ $N^2 + \text{el.}$ (Näit. lauseis *Poiss tühjendas paadi veest*, *Sekretär vabastas direktori tülitajatest*). Nendes verbides on adjektiivitüved *tühje-* ja *vaba-* säilinud, säilinud on ka nende poolt tingitud vormis seotud laiend $N^2 + \text{el.}$ (*veest*, *tülitajatest*). Juurde on tekkinud hoopis uus seotud laiend $N^3 + \text{nom.}$, kuna N^1 on uues grammatilises vormis $N^1 + \text{ngp.}$ (*paadi*, *direktori*), mille tingib rektsoonivahekord transitiivsete verbidega *tühjendama* ja *vabastama*), s. t. tuletistega tervikuna.

Seega on meil tegemist nähtusega, kus lausemalli teatud elemendi vormi tingib ainult verbile aluseks oleva adjektiivse lihttüve tähendus, leise seotud laiendi vormi tingib aga juba tuletis tervikuna, õigemini teatud tähenduselement selles tuletises.

Teine juhtum. Kui me kasutame verbi asemel temaga tuletusvahekorras olevat samatähenduslikku verbaalnoomenit, siis verbi teatud seotud laiendid esinevad samas vormis ka koos selle verbaalnoomeniga ja me võime väita, et nad sõltuvad tõepoolest verbi tüve (ka tuletatud tüve) tähendusest. Kuid mõned verbi seotud laiendid muudavad siiski sel korral oma vormi, s. t. nende puhul ei kehti enam verbireksiooni nõuded, vaid juba substantiivireksiooni nõuded. Nii näiteks fraasides *paadi tühjendamine veest*, *direktori vabastamine tülitajatest* säilivad endiselt elatiivivormis seotud laiendid. Tavakohaselt peetakse aga genitiivivormis seotud laiendeid (*paadi*, *direktori*) verbaalsubstantiivide täienditeks. On muidugi mõeldav pidada neid genitiivivorme verbi seotud laiendi $N+ngp.$ genitiivseteks variantideks, seega sihitisteks. Kuid selline järeldus toob endaga paratamatult kaasa mõned muud järeldused. Esiteks on seotud laiendi $N+ngp.$ variant $N+gen.$ siis tingitud verbi grammatilisest vormist ja seega variandi $N+gen.$ valik on üks kongruentsinähtusi, nii nagu seotud laiendi $N+ngp.$ variandi $N+nom.$ sõltumine verbi imperatiivivormist kuulub kongruentsivahekorra (vt. lk. 114). Teiseks, kui me tunnistame loomulikuks sellise seletuse, siis tuleb meil võtta revideerimisele verbaalnoomeni (vähemalt teonime) morfoloogiline staatus. Me peaksime kuulutama siis teonimed verbi infiniitivormideks. Ilmselt oleks see liiga kardinaalne muudatus, mis tooks endaga kaasa suuri raskusi. Niisuguste probleemide lahendamise ei kuulugi käesoleva töö ülesannete hulka. Verbaalnoomenite ja verbi infiniitivormide süntaksi nähtusi selgitasime ainult selleks, et toetada väidet, mille kohaselt verbidega reksioonivahekorras olevate seotud laiendite teatud vormiseigid on tingitud verbi tähendusest.

Vastavalt võimalikule verbikesksele lausemallile jagunevad eesti keele verbid paljudeks rühmadeks ja rühmakesteks, mille liikmetel võib olla peale sarnase süntaktilise iseloomustuse ka suuremaid või vähemaid sarnasusi semantikas. Need verbirühmad võiks jagada kolme gruppi.

1. Väga üldiste semantiliste ühistunnustega (kui neid üldse on võimalik leida) verbirühmad. Need on iseloomulikud just kõige lihtsamatele verbikesksetele lausemallidele. Näiteks on lausemalli $\Lambda+nom.$ V verbide hulk väga suur, kuid semantiliseks ühisjooneks saab pidada ainult tegevuse intransitiivsust.

2. Üksikud verbid, mis nõuavad ainult neile omast verbikeskset lausemalli.

3. Täenduselt lähedaste verbide rühmad. Need pakuvad kahtlemata kõige rohkem huvi. Näiteks lausemalli 2.2.3 tingivad ver-

bid *joonduma, grupeeruma, reastuma, rivistuma* on kahtlemata semantiliselt ühtlased.

Ilmselt on verbikesksetes lausemallides leiduv süntaktiline iseloomustus sageli veel liiga napp selleks, et verbide semantiliste ja süntaktiliste tunnuste vastavusi tuvastada. Kui laiendada süntaktilist informatsiooni eespool esitatud suundades, siis õnnestuks ilmselt enamik semantiliselt heterogeenseid verbirühmi lahutada semantiliselt homogeensemateks rühmadeks. See on aga hoopis teise suunilusega töö ülesanne.

Teatavasti on polüseemilistel verbidel reeglina mitu lausemalli, kusjuures erinev tähendus tingib tavaliselt ka erineva lausemalli. Mida laiem, üldisem ja ebamäärasem on verbi tähenduste ring, seda rohkem on sel verbil erinevaid lausemalle. Nii on *olema*-verbil üle saja erineva lausemalli, *saama*-verbil üle 70, verbidel *võtma, jääma, minema, andma, panema, tulema* 40 ümber ja verbidel *lööma, käima, ajama, tegema, laskma* ligemale 30 erinevat lausemalli. Enamikule eesti keele verbidest on omane siiski ainult üks lausemall.

Nagu eespool juba osutati, on meil selle põhjal, kui verb tingib mitut erinevat lausemalli, võimalik tuvastada ka selle verbi erinevate tähenduste olemasolu. Millist tähendust lugeda polüseemilise verbi primaarseks tähenduseks? Küsimusele võiks ju läheneda statistiliselt ja lugeda esmaseks kõige sagedamini esineva lausemalliga seotud tähendus. Kuid võib silmas pidada ka verbi polüseemilisuse kujunemisteed ja fikseerida primaarseks tähenduseks kõige konkreetsem tähendus, millest siis oleksid kujunenud mitmesugused abstraktsed, figuratiivsed, metafoorsed jms. tähendused. Sellist liigitamist hõlbustavad verbi poolt tingitud lausemallide teatud üldised tunnusjooned. Lähemal vaatlusel ilmneb, et konkreetse tähenduse puhul on lausemall tavaliselt kõige elemendirohkem, kõige arendatuma struktuuriga, rohkete fakultatiivsete elementidega. Lausemalli piiratus, lihtsus võrrelduna konkreetse tähenduse poolt tingitud lausemalliga on sageli verbi abstraktse või metafoorse tähenduse tunnuseks.

Igasugune muutus verbi tähenduses toob endaga enamasti kaasa verbikeskse lausemalli muutumise. Tähenduse abstraktsemaks muutumine või metafoorne ülekanne tingib sageli, kuid mitte alati, kindlasuunalisi muutusi ka verbi lausemallis. Abstraktse või metafoorse tähenduse puhul ilmneb kahesuguseid mallimuutusi: osa lausemalli elemente jäetakse ära, teatud fakultatiivsed seotud laiendid muutuvad obligatoorseteks seotud laienditeks. Näiteks *kütma*-verbil on primaarse, konkreetse tähenduse puhul verbikeskseks lausemalliks $N^1 + nom. V (N^2 + all.) N^3 + ngp. (A + tr.)$. Selle malli avalduseks on näiteks lause *Sulane küttis perele sauna kuumaks*. Kui nüüd *kütma*-verbi kasutatakse metafoorselt, näiteks lauses *Sündmused kütsid õhkkonna kuumaks*, siis näeme, et element $A + tr$, on muutunud obligatoorseks ja element $N^2 + all$. on mallist hoopis välja jäänud. Seega tähenduse muutumisega

metafoorsuse, abstraktsuse suunas kaasnes lausemalli redutseerumine. Tähenduse abstraherumisel võib asendada mallis substituutsiooniklass ühe kindla vormiklassiga.

Lausemalli redutseerumiseks võib lugeda ka seda, kui verbi poolt tingitud objektivormide kasutus lihtsustub. Nii näiteks on verbil *laiendama* primaarse konkreetse tähenduse puhul lausemallis kahesuguse objekti võimalus:

$N^1 + \text{nom.}$ V $N^2 + \text{ngp.}$ (De) Di

$N^1 + \text{nom.}$ V $N^2 + \text{part.}$ (De) (Di)

Abstraktsemate tähenduste puhul on aga objektikasutus redutseeritud nii, et on võimalik ainult partitiivne objekt. Sellega võib kaasneda kohta osutavate laiendite ärajäämine. Näiteks *laiendama*-verb lauses *Kõrtsmik laiendas äri* tingib lausemalli $N + \text{nom.}$ V $N + \text{part.}$

Siit ilmneb ka üks põhjus, miks kõige lihtsamate verbikesksete lausemallide verbirühmadel on väga üldised semantilised ühisjooned. Need verbirühmad on oma koosseisult heterogeensed: osa verbe on tõepoolest konkreetse tähendusega, teine osa aga tingib seda lihtsat lausemalli ainult teatud abstraktses tähenduses, s. t. viimased verbid on sellesse rühma sattunud mingisuguse tähendusnihkumise, tähendusmuutuse teel.

Võib lugeda seaduspärasuks, et verbi tähenduse abstraherumisel või metaforiseerumisel redutseerub sellele verbile omane lausemall nõnda, et fakultatiivsed elemendid kas asenduvad obligatoorsete elementidega või jäävad hoopis mallist välja.

Tegevussituatsioonid. Eelnevas paragrahvis väitsime, et verbikeskse lausemalli grammatilise vormi teatud olulised seigid on tingitud verbi tähendusest, sest kui muutub verbi tähendus, muutub ka verbikeskne lausemall. Ka Zsilka (1971, 90) väidab, et verbi sisemine semantiline struktuur ja lause süntaktiline struktuur on tihedalt seotud. Vaadelgem nüüd aga asja sisulisest küljest.

Sellest aspektist paistab olukord olevat mõnevõrra keerulisem. Polüseemiline verb saab konkreetse tähenduse ikkagi alles lauses, s. o. sellesama lausemalli alusel. Kui võtame verbi üksinda, ilma lauseseoseta, siis tunneme, et sellisel verbil on mingi üldisem sisu ja me ühendame selle tahtmatult tegelikkuse teatud üldistatud situatsiooniga, mille kirjeldamisel me võime antud verbi kasutada. Kõik muud tähendused jäävad esialgu nagu kõrvale, nendele me lihtsalt kohe esimesel hetkel ilma lausetaustata ei tule.

Kui vaatleme eespool kirjeldatud verbikeskseid lausemalle ja nende konkreetseid avaldusi, verbikeskseid lauseid, sisulisest küljest, siis märkame, et need laused kirjeldavad mingeid situatioone, olukordi, milles verbi poolt tähistatud tegevus toimub ja mille suhtes kõneleja oma seisukoha esitab. Neid konkreetseid situatioone on võimalik üldistada abstraktseteks situatsioonideks.

Kui me fikseerisime eespool verbile *elama* tähenduses 'asuma, elutsema' lausemalli $N^1 + nom. V^1 Loc$, siis pidades silmas seda lausemalli, võime seda laadi konkreetseid lauseid üldistada, võttes keskseks elamise just eelmainitud tähenduses. Nõnda üldistades jõuame välja abstraktsema situatsioonini, mis võiks aluseks olla igale sellisele elamise juhule. Niisuguses elamise situatsioonis on siis kaks abstraktset olulist komponenti: elaja, s.t see, kes elab kuskil, ja elukoht, kus see elaja elab. Me nimetame sellist situatsiooni elamise situatsiooniks, milles on relevantseteks komponentideks abstraktsed objektid ELAJA ja ELUKOHT. Võiksime väita, et *elama*-verbi selle tähenduse aluseks on situatsioon ELAMINE {ELAJA, ELUKOHT} (situatsiooni ja komponentide nimetused märgime alati suurtähtedega).

Ilmselt on niisugusest üldistusest vähe, sest lause üks element — verb — säilitatakse tegelikult vähem üldisel kujul. Sellele viitab juba lausemallgi, kus V^1 liikmeks pole üksnes *elama*, vaid nagu eespool nägime, veel terve rida muid verbe (*asuma, elunema, elutsema* jt.) Niisiis peame üldistama ka tegevuse, seisundi enda, nii nagu me üldistasime situatsiooni komponendid. Nõnda toimides saame veelgi üldisema situatsiooni, mis hõlmab terve konkreetsete situatsioonide klassi ja mida me nimetame tegevussituatsiooniks, kusjuures me käsitame sõna *tegevus* nii laias tähenduses, et sellesse mahuvad ka seisundid ja olukorrad.

Seega väidame, et iga verbikeskse lausemalli aluseks on vähemalt üks üldine situatsioon. Selles situatsioonis saab toimuda verbi poolt tähistatud tegevus või seisund. Igas situatsioonis võime eristada üht või mitut situatsioonikomponenti, mis täidavad antud situatsioonis kindlat funktsiooni. Tegevus ise seob kõik need situatsioonikomponendid üheks tervikuks, antud situatsiooniks. Ilma tegevuseta poleks ka situatsiooni. Situatsioonikomponendid omalt poolt konkretiseerivad situatsiooni, annavad tegevusele täpsema laadi. Varem tegevussituatsioonidest Rätsep 1970a; 1972a, 61—80. Lausele aluseks olevat tegevussituatsiooni tuleb muidugi lahus hoida kommunikatsioonisituatsioonist, milles antud lause esitatakse ja mille komponendid võivad samuti avalduda kõnealuses lauses. Sellest lähemalt Rätsep 1971a.

Eespool esitatud verbide puhul on tegevussituatsiooniks (olen seda varem nimetanud ka süvasituatsiooniks) ilmselt paiknemist, asetsemist, teatud kohal asumist märkiv situatsioon, kus olulisteks komponentideks on kohal asuja ja koht ise, kus asetsetakse. Tegevussituatsiooni enda võiksime esitada nüüd järgmiselt:

PAIKNEMINE {PAIKNEJA, ASUKOHT}

Näib, et iga verbi puhul on võimalik välja jõuda niisuguse tegevussituatsioonini. Ja peale selle on ilmne, et selliste tegevussituatsioonide arv on tunduvalt väiksem verbitähenduste arvust.

Iga verbikeskse lausemalli aluseks on mingi tegevussituatsioon, mida selle malli struktuur oma elementides ja nende vormis peegeldab. Tavaliselt väljendab verb või selle ekvivalent tegevust (laias mõttes) ja situatsioonikomponendid avalduvad lause pindstruktuuris verbi mitmesuguste laienditena. Kuid mõni tegevussituatsiooni komponent võib representeeruda ka verbis eneses. Sellest lähemalt natuke hiljem.

Tegevussituatsioon ise on mingi hästi üldise tegevuse või seisundi mõiste, mis antud juhul on keskseks, määravaks mõisteks. Sellise situatsiooni komponendid on mõisted, mis on selle tegevussituatsiooni puhul olulised ja mille iseära määrab nende funktsioon situatsioonis (tegevuses, seisundis). Kuna tegevussituatsiooni komponendid on hästi üldised mõisted, siis peab neid võtma kui mõistete klasse, millel võib olla rohkesti liikmeid. Nii saab paiknejaid olla väga erinevate omadustega, ent kõiki neid seob üheks klassiks see, et nad etendavad antud tegevussituatsioonis selle rolli, kes paikneb kuskil. Sama kehtib ka asukohta klassi liikmete kohta. Tegevussituatsioonis võib olla üks või enam olulist komponenti. Sarnastel tegevustel on ka sarnased tegevussituatsioonid.

Eelnevast ilmneb ka, et mingi tegevussituatsioon ei pea olema aluseks ainult ühele sõnale, vaid on tavaliselt aluseks tervele sõnade rühmale. On ju meil siin tegemist üldistatud tegevusega, seisundiga. Seega igal verbil pole oma erilist tegevussituatsiooni. Tavaliselt on mitmel verbil sama tegevussituatsioon. Verbid võivad erineda tegevussituatsioonilt, ent verbide erinevused võivad ilmneda ka üksnes pindstruktuuris.

Tegevussituatsioon ise pole kõigi sõnade puhul, millele ta on aluseks, ühtemoodi rakendatud. Paistab, et konkreetsetes lauses ei pea kõik tegevussituatsiooni komponendid avalduma ja mõnel juhul ei saagi avalduda. Tegevussituatsioon on ses mõttes lausest täielikum. Mis lauses avaldub ja mis ei avaldu, selle määravad vastava keele lausemallide reeglid ja kõneleja tahe. Konkreetne lause kirjeldab ju tegevussituatsiooni üht konkreetset juhtu.

Tegevussituatsioonide variandid erinevad üksteisest selle poolest, missugused situatsioonikomponendid on teatud konkreetsema tegevuse korral esile tõstetud, missugused mitte. Selline varieerumine tingib otseselt ka vastava sõna tähenduse varieerimise. Nii on *andma* ja *ulatama* erinevus just selles, et viimase puhul on oluline ANDJA ja VASTUVÖTJA asukohtade erinevus, kuna *andma* puhul on ilmselt olulisem VASTUVÖTJA ja selle asukoht, tegevus on suunatud enam sellele. Seda laadi erinevustest eesti keele verbide *minema* ja *tulema*, *viima* ja *tooma* vahel üksikasjaliselt vt. Rätsep 1971b ja selle retsensiooni (Viks, Erelt 1972, 237—238).

Missuguseks kujuneb sõnatähenduse ja tegevussituatsiooni vahekord? On ilmne, et sõnade tähenduste formeerumise tasand

paikneb tegevussituatsioonidest kõrgemal, lähemal pindstruktuurile.

Tegevussituatsioon realiseeritakse pindstruktuuris teatavasti lausena, sõnaühendina või ka üksiksõnana. Sellest tingituna võib tegevussituatsiooni keskse mõiste väljendumine sõnatähenduse tasandil ja sellest veelgi kõrgemal osutada eri juhtudel küllaltki erinevaks.

Vastavalt keelele võivad tegevussituatsiooni komponendid avalduda lauses selle kesksest sõnast sõltuvates eraldi sõnades. Sellisel juhul on lause või sõnaühendi keskse sõna tähendus üldisem ja tegevussituatsiooni mõistele kõige lähedasem.

Ent mõni tegevussituatsiooni komponentidest võib representeeruda ka tegevussituatsiooni mõistet ennast esindavas sõnas selle tähenduse ühe elemendina. Seejuures on see tegevussituatsiooni komponent sageli konkretiseeritud, s. o. komponenti ei representeerita üldmõistena, vaid sellise mõisteklassi ühe kindla liikmena.

Näiteks kuidas realiseeritakse eesti keeles tegevussituatsioon.

KATMINE {KATJA, KATMISALIS, KATTEVAHEND, KATMIS-
ABINÕU, KATJA ASUKOHT, KAETAV KOHT KAT-
MISALISEL}

Selle tegevussituatsiooni realisatsioon sõnatähenduse tasandil on suur hulk, sõltuvalt sellest, missugused mõisted valitakse tegevussituatsiooni komponentide kui mõisteklasside liikmete hulgast ja mil viisil viimased sõnade semantikas realiseeritakse.

Kui me realiseerime tegevussituatsiooni keskse mõiste KATMINE sõna *katma* tähenduses, siis saame ilmselt olukorra, kus lause keskne sõna annab edasi ainult tegevussituatsiooni mõistet ja tegevussituatsiooni komponendid avalduvad lauses sellest sõnast tingitud eraldi sõnades. Näiteks lauses *Emma kattis laua laudlinaga* representeerib *emma* KATJAT, *kattis* KATMIST, *laua* KATMISALIST ja *laudlinaga* KATVAT VAHENDIT ja lauseis *Meister kattis kastikese väljastpoolt kullaga*, *Meister kattis kastikese töökojas kullaga* representeerib *meister* KATJAT, *kattis* KATMIST, *kastikese* KATMISALIST, *kullaga* KATVAT VAHENDIT ning *väljastpoolt* KAETAVAT KOHTA KATMISALISEL, *töökojas* KATJA ASUKOHTA. Lauseis *Pintsel kattis puupinna värviga*, *Emma käed katsid lapse tekiga* esindavad *pintsel* ja *käed* KATMIS-ABINÕU.

Eesti keeles on teatud juhtudel võimalik realiseerida situatsioonimõistet esindavas sõnas ka selle tegevussituatsiooni teatud komponente konkreetsele kujul (s. o. mitte üldmõisteid, vaid nende mingeid konkreetseid liikmeid). Võrreldes näiteks eelnevate lausetega lauseid *Meister kuldast kastikese väljastpoolt*, *Meister kuldast kastikese töökojas*, *Pintsel värvis puupinna*. Neis lausetes on komponendi KATTEV VAHEND teatud konkreetsemad esindajad ('kuld', 'värv') liidetud tegevussituatsiooni mõistet ennast esindava tähendusega ja on saadud sel moel hoopis uued sõnatähendused 'kuldama' ja 'värvima'. Sellist semantilist operatsiooni

representeerivad ka teatud derivatsiooniprotsessid sõnade vormi kujundamises.

Samuti võime toimida eesti keele puhul situatsioonikomponendi KATMISABINÕU mõnede liikmetega. Näiteks lauses *Meister pint-seldas pinna värviga* on tegevussituatsiooni komponendi KATMISABINÕU konkreetne liige 'pintsel' liidetud KATMISE tegevussituatsiooni esindava tähendusega ja on saanud uus tähendus 'pintseldama'.

Olgu rõhutatud, et tegevussituatsiooni komponendi avaldumine keskse sõna tähenduse ühe osana ei pruugi ilmnedagi selgesti selle sõna vormis, selles, et sõna on tuletis. See sõltub vastava keele sõnavara ehituse iseloomust.

Just neis tegevussituatsiooni komponentide realiseerimisvõimlustes avaldub teatud keele semantika omapära ja seda on võimalik üsnagi konkreetset kirjeldada. Me peame siis fikseerima, milliste situatsioonikomponentide puhul ja millises ulatuses on niisugune tähenduste liitmine võimalik.

Kuid eesti keeles esitatakse tegevussituatsiooni komponendid pindstruktuuris tihti eraldi sõnadena tegevussituatsiooni mõistet esindava sõna kõrval. Sel korral on viimase sõna tähendus üldisem ja tegevussituatsiooni mõistele endale lähedasem. Kui mõni tegevussituatsiooni komponent avaldub koos keskse mõistega ühes sõnas, siis on sellise sõna tähendus tunduvalt spetsiaalsem, detailsem, sest tähendusse liidetud element ei esinda tavaliselt mitte ainult mõistete klassi, vaid ka üksikmõistet. Teiselt poolt, mida komplitseeritum oma koostiselt on sõna tähendus, seda iseseisvam on selline sõna lauses, seda selgem on sellise sõna tähendus üksinda võetunagi. Kui keskne sõna väljendab vaid tegevussituatsiooni mõistet ennast, siis on ta tähendus tavaliselt ähmasem ja selgub alles lauses, kus on representeeritud ka situatsioonikomponendid. Selline sõna on sageli polüsemiline, s. t. tema aluseks võib olla mitu tegevussituatsiooni. Viimaste eristamine on võimalik üksnes konkreetse lause põhjal, sest sellest selguvad situatsiooni komponendid. Nii näiteks pole selliste eesti verbide, nagu *saama*, *pidama*, *andma* jne. tähendus väljaspool lauset sugugi selgepiiriline ja ühene. Nende tähendus selgub alles lauses, siis kui on selge aluseks olev tegevussituatsioon.

Sõna tähenduse tasandil on võimalik määrata ka vastava verbi või selle ekvivalendi valentsi L. Tesnière'i mõttes (vt. eespool lk. 117—123). Lauses iseseisvalt avalduvad või avalduda võivad tegevussituatsioonide komponendid jagame kaheks rühmaks: aktantideks ja sirkonstantideks. Aktandid väljendavad olendeid või esemeid (objekte), mis võtavad tegevusest kas aktiivsemalt või passiivsemalt osa. Aktante eristame selle poolest, missugust rolli nad tegevussituatsioonis täidavad. Esimene aktant märgib tegevuse tegijat, teine aktant tegevuse alist, kolmas aktant seda, kelle suhtes, kelle kasuks või kahjuks tegevus toimub. Sirkonstan-

did on tegevussituatsiooni komponendid, mis väljendavad aja, koha, viisi jm. asjaolusid, tingimusi, milles tegevus aset leiab. Erinevate aktantide arv antud verbi puhul (antud tähenduses) on selle verbi valents. Sirkonstante valentsi määramisel ei arvestata.

Verbe saab allklassidesse jaotada ka verbi valentsi, s. o. tema aktantide arvu alusel. Sel puhul saaksime eesti keeles järgmise verbide jaotuse:

1) nullvalentsed verbid (aktantideta), näit. *külmetama* jt. (*Külmetas*);

2) ühevalentsed verbid (ühe aktandiga), näit. *magama*, *asetsema*, *jooksma* jt. (*Peeter magab*, *Vaas asetseb kapi otsas*, *Lapsed jooksid*);

3) kahevalentsed verbid (kahe aktandiga), näit. *kammima*, *meeldima*, *puuduma* jt. (*Peeter kammis juukseid*, *Pilt meeldis Jaanile*, *Kuuel puudus nõõp*);

4) kolmevalentsed verbid (kolme aktandiga), näit. *andma*, *rääkima* jt. (*Jaan andis Ulole kirja*, *Peeter rääkis vennale uudise*);

5) neljavalentsed verbid (nelja aktandiga), näit. *muretsema* jt. (*Ma muretsesin Peetrile Jürilt paremad konspektid*)

Sellest jaotusest jäävad välja abiverbid ja modaalverbid. Põhirühmade edasisel liigendamisel tuleks kõigepealt arvestada seda, missuguste aktantidega on antud mallis tegemist (esimene, teine, kolmas jne.) Selt aluselt kuuluksid kahevalentsed verbid *kammima*, *meeldima* ja *puuduma* erinevasse allrühmadesse.

Tegevussituatsioonide manifesteerumisel pindstruktuuris etendavad olulist osa kaks faktorit: kõneleja tahe, kavatsus ja keele struktuur. Kõigepealt representeeruvad valitud tegevussituatsioonid sõnatüvede tasandil, formeeruvad sõnatähendused ja otsustatakse küsimus, missugused tegevussituatsiooni komponendid missuguste leksikaalsete üksustena avalduvad. Alles siin ilmneb, missuguste situatsioonikomponentide avaldumine pindstruktuuris on fakultatiivne ja missuguste avaldumine obligatoorne. Fakultatiivsete elementide esinemise või mitteesinemise määrab juba kõneleja kavatsus.

Sõnade moodustamine käib koos sõnaliigi tunnuste esiletulemisega, sest sõnaliigilised erinevused tegevussituatsioonides ei ilmne, need on hoopis pindmised nähtused. Kas tegevussituatsiooni keskne mõiste avaldub keeles noomeni või verbina, sõltub ühelt poolt kõneleja kavatsusest, teiselt poolt vastava keele struktuurist. Nii näiteks on eespool esitatud tegevussituatsioon PAIKNEMINE aluseks nii lausele *Kirjanik peatub hotellis* kui ka sellistele sõnaühenditele, nagu *kirjaniku peatumine hotellis*, *hotellis peatub kirjanik*, *hotellis peatuja*, *peatub hotellis* jne. Ka derivatsioon on otseselt seotud sõnade tähenduste formeerumisega ja sõnaliigi tunnuste ilmnemisega.

Seega tegevussituatsioonid on lausete formeerumise üldiseks aluseks. Kuivõrd aga tegevussituatsiooni ühe või teise kompo-

nendi funktsioon määrab talle vastava sõna grammatilise vormi lauses, see küsimus vajab detailsemat selgitamist.

Selline tegevussituatsioonide analüüs on mõnevõrra lähedane neile seisukohtadele, mis on esitatud nn. käändegrammatika teoorias (Fillmore 1968; 1969; 1971, vt. ka Arutjunova 1972, 300—301). Erinevuseks on aga kõigepealt see, et lausete süvastruktuure ei vaadelda loogiliste predikaatide ja argumentide vahekordadena, vaid konkreetsetest situatsioonidest üldistatud abstraktsete tegevuste ja seisunditena, nn. tegevussituatsioonidena. Sellest tingitult on ka situatsioonikomponendid palju detailsemad üksused kui Fillmore'i argumentid ja nende käänded. Need on antud tegevussituatsioonis teatud funktsiooni põhjal fikseeritud mõisteklassid. Erinevais üldistes tegevussituatsioonides võivad olla ka erinevad komponendid.

Üks süntaksi kirjeldamise viise. Süntaksi kirjeldamisel tuleb vahet teha primaarsete reeglite ja sekundaarsete reeglite vahel. Sekundaarsed reeglid peavad toetuma primaarsetele reeglitele ja neist saadavatele andmetele. Käesolevas töös on mitmel puhul väidetud, et eesti keele lauseehituse kirjeldamisel tuleb lähtuda lause kesksest elemendist, verbist, ja tuvastada kõigepealt need elemendid lauses, mida antud verb tingib. Nende andmete alusel fikseeritakse antud verbile omane elementaarlause ja verbikeskne lausemall.

Edasine kirjelduskäik peaks kulgema kahes suunas. Ühelt poolt on vajalik lausemallide semantiliste alusstruktuuride selgitamine, mille ühe võimalusena on eespool esitatud tegevussituatsioonide analüüs. Teiselt poolt peaks järgnema lihtlausete muude elementide ja tunnuste tuvastamine, mallide modifitseerimise reeglistamine ja lihtlausemallide sidumine suuremateks süntaktilisteks tervikuteks. Et semantilise aluse tuvastamise võimalusi on eespool mõnevõrra juba selgitatud, siis järgnevas lähemalt ka teisest kirjeldamissuunast.

Ilmselt tuleks alustada verbivormide kasutamise reeglitega lihtlause piires. Reeglistama peaks verbikategoriate ja nende mitmesuguste vormide kasutamist, arvesse võttes nii sisulisi kui ka vormilisi tingimusi. Erilist tööd nõuab kahtlemata ajavormide ja teguviisivormide kasutamise adekvaatsete reeglite fikseerimine. Määrab ju konkreetne verbivorm mõnikord ka seotud laiendite teatud vormilisi iseärasusi. Siia peaksid kuuluma ka kausatiivsuse ja refleksiivsuse väljendamise reeglid, mis osutavad teatud kindlatele vahekordadele erinevate verbikesksete lausemallide vahel (teoreetilisi aluseid Tesnière 1959; Holodovitš 1969) ja hõlmavad ka osa pronominalisatsioonireegleist (Viks 1972).

Järgnevalt tuleks anda verbi vabade laiendite lisamise reeglid. Neist peaks selguma, milliste vabade laiendite klasside lisamine verbikesksetele lausemallidele on võimalik ja millistel tingimustel. Ilmselt peaks siin andma reeglid nende laiendite paiknemise kohta lausemallis. Eraldi oleks tarvis reeglistada nn. «vaba

daativi» kasutamine lauseses sõltuvalt vastava substantiivi tähendusest ja vormist.

Seejärel tuleks reeglendada sekundaarsete verbaalkonstruktioonide moodustamine lihtlausemalli sees. Et tegemist on ühe lihtlausemalli sisestamisega teise, maatrikslauseks nimetatud malli, siis tuleks ennekõike reeglendada need muutused, mis toimuvad moodustajalause mallis, kui ta sisestatakse maatrikslauseesse. Lausemalli elementide säilimine, elimineerimine või vormi muutmine sõltub sellest, millisesse infiniitvormi asetatakse moodustajalause verb. Kuid need asjaolud sõltuvad ka muudest teguritest, nagu moodustajalause verbi omase verbikeskse lausemalli vorm, lause sisulised taotlused jne.

Edasi järgneksid lause nominaalsete komponentide laiendite lisamise reeglid, mis peaksid hõlmama ka lauseelementide ühildumise reeglilikku. See osa lihtlause süntaksist peaks kujunema küllaltki ulatuslikuks, sest arvestada tuleb muuseas laiendite olemasolu ja vormi sõltumist põhisõnaks oleva noomeni tähendusest ja vormist.

Neile reegligruppidele peaksid järgnema juba terviklikke lausemalle ümberkujundavad reeglid. Kõigepealt peaksid need haarama mitmesuguste sisuliste lausetüüpide, nagu küsilause, käsklause, hüüdlause jt. moodustamise reeglid. Vähem tähtsad pole sugugi aktuaalse liigenduse mitmesuguste aspektide avaldamise reeglid, mis vähemalt osalt on eelnevate lausetüüpide moodustamise reeglitega seotud. Eristatava osa näikse sel puhul etendavat eesti keeles spetsiaalsed sõnajärjereeglid ja intonatsioonireeglid.

Seejärel võiks juba fikseerida hakata lihtlausest suuremate üksuste nagu lihtlause, lõigu jne. moodustamise reegleid. Kui lihtlause moodustamisega on varemgi grammatikas tegeldud ja on vaja olemasolev materjal üldisesse reeglisüsteemi seada, siis lausest suuremate üksuste, teksti loomise reeglid on täiesti uudne piirkond, mille reeglendamisel astutakse alles esimesi samme. Kujunemisjärgus on omaette teoreetiline baas, mis on saanud tekstigrammatika nimetuse (Padutševa 1965; Sevbo 1966; Zvegintsev 1973, 170).

Nii peaks kujunema süstemaatiline süntaksikirjeldus, milles eespool fikseeritud verbikesksed lausemallid oleksid põhisõrestikuks. See oleks muidugi üks eesti keele lauseehituse võimalikke kirjeldusi, mille kõrvale saab kahtlemata seada teisi kirjeldussüsteeme.

VIIDATUD KIRJANDUS

- Aavik, J. 1936. Eesti õigekeelsuse õpik ja grammatika. Tartu, 1936. 464 lk.
- Admoni, W. 1958. — В. Г. Адмони. Завершенность конструкции как явление синтаксической формы. — «Вопросы языкознания», 1958, № 1, с. 111—117.
- Admoni, W. 1960. Der deutsche Sprachbau. Theoretische Grammatik der deutschen Sprache. Ленинград, 1960. 264 S.
- Aprėsjan, J. 1962. — Ю. Д. Апресян. О понятиях и методах структурной лексикологии. — В кн.: Проблемы структурной лингвистики. Москва, 1962, с. 141—162.
- Aprėsjan, J. 1964. — Ю. Д. Апресян. О сильном и слабом управлении (Опыт количественного анализа). — «Вопросы языкознания», 1964, № 3, с. 32—49.
- Aprėsjan, J. 1966. — Ю. Д. Апресян. Иден и методы современной структурной лингвистики (краткий очерк). Москва, 1966. 302 с.
- Aprėsjan, J. 1967. — Ю. Д. Апресян. Экспериментальное исследование семантики русского глагола. Москва, 1967. 251 с.
- Arutjunova, N. 1972. — Н. Д. Арутюнова. Синтаксис. — В кн.: Общее языкознание. Внутренняя структура языка. Ответственный редактор Б. А. Серебrenников. Москва, 1972, с. 259—342.
- Bally, Ch. 1955. — Ш. Балли. Общая лингвистика и вопросы французского языка. Москва, 1955. 416 с.
- Barhudarov, S. 1956. — С. Г. Бархударов. Л. В. Щерба о русском синтаксисе. — В кн.: Академику Виктору Владимировичу Виноградову к его шестидесятилетию. Сборник статей. Москва, 1956, с. 60—70.
- Becker, K. F. 1827. Organism der Sprache als Einleitung zur deutschen Grammatik, I. Frankfurt (Main), 1827.
- Bierwisch, M. 1963. Grammatik des deutschen Verbs. — *Studia Grammatica* II. Berlin, 1963. 188 S.
- Bloch, B., Trager, G. L. 1942. Outline of Linguistic Analysis. Baltimore, 1942.
- Bühler, K. 1934. Sprachtheorie. Jena, 1934.
- Chomsky, N. 1957. Syntactic Structures. The Hague, 1957. 116 p.
- Chomsky, N. 1961. Some Methodological Remarks on Generative Grammar. — «Word», 1961, XVII, p. 219—239.
- Chomsky, N. 1965. Aspects of the Theory of Syntax. Cambridge, Mass., 1965. 251 p.
- Chomsky, N. 1966. Topics in the Theory of Generative Grammars. — In: Current Trends in Linguistics III. The Hague, 1966, p. 1—60.
- Denison, N. 1957. The Partitive in Finnish. — «Suomalaisen Tiedeakatemia Toimituksia», 1957, sarja B, nide 108.
- Dezső, L. 1968. Einige typologische Besonderheiten der ungarischen Wortfolge. — In: Acta Linguistica Hungarica, 18. Budapest, 1968, old. 125—159.
- Dezső, L. 1969. A fönévi csoport. — In: Altalános nyelvészeti tanulmányok, VI. Budapest, 1969, old. 25—158.
- Dezső, L. 1972. Bevezetés a mondatnani tipológiába. Budapest, 1972. 165 old.

- Dubrovina, Z. 1972. — З. М. Дубровина. Инфинитивы в финском языке. Ленинград, 1972. 208 с.
- Erben, J. 1964. Abriß der deutschen Grammatik, Berlin, 1964. 316 S.
- Filitševa, N. 1967. — Н. И. Филичева. Понятие синтаксической валентности в работах зарубежных языковедов. — «Вопросы языкознания», 1967, № 2, с. 118—125.
- Fillmore, Ch. 1963. The Position of Embedding Transformations in a Grammar. «Word», 1963, XIX, p. 208—231.
- Fillmore, Ch. 1968. The Case for Case. In: — Universals in Linguistic Theory. New York, 1968, p. 1—88.
- Fillmore, Ch. 1969. Types of Lexical Information. — In: Studies in Syntax and Semantics. Edited by F. Kiefer. Foundations of Language Supplementary Series, vol. 10. Dordrecht, 1969, p. 109—137.
- Fillmore, Ch. 1971. Verbs of Judging: an Exercise in Semantic Description. — In: Studies in Linguistic Semantics. New York, 1971, p. 273—289.
- Fišalov, S. 1962. — С. Я. Фишалов. О моделировании синтаксиса в структурной лингвистике. — В кн.: Проблемы структурной лингвистики. Москва, 1962, с. 100—114.
- Fries, Ch. C. 1952. The Structure of English. An Introduction to the Construction of English Sentences. New York, 1952. 304 p.
- Glinz, H. 1947. Geschichte und Kritik der Lehre von den Satzgliedern in der deutschen Grammatik. Bern, 1947. 83 S.
- Glinz, H. 1957. Der deutsche Satz. Wortarten und Satzglieder wissenschaftlich gefaßt und dichterisch gedeutet. Düsseldorf, 1957. 208 S.
- Glinz, H. 1961. Die innere Form des Deutschen. Bern, 1961. 505 S.
- Grammatika 1970. — Грамматика современного русского литературного языка. Москва, 1970. 768 с.
- Grebe, P. 1959. Der Große Duden. Grammatik der deutschen Gegenwartssprache. Mannheim, 1959.
- Greenberg, J. 1963. Some Universals of Grammar with Particular Reference to the Order of Meaningful Elements. — In: Universals of Language. Cambridge, Mass., 1963, p. 58—90.
- Groot, de A. W. 1948. Structural Linguistics and Word Classes. — «Lingua», 1948, vol. 1, p. 427—500.
- Hakulinen, L. 1968. Suomen kielen rakenne ja kehitys. Kolmas, korjattu ja lisätty painos. Helsinki, 1968. 527 s.
- Harms, R. T. 1962. Estonian Grammar. University of Texas, 1962. 246 p. (Rotaprintpaljundus.)
- Harris, Z. S. 1951. Methods in Structural Linguistics. Chicago, 1951. 384 p.
- Harris, Z. S. 1957. Co-occurrence and Transformation in Linguistic Structure. — «Language», 1957, vol. 33, N 3, p. 283—340.
- Helbig, G. 1965. Der Begriff der Valenz als Mittel der strukturellen Sprachbeschreibung und des Fremdsprachenunterrichts. — «Deutsch als Fremdsprache», 1965, N 1.
- Helbig, G. 1966. Die Transformationslehre bei Harris und Chomsky. — «Deutsch als Fremdsprache», 1966, N 1, p. 1—44; N 2, p. 1—12.
- Helbig, G. 1970. Geschichte der neueren Sprachwissenschaft. Unter den besonderen Aspekt der Grammatiktheorie. Leipzig, 1970. 392 S.
- Helbig, G., Schenkel, W. 1969. Wörterbuch zur Valenz und Distribution deutscher Verben. Leipzig, 1969. 311 S.
- Helbig, G., Schenkel, W. 1973. Wörterbuch zur Valenz und Distribution deutscher Verben. 2. überarbeitete und erweiterte Auflage. Leipzig, 1973. 458 S.
- Hermann, K. A. 1896. Eesti keele Lause-õpetus. Eesti keele grammatika teine jagu. Jurjev, 1896. 81 lk.
- Hill, A. 1961. Grammaticality. — «Word», 1961, XVII, p. 1—10.
- Hockett, Ch. F. 1958. A Course in Modern Linguistics. New York, 1958. 621 p.
- Holodovitš, A. 1960 — А. А. Холодович. Опыт теории подклассов слов. — «Вопросы языкознания», 1960, № 1, с. 32—43.

- Holodovits, A. 1969. — A. A. Холодович. Типология каузативных конструкций. Морфологический каузатив. Ответственный редактор А. А. Холодович. Ленинград, 1969. 311 с.
- Ikola, O. 1964. Lauseopin kysymyksiä. Tutkielmia nykysuomen syntaksin alalta. — Tietolipas 26. Helsinki, 1964. 149 s.
- Ikola, O. 1968. Suomen kielen käsikirja. Toimittanut Osmo Ikola. Helsinki, 1968. 540 s.
- Isačenko, A. 1966. Das syntaktische Verhältnis der Beziehungen von Körperteilen im Deutschen. — In: *Studia Grammatica V*. Zweite Auflage. Berlin, 1966, S. 7—27.
- Ivantšikova, J. 1965. — E. A. Иванчикова. О структурной факультативности и структурной обязательности в синтаксисе. — «Вопросы языкознания», 1965, № 5, с. 84—94.
- Jespersen, O. 1925/1926. Die grammatischen Rangstufen. — In: *Englische Studien* 60. Leipzig, 1926. S. 300—309.
- Jordanskaja, L. 1961. — Л. Н. Иорданская. Два оператора обработки словосочетаний с «сильным управлением» (Для автоматического синтаксического анализа). Москва, 1961. 33 с.
- Kalepky, T. 1928. Neuaufbau der Grammatik. Leipzig-Berlin, 1928. 105 S.
- Kaplinski, J. 1971. Ühest grammatika invariantsemast esitusest. — Rmt.: *Keel ja struktuur*, 6. Tartu, 1971, lk. 3—24.
- Károly, S. 1963. Tesnière szintaxisa és a szintaxis néhány kérdése. — In: *Altalános nyelvészeti tanulmányok I*. Budapest, 1963, old. 161—186.
- Kasik, R. 1968. Omastavalise täiendi subjektilisusest ja objektilisusest minekonstruktsioonis. — Rmt.: *Keel ja struktuur*, 2. Tartu, 1968, lk. 125—139.
- Kasik, R. 1970. Lähelause subjekt ja objekt deverbaalsubstantiivilistes nominalisatsioonides. — Rmt.: *Keel ja struktuur*, 4. Tartu, 1970, lk. 121—135.
- Kasik, R. 1971. On the Semantic Relation between Verbs and Verbal Nouns. — Annual Meeting of the Research Group for Generative Grammar, 1971. Abstracts. Tartu, 1971, p. 11—15.
- Kasik, R. 1972. Kahest nominalisatsioonitüübist eesti keeles. — Rmt.: *Keel ja struktuur*, 7. Tartu, 1972, lk. 5—15.
- Kask, A. 1970. Eesti kirjakeele ajaloost I—II. Tartu, 1970. 468 lk.
- Kask, A. jt. 1952. Eesti keele grammatika IX klassile. Tallinn, 1952. 184 lk.
- Katšnelson, S. 1948. — С. Д. Кацельсон. О грамматической категории. — «Вестник ЛГУ», 1948, № 2, с. 114—134.
- Katz, J. 1964. Semi-sentences. — *The structure of Language. Readings in the Philosophy of Language*. Englewood-Cliffs, 1964, p. 400—416.
- Kettunen, L. 1924. Lauseliikmed eesti keeles. Tartu, 1924. 100 lk.
- Klaus, G. 1959. Einführung in die formale Logik. Berlin, 1959. 391 S.
- Kont, K. 1963. Käändsõnaline objekt läänemeresoome keeltes. — *Keel ja Kirjanduse Instituudi uurimused IX*. Tallinn, 1963. 234 lk.
- Křížková, H. 1967. — X. Кржижкова. Адвербальная детерминация со значением места и направления. — «Вопросы языкознания», 1967, № 2, с. 32—48.
- Kure, K. 1950. Eesti keele grammatika VIII. Tallinn, 1950. 222 lk.
- Kure, K. 1959. Eesti keele lauseliigenduse alustest. — «Keel ja Kirjandus», 1959, nr. 1, lk. 40—49.
- Kure, K. 1963. Eesti keele lauseehituse põhiküsimusi. — Eesti keele süntaksi küsimusi. *Keel ja Kirjanduse Instituudi uurimused VIII*. Tallinn, 1963, lk. 7—97.
- Kure, K., Valgma, J. 1954. Eesti keele grammatika IX klassile. Tallinn, 1954. 163 lk.
- Lees, R. B. 1960. *The Grammar of English Nominalizations*. Bloomington, 1960. 205 p.

- Leikina, B. 1961. — Б. М. Лейкина. Некоторые аспекты характеристики валентностей. — Доклады на Конференции по обработке информации, машинному переводу и автоматическому чтению текста, вып. 5. Москва, 1961. 15 с.
- Lesnik, M. 1965. — М. Д. Лесник. Принципы ограничения сильного и слабого типов управления (На материале глагольного управления). — Ученые записки Тартуского гос. университета, вып. 166. Труды по русской и славянской филологии, 7. Тарту, 1965, с. 46—68.
- Lokštanova, L. 1971. — Л. М. Локштанова. О валентности глагола в современных лингвистических исследованиях. — «Иностранные языки в школе», 1971, № 1, с. 21—31.
- Lomtev, T. 1958. — Т. П. Ломтев. Основы синтаксиса современного русского языка. Москва, 1958. 166 с.
- Lőrinczy, E. 1962. A határozó. — In: A mai magyar nyelv rendszere. Léíró nyelvtan. II. Mondattan. Budapest, 1962, old. 162—259.
- Lyons, J. 1969. Introduction to Theoretical Linguistics. Cambridge, 1969. 519 p.
- Maitinskaja, K. 1960. — К. Е. Майтинская. Венгерский язык, III. Синтаксис. Москва, 1960. 375 с.
- Maitinskaja, K. 1965. — К. Е. Майтинская. Парадигматическая ограниченность аналитических форм (На материале венгерского и некоторых других языков). — В кн.: Аналитические конструкции в языках различных типов. Москва—Ленинград, 1965, с. 309—316.
- Meštšaninov, I. 1945. — И. И. Мещанинов. Члены предложения и части речи. Москва—Ленинград, 1945. 323 с.
- Mihkla, K. 1963. Sõnaühend kaasaja eesti keeles. — Eesti keele süntaksi küsimusi. Keele ja Kirjanduse Instituudi uurimused VIII. Tallinn, 1963, lk. 98—215.
- Mihkla, K. 1964. Eesti keele süntaks I. Prooviartikleid lihtlause süntaksi alalt. Toim. K. Mihkla, Tallinn, 1964. 249 lk.
- Mikuš, R. 1960. — Р. Микуш. Структуральный синтаксис Л. Теньера и синтагматический структуриализм. — «Вопросы языкознания», 1960, № 5, с. 125—140.
- Molnár, I. 1965. A magyar igei csoportok mondattana (Igevonzatok). — In: A magyar nyelv generatív nyelvtana. Munkaértekezlet előadásvázlatai. Budapest, 1965. (Rotaatorpaljundus, numereerimata lk-d).
- Molnár, I. 1966. A vonzat és jelentés kérdéséhez. — In: Általános nyelvészeti tanulmányok IV Budapest, 1966, old. 157—165.
- Molnár, I. 1967. Igei vonzatstrukturák a magyarban. — In: Az ige grammatikája és szemantika. Budapest, 1967, old. 36—44.
- Molnár, I. 1969. Az igei csoport, különös tekintettel a vonzatokra. — In: Általános nyelvészeti tanulmányok VI. Budapest, 1969, old. 229—270.
- Mrazek, R. 1964. — Р. Мразек. Синтаксическая дистрибуция глаголов и их классы. — «Вопросы языкознания», 1964, № 3, с. 50—62.
- Mutt, O. 1970. Keeleline vastuvõetavus ja selle uurimine. — «Keel ja Kirjandus», 1970, nr. 9, lk. 521—527.
- Muuk, E. 1938. Verbide ja verbaalnoomenite kokkukirjutamisest. — «Eesti Keel», 1938, nr. 1, lk. 4—17.
- Muuk, E., Teder, M. 1940. Lühike eesti keeleõpetus II. 7. trükk. Tartu, 1940. 171 lk.
- Paduštševa, J. 1965. — Е. В. Падучева. О структуре абзаца. — Труды по знаковым системам II. Тарту, 1965, с. 284—292.
- Paul, H. 1960. — Г. Пауль. Принципы истории языка. Москва, 1960. 500 с.
- Peškovski, A. 1956. — А. М. Пешковский. Русский синтаксис в научном освещении. Москва, 1956. 512 с.
- Putnam, H. 1961. Some Issues in the Theory of Grammar. — In: Structure of Language and Its Mathematical Aspects. Proceedings of Symposia in Applied Mathematics, vol. XII. Providence, 1961, p. 25—42.

- Päll, E. 1954. — Э. Н. Пялль. О роли инфинитива в грамматическом строе эстонского языка. (Кандидатская диссертация. Институт языкознания АН СССР.) Таллин, 1954.
- Rajandi, H. 1965. Nihetest lingvistika probleemiasetuses. — «Keel ja Kirjandus», 1965, nr. 11, lk. 659—668; nr. 12, lk. 741—750.
- Rajandi, H. 1969. Eesti impersonaali ja passiivi süntaks. (Kandidaadiväitekirj ENSV TA Teaduslikus Raamatukogus) Tallinn, 1969, 297 lk.
- Rajandi, H. 1965. Some Verb Government Rules for Estonian. — «Советское финно-угроведение», 1965, № 3, с. 171—182.
- Rannut, L. 1959. Seesütlev ja alalütlev ajamääruse käänatena. — Rmt.: Emakeele Seltsi Aastaraamat V. Tallinn, 1959, lk. 55—77.
- Rannut, L. 1960. Ajamäärus eesti keeles (täendusfunktsioonid). — Rmt.: Emakeele Seltsi Aastaraamat VI. Tallinn, 1960, lk. 71—112.
- Reinicke, H. 1961. Grundlegung der neuhochdeutschen Grammatik. Berlin, 1961.
- Rimmel, N. jt. 1961. Eesti keele grammatika VIII — X klassile. Tallinn, 1961. 346 lk.
- Revzin, I. 1962. — И. И. Ревзин. Модели языка. Москва, 1962. 194 с.
- Revzin, I. 1967. — И. И. Ревзин. Метод моделирования и типология славянских языков. Москва, 1967. 299 с.
- Ruvet, L. 1967. Introduction a la grammaire générative. Paris, 1967 452 p.
- Rätsep, H. 1969a. — X. Рятсеп. О некоторых структурных типах глагольного управления в эстонском языке и их представлении в порождающей грамматике. — Rmt.: Keele modelleerimise probleem, 3.2. Tartu, 1969, lk. 150—156.
- Rätsep, H. 1969b. On the Form of Government Structure Types of Estonian Simple Verbs. — In: Annual Meeting of the Research Group for Generative Grammar, 1969. Abstracts. Tartu, 1969, p. 20—28.
- Rätsep, H. 1969c. Ohendverbide rektioonistruktuuride iseärasustest eesti keeles. — Rmt.: Emakeele Seltsi Aastaraamat 14—15, Tallinn, 1969, lk. 59—77.
- Rätsep, H. 1970a. Government Structure Types of the Verb and Situation Analysis. — In: Annual Meeting of the Research Group for Generative Grammar, 1970, Abstracts. Tartu, 1970, p. 28—34.
- Rätsep, H. 1970b. Die Typen der verbalen Rektionsstruktur und die Sprachtypologie in Hinsicht auf das Estnische. — In: Theoretical Problems of Typology and the Northern Eurasian Languages. Budapest, 1970, p. 129—134.
- Rätsep, H. 1971a. Kas kaudne kõneviis on kõneviis? Verbivormide situatsioonianalüüsi. — Rmt.: Keel ja struktuur, 5. Tartu, 1971, lk. 43—69.
- Rätsep, H. 1971b. On the Situation Analysis of the Estonian Verbs *tulema* 'come' — *minema* 'go' and *tooma* 'bring' — *viima* 'take'. — In: Annual Meeting of the Research Group for Generative Grammar, 1971. Abstracts. Tartu, 1971, p. 27—35.
- Rätsep, H. 1972a. Eesti keele lihtlause mallidest ja nende esitamise meetodikast. — Rmt.: Keel ja struktuur, 6. Tartu, 1972, lk. 25—86.
- Rätsep, H. 1972b. Kelle keelt me uurime? — «Looming», 1972, nr. 11, lk. 1919—1920.
- Rätsep, H. 1973. Eesti keele väljendverbide olemusest. — «Keel ja Kirjandus», 1973, nr. 1, lk. 25—30.
- Saukkonen, P. 1965. Itämerensuomalaisten kielten tulosjainfinitiivirakenteiden historiaa I. Helsinki, 1965. 275 s.
- Saukkonen, P. 1966. Itämerensuomalaisten kielten tulosjainfinitiivirakenteiden historiaa II. — Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 140. Helsinki, 1966. 229 s.
- Schmidt, F. 1957. Logik der Syntax. Berlin, 1957 114 S.
- Schmidt, W. 1966. Grundfragen der deutschen Grammatik. Berlin, 1966. 323 S.
- Севбо, I. 1966. — И. П. Севбо. Об изучении структуры связного текста. — В кн.: Лингвистические исследования по общей и славянской типологии. Москва, 1966, с. 16—31.

- Siro, P. 1964. Suomen kielen lauseoppi. Helsinki, 1964. 167 s.
- Smirnitcki, A. 1957. — A. И. Смирницкий. Синтаксис английского языка. Москва, 1957. 286 с.
- Sova, L. 1970. — Л. З. Сова. Аналитическая лингвистика. Москва, 1970. 254 с.
- Sahmatov, A. 1941. — A. A. Шахматов. Синтаксис русского языка. Ленинград, 1941. 620 с.
- Zsilka, J. 1971. — Nyelvi rendszer és valóság. Budapest, 1971. 240 old.
- Zvegintsev, V. 1973. — В. А. Звегинцев. Язык и лингвистическая теория. Москва, 1973. 248 с.
- Tauli, V. 1968. — Totaalobjekt eesti kirjakeeles. — Suomalais-Ugrilainen Seuran Toimituksia 145. Helsinki, 1968, s. 216—223.
- Tesnière, L. 1953. Esquisse d'une syntaxe structurale. Paris, 1953. 30 p.
- Tesnière, L. 1959. Eléments de syntaxe structurale. Paris, 1959.
- Tobias, T. 1962. — Т. Тобиас. О частях речи эстонского языка. — В кн.: Сообщения по машинному переводу I. Таллин, 1962, с. 18—23.
- Tuka, M. 1961. Verbi käändelise rektiooni tüübid tänapäeva eesti kirjakeeles. Tartu Riikliku Ülikooli eesti keele kateeder. Tartu, 1961. 153 lk.
- Uspenski, B. 1965. — Б. А. Успенский. Структурная типология. Москва, 1965. 286 с.
- Uuspõld, E. 1966. Määrusliku *des-*, *mata-*, *nud-* (*-nuna-*) ja *tud-* (*-tuna-*) konstruktsiooni struktuur ja tähendus. — Rmt.: Keele modelleerimise probleeme, 1. Tartu, 1966, lk. 1—196.
- Uuspõld, E. 1969. On the *vat*-construction in Modern Estonian. — In: Annual Meeting of the Research Group for Generative Grammar, 1969. Abstracts. Tartu, 1969, p. 32—35.
- Uuspõld, E. 1970. On the Agent Adverbial in the *tud*-construction. — In: Annual Meeting of the Research Group for Generative Grammar, 1970. Abstracts. Tartu, 1970, p. 38—43.
- Uuspõld, E. 1972. Agendi väljendamisest *des*-konstruktsiooniga lausetes. — Rmt.: Keel ja struktuur, 7. Tartu, 1972, lk. 108—118.
- Vakk, F. 1970. Suured ninad murdsid päid (Pea ja selle osad rahvalike ütluste peeglis). Tallinn, 1970. 320 lk.
- Valgma, J. 1966. Laiendatud lihtlause analüüs ja lauseliikmete piirid. — «Nõukogude Kool», 1966, nr. 4, lk. 273—279.
- Valgma, J., Rimmel, N. 1968. Eesti keele grammatika. Tallinn, 1968. 439 lk.
- Veski, A. 1970. Eesti keele grammatika II. Kolmas vihik. Määrsõna. Tartu, 1970. 55 lk.
- Veski, J. V. 1955. Märkmeid Eesti ajalehtede keele kohta. — Rmt.: Emakeele Seltsi Aastaraamat I. Tallinn, 1955, lk. 67—76.
- Viiitso, T.-R. 1969. — Т. Р. Вийтсо. К проблеме правильности в порождающей грамматике. — Rmt.: Keele modelleerimise probleeme, 3.1. Tartu, 1969, lk. 21—40.
- Viks, U. 1972. Pronominalisatsioon eesti keele elementarlausetes. — Rmt.: Keel ja struktuur, 7. Tartu, 1972, lk. 53—107.
- Viks, U., Ereli, M. 1972. Review of: Generatiivse grammatika grupi aastakoosolek. Annual Meeting of the Research Group for Generative Grammar, 1971. Teesid. Abstracts. Tartu. — «Советское финно-угроведение» VIII, № 3, с. 235—238.
- Worth, D. S. 1962. — Д. С. Уорс. Трансформационный анализ конструкций с творительным падежом в русском языке. — В кн.: Новое в лингвистике II. Москва, 1962, с. 637—683.
- Vääri, E. 1972. Eesti keele õpik keskkoolidele. 4. trükk. Tallinn, 1972. 240 lk.
- Õim, H. 1965. *tulema*, *saama* ja *pidama* tähenduste strukturealne analüüs. — Rmt.: Keel ja struktuur, 1. Tartu, 1965, lk. 27—45.
- Õim, H. 1966. Polüsemiliste sõnade tähenduste eristamisest. — Rmt.: Keele modelleerimise probleeme, 1. Tartu, 1966, lk. 197—219.
- Õim, H. 1971. Isiku mõistega seotud sõnariühmade semantiline struktuur eesti keeles. — Rmt.: Keele modelleerimise probleeme, 4. Tartu, 1971, lk. 3—260.

LUHENDEID JA SÜMBOLEID

- A* — adjektiivide klass
abess. — abessiiv
abl. — ablatiiv
ad. — adessiiv
all. — allatiiv
De — ekstralokaalne direktsionaal, vt. lk. 44—45
Di — intralokaalne direktsionaal, vt. lk. 45—46
Distr — distributsionaal, vt. lk. 57
Di — translokaalne direktsionaal, vt. lk. 46—47
el. — elatiiv
ess. — essiiv
Frekv — frekventaal, vt. lk. 57
gen. — genitiiv
ill. — illatiiv
in. — inessiiv
KL — kõrvallause
kom. — komitatiiv
Loc — lokaal, vt. lk. 52—53
Mes — mesuraal, vt. lk. 56—57
Mod — modaal, vt. lk. 53
Modi — intralokaalne seisundimodaal, vt. lk. 49—52
Modl — lokaalne seisundimodaal, vt. lk. 47—48
N — substantiivide klass
ngp. — nominatiiv või genitiiv või partitiiv
nom. — nominatiiv
np. — nominatiiv või partitiiv
Num — kardinaalide alklass
OK — otsene kõne
p. — pööre
part. — partitiiv
pl. — pluural
S — lause või lausung
sg. — singular
Temp — temporaal, vt. lk. 54—56
Tempmes — mesuraaltemporaal, vt. lk. 56
term. — terminatiiv
tr. — translatiiv
V — verbide klass
V+da — verb *da*-infinitiivis
V+des — verb *des*-gerundiivis
V+ma — verb *ma*-infinitiivi illatiivis
V+mas — verb *ma*-infinitiivi inessiivis
V+mast — verb *ma*-infinitiivi elatiivis
V+mata — verb *ma*-infinitiivi abessiivis
V+nud — verb *nud*-partitsiibi nominatiivis
V+nuks — verb *nud*-partitsiibi translatiivis

- $V+nuna$ — verb *nud*-partitsiibi essiivis
- $V+tama$ — verb *ma*-infinitiivi passiivi illatiivis
- $V+tav$ — verb passiivi preesensi partitsubi nominatiivis
- $V+tavaks$ — verb passiivi preesensi partitsiibi translatiivis
- $V+tavat$ — verb passiivi preesensi partitsiibi partitiivis
- $V+tud$ — verb *tud*-partitsiibi nominatiivis
- $V+tuks$ — verb *tud*-partitsiibi translatiivis
- $V+v$ — verb aktiivi preesensi partitsiibi nominatiivis
- $\check{V}+vana$ — verb aktiivi preesensi partitsiibi essiivis
- $V+vat$ — verb preesensi partitsiibi partitiivis
- \sim — substitutsioonivahekord
- $=$ — ekvivalentsusvahekord
- v — disjunkttsioonivahekord
- $()$ — tähistavad elemendi fakultatiivsust
- $\{\}$ — tähistavad mingi vahekorra ulatuse piiri.

Х. Рятсел

ТИПЫ ПРОСТОГО ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЭСТОНСКОГО ЯЗЫКА

Резюме

В работе рассматриваются проблемы синтаксического строя простого предложения в эстонском языке и, в частности, анализируются модели простых предложений, ориентированные на финитные формы глаголов и обусловленные лексическим значением глагола. При анализе построения простого предложения эстонского языка с позиций классов слов и морфологических форм за исходную точку принимается спрягаемая форма глагола, которая своим значением организует ядро предложения и от которой зависит возможность репрезентации в простом предложении большей части его элементов, равно как и морфологическая форма этих элементов. В первой части работы определяются элементы, наличие или форма которых обусловлены глаголом, и характер их связи с глаголом. Следовательно, настоящая работа относится к области глагольного синтаксиса эстонского языка.

Обобщение довольно обширного материала показывает, что в простых предложениях эстонского языка могут иметься, кроме центра предложения — спрягаемой формы глагола, свободные и связанные распространители. Свободные распространители в большинстве случаев факультативны. В предложениях они могут сочетаться с большинством глаголов. Наличие свободного распространителя обуславливает смысл предложения (в целом). Наличие или форма связанных распространителей прямо обусловлены значением глагола. По степени этой обусловленности различают связанные распространители двух видов — обязательные и факультативные.

Из конкретных простых предложений можно получить ориентированные на глагол простые предложения, если из них исключить все элементы, не обусловленные финитным глаголом данного предложения.

Глаголом определяются или определенные морфологические формы имени и глагола, или группы морфологических форм с определенным общим грамматическим значением, или части текста. Согласно этому, связанные распространители бывают трех видов: классы форм, субституционные классы и части текста, обусловленные значением глагола.

Классы форм являются обобщением различных морфологических вариантов одной и той же грамматической формы. В настоящей работе классы форм подразделяются на три группы: падежные формы, послеложные и предложные формы, неспрягаемые формы глагола. В качестве представителей классов падежных форм выступают все 14 падежей эстонского языка, часть послелогов и предлогов и большинство неспрягаемых форм глагола.

Субституционный класс образуют классы форм, взаимозаменяемые в одних и тех же позициях и объединенные какими-либо общими грамматико-семантическими признаками. Например, в предложении *Jüri tuli keldrist* 'Юри пришел из погреба' мы можем заменить имя существительное в эльтивне *keldrist* целым рядом других классов форм без того, чтобы изменилось основное грамматическое построение предложения или значение глагола.

Ср.: *Jüri tuli pööningult 'Юри пришел с чердака', Jüri tuli kapi tagant 'Юри вышел из-за шкафа'*. Эти классы форм являются членами более общего класса, которому свойственно обобщенное грамматическое значение — указание на место, от которого удаляется предмет или действующее лицо. Выбор какой-либо конкретной формы в пределах данного класса зависит от семантической структуры, лежащей в основе предложения, и частично также от значения имени существительного. Для описания ориентированных на глагол моделей предложения необходимо выделить 13 субституционных классов. Дирекциональные субституционные классы, особенно модальные субституционные классы состояния, позволяют упростить модели предложения. В работе приводится подробное описание всех этих субституционных классов и даются указания для различения их методами структурной лингвистики.

При выделении глагольного центра предложения возникает ряд проблем, без решения которых невозможно дать последовательное объяснение строения эстонского простого предложения. Грамматика эстонского языка различает простые глаголы, сложные глаголы и глаголы-словосочетания. К числу последних относятся как оборотные, так и слитные глаголы. Оборотный глагол представляет собой сочетание имени с глаголом, в то время как слитный глагол — это всегда сочетание наречия и глагола. В настоящей работе подробнее анализируются категории оборотного и слитного глаголов и даются более точные определения их, так как при анализе строения простого предложения очень важно знать, является ли имя, относящееся к глаголу, связанным распространителем или же образует вместе с глаголом общий центр предложения.

В работе предпринята попытка рассмотреть понятие управления несколько иначе, чем это делалось до сих пор в грамматиках эстонского языка. Управление является таким видом подчинительных отношений между основным словом и распространителем, при котором семантические свойства или значение управляющего слова в целом обуславливают грамматическую форму распространителя либо принадлежность последнего к классу с определенным грамматическим признаком (субституционному классу).

Для того чтобы определить наиболее характерные признаки простых предложений эстонского языка, мы должны принять за отправную точку уровень абстрактных конструкций. Элементы предложения кодируются символами классов и обобщенных грамматических форм. Таким образом мы получаем абстрактную формулу, которую называем ориентированной на глагол моделью предложения. Она служит основой конкретных простых предложений и должна отражать обусловленные значением глагола существенные синтактико-морфологические свойства этого предложения. В модели предложения различаются факультативные и обязательные элементы.

Если мы устраним из ориентированных на глагол моделей предложения все необязательные, факультативные элементы, то в результате получим модели, которые составляют структурные минимумы предложений. Мы называем их элементарными предложениями. Элементарные предложения — это более общие структуры, лежащие в основе ориентированных на глагол моделей предложения.

Во второй части работы приводятся выявленные автором типы элементарных предложений и ориентированные на глагол модели предложений в эстонском языке. С этой целью проанализировано около 6000 глаголов. Поскольку полисемантические глаголы имеют несколько ориентированных на глагол моделей предложения, то число зафиксированных моделей превышает 12 000.

В рамках данной работы мы имеем дело, в первую очередь, с различением грамматически приемлемых и грамматически не приемлемых предложений. Необходимо иметь в виду, что грамматически предложения могут быть приемлемы двояко: изолированно, вне контекста, и в определенном контексте. С этой точки зрения мы различаем предложения двух видов: бесконтекстные и контекстно-связанные. Образование контекстно-связанных предложений происходит на основе особых правил контекста. Поэтому в

настоящей работе рассматриваются только бесконтекстные предложения и их модели.

Можно предположить, что количество элементарных предложений, встречающихся в эстонском общенародном языке, не превышает четырехсот. Обязательно обусловлено глаголом в них может быть от нуля до четырех мест. Во второй части работы приводится 380 элементарных предложений эстонского языка, в том числе нуль-местных — одно, одноместных — 17, двухместных — 182, трехместных элементарных предложений — 170, четырехместных элементарных предложений — только 10.

Распределение глаголов между элементарными предложениями крайне неравномерно. По числовым данным, представляющим приблизительные отношения, которые отражают лишь материал, имевшийся в распоряжении автора, модель $N + \text{пом. V}$ охватывает приблизительно 2500 глаголов; модель $N^1 + \text{пом. V N}^2 + \text{part.}$ — 1300 глаголов; модель $N^1 + \text{пом. V N}^2 + \text{ngr.}$ — 1100 глаголов и т. д. Но имеются элементарные предложения, которые требуют только одного либо нескольких глаголов.

Элементарные предложения не дают еще полной информации о более простых структурах предложений эстонского языка, так как в них приводятся лишь обязательные элементы. Обязательные и факультативные элементы в совокупности представлены в ориентированных на глагол моделях. Под одно элементарное предложение может подходить несколько ориентированных на глагол моделей. В настоящей работе рассмотрены 1272 такие модели, которые неравномерно распределяются между элементарными предложениями. К некоторым элементарным предложениям нельзя добавить ни одного факультативного связанного распространителя, в то время как элементарное предложение является также ориентированной на глагол моделью. Количество мест в этих моделях достигает шести. Наибольшее число ориентированных на глагол моделей предложения подходит под три вышеназванные модели элементарных предложений.

В элементарных предложениях и ориентированных на глагол моделях предложение порядок элементов строго определен и играет важную роль в структуре предложения. Распространено мнение, будто в эстонском простом предложении имеется только один основной тип нейтрального порядка слов. Однако это не соответствует действительности. В эстонском языке на уровне элементарных предложений можно выделить четыре типа порядка слов:

подлежащее — спрягаемая форма глагола — другой распространитель (например, в предложении *Peeter kustutas küünla*);

другой распространитель — спрягаемая форма глагола — подлежащее (например, в предложении *Peetrit huvitab matemaatika*);

подлежащее — спрягаемая форма глагола — первый распространитель — второй распространитель (например, в предложении *Keemia muutis vedeliku gaasiks*);

подлежащее — спрягаемая форма глагола — второй распространитель — первый распространитель (например, в предложении *Komitee kinnitas tähtsajaks 11. novembri*). Выбор определенной модели порядка слов зависит от лексического значения глагола. Тем самым лексическое значение глагола определяет не только форму и класс распространителя, но и порядок членов элементарного предложения.

В ориентированных на глагол моделях предложения, представленных во второй части работы, обнаруживаются некоторые до сих пор не нашедшие отражения в лингвистических работах правила употребления дополнений. Как известно, переходные глаголы в эстонском языке делятся на две группы: в одной группе прямое дополнение может стоять в номинативе, генитиве или партитиве, в другой — только в партитиве. На основе моделей, приведенных в данной работе, к ним можно добавить еще третью группу глаголов, которые при одних условиях требуют трехпадежного дополнения, при других же — лишь дополнения в партитиве. К таким глаголам относятся, например, *ahvatlema* 'соблазнять', *arstima* 'лечить', *juhtima* 'направлять',

kallama 'лить', gaputama 'трясти', veeretama 'катить' Всего их насчитывается более 250. Трехпадежное дополнение при этих глаголах может быть лишь в тех случаях, когда в предложении содержатся распространители, имеющие значение результативности и определенные формальные особенности. Напротив, партиципное дополнение может выступать и без таких распространителей.

В виде отдельной группы представлены модели, компонентом которых является неспрягаемая форма глагола. Неспрягаемая форма в качестве члена модели предложения понимается как центр другой ориентированной на глагол модели предложения, вставленной в основную модель. При вставке вторичной модели предложения в матричную модель происходит ряд преобразований: глагол получает вид конкретной неспрягаемой формы, а подлежащее вторичного предложения приобретает в новой модели предложения совершенно иную форму. Этот элемент мы будем называть субъектом действия. В моделях с вторичной глагольной формой субъект действия вторичного глагола выражается десятью способами. При этом форма распространителя определяется спрягаемой формой глагола. Вторичный глагол на выбор формы не влияет. Связь между ними семантическая.

При описании ориентированных на глагол моделей даются ссылки на другие модели, с которыми они находятся в отношениях эквивалентности. В таком случае одну модель предложения можно заменить другой; при этом в конкретном предложении сохранится не только значение глагола, но и содержание всего предложения. Отношение эквивалентности между моделями выступает в двух видах. В первом случае какой-либо элемент первой модели эквивалентен по содержанию (но не по форме) элементу второй модели, другие элементы в обеих моделях тождественны как по содержанию, так и по форме. Во втором случае модели находятся целиком в отношении эквивалентности. При замене одной модели другой преобразуется вся модель.

На основе вышеназванных моделей можно произвести группировку эстонских глаголов. Выделенные группы глаголов с точки зрения их семантики подразделяются, в свою очередь, на три подгруппы: глаголы с очень общими семантическими признаками (они характерны именно для самых простых моделей предложений); одиночные глаголы, требующие присущей только им модели; глаголы, близкие по значению. Чем более общим и неопределенным является круг значений глагола, тем больше различных моделей предложения имеет этот глагол. Так, у глагола *olema* 'быть' более ста моделей, *saama* 'получать', становиться' — более 70, у глаголов *võtma* 'брать', *jätta* 'оставаться', *minema* 'идти', *andma* 'давать', *panema* 'класть', *tulema* 'приходить' — около 40 моделей. Большинство эстонских глаголов имеет все же только одну модель.

Если сопоставить конкретность-абстрактность значений полисемантических глаголов с основными признаками моделей предложений, то выясняется, что при конкретном значении в модели предложения содержится больше всего элементов, в том числе факультативных. Простота модели предложения нередко служит признаком абстрактного значения глагола. Всякое изменение значения глагола влечет за собой и изменение модели предложения. Изменение значения в сторону абстрактности часто обуславливает соответствующие изменения в модели предложения: часть элементов модели отпадает, определенные факультативные распространители становятся обязательными, субституционный класс заменяется одним из его членов — классом форм, употребляется употребление форм дополнения.

В последних разделах работы приводится точка зрения автора относительно семантической основы моделей предложения. В основе каждой модели предложения лежит по крайней мере одна обобщенная ситуация, которую отражает структура модели в своих элементах и их форме. В каждой ситуации выделяется один или несколько ситуационных компонентов, выполняющих конкретную функцию и реализующихся в поверхностной структуре в виде разных распространителей глагола. Глаголы могут отличаться по ситуации действия, но различия между ними могут выражаться также только в поверхностной структуре. Все компоненты ситуации не должны, а в некото-

рых случаях и не могут проявляться в конкретном предложении. Компоненты ситуации иногда передаются в предложении в виде отдельных слов. В этом случае значение центрального слова является более общим.

Однако некоторые из компонентов могут проявляться в центральном слове предложения в качестве одного из элементов его значения, причем это может не обнаруживаться с достаточной ясностью в форме данного слова. Значение такого центрального слова носит более узкий характер, так как элемент, включенный в значение, обычно представляет собой более конкретное понятие. Чем сложнее по значению глагол, тем большую самостоятельность он имеет в предложении.

Наконец, в чем заключается полезность элементарных предложений и ориентированных на глагол моделей предложения для синтаксиса эстонского языка? Эти модели выступают в качестве основ простых предложений эстонского языка; опираясь на них, можно дать конкретные и весьма точные правила образования различных форм и вариантов эстонских предложений. Подобные модели и правила требуются как при конкретном обучении языку, так и в техническом применении, например при обработке информации.

TYPES OF SIMPLE SENTENCES IN ESTONIAN

Summary

The aim of the present paper is to elucidate the structure of the Estonian simple sentence, determine the general patterns forming the base of the Estonian simple sentence and analyze the structure of the patterns in details.

We have departed from the proposition according to which, if to consider the structure of the simple sentence on the level of word classes and morphological forms, a finite form of the verb is the centre of the sentence while its lexical meaning conditions the existence and forms of certain other elements of the sentence. Taking into account the above-said, the first part of the paper attempts to fix which sentence elements are conditioned by the verb in Estonian as well as how the elements and the verb are connected. Thus the present paper belongs to the Estonian verb syntax.

The analysis of an extensive material reveals that, in addition to the central verb, an Estonian simple sentence may comprise complements of two kinds. Unbound complements are universal facultative elements which may occur in sentences together with the majority of verbs. Their occurrence is conditioned by the content of the whole sentence. As for the form of bound complements they are directly conditioned by the meaning of the verb. Depending on the verb, their presence in the sentence may be either obligatory or facultative.

Due to that unbound complements have been discarded from further treatment. Only sentences containing bound complements and called verb-governed simple sentences have been observed.

When fixing the elements of the sentence an attempt has been made to determine what namely does the meaning of the verb condition in the case of a bound complement: is it a certain morphological form, or a class of different forms made up on the basis of a certain common grammatical-semantic marker, or a certain longer part of the text? In this sense bound complements in Estonian fall into three groups: form classes, substitution classes and clauses conditioned by the meaning of the verb. Form classes represent a generalization of the different morphological variants of a grammatical form. In Estonian the form classes can be divided into three groups: case forms, pre- and postpositional forms and infinite forms of the verb. In the form classes all fourteen cases of Estonian can occur but only some pre- and postpositions and most of the infinite forms of the verb. In the case of substitution classes there are such types of bound complements where on the basis of a certain grammatical meaning a certain number of morphological forms has been joined into a generalized class. Members of such a generalized class may be substituted for each other without any change in the main grammatical structure of the sentence or in the meaning of the central verb.

For example, in the sentence *Opetaja läks koridori* 'The teacher went into the corridor' the illative form *koridori* does not belong to the relevant form class conditioned by the verb (a substantive in the illative) but is a member in the substitution class, a characteristic feature of which is intralocality (reference to destination of movement, to direction). The forms *tänavale* 'to the street', *laua juurde* 'to the table', *akna alla* 'under the window'

being in substitution relations, also belong to the same class. The concrete morphological selection in the class is conditioned by the concrete content of the sentence and not by the verb. It was revealed that there are thirteen substitution classes in the Estonian verb-governed simple sentences. Especially important are directionals (substitution classes referring to direction) and state modals (classes referring to a state or direction) as they allow us to shorten sentence patterns noticeably. The paper offers a detailed description of all these substitution classes and provides instructions for their differentiation by methods of structural linguistics.

In addition to the classification of bound complements the central verb also requires a special analysis. Besides simple verbs in Estonian there are often phraseological and compound verbs in the case of which a noun or an adverb inseparably connected with the verb also belong to the verbal centre. As in the analysis of a simple sentence it is essential to distinguish whether a noun belonging to the verb is a bound complement or it forms a common centre of the sentence with the verb, the present paper goes into a detailed analysis of the categories of phraseological and compound verbs. It offers some exact specifications of the categories.

The paper treats relations between the verb and its bound complements. It is asserted that governmental relations exist between them while under government such syntactic governmental relations are meant where semantic features of the main verb or its meaning as a whole condition the grammatical form of the complement or its belonging to a class with a certain fixed grammatical feature (substitution class). In a fixed order generalized form classes, substitution classes and other abstract elements of the complements being in governmental relations with the central verb from a verb-governed sentence pattern which, in its turn, is a base for a concrete simple sentence. In the limits of the pattern one can differentiate between obligatory and facultative elements. In the present paper verb-governed sentence patterns are represented in the form of formulae containing certain symbols.

If to discard all facultative elements from the verb-governed sentence pattern and preserve only the verb and obligatory elements conditioned by it, the result is a sentence pattern with the minimum number of members which is called an elementary sentence. Elementary sentences are still more generalized structures forming the base for verb-governed sentence patterns.

Departing from these points of view and concepts the second part of the present paper offers verb-governed sentence patterns and elementary sentences characteristic of common Estonian. As the difference in patterns depends on different lexical meanings of the verbs we had to fix verb-governed sentence patterns and elementary sentences of nearly 6000 Estonian verbs. The fact that in the case of polysemic verbs a different sentence pattern is connected with each different meaning of the verb increased the volume of the analysis still more. All in all we had to fix about 12000 sentence patterns.

In the course of the fixation of the sentence patterns various element combinations were formed and a concrete analysis carried out as regards the acceptability of such sentences from the point of view of their grammatical structure. Only context-free sentences were taken into account as in contextual sentences the context has a great influence on the structure of the sentence.

The total number of different elementary sentences found in Estonian simple sentences is 380. In an Estonian elementary sentence there may be 0—4 places obligatorily conditioned by the verb. The number of elementary sentences with zero places is 1, 17 in the case of one place, 182 when two places, 170 in the case of three places and only 10 when there are four places.

The distribution of verbs between separate elementary sentences is rather uneven. In the material analyzed by the author the elementary sentence *N+nom.* *V* characterizes about 2500 verbs *N¹+nom.* *V N²+part.* — 1300 *N¹+nom.* *V N²+ngp.* — 1100, etc. Simultaneously there are elementary sentences conditioned by some or even one verb only.

When adding possible facultative elements to the elementary sentence, the result is verb-governed sentence patterns. The present paper offers 1272 different verb-governed sentence patterns forming basic structures for Estonian

simple sentences. The distribution of verb-governed sentence patterns between elementary sentences is not even. One or several verb-governed sentence patterns may belong to one elementary sentence. No facultatively bound complements can be added to some elementary sentences — thus the elementary sentence is the only verb-governed sentence pattern. The number of places conditioned by the verb in verb-governed sentence patterns in Estonian reaches six. The three elementary sentences richest in verbs and discussed above have the greatest number of different verb-governed sentence patterns.

In verb-governed sentence patterns the elements are in a neutral order. The emphatic order has not been taken into account as it is secondary and can be derived from the former. The analysis of verb-governed sentence patterns revealed that on the level of elementary sentences there are four different types of the word order in Estonian and not one (subject — verb — complements) as generally held so far. The four types are the following:

subject — finite verb form — (complement) (as in the sentence *Peeter kustutas küünla* 'Peeter put out the candle');

(complement) — finite verb form — subject (e.g. *Peetrit huvitab matemaatika* 'Peeter is interested in mathematics');

subject — finite verb form — first complement (usually object) — second complement (e.g. *Keemik muutis vedeliku gaasiks* 'The chemist changed the liquid into gas');

subject — finite verb form — second complement — first complement (e.g. *Komitee kinnitas tähtajaks 11. novembri* 'The committee fixed November 11 as the term').

The selection of these main types of the word order depends on the lexical meaning of the verb. Thus the lexical meaning of the verb in Estonian not only determines the form and class of complements but also the order of the members of the elementary sentence.

On the basis of verb-governed sentence patterns the paper presents some new rules of the object. The analyzed material indicates that the Estonian transitive verbs which are usually divided into two groups really fall into three groups as regards the object case. In addition to the verbs requiring the three-case object and those requiring the partitive object a third rather numerous group of verbs exists which under certain conditions requires the three-case object, while under other circumstances a partitive object should be used. Such verbs are, for example *arstima* 'to treat' *juhtima* 'to lead', *kallama* 'to pour', *raputama* 'to shake', *veeretama* 'to roll' (all in all 250 verbs in the author's material). In the case of such verbs the three-case object can be used only when complements expressing some result are present in the sentence. If such complements are absent, only the partitive object can be used.

As a separate group sentence patterns with secondary verb forms are observed. An infinite form being a member of the sentence pattern has been considered as the verbal centre of the other verb-governed sentence pattern embedded into the main pattern. Several transformations occur in the constituent sentence at such embedding, of which the change of the form of the action subject is one of the most essential ones. In such sentence patterns with the secondary verb form the action subject in Estonian may occur in ten different ways while the form of the complement is conditioned by the central finite verb. The secondary verb has no influence on the choice of the form. There are semantic relations between the secondary verb and the complement expressing the action subject.

In the second part of the paper attention has been drawn to equivalence relations between verb-governed patterns. This allows us to substitute one sentence pattern for the other while the whole content of the concrete sentence is preserved although its form changes. On the basis of equivalence relations it is possible to join sentence patterns into more complex units.

From the point of view of semantics and on the basis of patterns the Estonian verbs fall into three groups: verb groups with very general common semantic features characteristic of the simplest sentence patterns; single verbs requiring patterns which can be used with them exclusively; groups of the verbs close in meaning. The more general and vague are the meanings of the verb,

the more different sentence patterns the verb has. Thus the verb *olema* 'to be' has over 100 different patterns, *saama* 'to become', 'to get' over 70, the verbs *võtma* 'to take', *jääma* 'to remain', 'to stay' *minema* 'to go' *andma* 'to give', *panema* 'to put', *tulema* 'to come' almost 40 sentence patterns. Most of the Estonian verbs, however, have only one pattern.

If to compare the abstractness or concreteness of the meanings of a polysemic verb with general features of sentence patterns, it turns out that in the case of the concrete meaning the sentence pattern is, as a rule, richest in elements and with facultative members.

A narrowing and simplification of a sentence pattern is often a characteristic feature of the more abstract meaning of the verb. Any change in the meaning of the verb brings about a change of the verb-governed sentence pattern. If the meaning becomes more abstract or metaphoric changes often occur in the sentence pattern; some elements are left out, certain facultative complements become obligatory, one of the members of a substitution class may be substituted for the whole class, the use of the object forms is simplified.

The final part of the paper treats upon the semantic basis of fixed sentence patterns. It is shown that a certain abstract action situation the components of which are represented in the surface structure of the sentence as various complements of the verb forms a base for each verb-governed sentence pattern. Verbs may differ in action situations. As well their difference may become apparent in the surface structure only.

In conclusion: why are the elementary sentences and verb-governed sentence patterns fixed and characterized in the present paper essential in the Estonian syntax? These sentence patterns form the stock of the Estonian simple sentences. On their basis it is possible to formulate concrete and exact rules for the formation of various forms and variants of the Estonian sentences. Such patterns and rules are needed both in practical language teaching and various technical applications, such as the information processing.

SISUKORD

Saateks	3
Sissejuhatavat	4
Materjalist ja selle allikaist	6
I. Eesti keele verbikesksete lausemallide ehitusest	9
Lause verbikesksus	9
Verbikeskne lihtlause	12
Laiendatud verbikesksete lihtlause redutseerimine	13
Verbikeskne lausemall	17
1. Verbikesksete lausemallide koostisosad	20
Verbi finitiivvormid	20
Väljendverbide olemusest	20
Ühendverbide olemusest	26
Modaalverbidest	35
Sõnaklassid	39
Vormiklassid	40
Seotud laiendite substitutsiooniklassid	43
Direksionaalid	44
Seisundimodaalid	47
Vabade laiendite substitutsiooniklassid	51
Kõrvallused seotud laiendite klassina	58
Otsese kõne tekst seotud laiendite klassina	59
Tavaline lause seotud laiendina	59
Possessiivne allatiivivorm ja adessiivivorm	60
2. Seotud laiendite vahekord verbiga	61
Rektsiooni mõistest eesti keele alases kirjanduses	62
Rektsiooni mõistest käesolevas töös	62
Valentsi mõistest	65
II. Elementaarlaused ja verbikesksed lausemallid eesti keeles	69
Vastuvõetav lause ja grammatiline lause	69
Fakultatiivsed ja obligatoorsed laiendid	71
Disjunktsioonivahekord	72
Elementaarlause mõiste	72
Elementaarlausetega liigitamine	76
A. Tavalised elementaarlaused	77
Nullkohalised elementaarlaused	77
Ühekohalised elementaarlaused	78
Kahekohalised elementaarlaused	107
Kolmekohalised elementaarlaused	157
Neljakohalised elementaarlaused	187
B. Sekundaarse(te) verbivormi(de)ga elementaarlaused	188
Ühekohalised elementaarlaused	188
Kahekohalised elementaarlaused	189
Kolmekohalised elementaarlaused	195
Neljakohalised elementaarlaused	201
C. Sekundaarse lause või lausungiga elementaarlaused	202

Ühekohalised elementaarlaused	202
Kahekohalised elementaarlaused	203
Kolmekohalised elementaarlaused	209
Neljakohalised elementaarlaused	211
III. Kokkuvõtteid, järeldusi ja edasiarendusi	212
Töös eritletud abstraktsed lausekomponendid ja lausemallid	212
Mõned põhilised sõnajärgemallid elementaarlausetes	218
Kahesuguse objektitähisega lausemallid	221
Retsiprookverbide lausemallidest	224
Sekundaarsete verbivormidega lausemallidest	226
Ekvivalentsusvahekorrast verbikesksete lausemallide vahel	230
Verbikesksete lausemallide edasise detailiseerimise võimalused	231
Verbi semantika ja seotud laiendi vormi seosest	233
Tegevussituatsioonid	237
Üks süntaksi kirjeldamise viise	243
Viidatud kirjandus	245
Lühendeid ja sümboleid	251
Типы простого предложения эстонского языка. Резюме	253
Types of simple sentences in Estonian. Summary	258

Хуно Карлович Рятсеп. Типы простых предложений в эстонском языке. На эстонском языке. Художник-оформитель Я. Сонн. Издательство «Валгус» Таллин. Toimetaja H. Seppo. Kunstiline toimetaja R. Eilsen. Tehniline toimetaja A. Muna. Korrektor E. Martoja.

ИБ № 1336

Laduda antud 3. VI 1977. Trükkida antud 27. II 1978. Kaama Tselluloosi- ja Paberikombinaadi trükipaber nr. 2, 60×90/16. Trükipoognaid 16,5. Arvestuspoognaid 18,97. Trükiarv 1500. MB-01683. Kirjastus «Valgus», Tallinn, Pärnu mnt. 10. H. Heidemanni nim. Trükikoda, Tartu, Ülikooli 17/19. II. Tellimuse nr. 3047.

Hind. rubl. 2.20.